

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย เรื่องการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชน
บ้านหนองแวง ตำบลตู อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ
สัญญาเลขที่ RDG60E0074

โดย
นายเด็ต อักษร และคณะ

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย เรื่องการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง
ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ

คณะผู้วิจัย

1. นายเต็ด	อักษร
2. นายคมสิทธิ์	อักษร
3. นายชุมพล	อักษร
4. นายทักษิณ	มีพันธ์
5. นายไกรราษฎร์	สุธาดุ
6. นายบุญธรรม	อักษร
7. นายภูกิจ	แสงเพ็ง
8. นางหัตถ์	อักษร
9. นางสาวประภาศิริ	แสงมาศ
10. นางสาวชาลิสา	แสงมาศ
11. นางสาวอรปรียา	แสงมาศ
12. นางสาวนิลุบล	บุตรดา
13. นางสาวบุษดา	ไชยภา

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

โครงการวิจัย เรื่อง การประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยครั้งนี้ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแวง 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์หนี้สินและการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง 3) เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพและรายได้บนฐานทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำไปสู่การจัดการหนี้สินชุมชนบ้านหนองแวงร่วมกัน

การดำเนินงานโครงการวิจัยฯ ในครั้งนี้มีระยะเวลา 1 ปี แบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นช่วงของการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยและชุมชน ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน ข้อมูลการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชน สถานการณ์หนี้สินของชุมชนหนองแวง ชุดความรู้การจัดการหนี้สินแบบครัวเรือน ศึกษาระบบตลาดในและนอกชุมชน ศึกษาดูงาน และวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้ทีมวิจัยได้ชุดข้อมูลบริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ ช่วงที่ 2 เป็นช่วงวิเคราะห์ข้อมูล ออกแบบการปฏิบัติการโครงการโดยการจัดสรรพื้นที่รอบบริเวณหนองแวงเพื่อให้ชาวบ้านได้ปลูกพืชผักสวนครัว ผลที่เกิดขึ้นชุมชนสามารถประกอบอาชีพมีรายได้เพิ่มจากการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ ทีมวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานผลการวิจัยฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาด้านการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินต่อไป

ทีมวิจัยท้องถิ่น

โครงการวิจัยเรื่องการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของ
ชุมชนบ้านหนองแวง ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญภาพ	(3)
สารบัญตาราง	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาของการวิจัย	1
1.2 คำถามวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์	4
1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับ	4
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดธุรกิจชุมชน	5
2.2 แนวคิดสัมมาชีพชุมชน	19
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	33
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	39
2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษาการวิจัย	43
บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย	44
3.1 ขอบเขตการวิจัย	44
3.2 เครื่องมือการวิจัย	45
3.3 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล	45
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	46
3.5 กิจกรรมวิจัย	47
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	56
4.1 บริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแวง	56
4.2 สถานการณ์หนี้สินและการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้าน หนองแวง	81

สารบัญ

	หน้า
4.3 การประกอบอาชีพและรายได้บนฐานทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำไปสู่การจัดการหนี้สินชุมชนบ้านหนองแขวงร่วมกัน	91
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	114
5.1 สรุปผลเชิงกระบวนการวิจัย	114
5.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัย	116
5.3 สรุปผลการดำเนินโครงการวิจัย	119
5.4 อภิปรายผลการวิจัย	123
5.5 สรุปผลเชิงการพัฒนา	123
5.6 ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน	124
5.7 ข้อเสนอแนะการวิจัย	124
5.8 บทเรียนของนักวิจัยบ้านหนองแขวง	124
บรรณานุกรม	127
ภาคผนวก	129
ก แบบสอบถามหนี้สินและแบบสอบถามอาชีพ โครงการวิจัยการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแขวง ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ	130
ข หนังสือขอเชิญร่วมเป็นเกียรติในการประชุมเปิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นพร้อมกำหนดการและหนังสือขอความอนุเคราะห์ศึกษาดูงานพร้อมกำหนดการ โครงการวิจัยการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแขวง ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ	134
ค ภาพกิจกรรมโครงการวิจัยการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแขวง ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ	139
ง ประวัติทีมวิจัยและที่ปรึกษาโครงการ	155

สารบัญภาพ

ภาพที่	ชื่อภาพ	หน้า
2 - 1	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข	37
2 - 2	เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อชีวิตที่มีความสุข	38
3 - 1	เครื่องมือการวิเคราะห์พื้นที่วิจัย (CANVAS Application)	47
4 - 1	แผนผังเครือญาติ นามสกุล อักษร	59
4 - 2	ประชากรจำแนกตามช่วงอายุในข้อมูล จปฐ.	60
4 - 3	การจัดงานฌาปนกิจศพบ้านหนองแขง	63
4 - 4	ร้านค้าประชารัฐบ้านหนองแขง	64
4 - 5	ธนาคารโค-กระบือ	66
4 - 6	ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ช.ร.บ.)	69
4 - 7	ประปาบ้านหนองแขง	70
4 - 8	แผนผังทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแขง	71
4 - 9	ภาพตัดขวางทิศตะวันออก-ตะวันตก	72
4 - 10	กิจกรรมเช่นไหว้ปู่ตา	76
4 - 11	งานแซนโฌนตา	78
4 - 12	แผนภูมิแสดงปริมาณหนี้สิน	87
4 - 13	การใช้ประโยชน์หนองแขง	94
4 - 14	การเลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์	102
4 - 15	แผนภูมิแสดงรายรับในครัวเรือน	104
4 - 16	แผนภูมิแสดงรายจ่ายในครัวเรือน	104
4 - 17	ภาพการปลูกในพื้นที่ส่วนตัวของทีมิวิจัย	106
4 - 18	ภาพการประชุมเชิงปฏิบัติการแปรรูปปลาตะเพียน ปลานิล ปลาดุก	107
4 - 19	ภาพการทำปุ๋ยหมัก	109
4 - 20	ภาพการทำอาหารปลา อาหาร กบ อาหารไก่	110
4 - 21	ภาพน้ำยาเอนกประสงค์	112
4 - 22	ภาพการทำสบู่อ่อน	113

สารบัญตาราง

ตารางที่	ชื่อตาราง	หน้า
2 - 1	ตารางกรอบการเรียนรู้การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน	27
2 - 2	ตารางกรอบการเรียนรู้การส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน	30
2 - 3	ตารางกรอบการเรียนรู้การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน	33
4 - 1	จำนวนประชากรแยกตามระดับการศึกษา	74
4 - 2	รายชื่อผู้เข้าร่วมอบรมโครงการแก้ปัญหาน้ำน้ในระบบ	83
4 - 3	ข้อมูลหนี้สินบ้านหนองแวง	84
4 - 4	ต้นทุนการทำนา	94
4 - 5	ข้อมูลผู้ปลูกยางพาราบ้านหนองแวง	95
4 - 6	ต้นทุนการผลิตยางพารา	98
4 - 7	ทะเบียนผู้เลี้ยงโค-กระบือ	100
5 - 1	การวิเคราะห์ข้อมูลบ้านหนองแวง	117

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา/ความสำคัญของการวิจัย

บ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ ปัจจุบัน มีครัวเรือนทั้งสิ้น 79 ครัวเรือน ประชากร 287 คน แบ่งเป็นชาย จำนวน 140 คน หญิง จำนวน 147 คน คนในชุมชนส่วนใหญ่มี อาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้ชุมชน คือ อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาและทำสวนยางพารา โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 2,500 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำนาและที่สวน ประมาณ 1,500 ไร่ ที่อยู่อาศัยและป่าชุมชนประมาณ 1,000 ไร่ อาชีพ รองหรืออาชีพเสริม ได้แก่ การเลี้ยงโค - กระบือ การปลูกพืชผักสวนครัว และการรับจ้าง บ้านหนองแวง เป็นอีก หมู่บ้านหนึ่งซึ่งมีความสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีป่าหนองกระแซงที่เป็นแหล่งอาหารของชุมชน เดิม ป่าหนองกระแซงมีพื้นที่ประมาณ 1,600 ไร่ มีอาณาเขตติดกับบ้านหนองแวง บ้านหนองหิน และบ้านคู ต่อมา ชาวบ้านได้ถางป่าเพื่อทำการเกษตร ปัจจุบันยังคงเหลือป่าที่สมบูรณ์ประมาณ 600 ไร่ นอกจากนี้ ยังมีหนองน้ำ ขนาด 11 ไร่ ซึ่งมีน้ำตลอดทั้งปี พื้นที่รอบหนองแวง ประมาณ 45 ไร่ เดิมได้แบ่งที่ดินบริเวณรอบหนองน้ำให้ ครอบครัวละ 1 แปลง เพื่อทำการเกษตร และมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าว ได้แก่ กรมพัฒนาที่ดินจังหวัดศรีสะเกษ สนับสนุนในการทำการเกษตรและเลี้ยงปลา สำนักงานประมงอำเภอบางบาล สนับสนุนพันธุ์ปลาเพื่อเลี้ยงเป็นแหล่งอาหารให้กับชุมชน ปัจจุบันชาวบ้านหนองแวงใช้ประโยชน์จาก ที่ดินรอบหนองแวงเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ ได้แก่ การปลูกพืชปริมาณมาก แล้วถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา บางรายปลูกพืชผักสวนครัวแล้วขายไม่ได้ ขาดการแปรรูป ขาดการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ บางรายกู้เงินมาลงทุนแล้วขาดทุน เพราะสินค้าเกษตรราคาต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง เป็นต้น

ฐานทรัพยากรในชุมชนบ้านหนองแวง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศ แบบที่ราบลุ่มมีพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีฐานทรัพยากรที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนดังนี้ 1) ป่าหนองกระแซงตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของบ้านหนองแวงมีพื้นที่จำนวน 1,600 ไร่ เป็นป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ ถิ่นครองสิทธิ์หนังสือหลวง(นสล.) ซึ่งมีชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันประกอบด้วย บ้านหนองแวง บ้านคู หมู่ 1 หมู่ 6 หมู่ 13 ตำบลคู ซึ่งร่วมกันใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ ในช่วงฤดูฝนจะนำวัวความเข้าไปเลี้ยงในป่าหนองกระแซงและการใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นแหล่งอาหารในชุมชน เมื่อถึงฤดูฝนจะมีอาหารตามธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชนให้ชุมชนได้ร่วมกันใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหาร เช่น เห็ด มีปลาตามธรรมชาติ กบ อึ่ง สัตว์ป่า เช่น กระรอก กระแต ไช้ผดแดง แมงจิ้งจก ผักพื้นบ้านและผักตามธรรมชาติ 2) หนองแวง เป็นหนองน้ำสาธารณะประโยชน์เป็นหนองน้ำตามธรรมชาติ มีขนาดพื้นที่ทั้งหมด 57 ไร่ เป็นผิวน้ำ 11 ไร่ และเป็นที่สาธารณะประโยชน์จำนวน 46 ไร่ ถิ่นครองเอกสารสิทธิ์หนังสือหลวง (นสล.) เมื่อปี 2537 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีโครงการขุดลอกหนองแวงเพื่อให้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมีการวางระบบท่อ ระบบปัก และกระจายน้ำเป็นหยดคอย คองกริตสูงสำหรับส่งน้ำจำนวน 46 แห่ง เพื่อวางระบบน้ำส่งให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งหมู่บ้านหนองแวงได้มีมติการร่วมกันในการใช้ประโยชน์และจัดการที่ดินโดยจัดแบ่งให้แก่ครอบครัวทำการเกษตรครอบครัวละ 1 งาน จัดสรรให้ 79 ครัวเรือน ส่วนใหญ่จะมีการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อการบริโภคและจำหน่าย ต่อมาการปลูก

พืชผักสวนครัวประสบปัญหาในด้านการตลาดจึงเลิกการใช้พื้นที่ดังกล่าว ปัจจุบันยังมีครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์จำนวน 5 ครัวเรือน พื้นที่ 4 ไร่ ปลูกพืชจำพวก พริก กล้วย และพืชผักสวนครัว ซึ่งมีรายได้จากการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ เฉลี่ยวันละ 500 บาท/ครัวเรือน นอกจากใช้ประโยชน์ในด้านการปลูกพืช ชุมชนยังมีการส่งเสริมการปล่อยปลาร่วมกับประมงจังหวัดศรีสะเกษ โดยการปล่อยพันธุ์ปลาลงในพื้นที่หนองแขว จำพวก ปลาจั่น ปลาตะเพียน ปลานิล ปลายี่สก ปลากะโห้ ปลาจารเม็ด ปลานิล ปลานวลจันทร์ เป็นต้น ซึ่งชุมชนหนองแขวมักติดใจในการดูแลโดยให้คนในชุมชนช่วยกันดูแล หมู่บ้านจะจัดกิจกรรมขายบัตรจับปลา โดยเชิญชวนให้ผู้สนใจมาซื้อบัตรจับปลา ราคา 200 บาท โดยมีรายได้ 250,000 บาท/ปี ซึ่งรายได้จะนำไปเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและจัดซื้อพันธุ์ปลา 3) ทรัพยากรดิน ทรัพยากรด้านที่ดินในชุมชนบ้านหนองแขวมียุทธศาสตร์ประโยชน์จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ พื้นที่ดินบริเวณหนองแขว มีพื้นที่จำนวน 57 ไร่ ในระยะที่ผ่านมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ริมฝั่งหนองแขวในการปลูกพืชและใช้ในการเลี้ยงโค-กระบือ โดยไปผูกให้กินหญ้าในพื้นที่ดังกล่าว พื้นที่ดินบริเวณป่าหนองกระแวง ซึ่งชุมชนใช้ประโยชน์ในด้านการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งทรัพยากรดินในชุมชนหนองแขวนับว่ามีพื้นที่เป็นจำนวนมากที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงการพัฒนาเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนต่อไป

จากการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2560 พบว่า บ้านหนองแขวมียุทธศาสตร์รายได้ จำนวน 12,527,340 บาท รายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 156,591 บาท และรายจ่ายจำนวน 10,367,386 บาท รายจ่ายเฉลี่ยครัวเรือน 129,592 บาท รายจ่ายหลัก คือ รายจ่ายจากการชำระหนี้สิน จำนวน 5,291,554 บาท เฉลี่ยครัวเรือนละ 66,144.43 บาท แยกเป็นรายได้จากภาคเกษตรกรรม 70 % (จำนวน 8,769,138 บาท) ปศุสัตว์ 15 % (จำนวน 1,503,280 บาท) รายได้อื่นๆ 15 % (จำนวน 1,503,280 บาท) รายจ่ายแยกเป็น รายจ่ายในครอบครัว 50 % (จำนวน 5,183,693 บาท) จ่ายหนี้ 40 % (จำนวน 3,110,215 บาท) รายจ่ายเพื่อการสาธารณสุข 10 % (จำนวน 2,073,478 บาท) และแหล่งเงินทุนที่สำคัญ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (ก.ท.บ.) โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)

สถานการณ์หนี้สินบ้านหนองแขว จากการสนทนากลุ่มย่อยพบว่าบ้านหนองแขวมียุทธศาสตร์หนี้สินจำนวน 79 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 % มีมูลหนี้ทั้งสิ้น 5,291,554 บาท แหล่งหนี้สินทั้งองค์กรการเงินภายในและภายนอกชุมชน เช่น ธนาคาร ธกส. โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการ กข.คจ. และธนาคารพาณิชย์ต่างๆ

สถานการณ์ของปัญหาหนี้สินในชุมชนบ้านหนองแขวสามารถจำแนกได้ดังนี้ ด้านพฤติกรรมของคน พอว่าคนมีหนี้สินเนื่องจากขาดความรู้ในการคิดวิเคราะห์สถานการณ์ของครอบครัว กู้เงินจากสถาบันการเงินต่างๆ มาแล้วไม่มีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นการกู้ยืมมาใช้สอยในชีวิตประจำวันซึ่งไม่ก่อให้เกิดรายได้ นอกจากนั้นยังพบว่ามีการกู้ยืมเงินมาประกอบอาชีพที่ขาดความรู้ขาดทักษะส่งผลให้มีหนี้สินต่อเนื่องพอกพูนขึ้น และบางครอบครัวยังมีพฤติกรรมในการเสพติดอบายมุขต่างๆ เช่น สุรา การพนัน เป็นต้น การขาดวินัยทางการเงินใช้จ่ายโดยขาดการบันทึกข้อมูล ขาดการทำบัญชีรายรับรายจ่ายส่งผลให้ไม่รู้สถานการณ์ของครัวเรือนจึงไม่สามารถกำหนดอนาคตหรือวางแผนชีวิตที่เหมาะสมได้ ด้านระบบนโยบายที่เกี่ยวข้อง นโยบายของรัฐที่ส่งเสริม

การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของประชาชนที่ครัวเรือนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่าย เช่น บัตรเครดิต ขาวนา นโยบายเงินกู้กองทุนหมู่บ้าน ปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

ผลกระทบจากปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง ก่อให้เกิดผลกระทบกับชุมชนที่สำคัญดังนี้ ในด้านเศรษฐกิจ ครัวเรือนมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ มีการการส่งหนี้สินทุกๆปี ส่งผลให้ครัวเรือนขาดเงินทุนในการไปลงทุนต่อยอดประกอบอาชีพ รายได้ในแต่ละปีที่มาได้ นำไปชำระหนี้เป็นส่วนใหญ่ เมื่อสถานการณ์เป็นดังนั้น แต่ละครอบครัวจึงปรับตัว โดยอพยพโยกย้ายไปทำงานต่างถิ่น จำนวน 40 ครัวเรือน ในลักษณะไปแบบครอบครัว เพื่อไปรับจ้างในระบบโรงงานอุตสาหกรรม ในพื้นที่กรุงเทพฯ สมุทรปราการ เป็นต้น บางกลุ่มโยกย้ายแรงงานไปรับจ้างกรีดยางที่จังหวัด ชลบุรี ระยอง ผลกระทบด้านสังคม เมื่อครอบครัวมีหนี้สินจำนวนมากมีการอพยพโยกย้ายแรงงานไปทำงานต่างถิ่นของคนวัยแรงงานจึงเหลือเพียงกลุ่มวัยผู้สูงอายุและเด็ก สถานการณ์ด้านครอบครัวที่เป็นการเลี้ยงดูบุตรหลาน เช่น การออกโรงเรียนกลางคัน จำนวน 5 คน การยุ่งเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด เป็นต้น

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนให้ความสำคัญกับปัญหาหนี้สินในระดับครัวเรือน เพื่อหาแนวทางการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินชุมชนบ้านหนองแวง ตำบลคู อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อให้เกิดสัมมาชีพในชุมชน คือ การประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและมีรายได้มากกว่ารายจ่าย

1.2 โจทย์วิจัย / คำถามวิจัย

คำถามหลัก

ชุมชนบ้านหนองแวงจะสามารถประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรของชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดการหนี้สินของชุมชนร่วมกันได้อย่างไร

คำถามรอง

1. บริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแวงเป็นอย่างไร
2. สถานการณ์หนี้สินและการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวงเป็นอย่างไร
3. การประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้บนฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแวงมีอะไรบ้างและเป็นอย่างไร
4. ชุมชนจะสามารถประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่เพื่อจัดการหนี้สินร่วมกันได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแวง
2. เพื่อศึกษาสถานการณ์หนี้สินและการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง
3. เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพและรายได้บนฐานทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำไปสู่การจัดการหนี้สินชุมชนบ้านหนองแวงร่วมกัน

1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ได้ชุดข้อมูลบริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพของชุมชนได้
2. ได้ชุดข้อมูลความรู้สถานการณ์หนี้สินและการจัดการหนี้สินของชุมชนที่สามารถนำไปวางแผนและออกแบบการจัดการหนี้สินของชุมชนร่วมกันได้
3. ชุมชนสามารถประกอบอาชีพและมีรายได้เพิ่มจากการจัดการบนฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้
4. หนี้สินชุมชนและหนี้สินในระดับครัวเรือนของชุมชนได้รับการแก้ไขร่วมกัน
5. เกิดกลุ่มอาชีพในชุมชนในการจัดการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในการประกอบอาชีพที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนได้

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแขวง ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ คณะผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดธุรกิจชุมชน

2.2 แนวคิดสัมมาชีพชุมชน

2.2 แนวคิดการเศรษฐกิจพอเพียง

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษาการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชน เป็นการร่วมมือกันเพื่อดำเนินการทางธุรกิจของคนในชุมชน ที่ไม่ใช่มุ่งเน้นแต่การสร้างผลกำไร แต่เน้นการเกิดประโยชน์กับชุมชนและสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน โดยขณะเดียวกันสามารถแข่งขันด้านคุณภาพในการผลิตกับธุรกิจเอกชนได้ เป็นการประกอบกิจการของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน ตั้งแต่การระดมทุนต่างๆ การทำกิจการร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ เกิดจากการใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนทั้งทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสิ่งแวดล้อม เพื่อการพึ่งตนเองและการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

ดังนั้น ธุรกิจชุมชนจึงเป็นกิจกรรมที่บุคคล หรือองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการและช่วยกันดำเนินการ มีการเรียนรู้และจัดการร่วมกัน เพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต แปรรูปการค้า และการบริหารที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันจะนำไปสู่ชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน แต่เป็นธุรกิจที่สามารถช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศได้ในระดับหนึ่ง ธุรกิจในระดับนี้ ยังมีปัญหาที่ประสบอยู่ คือ 1) ไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรับหรือเอกชนอื่น ๆ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ 2) การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง เนื่องจากข้อมูลกลุ่มเป้าหมายและความต้องการไม่ชัดเจน รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการออกออกกฎหมายรองรับการประกอบการ (อภิชัย พันธเสน, 2539)

2.1.1 ความหมายของธุรกิจชุมชน

อภิชัย พันธเสน (2539) ได้ให้ความหมาย ธุรกิจชุมชน หมายถึง ธุรกิจที่เป็นชุมชน เพื่อชุมชน และบริหารจัดการโดยชุมชนซึ่งเป็นการบริหารที่เน้นการกระทำในเชิงธุรกิจแตกต่างจากการกุศล หรือการ

ช่วยเหลือเกื้อกูลในลักษณะสหกรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากธุรกิจชุมชน จำเป็นต้องแข่งขันทั้งในด้านต้นทุนและคุณภาพกับกิจการที่แสวงกำไรของธุรกิจเอกชนตามปกติแต่ที่จำเป็นต้องจัดทำเป็นธุรกิจชุมชน เพราะสมาชิกของแต่ละคนไม่มีความสามารถและความเข้มแข็งทางการเงินพอที่จะแข่งขันได้กับธุรกิจของเอกชน

ดิรก สาระวดี (2539) ได้ให้ความหมายธุรกิจชุมชน หมายถึง ชุมชนหรือสหกรณ์หรือใช้ชื่ออื่นโดยมีจัดการจดทะเบียนหรือไม่ก็ตาม เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวโดยความสมัครใจของชุมชนจำนวนหนึ่งเพื่อทำธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์และอุดมการณ์ร่วมกัน ดำเนินการโดยชุมชน กล่าวคือ สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน การบริหารจัดการ ร่วมกับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในกระบวนการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ขององค์กร ทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผู้นำทางธรรมชาติทั้งชายและหญิงที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2539) ได้ให้ความหมาย ธุรกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องการกำไรและธุรกิจชุมชนนั้นจะต้องเป็นองค์กรหรือหน่วยธุรกรรมที่สมาชิกทุกคนครอบครองและควบคุมได้ หรือกรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในชุมชนนั้นๆ

จันทนา เกตุแก้ว (2539 อ้างในอเนก เหล่าชาติ, 2547) กล่าวว่า “ธุรกิจชุมชน” หมายถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในการคิด การบริหารจัดการ ทุกสิ่งเริ่มต้นจากชุมชน คือการระดมทุน การจัดการ และผลประโยชน์ที่เกิดสู่ชุมชน เป็นการทำธุรกิจเพื่อเรียนรู้พัฒนาคนและชุมชนควบคู่กัน เพื่อเป็นแนวทางของตนเอง และอยู่ร่วมกันของชุมชน และรูปแบบของธุรกิจที่จะเริ่มต้นจากผลผลิตที่มีในชุมชนเป็นหลัก

เศรษฐ์ สยาม (2540 อ้างถึงใน อเนก เหล่าชาติ, 2547) ให้ความหมายว่า ธุรกิจชุมชน หมายถึง ความพยายามของชาวบ้านในอันที่จะเพิ่มศักยภาพทางการผลิตและทางการตลาด การดำเนินงานในเชิงธุรกิจจึงไม่ใช่เพียงเพื่อกินเพื่อใช้ แต่ต้องมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มส่วนเกินให้มากขึ้นให้มีกำไร ยกระดับรายได้ของสมาชิก

ไจมานัส พลอยดี (2540) ได้ให้ความหมาย ธุรกิจชุมชน หมายถึงการดำเนินการโดยอาศัยปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก เป็นกิจกรรมที่เป็นทั้งการผลิตและการบริโภคเกื้อกูลกันเหมาะสมแต่วิถีชีวิตตลอดจนระบบนิเวศน์ของแต่ละชุมชน ธุรกิจชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเป็นหลักโดยมุ่งหวังให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ (decision making process) ในทุกขั้นตอนตั้งแต่การผลิตจนถึงจัดจำหน่าย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน และเพื่อให้ชาวบ้านมีความพร้อมที่จะพึ่งพาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ธุรกิจชุมชนนั้นนอกจากจะเกิดการรวมตัวของชาวบ้านและยังอาจเกิดการเข้ามีส่วนร่วมของสถาบันต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนการพัฒนาเอกชนและฝ่ายวิชาการด้วยการเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาของชุมชน ธุรกิจชุมชนไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ของแต่ละชุมชน ดังนั้น จึงสามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามสถานการณ์

ปริญญ์ ข้องภัย (2541 อ้างถึงใน อเนก เหล่าชาติ, 2547) ให้ความหมายว่า ธุรกิจชุมชนเป็นการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน

อภิชัย พันธเสน (2545) กล่าวว่า “ธุรกิจชุมชน” หมายถึง ธุรกิจที่เป็นของชุมชนเพื่อชุมชน และบริหารจัดการโดยชุมชน

อนnek เหล่าโชติ (2547) ได้ให้ความหมาย ธุรกิจชุมชน คือ กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรในชุมชน ร่วมกันเป็นเจ้าของเพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต การค้า การบริการและการบริหารจัดการโดยประสานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ เพื่อเรียนรู้แล้วมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการประกอบกิจการนั้น ๆ นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน

2.1.2 ลักษณะของธุรกิจชุมชน

ลักษณะของธุรกิจชุมชน มีความแตกต่างจากธุรกิจทั่วไป และวิสาหกิจชุมชน โดยธุรกิจชุมชนมีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

1. เป็นธุรกิจขนาดเล็ก มีความคล่องตัวในการบริหาร ผู้บริหารหรือตัวแทนกลุ่มสามารถตัดสินใจในธุรกิจได้ทันที และรวดเร็ว เพราะการบริหารงานที่ไม่ซับซ้อน สามารถตัดสินใจปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และตลาด ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสมาชิกของกลุ่มได้อย่างรวดเร็ว

2. รายได้จากยอดขายในระยะเริ่มต้นไม่มากนัก ธุรกิจชุมชนจะทำการจำหน่ายสินค้าหรือบริการ หรือผลิตสินค้าในปริมาณที่ค้ำทุ่น และได้กำไรเพื่อแบ่งให้แก่สมาชิกตามปกติโดยคำนึงถึงขนาดของตลาดที่มีอยู่เป็นสำคัญ จึงทำให้รายได้จากยอดขายไม่มากนัก แต่เพียงพอที่จะทำให้ธุรกิจดำเนินกิจการอยู่ได้อย่างราบรื่น และมีผลในการสร้างงานให้แก่สมาชิกเพื่อช่วยเสริมการดำรงชีพให้อยู่ในบรรดาสมาชิก

3. ต้นทุนในการดำเนินงานต่ำ ธุรกิจชุมชนนั้นดำเนินงานโดยเน้นให้คนมีงานทำแต่ในสภาพการทำงานที่เป็นมิตร และมีความสุข จึงไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าจ้างมาก ในขณะที่เดียวกันต้นทุนในการจัดการอุปกรณ์และเครื่องใช้เป็นไปตามความจำเป็นในการประกอบธุรกิจ ซึ่งเน้นการประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย

4. การติดต่อและการให้บริการกับลูกค้าเป็นไปอย่างใกล้ชิดธุรกิจชุมชน ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยสมาชิกในชุมชน ซึ่งทำให้การติดต่อสื่อสารกับลูกค้าเป็นไปในลักษณะเป็นกันเองและการเป็นเพื่อนบ้านช่วยให้ทราบความต้องการของลูกค้าโดยตรง สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับลูกค้าได้ทันที

5. การเริ่มต้นธุรกิจทำได้ง่าย ธุรกิจชุมชนสามารถเริ่มต้นได้ง่าย โดยคณะบุคคลที่ไม่ใช่เครือญาติ มีวัตถุประสงค์ที่จะทำธุรกิจร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มและชุมชน การที่มีบุคคลจำนวนหนึ่งสนใจทำธุรกิจร่วมกัน มีผลทำให้ปัญหาเงินทุนไม่เป็นอุปสรรคเพราะใช้เงินลงทุนไม่มาก ทุกคนเป็นสมาชิก ไม่มีเจ้าของผูกขาดแต่เพียงผู้เดียว แต่อาจจะมีตัวแทนของกลุ่มที่ได้เลือกทำหน้าที่บริหารจัดการ หรือเป็นตัวแทนที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิก

6. แจกจ่ายสินค้าให้ผู้บริโภคกิจกรรมการส่งสินค้าจากแหล่งผลิตไปยังโรงงานอุตสาหกรรม หรือไปยังผู้บริโภค เรียกว่า การแจกจ่าย เป็นการทำให้สินค้าไหลลื่นมาเสมอจาก ไร่นา ป่า จากบ่อแร่ จากโรงงาน ไปสู่ผู้ประสงค์จะใช้

2.1.3 ความแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชนกับธุรกิจทั่วไป

ธุรกิจชุมชน มีความแตกต่างกับธุรกิจทั่วไป แม้ว่าจะมีลักษณะบางประการที่มีความเหมือนกันและใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม “ธุรกิจชุมชน” เป็นลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของตนเองซึ่งสามารถจำแนกความแตกต่างได้ ดังนี้ (จุลศักดิ์ ชาญณรงค์, 2546)

1. เป้าหมายของการประกอบการ กล่าวคือ “ธุรกิจทั่ว ๆ ไป” จะมีเป้าหมายของการประกอบการอยู่ที่การแสวงหากำไร ในขณะที่ “ธุรกิจชุมชน” แม้จะมีมุ่งทำกำไรเช่นกัน แต่เป็นการทำกำไรที่ดำเนินไปควบคู่กับการพัฒนาคน ตลอดจนมีลักษณะของกิจกรรมที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหรืออาจกล่าวว่า เป้าหมายของธุรกิจชุมชนมิได้หยุดอยู่เพียงการมีกำไร แต่ยังมุ่งไปสู่การใช้กำไรอย่างมีคุณภาพ เพื่อสวัสดิการชุมชนและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมและจิตสำนึกของชุมชน เป็นต้น

2. ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจ โดย “ธุรกิจทั่ว ๆ ไป” จะมีเอกชนเป็นบุคคลคนเดียวหรือบุคคลเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการและเป็นเจ้าของ ในขณะที่ “ธุรกิจชุมชน” นั้นกลุ่มชาวบ้านหรือชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ เป็นการลงทุนถือหุ้นของมหาชน ซึ่งเจ้าของและคนทำงานเป็นคนคนเดียวกันหรือกลุ่มเดียวกัน ในขณะเดียวกัน “ธุรกิจชุมชน” ก็มีลักษณะบางประการที่แตกต่างจากกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนหรือของชาวบ้านด้วยกลุ่มคือ “ธุรกิจชุมชน” เป็นกิจกรรมที่มีตัวแปรภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย อาทิ ราคาสินค้า ความต้องการของตลาด เป็นต้น ซึ่งตัวแปรเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงอยู่เหนือการควบคุมของชาวบ้านหรือชุมชน อันเป็นผลทำให้กลุ่มชาวบ้านเป็นผู้ประกอบการต้องติดตามข่าวสารข้อมูลของตัวแปรภายนอกนี้อย่างใกล้ชิด

กล่าวโดยสรุป ความแตกต่างระหว่าง ธุรกิจชุมชน กับ ธุรกิจทั่วไป คือ เป้าหมายธุรกิจ ความเป็นเจ้าของและการถือครองทุน รวมทั้งปัจจัยการผลิตต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดอำนาจในการบริหารจัดการ การผลิต การตลาด และการตัดสินใจอื่นๆ รวมทั้งการขยายหรือเลิกกิจการ

2.1.4 ข้อแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชน และวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2548 อ้างถึงใน อเนก เหล่าโชติ, 2547) ได้กล่าวถึงข้อแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชนกับวิสาหกิจชุมชน ไว้ว่าวิสาหกิจชุมชนไม่ใช่ธุรกิจชุมชน เพราะวิสาหกิจชุมชนมีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายหลัก วิสาหกิจชุมชนเป็นการสร้างรากฐานชีวิต รากฐานเศรษฐกิจให้ชุมชน เป็นหลักประกันความมั่นคง เป็นข่ายความปลอดภัย (safety net) ไม่ให้เหยหายรุนแรงถ้าเกิดพลาตพลั้ง เพราะวิสาหกิจชุมชนไม่ได้ทำแต่เฉพาะในชุมชนถ้ามีเหลือกินเหลือใช้ก็ขายออกส่งสู่ตลาดได้

- ธุรกิจชุมชนกับวิสาหกิจชุมชนต่างกัน ใน หลักคิดและหลักปฏิบัติ
- ธุรกิจชุมชนทำเพื่อรวย (หวังรวย) วิสาหกิจชุมชนทำเพื่อรอด (หวังอยู่)
- ธุรกิจชุมชนเอาตลาดเป็นตัวตั้ง วิสาหกิจชุมชนเอาชีวิตเป็นตัวตั้ง
- ธุรกิจชุมชนเอากำไรเป็นตัวชี้วัด (GDP) วิสาหกิจชุมชนเอาความสุขเป็นตัวชี้วัด (GDH)
- ธุรกิจชุมชนเอาวงจรธุรกิจเป็นกรอบ วิสาหกิจชุมชนเอาวงจรชีวิตเป็นกรอบ
- ธุรกิจชุมชนเน้นการแข่งขัน แยกส่วนวิสาหกิจชุมชนเน้นความร่วมมือและเป็นองค์กรร่วม
- ธุรกิจชุมชนเน้นทุนเงินและทุนทรัพยากร วิสาหกิจชุมชนเน้น “ทุนชุมชน”
- ธุรกิจชุมชนเน้นตลาดบริโภค วิสาหกิจชุมชนเน้นตลาดพอเพียง ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น

จากแนวคิดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ธุรกิจชุมชน เป็นการรวมตัวของคนในชุมชน อาจมีการลงทะเบียนหรือไม่ก็ตาม โดยธุรกิจนั้นเป็นของชุมชน คนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบต่อผลที่เกิดจากการดำเนินการนั้น และประโยชน์ที่ได้รับนอกจากกำไรแล้ว คือสวัสดิการต่างๆ ที่คืนสู่ชาวบ้านซึ่งขึ้นอยู่กับรูปแบบและข้อตกลงของสมาชิกในชุมชน เพื่อประโยชน์หลักคือการพัฒนาคน ยกกระดับชุมชนโดยชุมชนจะเป็นผู้สร้างมูลค่าเพิ่มและมูลค่าเพิ่มนั้นก็ตกเป็นของชุมชนให้เจริญไปอย่างยั่งยืน โดยอาจทำให้ผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำในระบบก็ได้ โดยแต่ละชุมชนอาจมีรูปแบบที่ไม่เหมือนกันพร้อมจะปรับเปลี่ยนได้เพื่อความเหมาะสมของชุมชน

2.1.5 โครงสร้างธุรกิจชุมชน

ในการดำเนินธุรกิจชุมชน เป็นการดำเนินธุรกิจโดยบุคคล หรือองค์กรในชุมชนมีส่วนเป็นเจ้าของกิจการ และช่วยดำเนินการ และช่วยกันดำเนินการ มีการเรียนรู้และจัดการร่วมกัน ดังนั้น รูปแบบโครงสร้างย่อมแตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชน และรูปแบบของธุรกิจ ผู้ศึกษาได้ศึกษาจากวรรณกรรม และผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องสรุปได้ ดังนี้

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2539) ได้กล่าวถึงรูปแบบโครงสร้างของธุรกิจชุมชนว่า โดยทั่วไปไม่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัวโครงสร้างนี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพการณ์และข้อจำกัดของแต่ละชุมชน แต่องค์ประกอบหลักคือสมาชิกในชุมชน ส่วนสถาบันอื่นนั้นอาจเข้าร่วมในฐานะที่เป็นที่ปรึกษาหรือเข้าร่วมในฐานะผู้ถือหุ้นในระยะแรกก็ได้ อย่างไรก็ตามโครงสร้างหลักของธุรกิจชุมชนประกอบด้วย 1) สมาชิกในชุมชน 2) สถาบันจากภาครัฐ 3) สถาบันจากภาคธุรกิจ 4) องค์กรพัฒนาเอกชน 5) สถาบันวิชาการ

สมาชิกในชุมชนสถาบันวิชาการ สถาบันจากภาครัฐองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันธุรกิจแปลได้ว่า การทำธุรกิจที่มีการลงทุนการผลิต แข่งขันการขายผลผลิตต้องมีการร่วมมือประสานงานกับองค์กรต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน ตลาดก็จะกว้างมากขึ้น สามารถสร้างระดับเป็นมั่งมีศรีสุขได้ลงมือปฏิบัติและทราบผลของการปฏิบัติธุรกิจชุมชน

พิทยา ว่องกุล (2539) ได้เสนอโครงสร้างและหลักคิดในการประกอบธุรกิจชุมชน ดังนี้

1. โครงสร้างว่าด้วยต้นทุนแห่งชีวิต หรือทุนโภคทรัพย์ที่ให้ผลผลิตทวีคูณ จากการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์แบบการเกษตรผสมผสาน วนเกษตร หรือเกษตรครบวงจร ซึ่งเป็นฐานชีวิตมนุษย์ที่พึ่งพิงเลี้ยง ครอบครัวยุคใหม่ และเป็นฐานที่มาของการสร้างทุนเงินตรา กลุ่มออมทรัพย์ และธนาคารชุมชนในรูปแบบอื่นๆ อีกทั้งวงจรถทุนแห่งชีวิตตามธรรมชาติที่ยังเกื้อกูลกันเอง ช่วยลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงด้วย และเป็นปัจจัย การผลิตที่นำมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเป็นชุมชนแบบองค์รวมที่พึ่งพิงตนเองได้ชุมชนที่พึ่งพิงตนเองได้ ไม่ จำเป็นต้องพัฒนาสินค้าแบบหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่นำพาชีวิตและความมั่นคงทางอาหารของชุมชนไป ขึ้นต่อชุมชนอื่น หรือพึ่งสินค้าในระบบอุตสาหกรรมของเอกชนที่ต้องจ่ายเป็นเงินความหลากหลายทาง ชีวภาพของต้นทุนชีวิตในประเทศไทย มีทั้งพืชและสัตว์ที่สามารถปลูกหรือเลี้ยงไว้ด้วยกันแบบองค์รวม ในที่นี้ ขอเรียกว่า การเกษตรแบบองค์รวม (holistic plantation) ซึ่งเกษตรกรไทยสามารถปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ไว้ด้วยกัน ประมาณ 300 – 400 ชนิด ในทุกภูมิภาคที่ผืนดินยังไม่แห้งแล้งอย่างรุนแรงหรือมีระบบน้ำที่เอื้ออำนวยให้ เพียงแค่อาศัยภูมิปัญญาในการเกษตรแปรรูปผลผลิตทางด้านการเกษตรที่สืบทอดจากโบราณ และใช้ความรู้ สมัยใหม่ในปัจจุบันชุมชนที่มีหลักคิดที่พึ่งตนเองสูงและมีภูมิปัญญาหลากหลาย ย่อมดำเนินวิสาหกิจได้หลาย ชนิดจากผลผลิตในไร่นาและสวนหรือธรรมชาติ การจัดระบบการผลิตเป็นวิสาหกิจชุมชนจะนำไปสู่การแปรร ูปผลผลิตมากมาย ซึ่งใช้บริโภคในชุมชนและจัดจำหน่ายเป็นสินค้า ความหลากหลายของผลผลิตแบบองค์ รวมที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชุมชนได้หมดสิ้น ชุมชนพึ่งตนเองได้ ดังนั้น ค่าของเงินจะค่อยๆ ลด ความหมายลงในชุมชน

2. กฎว่าด้วย “ลดรายจ่ายเท่ากับเพิ่มรายได้และเพิ่มทุนในระดับชุมชน” เป็นหลักคิดที่ชี้นำทิศ ทางการประกอบธุรกิจชุมชน มุ่งสู่เป้าหมายการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อลดรายจ่ายการซื้อ สินค้าจากภายนอก เมื่อไม่มีรายจ่าย รายได้แม้จะน้อยนิดแต่เพิ่มคุณค่าในตัวเองมากขึ้นหลักคิดข้อนี้ พัฒนาไปสู่ การแบ่งงานกันผลิตในชุมชน ด้วยการแปรรูปพืชผลการเกษตร เป็นธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน เข้า แทนที่สินค้าอุตสาหกรรมนำเข้า เงินในชุมชนก็ไม่ไหลออกสู่ภายนอก เท่ากับเป็นการสั่งสมความมั่งคั่งภายใน และเกิดสภาพคล่องการหมุนเวียนของเงินตราในชุมชนขึ้น

3. กฎว่าด้วย “กองทุนชุมชน” ที่เติบโตน้อยสะสมไปสู่ใหญ่ จากการให้สัจจะออมทรัพย์เพื่อตั้ง กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า หรือกองทุนสวัสดิการต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกันชีวิตที่มั่นคงแก่สมาชิกใน ชุมชน และสร้างระบบการเงินภายในชุมชนให้ทุกคนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันเพื่อกู้ยืมไปพัฒนาอาชีพหรือ เศรษฐกิจของตนเองการสร้างกองทุนชุมชนที่หลากหลายและเชื่อมโยงเป็นวงจรถทุนในชุมชน และเสริมสร้าง ความเข้มแข็งให้ชุมชนขยายการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจชุมชน หรือสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ด้วย ตนเอง และพัฒนาที่ละก้าวบนฐานของตนเอง ปัญหาความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชนย่อมไม่เกิดขึ้น เพราะวิสาหกิจเหล่านั้นมาจากกองทุนชุมชนและกองทุนชุมชนมาจากการถือหุ้นคนละเล็กละน้อยหรือสะสม มายาวนานของสมาชิกในชุมชน

4. กฎการตลาดเพื่อชุมชน ที่วิสาหกิจชุมชนหรือสมาชิกผลิตสินค้าหลายชนิดสนองความ ต้องการของชุมชนเป็นหลัก เหลือเพื่อจึงขายสู่ตลาดภายนอก ทำให้เส้นดุลภาพของราคาที่เกิดจากความ

ต้องการซื้อ (demand) และความต้องการขาย (supply) เคลื่อนไหวน้อยที่สุดหรือคงที่ ความเปรียบเสียเปรียบจะไม่เกิดขึ้นในชุมชน เงินไม่มีอิทธิพลในชุมชน สินค้าที่เหลือเมื่อขายให้ภายนอกจะกลายเป็นมูลค่าสะสมทุนให้สมาชิกและชุมชน

5. กฎว่าด้วยความหลากหลายทางธรรมชาติที่เป็นภูมิปัญญา ขอย้ำอีกครั้งว่าภูมิศาสตร์ประเทศไทยอยู่เส้นอิเควเตอร์ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชและสัตว์ทั้งหมดนับแสนชนิด เป็นพันธุ์ไม้ราว 25,000 ชนิด ประกอบด้วยสมุนไพรมากมาย และอุดมสมบูรณ์ด้วยไม้ผล คนไทยได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์ในฐานะที่เป็นอาหาร ยารักษาโรค โดยนำมาหมักดอง แช่อิ่ม คั้นเป็นน้ำผลไม้ กวน ทำแห้ง ฉาบ กลั่นเป็นสุรา และแปรรูปเป็นขนมต่างๆ ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นศักยภาพที่สามารถ นำมาประยุกต์ใช้เป็นสินค้าได้หลากหลายชนิด เป็นโครงสร้างชุมชนด้านอาหารและยารักษาโรคที่นำไปสู่ความมั่นคงและมั่นคงของชุมชนแม้ว่าสังคมไทยจะพัฒนาตามแบบสังคมตะวันตกอย่างไรไม่ลืมหูลืมตา จนกระทั่งละเลยภูมิปัญญาบรรพบุรุษแต่ภูมิปัญญานั้นยังคงถ่ายทอด สืบส่ง และประยุกต์ใช้สืบทอดกันมา ดังจะพบว่า ในแต่ละท้องถิ่นมีผู้นำทางภูมิปัญญาที่สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ได้มากมาย เพราะเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อชีวิต การฟื้นฟูและปรับใช้เข้ากับธุรกิจชุมชนจะสร้างประโยชน์ได้มากมาย

6. โครงสร้างแรงงานและปัจจัยการผลิตเป็นของชุมชน ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำกว่าบริษัทธุรกิจเอกชนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดระบบการผลิตของทุนชีวิตได้หลากหลาย พืชผลภาคการเกษตรจะค้าจุนมีให้ต้องมีรายจ่ายที่สูง และสมาชิกชุมชนอยู่ได้ ดังนั้นชุมชนก็สามารถกำหนดราคาสินค้าที่ส่งออกนอกหมู่บ้านไปสู่ในตลาดทุนนิยมได้

7. กฎว่าด้วยการปฏิสัมพันธ์แบบแนวนอนทางสังคม โครงสร้างทางธรรมชาติที่หลากหลายของท้องถิ่นฤดูกาลที่ไม่แบ่งแยกผู้คนออกจากกันเช่นฤดูกาลในแถบประเทศตะวันตกการคมนาคมทางน้ำและทางบกที่ติดต่อกันได้โดยไม่มีอุปสรรค ล้วนส่งเสริมให้มนุษย์ในดินแดนบริเวณนี้มีปฏิสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือมีระบบพวกพ้องสูง สร้างระบบชุมชน สังคมแบบพึ่งพากันขึ้นมา โดยอาศัยประเพณีวัฒนธรรม (เดิม) แบบมีส่วนร่วมซึ่งกันและกันอยู่ในวิถีชีวิต ซึ่งสามารถพบได้จากการร่วมกันสร้างบ้านเรือน ลงแขก แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ มีน้ำใจให้แก่กันรวมถึงพิธีกรรมและการละเล่นที่สมาชิกเข้าร่วมมือกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2540) ได้สำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน เป็นการสำรวจเอกสารเพื่อทราบกรอบแนวคิดของการทำธุรกิจชุมชน ซึ่งเอกสารเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนยังมีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจชุมชนขนาดย่อม ซึ่งดำเนินการโดยเอกชน

พบว่าธุรกิจชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างจากธุรกิจชุมชนขนาดย่อมโดยทั่วไป คือ ธุรกิจชุมชนจะประกอบกิจการโดยกลุ่มหรือองค์กรร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมกันดำเนินการตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการนั้น นอกจากนี้การดำเนินธุรกิจชุมชนยังมีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นการดำเนินการที่อาศัยความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นฐานในการกำหนดทิศทาง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจขององค์กรชุมชนจะเป็นกิจกรรมการผลิตการบริหาร ที่เหมาะสมต่อสภาพทาง

เศรษฐกิจ สังคม และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนมีความเกื้อกูลต่อระบบนิเวศน์

สรุปได้ว่า โครงสร้างชุมชน สังคมมีส่วนร่วม เป็นพื้นฐานการสร้างกลุ่มสร้างองค์กรที่เข้มแข็ง สร้างกองทุน และความร่วมมือที่ทรงพลัง บรรดาองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตัวเองได้ในชนบท ล้วนอาศัยปฏิสัมพันธ์แบบพวกพ้องเครือญาติและวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำตามธรรมชาติ จะต้องมีการมี (ไม่ใช่อำนาจ) ที่มาจากการยอมรับของชุมชน สังคม สืบเนื่องมาจากการเสียสละอุทิศตน ผ่านการใช้ชีวิตร่วมในชุมชนมานาน ดังนั้น ศักยภาพของชุมชนไทยจึงมีลักษณะที่เรียกว่า “ชุมชนแบบองค์รวม” ที่บูรณาการไปสู่ความยั่งยืนได้ หากนำไปใช้อย่างถูกต้องและมีคุณธรรมองค์ประกอบหรือโครงสร้างของธุรกิจชุมชนดังกล่าวมาแล้ว เป็นฐานการพัฒนาแบบองค์รวมยั่งยืน ไม่ว่าประเทศอื่นหรือภายนอกชุมชนจะประสบปัญหาเศรษฐกิจการเงินอย่างไร แต่ชุมชนที่พัฒนาอย่างยั่งยืนก็พึ่งตนเองได้ตลอดเวลา เพราะชุมชนเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง มีระบบที่เป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น และยอมยืนหยัดอยู่ได้ยาวนาน

2.1.6 แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน

แนวคิดธุรกิจชุมชนของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2539) มองว่าการที่บุคคลใดๆ จะทำการลงทุนผลิตเพื่อขายหรือเพื่อเอากำไรนั้น ต้องใช้แรงงานและทุนเพื่อทำการผลิตด้วยเหตุที่ไม่มีใครที่จะทำการผลิตหรือทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน นอกจากนี้แล้ววิถีการผลิตแบบทุนนิยมยังจะต้องพิจารณาแยกแยะออกจากจิตสำนึกซึ่งโดยทั่วไปการผลิตตามวิถีทุนนิยมนั้น จะกระตุ้นให้ผู้คนเกิดโลกจริตมากขึ้น เอากำไรมากขึ้นซึ่งสิ่งนี้ยับยั้งโลกจริตมิให้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ก็คือการมีจิตสำนึกที่ดีการมีวัฒนธรรม ซึ่งธุรกิจชุมชนจะอยู่ได้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยแรงจูงใจที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ จิตสำนึก และผลประโยชน์ ด้วยเหตุที่ว่า แม้ธุรกิจชุมชนจะเน้นเรื่องทำมาหากินแต่ธุรกิจชุมชนก็เชื่อมโยงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าไว้ด้วยกัน นั่นคือ การสร้างฐานเศรษฐกิจขึ้นมาเพื่อคุณภาพชีวิต เพื่อให้คนมีจิตสำนึกทางชุมชน สิ่งแวดล้อม ประกอบการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนจะช่วยสามารถต้านทานกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ในระดับหนึ่ง

พิทยา ว่องกุล (2539) ได้เสนอแนวคิดการทำธุรกิจชุมชนดังนี้

1. การทำเพื่อบริโภคในครอบครัวในชุมชน และระหว่างชุมชนที่เป็นเครือข่ายในระดับตำบล และระหว่างตำบล เช่น การผลิตน้ำปลาให้พอเพียงกับความต้องการของตำบลก็คำนวณได้ไม่ยาก เช่น ถ้าตำบลหนึ่งบริโภคประมาณ 20,000 ขวดต่อปี ก็จัดการผลิตให้ได้เท่านั้น ให้ชุมชนถือหุ้น และช่วยกันขายช่วยกันบริโภคภายในตำบลถ้าระหว่างตำบล ระหว่างจังหวัดก็แลกเปลี่ยนผลผลิตกันได้ ดังที่มีการนำข้าวมาจากยโสธรไปแลกกับไม้ยางและขี้เลื่อยที่นครศรีธรรมราช (เพื่อเอามาเพาะเห็ด) เป็นต้น

2. ถ้าหากมีผลิตภัณฑ์บางตัวที่เก่งพอที่จะออกไปสู่ตลาดใหญ่ได้ก็เป็นเรื่องของกลไกโลก การตลาดที่ต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีลักษณะเฉพาะ ดังกรณีน้ำหมากเฒ่าของเครือข่ายอินแปงที่ภูพาน ก็เริ่มจากการกินเองไม่ก่พินชวด ไม่ก็ปีก็เพิ่มผลผลิตไปหลายหมื่นชวดเพราะความต้องการของตลาด อยู่เฉยๆ ก็มีพ่อค้าแม่ค้าขอซื้อไปจำหน่ายในตลาดมีขายแม่ในสนามบินสกลนครนอกจากกลไกของตลาด ก็เป็นเรื่องของเครือข่าย ผู้บริโภคที่เป็นชมรม สมาคมต่างๆ ที่อยู่ในเมืองซึ่งประสานกับชุมชนผู้ผลิตให้สินค้าจากหมู่บ้าน ไปสู่ตลาดเมืองด้วยความมั่นใจว่าการไปแข่งขันกับผู้ผลิต อุตสาหกรรมใหญ่ๆ ตรงนี้ต้องมีการจัดการโดยกระบวนการ “ประชาสังคม” ซึ่งในสังคมไทยยังคงต้องพัฒนากันอีกมาที่ญี่ปุ่นมีกระบวนการนี้มานานที่เรียกกันว่า “ไดอิชิ” เชื่อมประสานระหว่างชุมชนในชนบทที่ผลิตกับชุมชนเมืองผู้บริโภคทำกันเป็นกระบวนการเป็นระบบ

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2539) มีมุมมองที่ว่า トラバใดก็ตามที่สังคมยังไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธการผลิตแบบทุนนิยมได้ ก็น่าจะแสวงหาประโยชน์จากทุนนิยมนั้น ทุนอาจถือเป็นเพียงปัจจัยยังชีพก็เป็นไปได้ ซึ่งแนวคิดธุรกิจ ชุมชนนี้จัดตั้งขึ้นโดยพิจารณาว่า ชุมชนแต่ละชุมชนนั้นจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร ทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ หรือความชำนาญของชาวบ้านว่าเหมาะสมแก่การทำการผลิตอะไร และหาตลาดรองรับทั้งตลาดภายในและภายนอก สุดท้ายก็ต้องให้มีการกระจายอย่างเสมอภาค หรือตามสัดส่วนหุ้นที่สมาชิกถือครองการกระจายนั้นเป็นการกระจายทั้งในรูปรายได้และเงินปันผล ความรับผิดชอบ ตลอดจนอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการ นั่นคือเน้นการมีส่วนร่วม การกระจาย และความเสมอภาค ธุรกิจชุมชน ตามแนวคิดที่ยอมรับว่า คนทุกคนมีความรู้สึกอยากได้อะไร ทุกคนมีความต้องการ ไม่เพียงเฉพาะความต้องการขั้นพื้นฐาน แต่ยังต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตอีกด้วย ความคิดเหล่านี้มิได้เฉพาะแต่เพียงกลุ่มคนรวยเท่านั้น หากแต่ชาวบ้านธรรมดาหรือคนยากจนทุกคนก็ต่างคนต่างคาดหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้น คนที่รวยแล้วก็อยากรวยขึ้น ส่วนคนที่ยากจนหรือชาวบ้านก็อยากมีชีวิตที่สุขสบายขึ้นเช่นกัน ดังนั้น เมื่อลัทธิบริโภคนิยมแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาชาวบ้านจึงมีความเป็นวอยอย่างไรที่จะให้ครอบครัวหรือคนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คำตอบก็คือ การทำธุรกิจเพื่อแสวงหากำไรนอกเหนือไปจากการผลิตเพื่อยังชีพ

แนวคิดธุรกิจชุมชน เป็นการมองโดยอิงกับสถานการณ์ในปัจจุบันซึ่งผูกพันอยู่กับธุรกิจของชาวบ้านหรือชุมชนกำลังเผชิญอยู่กับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน ปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ฯลฯ ไม่สามารถแก้ไขได้จากการดำเนินนโยบายของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว ภาวะที่ชาวบ้านพึ่งพาความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก มิได้ทำให้มีปัญหาดังกล่าวหมดไป นอกจากนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการแผ่ขยายเข้ามาของระบบทุนนิยมยังซ้ำเติมให้ชาวบ้านประสบปัญหามากขึ้น ดังนั้นเมื่อชาวบ้านไม่สามารถหลีกเลี่ยงกระแสทุนนิยมดังกล่าวได้ ชาวบ้านจึงต้องลุกขึ้นสู้กับกระแสทุนนิยมนั้น ธุรกิจชุมชนถือเป็นแนวทางเลือกหนึ่งที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว โดยเห็นว่า ในการดำเนินธุรกิจชุมชนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายด้วยกัน โดยชาวบ้านเป็นตัวจับที่สำคัญที่สุด ทำการผลิตโดยอาศัยความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ประกอบกับการมีการบริหารจัดการที่สุด เป็นหลักในการดำเนินงานสำหรับเป้าหมายที่สำคัญในการดำเนินธุรกิจชุมชนนั้น มิได้มุ่งหวังเพียงให้ชาวบ้านอยู่รอดได้ หรือ

มีผลกำไรเท่านั้นหากแต่ยังมุ่งหวังให้ชาวบ้านให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจะมีกำลังซื้อ มากขึ้นเท่านั้นคือ เน้นการพึ่งพาความต้องการภายใน แทนการพึ่งพาความต้องการจากภายนอก

ดังนั้น ผู้นำชุมชนที่ต้องการจะพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งจริงๆ จึงต้องเปลี่ยนทัศนคติใหม่ ๆ จึงจะสร้างศักยภาพของชุมชนไปสู่ความมั่นคงที่ยืนยาวได้ทั้งศักยภาพของชุมชนในวิสัยทัศน์ใหม่ จับต้องได้เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การสร้างชุมชนแบบองค์รวมที่เป็นอิสระ พึ่งพาตัวอย่างได้อย่างมั่นคง แล้วประสานกันเข้าเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนในระดับต่าง ๆ เพื่อร่วมกันวางแผนยุทธศาสตร์และร่วมมือกันกำหนดชะตากรรมชีวิตตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานการพัฒนาแบบยั่งยืน

2.1.7 ประโยชน์ของธุรกิจชุมชน

พิทยา ว่องกุล (2539) ได้เสนอประโยชน์ของการประกอบธุรกิจชุมชน ดังนี้

1. การรวมตัวกันของเกษตรกรในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน มีความมั่นคงได้รับการรองรับตามกฎหมาย
2. การส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาความสามารถในการจัดการตรงตามความต้องการที่แท้จริง
3. ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2540) กล่าวถึงความสำคัญของธุรกิจชุมชน ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ธุรกิจชุมชน หมายถึง “การสร้างงาน สร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ การส่งเสริมให้กลุ่ม องค์กรประชาชนและเอกชนในชุมชนดำเนินกิจกรรมด้านอาชีพ ฝึกทักษะด้านอาชีพ และหมายรวมถึงการให้ความรู้ทางด้านการบริหารธุรกิจ การตลาด การผลิต ทุน และการจัดการขั้นต้น”

ประการที่สอง ความหมายของธุรกิจชุมชนที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการและมีของเขตของวัตถุประสงค์ที่กว้างกว่าการเพิ่มรายได้ โดยร่วมกันเป็นเจ้าของและร่วมดำเนินการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานนั้น ความหมายธุรกิจชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย “ธุรกิจชุมชน” คือการส่งเสริม หรือ สร้างฐานและสมรรถนะขององค์กรชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้เพื่อนำไปสู่การเป็นธุรกิจชุมชน โดยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ทักษะในเชิงธุรกิจ

2.1.8 ปัจจัยที่กำหนัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน

โสภณ สุภาพงษ์ (2537 อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงศ์, 2540) กล่าวว่า การประกอบธุรกิจต่างๆ โดยทั่วไปจะต้องใช้ปัจจัยพื้นฐานอย่างน้อย 4 ประการ คือ คน เงิน วัตถุดิบ และการบริหารจัดการ ทั้งนี้ในการประกอบธุรกิจชุมชนก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ซึ่งจะต้อง ประกอบด้วยปัจจัยอย่างน้อย 6 อย่าง ได้แก่ การตลาด การจัดการ ทุน ข้อมูล แรงงาน และวัตถุดิบ ซึ่งหากจะพิจารณาในแต่ละปัจจัยทั้ง 6 อย่าง จะพบว่าชุมชนหรือกลุ่มชาวบ้านในส่วนใหญ่ไม่มีอะไรนอกจากปัจจัยแรงงาน หรือหากมีบ้างก็อยู่ในลักษณะที่ไม่สมบูรณ์ ดังนั้น หากภาคเอกชนต้องการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชน หรือกลุ่มองค์กรชาวบ้านสามารถประกอบธุรกิจชุมชนได้ ภาคเอกชนต้องเข้าไปเสริมช่วยในลักษณะ “ร่วมลงทุน (partnership)” อาทิ ช่วยเรื่องการตลาด การจัดการ และทุน โดยการเริ่มต้นให้ชุมชนลงมือดำเนินการเป็นเจ้าของตั้งแต่ขั้นตอน การคิด การทำ การบริหารจัดการและการแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาเรียนรู้ระบบตามธรรมชาติต่อไป

ปัจจัยที่สำคัญและจะส่งผลต่อความสำเร็จในการประกอบธุรกิจชุมชน ของกลุ่มองค์กรชาวบ้าน นั้น มีความสำคัญกับ “ร่วมลงทุน (partnership)” โดยในการประกอบธุรกิจชุมชนต้องให้ชาวบ้านร่วมกับธุรกิจเอกชนดำเนินการนั้น จะเกิดขึ้นได้และมีความต่อเนื่องยั่งยืน เพราะเหตุว่า ทั้งสองมีมุมมองที่ใกล้เคียงกันแต่ในขณะเดียวกันภาครัฐมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุน โดยควรเป็นไปในลักษณะ ในเรื่องการจัดเวทีในเรื่องปัจจัยด้านระบบภาษี การคลังท้องถิ่น รายได้ท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นแข็งแรง ทั้งนี้เนื่องจากบทบาทและวิธีการในการดำเนินการของภาครัฐและภาคชุมชน – เอกชน มีความแตกต่างกัน สิ่งที่ภาครัฐควรทำเพื่อสนับสนุนธุรกิจชุมชนประการหนึ่ง คือ การสร้างระบบจูงใจเพื่อให้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมซึ่งจะกระจายไปสู่ภูมิภาคมีความสัมพันธ์กับธุรกิจชุมชน ทั้งนี้ จะต้องมีการศึกษาว่าหากอุตสาหกรรมต่าง ๆ ไปลงทุนและตั้งในชุมชนแล้ว อุตสาหกรรมนั้นจะสามารถพัฒนาชุมชนโดยเสริมสร้างความเข้มแข็งของการประกอบธุรกิจของชุมชนให้เจริญควบคู่กันไปได้อย่างไรบ้าง โดยบทบาทภาครัฐก็คือการมีมาตรการจูงใจและเกื้อกูลให้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจชุมชน

จุลศักดิ์ ขาญณรงค์ (2546) กล่าวถึงปัญหาและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการประกอบการธุรกิจขององค์กรชุมชน มีดังนี้

1. ด้านการผลิต มักจะประสบปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบ สินค้าขาดคุณภาพไม่ตรงตามมาตรฐาน
2. ด้านการตลาด เกิดความไม่สมดุลระหว่างปริมาณสินค้าที่ผลิตได้ กับปริมาณความต้องการตลาด ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน แหล่งที่ตั้งของตลาดหรือการกระจายสินค้ายังจำกัดในพื้นที่
3. ด้านการเงิน เงินทุนและสินเชื่อมีจำกัด ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันตามวงเงินที่สถาบันการเงินกำหนด
4. ระบบบัญชีและการตรวจสอบควบคุมยังไม่ได้มาตรฐาน ขาดความน่าเชื่อถือในระบบการเงินและบัญชีขององค์กร
5. ขาดแคลนแรงงาน ระดับฝีมือแรงงานค่อนข้างต่ำ

6. ด้านการบริหารจัดการ ผู้นำและทีมบริหารองค์กรธุรกิจชุมชนขาดความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการ ทั้งในด้านการผลิต การตลาด การเงินและบัญชี การบริหารงานบุคคล

7. ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม เนื่องจากธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่วไปเป็นการประกอบการโดยบุคคลหรือเอกชนผู้เป็นเจ้าของ ในขณะที่ธุรกิจชุมชนเป็นการดำเนินงานโดยกลุ่มหรือองค์กรชุมชนซึ่งต้องอาศัยการทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีม จึงต้องมีการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม

8. ขาดการประสานความร่วมมืออย่างแท้จริง จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และเกิดความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ

9. ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการร่วมเป็นเจ้าของและดำเนินกิจกรรม

10. นโยบายของรัฐยังไม่เอื้ออำนวย ทั้งในด้านภาษี สินเชื่อ ตลอดจนระบบโครงสร้างราชการ

ใจมานัส พลอยดี (2540) ได้ศึกษาวิจัย ซึ่งณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ กล่าวว่า เป็นงานวิจัยชิ้นแรกที่น่าเสนอแนวคิดและการวิเคราะห์ทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค ได้พยายามจะชี้ให้เห็นว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอะไรบ้างเป็นตัวแปร ซึ่งได้แก่

1. ความสามารถในการระดมทุน
2. ความสามารถในการขายกิจกรรม (สายการผลิตและการค้า)
3. รายได้ของผู้ร่วมธุรกิจชุมชน
4. ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ
5. ผลการดำเนินงานของธุรกิจ
6. การพึ่งพาภายนอกและการพึ่งตนเอง

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ได้กล่าวถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จและล้มเหลวของธุรกิจชุมชนจากกรณีศึกษา บริษัทธุรกิจชุมชนหัวไทร หรือ “หัวไทร โมเดล” ว่าประกอบด้วย 9 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่

1. ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน กล่าวคือ หากธุรกิจชุมชนสามารถระดมเงินจากชุมชนได้เอง หรือมีเงินช่วยเหลือดอกเบี้ยต่ำ จะทำให้โอกาสที่ธุรกิจจะจัดตั้งและดำเนินการได้ดี ประสพผลสำเร็จมีความเป็นไปได้สูง

2. ปัจจัยด้านการผลิต กล่าวคือ จะต้องรู้ว่าจะผลิตอะไร อย่างไร หากธุรกิจชุมชนมีความได้เปรียบเชิงทรัพยากร หรือในเชิงทักษะซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น ปัจจัยด้านการผลิตจะเป็นความได้เปรียบและสนับสนุนให้ธุรกิจมีโอกาสประสพผลสำเร็จ

3. ปัจจัยด้านการตลาด กล่าวคือ การรู้ความต้องการของตลาด และรู้ว่าจะนำสินค้าไปขายที่ไหน อย่างไร

4. ปัจจัยด้านการบริหารและการจัดการ ได้แก่ ความสามารถเรื่องระบบงาน เงินบุคคลากร และระบบตลาด

5. ปัจจัยด้านผู้นำ ทั้งนี้เนื่องจากสังคมไทยมีลักษณะเชื่อคนมากกว่าระบบ ดังนั้นหากผู้นำเป็นที่ไว้วางใจของสมาชิก มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการนำ มีความเสียสละ เป็นต้น ธุรกิจชุมชนก็จะมีโอกาสประสบความสำเร็จได้

6. ปัจจัยแรงงาน การมีแรงงานในท้องถิ่นเพียงพอและมีทักษะการผลิตเป็นปัจจัยทำให้ธุรกิจชุมชนประสบผลสำเร็จ

7. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ทำให้เกิดธุรกิจชุมชนอย่างแท้จริง

8. ปัจจัยด้านระบบข้อบังคับ กล่าวคือ หากระเบียบข้อบังคับไม่อยู่บนพื้นฐานหรือความเห็นชอบจากสมาชิก การประกอบกิจการก็จะมีโอกาสประสบผลสำเร็จได้ต่ำ

9. ปัจจัยด้านการปฏิสัมพันธ์กับภายนอก กล่าวคือธุรกิจชุมชนที่จะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก แลหลีกเลี่ยงความสัมพันธ์เชิงลบกับภายนอก อนึ่งปัจจัยนี้หมายถึงการมีความคล่องตัว รู้ว่าเมื่อควรร่วมมือหรือปฏิเสธภายนอก

สำหรับ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ร่วมกันศึกษา และพบว่าหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจชุมชน โดยนโยบายและมาตรการต่างๆ 7 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการส่งเสริมความสามารถของบุคคล กลุ่ม และองค์กร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มความรู้ความสามารถและพัฒนาทักษะฝีมือต่างๆ ในหลายรูปแบบ อาทิ การให้การศึกษา การฝึกอบรมให้ข่าวสารข้อมูล การใช้สื่อ เป็นต้น

2. ด้านแรงงาน โดยมีนโยบายและมาตรการที่จะส่งเสริมธุรกิจชุมชนด้านแรงงาน ทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม อาทิ เพิ่มและขยายโอกาสการมีงานทำ ลดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองใหญ่ พัฒนาสติปัญญา การพัฒนาแรงงานที่ผ่านการฝึกอบรมในวิชาชีพและมีประสบการณ์ทำงานมาแล้ว จัดตั้งตลาดแรงงาน เพิ่มคุณภาพชีวิตผู้ใช้แรงงานทั้งในและนอกภาคอุตสาหกรรม

3. ด้านทุนและสินเชื่อ กล่าวคือ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 รัฐบาลประกาศให้มียุทธศาสตร์การเงินและการคลังเพื่อสังคม เพื่อเสริมสร้างการกระจายรายได้ การกระจายสินเชื่อ และการบริหารทางการเงินการตลาดไปสู่ส่วนภูมิภาคและผู้ด้อยโอกาส นำไปสู่การสนับสนุนธุรกิจชุมชนในลักษณะต่างๆ อาทิ เพิ่มทุนให้ ธกส. และสถาบันการเงินเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม (SMEs) สนับสนุนการจัดสินเชื่อระยะปานกลางและระยะยาวแก่ภาคเกษตรและผู้ประกอบการรายย่อย การสร้างสิ่งจูงใจในทางการเงินและการคลังให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาช่วยในการพัฒนาฝีมือแรงงาน การผลิตจำหน่ายและการจัดการตลาดแก่ชุมชน สนับสนุนการแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน กระจายบริการทางการเงินกลับเข้าสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น จัดระบบประกันหรือเงินกองทุนประกันความเสียหายที่เกิดขึ้นในการรับช่วงการผลิตอุตสาหกรรมชุมชนและอุตสาหกรรมชุมชนและอุตสาหกรรมชนบทหนึ่ง มาตรการรูปธรรมในการสนับสนุนด้านทุนและสินเชื่อแก่ธุรกิจชุมชนซึ่งสามารถจำแนกได้ 6 รูปแบบ ได้แก่การใช้วิธีระดมทุนจากสมาชิก การสนับสนุนงบประมาณดำเนินโครงการธุรกิจชุมชนการสนับสนุนงบประมาณหรือเงินนอกงบประมาณในรูปแบบเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การให้

งบประมาณจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนทั้งในระดับหน่วยงานและระดับกลุ่มตลอดจนการประสานงานแหล่งเงินทุนอื่น การร่วมลงทุนกับกลุ่ม เป็นต้น

4. ด้านวัตถุดิบ โดยนโยบายและมาตรการที่ส่งเสริมธุรกิจชุมชนด้านวัตถุดิบสามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ (1) ดำเนินการผลิตวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพเหมาะสม (2) สนับสนุนปัจจัยการผลิตโดยไม่คิดมูลค่าและ/หรือจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม ซึ่งมีทั้งการสนับสนุนกลุ่มและรายบุคคล

5. ด้านการตลาด ซึ่งการสนับสนุนธุรกิจชุมชนด้านนี้ สามารถจำแนกได้เป็น (1) การสร้างตลาด อาทิ ส่งเสริมให้สามารถเปิดช่องจำหน่ายสินค้าของชุมชน จัดงานจำหน่ายสินค้าในร้านค้าเอกชน ตามห้างสรรพสินค้า สถานีเติมน้ำมัน และเปิดให้ชุมชนนำสินค้ามาร่วมขาย ดำเนินการรับซื้อผลผลิตจากกลุ่มเพื่อทำการแปรรูปและจัดจำหน่าย เป็นต้น (2) การประสานการจัดการตลาด อาทิ การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดการด้านการตลาดของท้องถิ่นและภูมิภาค การสนับสนุนให้ธุรกิจชุมชนเข้ามาร่วมลงทุนดำเนินการธุรกิจชุมชน ส่งเสริมในราชการผลิตสินค้าขายหรือรวมกลุ่มเพื่อรับช่วงผลิตสินค้า (3) การสร้างข้อมูลทางการตลาด อาทิ สนับสนุนโดยการจัดทำฐานข้อมูลธุรกิจชุมชน ทำข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตลาดและการส่งออกสินค้า (4) การควบคุมคุณภาพ ปริมาณและราคาสินค้า อาทิ สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพสินค้า กำหนดเขตการผลิตและคุณภาพสินค้า จัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพสินค้าและตรวจสอบคุณภาพ การสนับสนุนเงินชดเชยเพื่อประกันรายได้สินค้า สนับสนุนงบประมาณ ตั้งกองทุนหมุนเวียนเพื่อการตลาด เป็นต้น

6. ด้านเทคโนโลยี ในการศึกษาพบว่าไม่มีนโยบายและมาตรการด้านนี้โดยตรงแต่มีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคการผลิต การแปรรูป และนโยบายเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เป็นประดิษฐ์กรรม อาทิ ด้านส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีด้านส่งเสริมการผลิตด้านการพัฒนาชนบทและพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

7. ด้านกฎหมายและสิทธิประโยชน์ โดยนโยบายและมาตรการส่งเสริมธุรกิจชุมชนด้านนี้ได้แก่ (1) มาตรการทางภาษีเพื่อจูงใจและสนับสนุนธุรกิจชุมชน อาทิ การผ่อนปรนภาษีอากร เป็นต้น (2) มาตรการทางกฎหมาย อาทิ แก้ไขลดหย่อนหรือเพิ่มเติมระเบียบของรัฐ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคให้เป็นสากลมากขึ้นเพื่อความเป็นธรรมทางการค้า ป้องกันการผูกขาดและส่งเสริมการแข่งขันในกรอบของกฎหมาย กฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

2.1.9 แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชนแม้ว่าจะเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ในงานพัฒนา แต่กำลังได้รับความสนใจจากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ด้วยตระหนักดีว่าภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจสังคมในปัจจุบันการส่งเสริมให้ชุมชนทำธุรกิจที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของตนเอง เป็นแนวทางการพัฒนาที่จะเป็นและสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 ได้มีการระบุแนวทางการพัฒนางานว่าเป็นแบบบูรณาการ กล่าวคือ การพยายามประสานการพัฒนาทุกด้านเข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาคนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อให้นโยบายดังกล่าวบังเกิดผลเป็นรูปธรรม จึงจำเป็นต้องมีโครงการปฏิบัติรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นแนวทางหนึ่งที่มีเป้าหมายที่จะพัฒนาคน และคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น หมายถึงการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน เน้นให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน พร้อมกับการพัฒนาด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองการปกครอง โดยกล่าวได้ว่า “ธุรกิจชุมชน” คือกุญแจสำคัญอีกอันหนึ่ง ที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน แต่การที่จะบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องอาศัยการผนึกกำลังของทุกฝ่ายทุกระดับ ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน ภาคธุรกิจ นักวิชาการองค์กรประชาชน และสื่อมวลชน เป็นต้น โดยสนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีดังกล่าวให้เกิดการร่วมมือ ร่วมปฏิบัติงานด้วยกัน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ และร่วมทำงานภายใต้ความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

จากบททวนวรรณกรรม ดังที่กล่าวสรุปได้ว่า ธุรกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรมและช่วยดำเนินงานบางส่วนหรือทั้งหมดโดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ มีการเรียนรู้และการจัดการร่วมกันเพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต การแปรรูป การค้า และการบริการที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันจะนำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2 แนวคิดสัมมาชีพชุมชน

สัมมาชีพชุมชน เมื่อพูดถึงเรื่องสัมมาชีพชุมชน หลายคนอาจนึกไม่ออกว่า หมายถึงอะไรกันแน่ บ้างก็คิดว่าเป็นเรื่องการประกอบอาชีพที่สุจริต บ้างก็คิดว่าเป็นเรื่องการทำงานที่ไม่โกงไม่กิน ไม่ทุจริต แท้จริง ความหมายของคำว่า “สัมมาชีพ” นั้น อาจเทียบได้กับความหมายของคำว่า “สัมมาอาชีพะ” ๑ ในมรรค ๘

เมื่อพูดถึงคำว่า “มรรค ๘” ทุกท่านที่นับถือพุทธศาสนาย่อมเข้าใจว่าหมายถึง หนทางถึงความดับทุกข์ เป็นส่วนหนึ่งของอริยสัจ หรือการลงมือปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากทุกข์ และนับเป็นหลักธรรมสำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยกรอบการปฏิบัติ ๘ ประการด้วยกัน เรียกว่า “มรรคมืองค์แปด” หรือ “มรรคแปด” คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิ

โดยคำว่า “สัมมาอาชีวะ” หมายถึง “การประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายเลี้ยงชีพโดยชอบธรรม ทำด้วยความสุจริต และถูกต้องตามหลักศีลธรรม” ฉะนั้น คำว่า “สัมมาชีพ” จึงยึดแนวความหมายของคำว่า “สัมมาอาชีวะ” ข้างต้น โดยมีความหมายว่า “การทำมาหากินโดยไม่ได้เอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง หรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย และต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม กล่าวคือ ความสุขของตนและคนทำงานรวมถึงประโยชน์ของผู้บริโภคและผู้รับบริการหลัก โดยไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและไม่มุ่งไปกระตุ้น

ค้นหา

อันเป็นเหตุแห่งทุกข์” ซึ่ง นพ.ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายที่สั้นกระชับว่าหมายถึง “อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้” และหากนำมารวมกับคำว่า “ชุมชน” เป็น “**สัมมาชีพชุมชน**” จึงหมายถึง “ชุมชนที่มีการประกอบอาชีพโดยชอบ ซึ่งมีรายได้มากกว่ารายจ่าย โดยลดการเบียดเบียนตนเองผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน”

ที่มา : <http://www.roypalang.org/blogs/Ninlawan/1458032858>

กรมการพัฒนาชุมชน(2560) ได้ให้ความหมาย ของสัมมาชีพชุมชนว่า หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้มากกว่ารายจ่าย เป็นความพยายามที่จะปรับจากการทำมาหากินเป็นทำมาค้าขาย โดยไม่ได้เอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง หรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย และต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม กล่าวคือ ความสุขของตนและคนทำงาน รวมถึงประโยชน์ของผู้บริโภค และผู้รับบริการเป็นหลัก

2.2.1 ความเป็นมาของสัมมาชีพชุมชน

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้มีการริเริ่มอาสานำร่องเพื่อดำเนินการพัฒนาที่มุ่งผลานพลังด้านบวกขององค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ ๓ บริษัท กับชุมชนเข้มแข็ง ๕ ตำบล ในชื่อ**"หนึ่งตำบล หนึ่งบริษัท"** โดยมูลนิธิสัมมาชีพเป็นองค์กรประสาน ได้ข้อค้นพบที่สำคัญคือกระบวนการพัฒนาร่วมกันทุกภาคส่วนโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area base collaborative development) เป็นหัวใจของความสำเร็จในพื้นที่ตำบลมีปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง ๓ ประการ คือ (๑) ผู้นำทั้ง ๔ ภาคส่วน (จตุพลัง) คือ ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และหน่วยราชการในพื้นที่ ร่วมกันคิดเรื่องการพัฒนา (๒) ใช้ข้อมูลที่คนในชุมชนร่วมกันทำ และ แปลงเป็นแผนในการบริหารการพัฒนาของชุมชน (๓) คนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมเรียนรู้ และร่วมตรวจสอบ กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ และทำให้การผลานพลัง สร้างเศรษฐกิจฐานล่างที่ยั่งยืนได้จริง คือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องผ่านการปฏิบัติ (Interactive learning though action) เป็นการผลานพลังของวิถีที่แตกต่างกันของวิถีธุรกิจ เข้าไปเติมเต็มวิถีชุมชน โดยถือหลักปฏิบัติที่สำคัญ คือ **"ไปหาชาวบ้าน อยู่กับเขา เรียนรู้จากเขา วางแผนกับเขา ทำงานกับเขา เริ่มจากสิ่งที่เขารู้ สร้างจากสิ่งที่เขามี สอนโดยชี้ให้เห็น เรียนจากการทำ"** (ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์)

กระบวนการนี้ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยน Mind set และ skill set ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกแบบมีจุดยืนในภาคชุมชน ขณะเดียวกัน ผู้นำในภาคธุรกิจของทั้งสามบริษัท เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่เน้นการลดความเหลื่อมล้ำ ไปสู่ **"ความยั่งยืนในการประกอบธุรกิจสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา"** (sustainable business in sustainable development) นั่นคือการริเริ่มปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีปฏิบัติ สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกันระหว่างธุรกิจและชุมชน จะเห็นได้ว่ามีหน่วยงาน และองค์กรทั้งที่เป็นภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชน ประชาสังคมและองค์กรสาธารณะประโยชน์ที่ไม่แสวงหากำไรมากมายที่ลงไปทำงานสนับสนุนชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และสามารถผนึกกำลังกันส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดระบบสัมมาชีพชุมชนได้ หากมีการทำงานแบบบูรณาการและสานพลังเป็นภาคียุทธศาสตร์กันได้

การขับเคลื่อนแนวคิดสัมมาชีพชุมชน ถูกนำสู่การปฏิบัติผ่าน โครงการ “๑ ตำบลสัมมาชีพ ๑ บริษัท CSR” เป็นการต่อยอดงานพัฒนาเดิมหรือศักยภาพของชุมชนให้เกิดรูปธรรม และพร้อมที่จะขยายสู่ “สัมมาชีพเต็มพื้นที่” คือ ชุมชนมีรายได้มากกว่ารายจ่าย ลดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม โดยให้ภาคธุรกิจเข้าไปสนับสนุนชุมชนในเรื่องที่ชุมชนยังขาดอยู่ เช่น ด้านการตลาด การบริหารจัดการ เป็นต้น โดยมีพื้นที่นำร่อง ๕ ตำบล ได้แก่ (๑) ตำบลโพหนอง จังหวัดชัยภูมิ (๒) ตำบลเขาก่าน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (๓) ตำบลบางสน จังหวัดชุมพร (๔) ตำบลบัวใหญ่ จังหวัดน่าน และ (๕) ตำบลแจรง จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ โดยมีภาคธุรกิจที่สนใจและเข้าร่วม ๓ บริษัท ได้แก่ (๑) บริษัท ไทยเบเวอเรจ จำกัด (มหาชน) (๒) บริษัท ไทยยูเนี่ยน โฟรเซ่น โปรดักส์ จำกัด (มหาชน) (TUF) และ (๓) บริษัท น้ำตาลมิตรผล จำกัด โดยมีมูลนิธิสัมมาชีพทำหน้าที่ในการจับคู่ (Matching) หรือเป็นพอสื่อแม่ข่ายระหว่างบริษัทดังกล่าวกับพื้นที่ที่มีความพร้อม ประกอบด้วย (๑) ผู้นำร่วมมือกันได้ดี (จุดพลังในการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่น) (๒) มีแผนชุมชน/แผนแม่บทชุมชน (๓) มีความสัมพันธ์ของคนในชุมชน (หัวบ้าน-ท้ายบ้านถึงกัน) และ (๔) ภาคธุรกิจที่มีความสามารถในการผลิตและการตลาดที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

ตำบลบางสน อำเภอประจักษ์ จังหวัดชุมพร แบ่งการปกครองเป็น ๘ หมู่บ้าน คือ บ้านหน้าทับ บ้านดอนตะเคียน บ้านเกาะเสม็ด บ้านบางเสียบ ห้วยนอน บ้านคอกม้า บ้านบางสน (ตัวเมืองปะทิว) และบ้านแหลมยาง มีประชากรประมาณ ๓,๑๓๗ คน แยกเป็นชาย ๑,๖๑๕ คน หญิง ๑,๕๒๒ คน ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะแบบลูกคลื่นลอนลาด มีภูเขาน้อยใหญ่ทางทิศตะวันตกและทางทิศใต้ (ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหิน) และลำคลอง ๑ แห่ง คือ ลำน้ำทอง และชุมชนกำลังพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ส่วนทางทิศเหนือเป็นที่ราบ และทิศตะวันออกจะเป็นที่ราบติดชายฝั่งทะเล มีชายหาดและอ่าวที่สวยงาม เช่น อ่าวหน้าทับ อ่าวบางสน เป็นต้น โดยมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๘ ส่วนหมู่ที่ ๒ เป็นพื้นที่ที่มีลำคลอง เรียกว่า คลองบางสน - ท่าข้ามมีพื้นที่เชื่อมต่อกับชายฝั่งทะเลปากคลองบางสนของหมู่ที่ ๑ สภาพพื้นที่ด้านในทางฝั่งทิศตะวันออก และลำคลองยังเป็นที่หลบลมให้กับเรือประมง และมีพื้นที่ป่าชายเลนทั้ง ๒ ริมฝั่งคลอง ทำให้ชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวประกอบอาชีพได้ทั้งสองอย่าง คือ อาชีพประมงชายฝั่ง และอาชีพเกษตรกรรม รายได้จากการประกอบอาชีพประมงเฉลี่ยต่อครอบครัวประมาณปีละ ๑๕๐,๐๐๐ - ๒๕๐,๐๐๐ บาท จากการทำการเกษตรกรรม ประมาณปีละ ๑๒๐,๐๐๐ - ๒๐๐,๐๐๐ บาท และจากการค้าขายแบบธุรกิจชุมชน ประมาณปีละ ๑๒๐,๐๐๐ - ๒๐๐,๐๐๐ บาท

อ่าวทะเลปะทิว ประกอบไปด้วย ๔ ตำบล ได้แก่ ตำบลปากคลอง ตำบลชุมโค ตำบลบางสนและตำบลสละห์ โดยมีความยาวของแนวชายฝั่งประมาณ ๖๒ กิโลเมตร มีระบบนิเวศป่าชายเลนที่สำคัญในพื้นที่ตำบลปากคลองและปากคลองบางสน ตำบลบางสน ระบบนิเวศเกาะต่าง ๆ อีกทั้งยังมีแนวกำแพงหินธรรมชาติที่เป็นทั้งแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งหากิน วางไข่ ของสัตว์ทะเล และระบบนิเวศชายฝั่งทะเลที่มีความหลากหลายระบบ อีกทั้งชายฝั่งทะเลปะทิวยังมีชุมชนที่เห็นความสำคัญของพื้นที่ได้รวมกลุ่มกันในการปกป้อง รักษา ดูแลเฝ้าระวังทรัพยากรทางทะเลอย่างสม่ำเสมอ ตัวยังชี้ถึงความสำคัญของชายฝั่งทะเลปะทิว คือ ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของหอยมือเสือ ซึ่งสัตว์ทะเลชนิดนี้ชอบอาศัยอยู่ในแหล่งน้ำที่มีความบริสุทธิ์และความอุดมสมบูรณ์ของทะเลเท่านั้นถึงจะมีสัตว์น้ำชนิดนี้ ซึ่งเป็นตัวยังชี้ชัดนี้ชุมชนชายฝั่งตำบลชุมโค ได้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์หอยมือเสือ เพื่อเฝ้าระวัง อนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรหอยมือเสือให้อยู่คู่กับอ่าวทะเลปะทิว สัตว์น้ำชนิดอื่น ๆ ที่สามารถบ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของชายฝั่งทะเลอ่าวปะทิว ได้แก่ ปลาโลมา ปลาฉลามวาฬ ปลาฉลาม เต่าทะเลและพญานก อีกทั้งการที่ชุมชนชาวประมงในพื้นที่สามารถที่

จะจับสัตว์น้ำได้เยอะอย่างต่อเนื่องของสัตว์น้ำเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็น ปูม้า ปลาทุ ปลาดูทะเลสีเงิน ปลาอินทรี ปลาสาบ ปลาทราย ปลาโหมงาม และปลาเก๋า เป็นต้น

ในช่วงครึ่งปีหลังของปี ๒๕๕๖ โครงการวิถียั่งยืนของชุมชนชายฝั่งตำบลบางสน และโครงการที่ยูเอฟ ชายด์ แคร่ เซนเตอร์ จังหวัดสมุทรสาคร เป็นการลงทุนเพื่อชุมชนตามแผนกลยุทธ์ด้านความยั่งยืนของบริษัท ไทยยูเนี่ยน โฟรเซ่น โปรดักส์ จำกัด (มหาชน) ทางบริษัทจึงได้ทำงานร่วมกับมูลนิธิสมาชิพในการสร้างสมาชิพชุมชน เพื่อเป็นการตอบโจทย์ด้านความยั่งยืนที่เป็นความท้าทายสองประการหลักที่บริษัทที่ยูเอฟเผชิญอยู่ คือ การประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ยั่งยืน และจริยธรรมต่อแรงงาน ด้วยงบลงทุนเบื้องต้นกว่า ๓.๑ ล้านบาท ด้วยประสบการณ์ที่มีมาอย่างยาวนานในฐานะหนึ่งผู้ผลิตอาหารชั้นนำของโลกและตระหนักดีว่าความยั่งยืนทางธุรกิจของบริษัท การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไม่อาจแยกได้ โดยให้นิยามความยั่งยืนของบริษัท หมายถึง ศักยภาพทางธุรกิจในการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว ซึ่งบริษัทใช้เป็นกรอบความคิดที่ทำให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ และเส้นทางเดินไปสู่อนาคต

ด้วยความคิดในการทำงานร่วมกับชุมชนชายฝั่งที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์ร่วมจากทรัพยากรทางทะเลซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่หล่อเลี้ยงมนุษยชาติ และเป็นแหล่งวัตถุดิบหลักของทึยูเอฟ โครงการพัฒนาวิธีที่ยั่งยืนเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ วางแผนและออกแบบเส้นทางสู่ความยั่งยืน ภายใต้บริบทความยั่งยืนที่ประกอบด้วยเศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่น และวิถีชนบท ผลการดำเนินการปีที่หนึ่งเป็นที่น่าพอใจ เกินเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพราะผู้รับผิดชอบโครงการของทึยูเอฟ มีความแตกฉานทั้งแนวทางและวิถีปฏิบัติ และภาคชุมชนที่สามารถใช้จุดแข็งของภาคธุรกิจและภาคส่วนต่าง ๆ มาเติมเต็มแผนและแนวทางที่ยั่งยืนของชุมชนได้อย่างดีเกินคาด

ต่อมาเมื่อปี ๒๕๕๗ ได้มีกลุ่มนักธุรกิจจิตอาสา ได้รับทราบความต้องการของชาวบ้านตำบลบางสน ในการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยเฉพาะปลานินิดต่างๆ ให้กลับคืนมาอย่างอ่าวบางสน รวมถึงเต่าทะเล ซึ่งเคยมาวางไข่ที่เกาะไข่ แต่ปัจจุบันลดน้อยลงมาก จึงได้เกิดเวทีพูดคุยร่วมกันระหว่างกลุ่มแกนนำชาวบ้าน กลุ่มนักธุรกิจจิตอาสา จาก (๑) สำนักงานพัฒนาสหกรณ์ สหกรณ์ออมทรัพย์กรมสรรพาวุธทหารเรือ จำกัด (๒) มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าธนบุรี (๓) มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพร และ (๔) บริษัท แบล็คแคนยอน (ประเทศไทย) จำกัด จึงได้เกิด “โครงการมัจฉาสตรี” ขึ้น เพื่อสร้างปะการังให้เป็นที่พักพิงของสัตว์น้ำวัยอ่อน และการฟื้นฟูปะการังได้น้ำ เพื่อให้อ่าวบางสน กลายเป็นจุดท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนตามที่ชุมชนได้จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาที่ยั่งยืน บนฐานเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๕ ซึ่งมีวิสัยทัศน์ว่า “บางสนน่าอยู่ : ด้วยพลังปัญญา พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฐานทรัพยากรที่ยั่งยืน ให้มวลประชาอยู่เย็นเป็นสุข” ซึ่งจากการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนร่วมกันพบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสิ่งที่น่าจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้เพราะตรงกับความต้องการของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

สิ่งที่เกิดขึ้น คือการขยายกลุ่มและการทำงานด้านการท่องเที่ยว จนเกิดเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน จากเดิมกระจายกระจายของใครของมัน ปัจจุบันมีการประสานการทำงานทั้งกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายประมงชายฝั่ง ที่จะร่วมกันสร้างเศรษฐกิจของชุมชนร่วมกัน สิ่งที

ชุมชนขาดได้รับการเติมเต็มจากภายนอก เช่น การสร้างอาชีพ การพัฒนากลุ่มค่าน้ำ เพื่อพานักท่องเที่ยวค่าน้ำไปยังเกาะไขโดยกลุ่มเด็กและเยาวชน การแปรรูปสินค้าพื้นบ้านของกลุ่มสตรีเพื่อจำหน่ายและเป็นอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์ การฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ที่ดูเหยี่ยวอพยพที่เขาดินสอ ถ้ำนางทอง หาดทรายที่อ่าวบางสนซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่บริสุทธิ์ ประกอบกับอยู่ใกล้สนามบินชุมพร ทำให้ทุกฝ่ายเห็นโอกาสร่วมกันในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนร่วมกัน

นับจากนี้ การขับเคลื่อนระบบสมาชิกชุมชนที่ได้ก่อตัวขึ้นที่ตำบลบางสนแล้วนั้น กำลังขับเคลื่อนไปด้วยกัน เข้มแข็ง อ่อนบ้างในแต่ละกลุ่ม ตามความสนใจและการรับรู้ของคนบางสน สิ่งที่จะสะท้อนความสำเร็จของชุมชนก็คือ เศรษฐกิจโดยรวมของคนบางสน แต่สิ่งที่จะวัดได้โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือที่ซับซ้อนคือ คนบางสนลดการเบียดเบียนตนเอง ลดการเบียดเบียนผู้อื่น และลดการเบียดเบียนสิ่งแวดล้อมได้จริงหรือไม่ เป็นคำถามที่คนบางสน ทีมผู้ประสานงาน นักธุรกิจจิตอาสา และมูลนิธิสมาชิกจะต้องช่วยกันค้นหาคำตอบร่วมกันต่อไป

2.2.2 การขับเคลื่อนแนวคิดสมาชิกชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย

2.2.2.1 ความเป็นมา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคมเป็น 1 ใน 10 ยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนฯ และรัฐบาลได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน จำนวน 11 ด้าน ซึ่งมีนโยบายการลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและการสร้างโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญ ที่มุ่งหวังแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับปากท้องของประชาชนในระดับล่างที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยมีแผนงานที่สำคัญ คือ แผนงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งได้มอบให้กระทรวงมหาดไทยที่มีกรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหลักบูรณาการไปสู่การปฏิบัติ

ปัจจุบันนี้สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของประชาชนภาคการเกษตรในชุมชนมีความเสี่ยงของอาชีพภาคเกษตรกรรมที่เกิดจากการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิม เช่น ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ไร่อ้อย ราคาผลผลิตตกต่ำ การไม่มีอาชีพหรือรายได้เสริม หลังฤดูการผลิตและยังมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพค่อนข้างน้อย ส่วนกลุ่มอาชีพที่มีอยู่ยังไม่ได้รับการส่งเสริม และพัฒนาอย่างเพียงพอ ส่งผลให้ประชาชนต้องเคลื่อนย้ายไปประกอบอาชีพในเมือง และมีส่วนราชการที่มีสถานที่หรือศูนย์ฝึกอบรมซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนเป็นศูนย์ฝึกอาชีพ/แหล่งเรียนรู้การประกอบอาชีพได้ แต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ประกอบกับมีปราชญ์ชุมชนด้านอาชีพที่เชี่ยวชาญและประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ อยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชน แต่มีส่วนน้อยที่สามารถถ่ายทอดให้คนอื่นนำไปทำตามให้สำเร็จได้

ดังนั้นด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวข้างต้น การดำเนินการในปี 2560 นี้ จึงมุ่งเน้นที่การยกระดับเศรษฐกิจฐานราก นั่นคือ “รายได้” ที่ต้องทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยการสร้างอาชีพจึงเป็นที่มาของ “สมาชิกชุมชน” ซึ่งกำหนดแผนการสร้างสมาชิกชุมชนบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีเป้าหมาย คือ ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพและมีรายได้ 23,589 หมู่บ้าน รวม 471,780 ครัวเรือน นั่นคือ 20% ของหมู่บ้านในประเทศไทยโดยให้ชาวบ้านสอนชาวบ้านในสิ่งที่เขาอยากทำ ฝึกปฏิบัติจริง

ให้สามารถนำไปเป็นอาชีพได้เพราะข้อเท็จจริงในทุกพื้นที่จะมีคนเก่งในแต่ละอาชีพอยู่แล้ว เช่น ทำนาได้ผลผลิตสูง ทำสวนเก่ง หรือทางช่างแกะสลัก และการแปรรูปอื่นๆ ซึ่งจะคัดเลือกและจัดเวทีฝึกทักษะการสอนการนำเสนอให้กับคนเก่งเหล่านี้ ยกให้เป็น “วิทยากรสัมมาชีพชุมชน” หลังจากนั้นกลับไปสร้างทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านเพิ่มเติมอีกหมู่บ้านละ 4 คน แล้วเปิดรับลูกศิษย์ที่สนใจอยากฝึกอาชีพในแต่ละประเภทอาชีพหมู่บ้านละ 20 คน รวมเป็น 471,780 คนหรือครัวเรือน เมื่อผ่านการฝึกปฏิบัติแล้วขั้นพื้นฐานที่สุดก็จะสามารถสร้างอาชีพบนฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ขณะที่ส่วนหนึ่งมีความก้าวหน้าก็จะมีแหล่งทุนสนับสนุนต่อยอดอาชีพสร้างผลผลิต สร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นมาเข้าสู่ระบบ OTOP เพื่อขยายตลาดในวงกว้างต่อไป ดังนั้น จึงได้กำหนดดำเนินกิจกรรมสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐโดยใช้พื้นที่เป้าหมายตามพื้นที่ในความรับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรและชนบท จำนวน 23,589 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครัวเรือนในหมู่บ้านเป้าหมายดังกล่าวมีโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาอาชีพให้เกิดสัมมาชีพชุมชนเพื่อสร้างรายได้ ที่ส่งผลให้เศรษฐกิจฐานรากเติบโตได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

2.2.2.2 นิยามศัพท์

1. **สัมมาชีพ** หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้มากกว่ารายจ่าย เป็นความพยายามที่จะปรับจากการทำมาหากินเป็นทำมาค้าขาย โดยไม่ได้เอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง หรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย และต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม กล่าวคือ ความสุขของตนและคนทำงาน รวมถึงประโยชน์ของผู้บริโภค และผู้รับบริการเป็นหลัก

2. **ปราชญ์ชุมชน** หมายถึง ผู้ที่ประกอบสัมมาชีพ จนมีความรู้ความชำนาญในการประกอบอาชีพ หรือมีความเชี่ยวชาญในอาชีพนั้นๆ ประสบความสำเร็จและมีความมั่นคงในอาชีพ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน พร้อมมีจิตอาสาที่จะถ่ายทอดและขยายผลไปยังบุคคลอื่นๆ ในชุมชน

3. **วิทยากรสัมมาชีพชุมชน** หมายถึง ปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ” จากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ทั้ง 11 แห่ง

4. **ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน** หมายถึง ทีมปราชญ์ชุมชนของหมู่บ้านละ 5 คน ประกอบด้วย วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ 1 คน และปราชญ์ชุมชนที่เข้าร่วมเป็นทีมเพิ่มเติมอีกหมู่บ้านละ 4 คน

5. **ผู้นำสัมมาชีพชุมชนระดับตำบล** หมายถึง วิทยากรสัมมาชีพชุมชนตามข้อ 3 ที่ผ่านการพัฒนาตามระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) ตำบลละ 1-2 คน

6. **ครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ** หมายถึง ครัวเรือนในหมู่บ้านตามยุทธศาสตร์ที่ 1 (23,589 หมู่บ้าน) จำนวนหมู่บ้านละ 20 ครัวเรือน ที่แสดงความประสงค์ต้องการเข้ารับการฝึกอาชีพตามแบบสำรวจความต้องการฝึกอาชีพของคนในชุมชน

7. **ครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน** หมายถึง ครัวเรือนในหมู่บ้านตามยุทธศาสตร์ที่ 1 (23,589 หมู่บ้าน) จำนวนหมู่บ้านละ 20 ครัวเรือนที่ผ่านการอบรมส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน

จำนวน 5 วัน และหมายความรวมถึงครัวเรือนสมาชิกชุมชนเพิ่มเติมอีกอย่างน้อย 10 ครัวเรือน ที่ขยายผลตามโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

8. ครัวเรือนสมาชิกชุมชนตัวอย่าง หมายถึง ครัวเรือนสมาชิกชุมชนที่ผ่านการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดในระดับจังหวัด หรือระดับภาค

9. ทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชน หมายถึง กลุ่มองค์กรเครือข่ายพัฒนาชุมชน 4 องค์กร ได้แก่ คณะกรรมการบริหารสำนักงานกลางศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนหรือคณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับจังหวัด (ศอช.จ)/ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับอำเภอ (ศอช.อ.)/ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล (ศอช.ต.) สมาคมผู้นำสตรีพัฒนาชุมชนไทยหรือคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัด (กพสจ.)/คณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กพสอ.)/ คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) สมาคมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนไทยหรือคณะกรรมการชมรมอาสาพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด/อำเภอ และสมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือคณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับจังหวัด/อำเภอหรือผู้แทนคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

10. กลุ่มอาชีพ หมายถึง กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่จากการรวมตัวของผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้านตามยุทธศาสตร์ที่ 1 (23,589 หมู่บ้าน) ตั้งแต่ 5 ครัวเรือนขึ้นไป ซึ่งผ่านการส่งเสริมการสร้างสมาชิกชุมชนในระดับหมู่บ้าน จำนวน 5 วันที่มีการประกอบอาชีพเดียวกันหรือประเภทอาชีพเดียวกันมาร่วมกันดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพ

2.2.2.3 ขั้นตอน กระบวนการสร้างสมาชิกชุมชน

การสร้างสมาชิกชุมชน...เป็นกระบวนการให้ชาวบ้านสอนชาวบ้าน ซึ่งมีโครงการที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ใน 3 ลักษณะคือ โครงการหลัก จำนวน 5 โครงการโครงการสนับสนุนจำนวน 3 โครงการและ โครงการยกระดับต่อยอด จำนวน 7 โครงการโดยมีรายละเอียด ดังนี้

โครงการหลัก จำนวน 5 โครงการ ประกอบด้วย 1) โครงการพัฒนาผู้นำสมาชิก 2) โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสมาชิกชุมชนระดับจังหวัด 3) โครงการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสมาชิกชุมชนระดับหมู่บ้าน 4) โครงการส่งเสริมการสร้างสมาชิกชุมชนในระดับหมู่บ้าน 5) โครงการสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ

1. โครงการพัฒนาผู้นำสมาชิก

1.1 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ตรวจสอบปราชญ์ชุมชนเป้าหมายที่จะเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสมาชิก” จากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ซึ่งต้องตรงกับจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรและชนบท จำนวน 23,589 หมู่บ้าน ละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 23,589 คน และเป็นบุคคลเดียวกับฐานข้อมูลตามแบบรายงานปราชญ์ชุมชนหรือผู้ประสบความสำเร็จหรือเชี่ยวชาญในอาชีพเพื่อเตรียมเข้ารับการฝึกอบรมเป็นวิทยากรสมาชิก ที่จังหวัดได้รวบรวมส่งให้กรมฯ เรียบร้อยแล้วหรือหากมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อจกได้บุคคลที่จะขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนได้ ขอให้จังหวัดดำเนินการปรับปรุงแก้ไขฐานข้อมูลและแจ้งให้กรมฯ ทราบตามแบบทะเบียนข้อมูลทีมวิทยากรสมาชิกชุมชน

1.2 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ แจงให้ปราชญ์ชุมชนเป้าหมายในหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ความรับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 จำนวน 23,589 หมู่บ้านๆ ละ 1 คน เดินทางเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ” ณ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นไปตาม แผนการฝึกอบรมที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด จำนวนรุ่นละ 4 วัน เพื่อเพิ่มพูนทักษะด้านการถ่ายทอดความรู้และการ จัดกระบวนการสัมมาชีพ และสามารถกลับไปทำหน้าที่เป็น “วิทยากรสัมมาชีพชุมชน” ในระดับหมู่บ้านได้อย่างมี คุณภาพ

2. โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด :

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ดำเนินการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากร สัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด โดยมี **วัตถุประสงค์** เพื่อสร้างทีมปราชญ์ชุมชนตามประเภทอาชีพและวางแผน ปฏิบัติการฝึกอาชีพให้กับประชาชนในหมู่บ้าน **กลุ่มเป้าหมาย** ประกอบด้วย ปราชญ์ชุมชนที่ได้รับการ คัดเลือกในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ความรับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 และผ่านการอบรม หลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ” จำนวน 23,589 หมู่บ้านๆละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 23,589 คน

3. โครงการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน :

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอส่งเสริมและสนับสนุนการจัดประชุมเตรียม ความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน โดยมี**วัตถุประสงค์** เพื่อสร้างทีมวิทยากรสัมมาชีพ ชุมชนระดับหมู่บ้านให้มีความพร้อม สามารถจัดการฝึกอบรมอาชีพ ให้กับประชาชนในหมู่บ้านได้อย่างมี ประสิทธิภาพ **กลุ่มเป้าหมาย** ประกอบด้วย ปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ความ รับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตร และชนบท จำนวน 23,589 หมู่บ้าน ๆ ละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 117,945 คน ระยะเวลาดำเนินการ ไตรมาส 1-2 (ตุลาคม 2559 – มีนาคม 2560) ดำเนินการหมู่บ้านละ 3 วัน

ขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 ดำเนินการร่วมกับวิทยากรผู้นำสัมมาชีพหมู่บ้านละ 1 คน ที่ผ่านการ อบรมหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ” คัดเลือกปราชญ์ชุมชนเพิ่มเติมอีกหมู่บ้านละ 4 คน เพื่อร่วมทำ หน้าที่เป็นทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านๆ ละ 5 คน โดยคัดเลือกจากฐานข้อมูลตามแบบสำรวจ ปราชญ์ชุมชนหรือผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงที่ได้รวบรวมส่งให้กรมฯ เรียบร้อยแล้ว หรือหากมีการเปลี่ยนแปลง ขอให้ปรับปรุงแก้ไขฐานข้อมูล และจัดส่งให้กรมฯ ทราบตามแบบทะเบียนข้อมูลทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน

3.2 ประชุมปรึกษาหารือเพื่อวางแผน ออกแบบ วิธีการจัดประชุมฯ โดยมี เนื้อหาที่สำคัญในการประชุมเพื่อพัฒนาความรู้ เสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการทำหน้าที่เป็นทีมวิทยากร สัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน ในการเตรียมความพร้อมให้กับครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพต่อไปซึ่งมี กรอบการเรียนรู้ ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 กรอบการเรียนรู้การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน (3วัน)

ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านประชุมเตรียมความพร้อมตามกรอบการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมี ทีมเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ ทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับอำเภอและหน่วยงานภาคีพัฒนา ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
วันที่ 1-2 1. สร้างความรู้ความเข้าใจการสร้างความสัมพันธ์ชุมชน	- เพื่อให้ทีมวิทยากรสัมพันธ์ชุมชนระดับหมู่บ้าน มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสัมพันธ์ชุมชน	- ชี้แจงแนวทางโครงการสร้างสัมพันธ์ชุมชน - ให้ความรู้เรื่องสัมพันธ์ชุมชน อธิบายความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ● ความเป็นมาของโครงการสร้างสัมพันธ์ชุมชน ● ความสำคัญของการสร้างสัมพันธ์ชุมชน ● กระบวนการสร้างสัมพันธ์ชุมชน ● ฯลฯ	- เอกสาร - Power Point	- ควรถาม/ตอบเพื่อเน้นย้ำความเข้าใจ - ควรมุ่งเน้นการปรับกระบวนการคิด และทัศนคติที่ดีต่อการสร้างสัมพันธ์ชุมชน
2. สร้างทีมวิทยากรสัมพันธ์ชุมชนระดับหมู่บ้าน	- เพื่อให้ทีมวิทยากรสัมพันธ์ชุมชนระดับหมู่บ้าน ขับเคลื่อนการส่งเสริมการสร้างสัมพันธ์ชุมชนในระดับหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสพผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม	- ถ่ายทอดความรู้ เทคนิค ของการเป็นวิทยากรผู้นำสัมพันธ์ โดยปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรมหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมพันธ์” จากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน - จัดทีมวิทยากรสัมพันธ์ชุมชนระดับหมู่บ้าน พร้อมมอบหมายภารกิจหน้าที่ ในการส่งเสริม สนับสนุน กำกับ และติดตามครัวเรือนเป้าหมาย ที่ผ่านการอบรมอาชีพ ซึ่งเรียกว่า “ครัวเรือนสัมพันธ์ชุมชน” โดย 1 หมู่บ้านให้แบ่งสัดส่วนของทีมวิทยากรสัมพันธ์ชุมชน 1 คน ต่อ ครัวเรือนสัมพันธ์ชุมชน 4 ครัวเรือน - ทบทวนและจัดทำแผนปฏิบัติการฝึกอบรมอาชีพและส่งเสริม	- เอกสาร - แบบฟอร์มแผนปฏิบัติการ - Power Point - กระดาษ - ฟลิปชาร์ต - ปากกาเคมี - เทปขาว	- ควรถาม/ตอบเพื่อเน้นย้ำความเข้าใจ - ควรสนับสนุนการเตรียมประเด็น/เนื้อหาการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรม - จัดทำแผนปฏิบัติการตามแบบฟอร์มที่กรมฯ กำหนด

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
		สนับสนุน กำกับและติดตาม ครัวเรือนเป้าหมายที่ผ่านการ อบรมอาชีพ ซึ่งเรียกว่า “ครัวเรือนสมาชิกชุมชน”		
3. การวิเคราะห์ สถานการณ์ ความต้องการ อาชีพของ ครัวเรือน เป้าหมายที่ ต้องการฝึกอาชีพ	- เพื่อให้มีข้อมูล อาชีพที่สร้างรายได้ และตรงกับความต้องการของ ครัวเรือนเป้าหมายที่ ต้องการฝึกอาชีพ	- ทีมวิทยากรสมาชิกชุมชน ระดับหมู่บ้านร่วมกันวิเคราะห์ ข้อมูลความต้องการอาชีพจาก แบบความต้องการฝึกอาชีพ ของคนในชุมชนที่ได้สำรวจไว้ แล้ว โดยจัดกลุ่มความ ต้องการอาชีพ แล้วจึง วิเคราะห์ให้เชื่อมโยงกับตลาด ,สร้างผลผลิต สร้างผลิตภัณฑ์ เข้าสู่ระบบOTOP และการ ดำเนินงานของบริษัทประชา รัฐรักสามัคคี (จังหวัด) จำกัด - จัดเตรียมพื้นที่ฝึกอบรม พื้นที่ดูงาน วัสดุ/อุปกรณ์ การสร้างสมาชิกชุมชน	- แบบความต้องการ ฝึกอาชีพของคนใน ชุมชน - กระดาษ ฟลิปชาร์ต - ปากกาเคมี - เทปขาว	- ควรวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับอาชีพ เดิมกับอาชีพใหม่ หรือที่พัฒนาขึ้นว่า มีโอกาสสร้าง รายได้เพิ่มขึ้น - ผลจากการ วิเคราะห์จะเป็น ข้อมูลแนะนำเพื่อ การตัดสินใจ คัดเลือกอาชีพเพื่อ การฝึกอบรมของ ทีมวิทยากร สมาชิกชุมชน ระดับหมู่บ้าน
<u>วันที่ 3</u> การเตรียมความ พร้อมครัวเรือน เป้าหมายที่ ต้องการฝึกอาชีพ	- เพื่อให้ครัวเรือน เป้าหมายที่ต้องการ ฝึกอาชีพมีความรู้ ความเข้าใจและ สามารถฝึกอาชีพได้ บรรลุผลสำเร็จอย่าง เป็นรูปธรรม	- ทีมวิทยากรสมาชิกชุมชน ระดับหมู่บ้านลงพื้นที่เยี่ยม เยือนครัวเรือนเป้าหมายที่ ต้องการฝึกอาชีพทั้ง 20 ครัวเรือน โดยแบ่งตามสัดส่วน ของทีมวิทยากรสมาชิก ชุมชนระดับหมู่บ้าน 1 คน ต่อ 4 ครัวเรือนเป้าหมายที่ ต้องการฝึกอาชีพ เพื่อ 1) ให้ความรู้เรื่องสมาชิก	- แบบติดตามครัว เรือนสมาชิกชุมชน	- ทีมวิทยากร สมาชิกชุมชน ระดับหมู่บ้านควร มุ่งเน้นการให้ข้อมูล อาชีพที่ผ่าน กระบวนการ วิเคราะห์มาแล้ว เมื่อวันที่ 2 ของ โครงการนี้

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
		ชุมชน อธิบายความสำคัญของการสร้างสัมมาชีพชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ● ความเป็นมาของโครงการสร้างสัมมาชีพชุมชน ● ความสำคัญของการสร้างสัมมาชีพชุมชน ● กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนที่เกี่ยวข้อง 2) ทบทวนความต้องการของครัวเรือนเป้าหมายฯ ว่ายังคงมีความสนใจหรือต้องการฝึกอาชีพ หรือเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือไม่ ซึ่งกรณีที่ไม่ต้องการฝึกอาชีพให้ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านหาครัวเรือนอื่นทดแทน หรือต้องการเปลี่ยนอาชีพให้เปลี่ยนอาชีพตามคำแนะนำของทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านได้ 3) แจ่งวันฝึกอบรมอาชีพ พร้อมทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านและครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ 4) กรอกข้อมูลในแบบฟอร์มการติดตามครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน 5) ประสานกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เพื่อจัดเตรียมวัสดุสนับสนุนการฝึกอาชีพก่อนเริ่มการอบรมโครงการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน (จำนวน 5 วัน)		

ตารางที่ 2 – 1 ตารางรอบการเรียนรู้การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน

4. โครงการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน :

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่ 1 จำนวน 23,589 หมู่บ้านๆ ละ 20 คน รวมทั้งสิ้น 471,780 คน โดยเน้นผู้แทนครัวเรือนยากจนตามเกณฑ์ จปฐ. เป็นกลุ่มเป้าหมายแรก ระยะเวลาดำเนินการ ไตรมาสที่ 1-2 (ตุลาคม 2559 – มีนาคม 2560) ดำเนินการหมู่บ้านละ 5 วัน

ขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน จำนวน 5 คน ดำเนินการจัดฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนรายหมู่บ้านตามแผนปฏิบัติการที่กำหนด โดยมีทีมเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ และภาคีการพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมให้การสนับสนุนโดยมีกรอบการเรียนรู้ ตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 กรอบการเรียนรู้การส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน (5 วัน)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
วันที่ 1-3 สร้างความรู้ ความเข้าใจในเรื่องอาชีพที่ต้องการเรียนรู้ (ความรู้ทางวิชาการ/ทฤษฎี และการสาธิต อาชีพในเบื้องต้น)	- เพื่อให้ครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติอาชีพได้อย่างถูกต้อง	- วิทยากรสัมมาชีพชุมชนผู้เป็นเจ้าของอาชีพ ดำเนินการร่วมกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านบรรยายให้ข้อมูล ชี้ให้เห็นภาพความสำคัญของการทำอาชีพว่าให้ประโยชน์อย่างไร เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียนรู้ แล้วจึงอธิบายให้ข้อมูลการประกอบอาชีพอย่างละเอียดในทุกขั้นตอน ตัวอย่างเช่น อาชีพการปลูกมะนาวในวงบ่อ มีสาระความรู้ที่ต้องเรียนรู้ ดังนี้ ● การเลือกพันธุ์มะนาว ● ความรู้เรื่องดิน ที่	- เอกสาร/สื่อความรู้ในเรื่องอาชีพ - กระดาษฟลิปชาร์ต - ปากกาเคมี - เทปขาว - วัสดุพืช/สัตว์เป็นของจริงที่นำมาประกอบ การสาธิต	- ควรถาม/ตอบ เพื่อเน้นย้ำความเข้าใจ - ควรมุ่งเน้นการปรับกระบวนการคิด และทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน - ทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชนระดับอำเภอควรติดตามและให้กำลังใจในการฝึกอาชีพ

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
		เหมาะสมกับมะนาว ● ขั้นตอนการปลูก - การดูแลรักษา ● การทำปุ๋ยที่ - เหมาะสมกับมะนาว ● การตอนกิ่งมะนาว ฯลฯ ทั้งนี้ การอธิบายควรมีตัวอย่างของจริง ประกอบการอธิบายให้ข้อมูลหรือมีการสาธิตไปพร้อมกับการให้ข้อมูล		
วันที่ 4 ศึกษา ดูงานเพิ่มพูนความรู้	- เพื่อให้ครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพมีความรู้ความเข้าใจ และมีแรงจูงใจต่อการปฏิบัติอาชีพภายในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น	- ผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพทั้ง 20 คน (ครัวเรือนละ 1 คน) เดินทางไปศึกษาดูงานเพิ่มพูนความรู้และสร้างแรงจูงใจด้านอาชีพ ณ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงหรือศูนย์เรียนรู้ชุมชนหรือบ้านปราชญ์ชุมชนที่กำหนด	- เอกสาร/สื่อความรู้ในเรื่องอาชีพ - กระดาษ - ฟลิปชาร์ต - ปากกาเคมี - เทปขาว - กิจกรรมอาชีพจริงในที่ดูงาน	- ควรถาม/ตอบ เพื่อเน้นย้ำความเข้าใจ - ควรมุ่งเน้นการปรับกระบวนการคิด และทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน
วันที่ 5 ฝึกปฏิบัติภายในครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ	- เพื่อให้ผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพสามารถปฏิบัติอาชีพได้อย่างถูกต้อง เป็นรูปธรรม	- ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านดูแลการฝึกปฏิบัติอาชีพ ณ บ้านครัวเรือนที่ต้องการฝึกอาชีพ คนละ 4 ครัวเรือน - ผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพทั้ง 20 ครัวเรือน ดำเนินการฝึกปฏิบัติอาชีพ ณ บ้านของตนเอง โดยมีทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน ให้การสนับสนุนในการฝึกปฏิบัติฯ	- วัสดุประกอบอาชีพจริงที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสนับสนุนให้ครัวเรือนสัมมาชีพชุมชนเป้าหมาย	- ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านควรให้คำแนะนำ และให้กำลังใจ

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
		(สำหรับกรณีทำเป็นกลุ่ม ก็อาจรวมกลุ่มปฏิบัติ จริงในที่ที่กลุ่มกำหนด)		

ตารางที่ 2 – 2 ตารางกรอบการเรียนรู้การส่งเสริมการสร้างสมาชิกชุมชนในระดับหมู่บ้าน

4.2 เมื่อดำเนินการตามกรอบการเรียนรู้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ทีมวิทยากรสมาชิกชุมชนระดับหมู่บ้าน ดำเนินการ ดังนี้

4.2.1 ส่งเสริม ติดตามสนับสนุน และกำกับให้ 20 ครุว์เรือนสามารถนำความรู้จากการฝึกอบรมไปประกอบอาชีพ ให้ก่อเกิดเป็นอาชีพและมีรายได้หรือลดรายจ่ายได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีการรายงานผลการติดตามในแบบฟอร์มการติดตามครุว์เรือนสมาชิกชุมชนที่กำหนดรวบรวมไว้เป็นหลักฐาน เพื่อรองรับการติดตามของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ และทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกในระดับอำเภอ/จังหวัด และประเทศ

4.2.2 สนับสนุนให้ชุมชนจัดระบบบริหารจัดการการเงินทุนประกอบอาชีพ เพื่อให้ครุว์เรือนสมาชิกชุมชนรวมกลุ่ม สามารถประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่องตามแนวทางในเอกสารเกื้อกูล 2 (จัดพิมพ์โดยกรมการพัฒนาชุมชน มิถุนายน 2559)

5. โครงการสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ :

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ดำเนินการสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสมาชิกชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ครุว์เรือนสมาชิกที่ผ่านการพัฒนามีการรวมกลุ่มจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ กลุ่มเป้าหมาย ครุว์เรือนสมาชิกชุมชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่ 1 จำนวน 23,589 หมู่บ้าน ที่เลือกอาชีพเดียวกันหรือประเภทอาชีพเดียวกันและที่ผ่านการฝึกปฏิบัติอาชีพในระดับหมู่บ้านนำผลจากการฝึกปฏิบัติอาชีพไปประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง จำนวน 2,360 กลุ่ม (10 % ของจำนวนหมู่บ้านเป้าหมาย) ระยะเวลาดำเนินการ ไตรมาส 3 - 4 (เมษายน – กันยายน 2560) ดำเนินการอำเภอละ 1 วัน

ขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

5.1 ร่วมกับทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับอำเภอ ประชุมหารือเพื่อคัดเลือกหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ความรับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 เพื่อดำเนินการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสมาชิกชุมชนตามเป้าหมายที่กรมฯ กำหนดซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกที่สำคัญ ดังนี้

- 1) มีครุว์เรือนในหมู่บ้านตามยุทธศาสตร์ที่ 1 (23,589 หมู่บ้าน) ตั้งแต่ 5 ครุว์เรือนขึ้นไป ซึ่งผ่านการส่งเสริมการสร้างสมาชิกชุมชนในระดับหมู่บ้าน จำนวน 5 วันที่มีการประกอบอาชีพเดียวกันหรือประเภทอาชีพเดียวกันมาร่วมกันดำเนินการ
- 2) อาชีพตามข้อ 1) มีโอกาสที่จะสำเร็จได้สามารถสร้างรายได้จริง และมีความเชื่อมโยงกับการตลาดตามข้อมูลและแผนของจังหวัด
- 3) เป็นกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้

5.2 ดำเนินการประชุมสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน จำนวน 1 วัน ซึ่งมีกรอบการเรียนรู้ ตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 กรอบการเรียนรู้การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน(1 วัน)

ตารางที่ 2 – 3 ตารางกรอบการเรียนรู้การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
1. สร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน	- เพื่อให้ผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถดำเนินตามกระบวนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนได้	- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพระดับอำเภอและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันค้นหาแนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน โดยใช้หลักการ 4 ก (กรรมการ/กติกา/กองทุน/กิจกรรม) โดยเชื่อมโยงกับตลาด,สร้างผลผลิต สร้างผลิตภัณฑ์เข้าสู่ระบบOTOP และการดำเนินงานของบริษัทประชารัฐรักสามัคคี (จังหวัด) จำกัด	- เอกสาร - Power Point	- ควรรวบรวม/ตอบเพื่อเน้นย้ำความเข้าใจ
2. จัดทำแผนปฏิบัติการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน	- เพื่อให้ผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพสามารถดำเนินการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดได้	- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพระดับอำเภอส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เข้าประชุมจัดทำแผนปฏิบัติการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน พร้อมแบ่งภารกิจหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุน กำกับและติดตาม - สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสนับสนุนวัสดุ/อุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพตามโครงการ	- เอกสาร - กระดาษฟลิปชาร์ต - ปากกาเคมี - เทปขาว - ข้อมูลกลุ่ม/องค์กรที่ให้การสนับสนุนกลุ่มได้	

5.3 ดำเนินการจัดทะเบียนกลุ่มอาชีพกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.4 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพระดับอำเภอ หรือประชาธิรัฐตำบล สนับสนุนให้ชุมชนจัดระบบบริหารการจัดการเงินทุนประกอบอาชีพ เพื่อให้กลุ่มสามารถประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่องตามแนวทางในเอกสารเกื้อกูล 2 (จัดพิมพ์โดยกรมการพัฒนาชุมชน มิถุนายน 2559)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.3.1 ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้เน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการ ต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิตรากฐานความมั่นคงของแผ่นดินเปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารให้มั่นคง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำ” “เศรษฐกิจพอเพียงแปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจจะมีได้อย่างไรเพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ Sufficiency Economy นั้นมีในตำราเพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่ และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุงหรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น” ณรงค์ โชควัฒนา (2542 : 16) พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2512 ความว่า “การพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานเศรษฐกิจความมั่นคง พอดีพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมและฐานะทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงสูงขึ้นโดยลำดับต่อไป นั่น คือ ไม่ใช่ทำอย่างก้าวกระโดดโดยไม่มีพื้นฐานต้องวางพื้นฐานก่อน และทรงเน้นเรื่องความพอมี พอกิน พอใช้ ทรงแนะนำให้ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด ตามหลักวิชาการ และเมื่อสร้างพื้นฐานความมั่นคงและปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างเสริมให้สูงขึ้นตามลำดับ” และในปีเดียวกันพระองค์ทรงพระราชทานพระบรมโอวาทแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยความว่า

“การสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้านี้ควรอย่างยิ่งที่จะค่อยสร้างค่อยเสริมทีละเล็กละน้อยให้เป็นการทำไปพิจารณาไป และปรับปรุงไปไม่ทำด้วยอาการเร่งรีบ ตามความกระหายที่จะสร้างของใหม่เพื่อความแปลกใหม่ เพราะความจริงสิ่งใหม่แท้ ๆ นั้น ไม่มีสิ่งใหม่ ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่า และต่อไปย่อมจะเป็นสิ่งเก่า” พระองค์ไม่ประสงคให้สิ่งเก่า ๆ ดังกล่าวสร้างความเจริญก้าวหน้า ควรอย่างยิ่งให้ค่อยสร้างเสริม

ไปที่ละเล็กละน้อย ทำไปพิจารณาไปปรับปรุงไปและพระองค์ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทเพิ่มเติมว่า “การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีพอกิน พอใช้ เป็นพื้นฐานและสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานเพียงพอที่พึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับสูงขึ้นต่อไปอย่างแน่นอน หมายความว่า ถ้าตราบใดเราพึ่งตนเองไม่ได้อย่าเพ่งคิดการใหญ่”

ประมวล วะสี (2542 : 4 – 6) ได้ให้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัวไม่ใช้เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็ง พอเพียง การรวมตัวเป็นชุมชนที่เข้มแข็งทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง
7. มีความมั่น คงพอเพียง ไม่ใช่ชั่วเดียว เดียวจนเดียวรวบแบบกะทันหัน ปรับตัวไม่ทัน แต่เศรษฐกิจพอเพียงที่คงจะมั่นทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล

ความสมดุล คือ ความปกติและยั่งยืน คำว่าเศรษฐกิจเป็นคำที่มีความหมายดี หมายถึง ความเจริญที่เชื่อมโยงกาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วนที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่น ๆ จนเสียสมดุลและวิกฤติสุขเมธ ตันติเวชกุล (2542 :15) ให้ความหมายคำว่า เศรษฐกิจพอเพียงว่าพึ่งตนเอง(Self sufficiency) นั้น หมายความว่าผลิตอะไรพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอยืมคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเองคนเราถ้าพอใจในความต้องการมีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าคนในประเทศได้มีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรงไม่โลภอยากมาก คนเราก็อยู่เป็นสุขจนรงค์ โชควัฒนา (2542 : 16 – 17) เศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเองตามพระราชดำริหมายความว่า การพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยไม่มองเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ต้องมองสังคมด้วย และมองสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กับการพัฒนา เราไม่เชื่อว่าเมื่อเศรษฐกิจดีขึ้น และสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรไทย เป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุด

เพราะฉะนั้นการพัฒนาต้องมองรอบด้าน เรียกว่าบูรณาการและพึ่งตนเอง ทั้งเงินออม สติปัญญา และการตลาด โดยอาศัยปัจจัยในการพัฒนา คือ คนและเป้าหมาย ก็คือ อยู่ดี กินดี มีสุข แต่คนของเรามีปัญหาต้องเน้นที่คนเป็น การใช้ศักยภาพของคนถ้าคนไทยเก่งขึ้น มีความสามารถมากขึ้น เราก็จะสามารถพัฒนาประเทศได้ดีขึ้น กล่าวโดยสรุปเป้าหมายสุดท้ายสังคมไทยต้องกินดี อยู่ดี มีสุข ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม เศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม สุขเมธ ตันติเวชกุล (2542 :15) เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ“ปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน “ทางสายกลาง” โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง พอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร เพื่อป้องกันผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2.3.2 หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ช่วยให้พสกนิกรชาวไทยได้เข้าถึงทาง สายกลางของชีวิตและเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตซึ่งอยู่ระหว่าง สังคมระดับท้องถิ่นและตลอดระดับสากล จุดเด่นของแนวปรัชญานี้คือ แนวทางที่สมดุล โดยชาติสามารถทันสมัย และก้าวสู่ความเป็นสากลได้ โดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ และการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญในช่วงปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทย ต้องประสบปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจ และ ต้องการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพ เพื่อที่จะยืนหยัดในการพึ่งพาผู้อื่น และ พัฒนานโยบายที่สำคัญเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า *มันไม่ได้มีความจำเป็นที่เราจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่* พระองค์ได้ทรงอธิบายว่า ความพอเพียงและการพึ่งตนเอง คือ ทางสายกลางที่จะป้องกันการเปลี่ยนแปลงความไม่มั่นคงของประเทศได้เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อว่าจะสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของชุมชนให้ดีขึ้นโดยมีปัจจัย 2 อย่างคือ

1. การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่าง ปริมาณผลผลิตและการบริโภค
2. ชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเอง

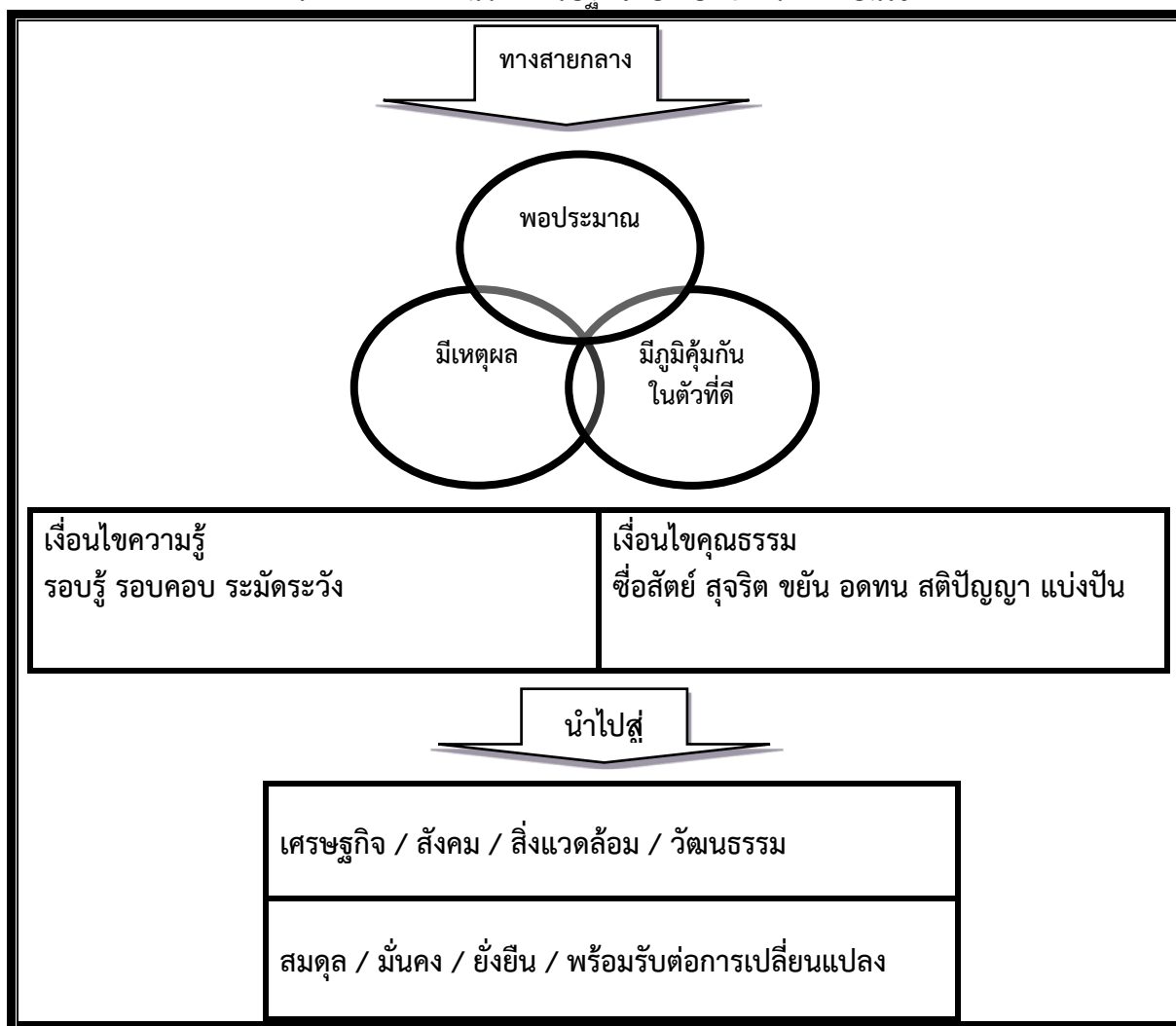
ผลที่เกิดขึ้นคือ

- เศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะคงไว้ซึ่งขนาดของประชากรที่ได้สัดส่วน
- ใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม
- รักษาสมดุลของระบบนิเวศ และปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอก

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนะทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทาง สายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของนิยาม "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่าน

ช่องทางสื่อต่าง ๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความ "พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน" บนเงื่อนไข "ความรู้" และ "คุณธรรม"

ภาพที่ 2 - 1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

แหล่งที่มา จากเว็บไซต์ <http://gotoknow.org/blog/kmanamai-nonta/92577>

2.3.2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักการพิจารณา 5 ส่วน ดังนี้

1. **กรอบความคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

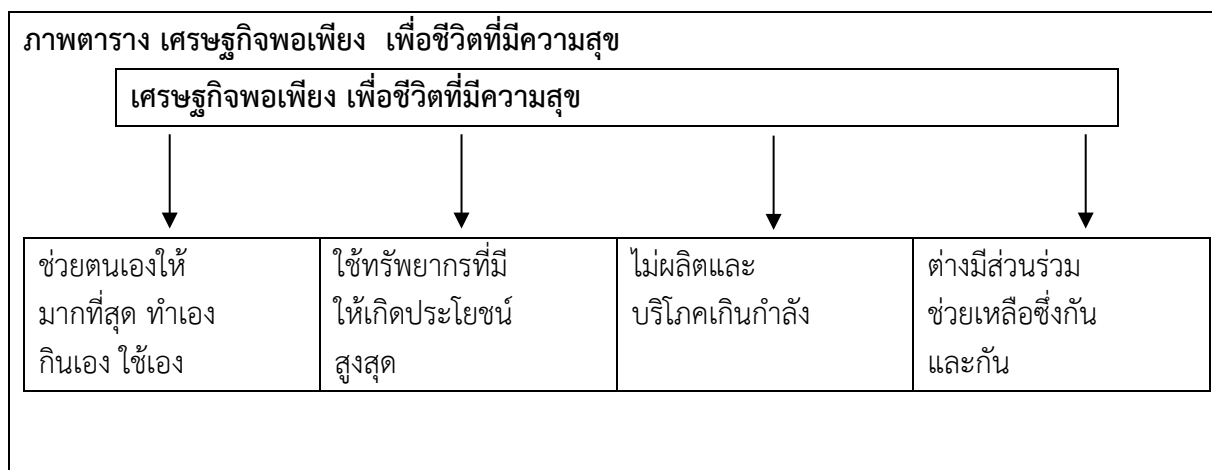
3. **ค่านิยม** ความพอเพียงจะต้องประกอบไปด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

- 1) **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- 2) **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
- 3) **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เจื่อนใจ การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับความพอเพียงนั้น ต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- 1) **เจื่อนใจความรู้** ประกอบด้วยความรู้รอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
- 2) **เจื่อนใจคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

ภาพที่ 2 - 2 เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อชีวิตที่มีความสุข

2.3.3 กรอบแนวคิดหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อ ความมั่นคง และ ความยั่งยืน ของการพัฒนา

2.3.3.1 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

2.3.3.2 คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

- **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
- **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 วิทยา เจียรพันธุ์ : โครงการวิจัยหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย โครงการวิจัย เรื่อง หนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึง ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สำรวจสถานภาพทั่วไป เกี่ยวกับ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยการเข้าร่วมโครงการตาม นโยบายรัฐของเกษตรกร (2) ศึกษาเปรียบเทียบ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยการเข้าร่วมโครงการตามนโยบายรัฐระหว่างเกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ภาคประชาชน (3) หาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรอิสระของปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางจิต ลักษณะ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และ ปัจจัยการเข้าร่วมโครงการตามนโยบายรัฐของ เกษตรกร ที่มีผลต่อตัวแปรตาม ได้แก่ความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรการชำระหนี้จริงของ เกษตรกร หนี้สินของเกษตรกร และการเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนของ เกษตรกร (4) กำหนดนโยบายที่เหมาะสมต่อการแก้ปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบท ไทยตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะถ้าหากไม่สามารถแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้ การที่จะพยายามชักจูงให้เกษตรกรมาดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นไปได้อย่างไร การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรตัวอย่าง โดยแบ่งพื้นที่เป้าหมายของการวิจัยออกเป็น 9 อนุภูมิภาคทั่วประเทศ แล้วทำการคัดเลือกจังหวัด ตัวแทน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เป็นตัวแทนของแต่ละอนุภูมิภาค 9 จังหวัดได้แก่ เชียงราย เพชรบูรณ์ขอนแก่น นครราชสีมาลพบุรีสระแก้ว สุพรรณบุรีชุมพรและ นครศรีธรรมราช หลังจากนั้นจึงนำมาคัดเลือกอำเภอตัวอย่างจากจังหวัดตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จังหวัดละ 2 อำเภอ รวมจำนวน 18 อำเภอ สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้มีจำนวน 2,410 ราย จำแนกเป็น เกษตรกร 2 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน 978 ราย และ เกษตรกรไม่ได้เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน 1,432 ราย นอกจากนี้ยังมีการจัด ประชุมสนทนากลุ่ม ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียจากทุกภาคของประเทศ เพื่อระดมความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในชนบทไทย

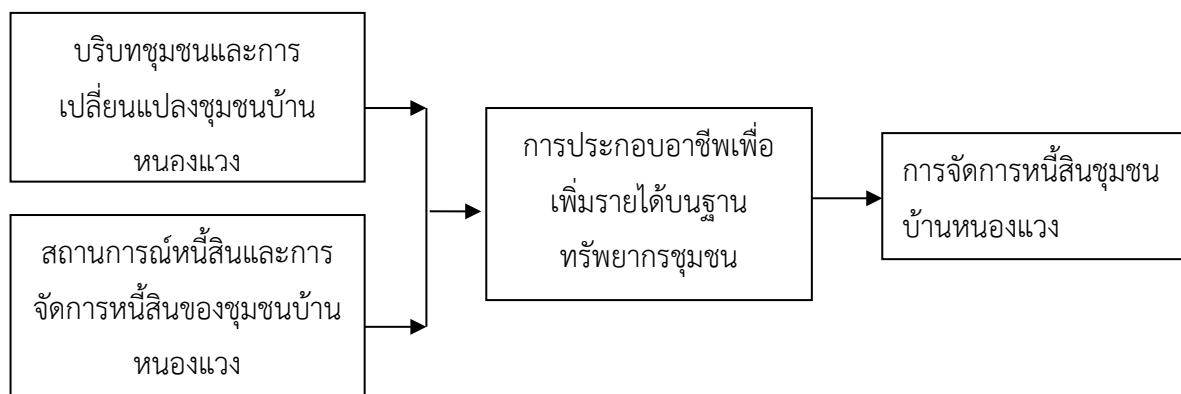
ผลการวิเคราะห์ สถานภาพทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 41-60 ปีสำเร็จ การศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 คน จำนวนสมาชิกวัยแรงงาน 3 คน จำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิง 1 คน มีอายุการเป็นลูกค้า ธ.ก.ส. ไม่เกิน 10 ปีมีที่ดินการเกษตรเฉลี่ย 19.56 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติมูลค่าทรัพย์สินรวมของครัวเรือนเฉลี่ย 938,195 บาท มีเงินออมเฉลี่ย 14,432 บาท มีหนี้สินเฉลี่ย 167,597 บาท มีรายได้การเกษตรเฉลี่ย - 2 - 140,076 บาท รายได้นอกการเกษตรเฉลี่ย 60,288 บาท ค่าใช้จ่ายการเกษตรเฉลี่ย 75,043 บาทและ ค่าใช้จ่ายนอกการเกษตรเฉลี่ย 121,030 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีการเข้าร่วมงาน ประเพณีมากที่สุดคืองานสงกรานต์ภูมิปัญญาที่มีจำกัดไปประกอบอาชีพคือการจักสาน การทำปุ๋ยหมัก ชีวภาพ และการทอผ้าโครงการของรัฐที่เกษตรกรเข้าร่วมมากที่สุดได้แก่โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า รองลงมา คือโครงการกองทุนหมู่บ้านฯ และโครงการบัญชีครัวเรือน สำหรับโครงการที่ เกษตรกรเห็นว่าเป็น ประโยชน์มากคือโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โครงการพักชำระหนี้ฯ และโครงการกองทุนหมู่บ้าน ฯ ส่วนโครงการที่เห็นว่าเป็นประโยชน์น้อยที่สุดได้แก่โครงการส่งเสริม การเลี้ยงโคเนื้อล้านครอบครัว โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน และโครงการบัญชีครัวเรือน จากผลของการวิจัยในภาพรวมเกี่ยวกับภาวะ หนี้สินของเกษตรกรทั้งที่เข้าร่วมโครงการแก้ไข ปัญหาหนี้สินภาคประชาชนและมิได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าว จากสมการหลัก 4 สมการคือ ความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรการชำระหนี้ได้ตามสัญญาจำนวน หนี้รวม และการเข้าร่วม โครงการแก้ไขปัญหานี้สินภาคประชาชนของเกษตรกร โดยการวิเคราะห์ทางสถิติ ถึงปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้นและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกษตรกรมีหนี้สินลดลง สรุปผลได้ดังนี้ ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้นในส่วนที่เป็นปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วยตัวแปรด้าน ความเป็นเพศ หญิง มีอายุมากกว่า มีการศึกษามากกว่า มีสมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงานมากกว่า มีจำนวน สมาชิกที่ประกอบ อาชีพน้อยกว่า โดยที่ตัวแปรด้านเพศและจำนวนสมาชิกที่ประกอบอาชีพเป็นตัวแปร ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่อายุการศึกษา และจำนวนสมาชิกในวัยแรงงาน จะมีความสำคัญ ทางสถิติสูงกว่ากลุ่มปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินลดลง ประกอบด้วยความเป็นเพศชาย มีอายุน้อยกว่า มีการศึกษาน้อยกว่า มี จำนวนสมาชิกในวัยแรงงานน้อยกว่า และมีจำนวนสมาชิกที่ ประกอบอาชีพมากกว่า ส่วนปัจจัยด้านจิต ลักษณะที่เป็นสาเหตุของการเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้นของเกษตรกรก็คือการชอบ ความทันสมัยของเกษตรกร หรือ อีกนัยหนึ่งคือต้องการเลียนแบบแผนการบริโภคของชนชั้นกลางใน ชนบทหรือในเมืองการยอมรับเทคโนโลยี ของเกษตรกรโดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีที่ช่วยลดต้นทุน การผลิตเช่นการผลิตโดยลดการใช้สารเคมีซึ่ง จะต้องมีความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพ ความรู้ เรื่องการบำรุงดินที่เหมาะสม มีความรู้เกี่ยวกับโรค พืชและแมลงเป็นอย่างดีสามารถมีวิธีการที่จะทำให้ แมลงจัดการกันเองได้ซึ่งเป็นความรู้ทางเทคนิคขั้นสูง รวมไปถึงความรู้ในการคัดเลือกสายพันธุ์โดย เกษตรกรเอง ความรู้เหล่านี้เกษตรกรที่มีอายุมากและมีการศึกษาน้อยไม่สามารถจะเรียนรู้ได้เมื่อมี ความรู้ด้านนี้น้อยกว่า โอกาสที่จะเป็นหนี้ก็มากกว่า ส่วนที่ตอบว่า ชอบการเปลี่ยนแปลง หมายความว่า ชอบการเปลี่ยนแปลงตามกระแส ก็คือ ถ้ามีการใช้เครื่องมือเครื่องจักร สมัยใหม่มาทำการเกษตร มี สารเคมีตัวใหม่ๆ มาแนะนำ หรือมีพืชพันธุ์ใหม่มาให้ทดลองทำ เกษตรกรกลุ่มที่

มีแนวโน้มจะเป็นหนี้เพิ่มก็จะทำตามโดยไม่มีความรู้จริง หรือไม่รู้ข้อจำกัดของตัวเองจิตลักษณะดังกล่าวมีผลทำให้เกษตรกร มีโอกาสเป็นหนี้ได้มากกว่าเกษตรกรที่มีจิตลักษณะตรงกันข้าม ถึงแม้ว่าจะไม่มีระดับนัยสำคัญที่สูงพอ ปัจจัยทางสังคม การนำภูมิปัญญาที่มีจำกัดไปใช้ในการประกอบอาชีพน้อยหรือมากไม่มีนัยสำคัญ ซึ่งมีความหมายว่าทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์จริงกล่าวคือถ้าหากมีพื้นที่ทำการเกษตร น้อยทำให้มีรายได้จากการเกษตรน้อย จำเป็นต้องหารายได้เสริม ซึ่งรายได้เสริมที่ได้จากภูมิปัญญา ก็ได้แก่การทอผ้าและจักสาน ซึ่งก็ไม่ช่วยให้แก้ปัญหาหนี้สินอันเกิดจากการมีที่ดินทำกินไม่พอเพียงแก่ การเลี้ยงชีพได้อย่างไรก็ตามในกรณีนี้หากการนำภูมิปัญญาไปใช้มากก็อาจช่วยให้หนี้สินลดลงได้บ้าง แต่คงได้ไม่มากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในครอบครัวด้วยว่ามีมากพอที่จะทำกิจกรรมดังกล่าว มากน้อยเพียงใด ปัจจัยดังกล่าวจึงเปลี่ยนแปลงไปตามความสามารถในการหารายได้จากภาคการเกษตร หรือการมีขนาดของที่ดิน และจำนวนสมาชิกที่จะประกอบอาชีพนี้ได้ ดังนั้น ปัจจัยนี้โดยตัวของมันเอง จึงมิใช่เป็นตัวแปรอิสระในความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไป แต่เป็นตัวแปรตามของปัจจัยอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ผลออกมาจึงไม่มีความสำคัญในทางสถิติ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีอยู่สองตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญเพียงพอได้แก่จำนวนที่ดินการเกษตรที่ถือครองและจำนวนเงินออม สำหรับปัจจัยที่เป็นต้นเหตุทำให้มีหนี้สินมากและมีนัยสำคัญทางสถิติคือทำเกษตรผสมผสาน มีแหล่งน้ำทำการเกษตร มีมูลค่าทรัพย์สินมาก มีรายได้จากการเกษตรมาก มีรายได้ นอกการเกษตรมาก มีรายจ่ายการเกษตรมากและมีรายจ่ายนอกการเกษตรมาก ปัจจัยทางเศรษฐกิจชุด ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้ที่มีทรัพย์สินมาก มีรายได้ทางการเกษตรและรายได้นอกการเกษตรมารายจ่าย การเกษตรมากและรายจ่ายนอกเกษตรมากย่อมมีแนวโน้มที่จะมีหนี้มากแต่ในกรณีนี้เป็นหนี้ที่มีปัญหา ไม่มากนักเพราะผู้ที่เป็นหนี้ยังมีศักยภาพที่สามารถจะชำระหนี้ได้ ปัจจัยชุดสุดท้ายคือการเข้าร่วมโครงการตามนโยบายของรัฐ มีตัวแปรสามตัวที่ไม่มีนัยสำคัญ ทางสถิติได้แก่การเข้าร่วมโครงการ SME การเข้าร่วมโครงการ SPV และการเข้าร่วมโครงการบัญชี ครัวเรือน ส่วนตัวแปรที่มีผลทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ได้แก่การเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ น้อยกว่าการเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนมากกว่าการเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านมากกว่า การเข้าร่วมโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุนมากกว่า การเข้าร่วมโครงการ SML มากกว่าและการเข้าร่วมโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าน้อยกว่า จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลหรือมีปฏิสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของเกษตรกรสูง ในภาพรวม ลักษณะดังกล่าวสะท้อนประเด็นในเชิงนโยบายสองลักษณะ ลักษณะแรกคือผู้ที่เป็นหนี้แล้วมีโอกาสนี้จะชำระหนี้คืนได้น้อย ได้แก่ เกษตรกรที่สูงอายุมีการศึกษาในระบบเท่ากับหรือต่ำกว่าประถมศึกษาจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกินกว่ารายได้ที่มีจำกัด มีแนวโน้มที่ต้องการจะยกระดับการบริโภค มี ปัญหาในการตอบสนองต่อเทคโนโลยีที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิตแต่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงการผลิตตามเพื่อนเกษตรกรหรือการโฆษณาชวนเชื่อ จำเป็นต้องพึงโครงการรัฐทุกประเภทที่จะช่วยให้เข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายขึ้นหรือช่วยลดค่าใช้จ่ายลงได้ลักษณะที่สองได้แก่เกษตรกรที่ไม่มีปัญหาหนี้สินจนเป็นที่น่าวิตก กล่าวคือถึงแม้มีหนี้มากก็มีทรัพย์สินมาก มีโอกาสในการหารายได้มาก ทั้งจากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ได้แก่ เกษตรกรที่ยังมีอายุน้อย มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา มี จำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่มากนัก มีทัศนคติเชิงบวกต่อการพัฒนาเทคโนโลยีที่จะช่วยลดต้นทุน การผลิตและพร

อมที่จะเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีทรัพย์สินมาก มีรายได้การเกษตรและนอกการเกษตรมาก ทางแก้ปัญหาหนี้สินจาก ผลการศึกษาจะต้องแบ่งเกษตรกรออกเป็นสี่กลุ่ม ได้แก่กลุ่มที่หนึ่ง เป็นกลุ่มที่มีอายุน้อย และมีการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป จัดว่าอยู่ในกลุ่มที่จะต้องเฝ้าระวังถ้า หากมีเทคโนโลยีที่จะสามารถลดต้นทุนได้หรือ ทำให้ผลิตภาพสูงขึ้น หรือแม้แต่ในเรื่องการบริหาร จัดการด้านการเงินและการตลาดกลุ่มนี้จะสามารถรับได้ และสามารถพัฒนาตนเองให้พ้นจากหนี้สินได้ ในที่สุดกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มีอายุมากขึ้นและเปลืองเปล่า ทำให้หนี้สินเพิ่มพูนมากขึ้น กลุ่มนี้ยังเป็น กลุ่มที่มีความหวัง ถ้าหากได้รับการแนะนำให้ลดละเลิกอบายมุข พยายามเพิ่มรายได้ด้วยการใช้ เทคโนโลยีในการลดต้นทุน และลดรายจ่ายด้วยการทำบัญชีครัวเรือน และลด รายจ่ายที่ไม่จำเป็นอื่นๆ นอกเหนือจากอบายมุขได้อีกรวมทั้งโครงการของรัฐทั้งหลายที่มีผลในการลดรายจ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและโครงการ SML เนื่องจากโครงการเหล่านี้เป็น โครงการที่ เรียกว่าเป็นสวัสดิการชุมชนอย่างแท้จริงแต่ควรหลีกเลี่ยงโครงการประเภทที่เข้าถึงแหล่งทุนแล้ว ทำให้ มีหนี้สินมากขึ้น ส่งเสริมการออมเพื่อให้มีการบริหารการเงินที่ดีขึ้นกว่าเดิม เพิ่มสวัสดิการให้แก่ ชุมชนโดยภาคประชาชนเอง กลุ่มที่สาม คือกลุ่มที่สิ้นหวังได้แก่กลุ่มเกษตรกรที่สูงอายุมีระดับ การศึกษาใน ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า มีที่ดินและทรัพย์สินน้อย ไม่สามารถหารายได้จากกิจกรรม นอกการเกษตร มาชดเชย ไม่มีเงินออม มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ไม่มีงานทำมากเกษตรกรเหล่านี้ ไม่สามารถช่วยได้โดย การให้พวกเขาเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น ทางที่เป็นไปได้มีทางเดียวคือหาทาง ลดหนี้หรือปลดหนี้ให้พร้อมทั้ง จะต้องมีส่วนร่วมต่างๆ นอกเหนือจากโครงการ SML และโครงการ หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้ามารองรับ ส่งเสริมให้เกษตรกรเหล่านี้ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นให้มากที่สุด เท่าที่จะมากได้และทำการเกษตรเท่าที่ จำเป็นต้องใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก ซึ่งหน่วยงานของรัฐและภาค ประชาสังคมจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ ดูแลในด้านสวัสดิการให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้กลุ่ม สุดท้ายคือกลุ่มเกษตรกรทำเกษตรผสมผสานซึ่งเป็นตัว แปรที่ทำให้เป็นหนี้สินมาก ผลงานวิจัยนี้ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าสาเหตุที่แท้จริงมาจากปัญหา ไตบ้าง การอธิบายตัวแปรที่ปรากฏอยู่ใน รายงานฉบับนี้จึงเป็นเพียงการคาดเดามากกว่าการมีข้อมูลที่ชัดเจน มาสนับสนุน ประเด็นนั้นจึงเป็น ประเด็นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาต่อไป เพราะในความเป็นจริงได้มี ทั้งข้อเสนอทางทฤษฎีและ รูปธรรมจากการปฏิบัติว่าการเกษตรผสมผสานสามารถเป็นทางเลือกให้เกษตรกร มีชีวิตอย่างมีความสุข และปลอดจากภาระหนี้ได้อย่างแท้จริงแต่ผลจากการศึกษาในครั้งนี้กลับพบว่าอาชีพ เกษตรผสมผสาน กลับเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ประเด็นนี้จึงมีความ จำเป็นที่จะต้องศึกษาระดับลึกเพิ่มเติมถึงกรณีที่เกษตรกรจะประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จจากการเกษตร ผสมผสาน ว่ามีปัจจัยหนุนเสริมหรือปัจจัยซ้ำเติมในเรื่องใดและในกรณีใดบ้าง จากภาพทั้งหมดที่ได้อภิปราย ในที่นี้จึงชี้ให้เห็นชัดว่า ปัจจัยที่เด่นที่สุดที่จะช่วยให้เกษตรกร สามารถรอดพ้นจากภาวะหนี้สินได้เป็นเรื่อง การศึกษาและความสามารถในการหาความรู้หรือพัฒนา อาชีพได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหา หนี้สินของเกษตรกรในชนบทในระยะยาวได้อีกด้วย

2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษาการวิจัยการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่องการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) ที่มีการประยุกต์ใช้เครื่องมือและวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีรายละเอียดขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

- 3.1 ขอบเขตการวิจัย
- 3.2 เครื่องมือการวิจัย
- 3.3 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.5 กิจกรรมวิจัย

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย

1. บริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชน
2. สถานการณ์หนี้สินและการจัดการหนี้สินของชุมชน ในระดับชุมชนและระดับครัวเรือน
3. การประกอบอาชีพที่สร้างรายได้บนฐานทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ในชุมชน
4. ศักยภาพด้านอาชีพและรายได้ของชุมชนที่นำไปสู่การจัดการหนี้สิน (การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย)
5. การปฏิบัติการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้
6. การปฏิบัติการจัดการหนี้สินร่วมในระดับชุมชน ระดับกลุ่มและระดับครัวเรือนของชุมชน

3.1.2 ขอบเขตพื้นที่การวิจัย

ดำเนินการในพื้นที่บ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ

3.1.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมายการวิจัย

- ทีมวิจัย รวม 13 คน
- ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน 5 คน
- ตัวแทนกลุ่ม/องค์กร จำนวน 8 คน
- กลุ่มเป้าหมายในชุมชน 67 คน
- ครัวเรือนในชุมชนบ้านหนองแวง จำนวน 67 ครัวเรือน

3.1.4 ขอบเขตระยะเวลา ระยะเวลาในการดำเนินโครงการการวิจัย 15 เดือน คือ เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 เดือน กันยายน 2560 ถึง วันที่ 30 เดือนพฤศจิกายน 2561

3.1.5 ขอบเขตงบประมาณ งบประมาณในการดำเนินโครงการ ทั้งสิ้น 300,850 บาท (สามแสนแปดร้อยห้าสิบบาทถ้วน)

3.2 เครื่องมือการวิจัย

ในการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเรื่องการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแขว ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การแตกกรอบการศึกษา
2. ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์
3. การสนทนากลุ่ม
4. แบบสำรวจ/ แบบสอบถาม
5. แผนผังทรัพยากรรอบนอกชุมชน
6. แผนภาพตัดขวาง
7. แผนผังชุมชนรอบใน
8. เส้นประวัติศาสตร์
9. ปฏิทินการผลิต
10. แผนผังแปลงเกษตร
11. ปฏิทินวัฒนธรรม
12. แผนผังเครือญาติ
13. CANVAS Application

3.3 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. **การเตรียมทีมวิจัยและชุมชน** โดยการประชุมทีมวิจัย การประชุมชี้แจงโครงการวิจัยต่อเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย สร้างและออกแบบเครื่องมือการวิจัยโดยมีส่วนร่วม
2. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** โดยการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูล บริบทชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร ดิน น้ำป่าโดยใช้เครื่องมือแผนที่ชุมชนแผนผังทรัพยากรชุมชน การศึกษาการประกอบอาชีพรายได้บนฐานทรัพยากรของชุมชน โดยสัมภาษณ์ประกอบกับการใช้เครื่องมือปฏิทินการผลิตและปฏิทินฤดูกาล การศึกษา สถานการณ์หนี้สินของชุมชนบ้านหนองแขว โดยใช้เครื่องมือบัญชีครัวเรือน และการศึกษาชุดความรู้การจัดการของหนี้สิน และศึกษาระบบตลาดในชุมชนและนอกชุมชน โดยการประชุมกลุ่ม การสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่
3. **การวิเคราะห์ข้อมูล** กำหนดทางเลือก โดยการประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลและกำหนดทางเลือก ศึกษาดูงานเกษตรผสมผสานเพื่อศึกษารูปแบบลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้และออกแบบการปฏิบัติการร่วมกัน

4. **การปฏิบัติการแก้ไข้ปัญหา** โดยการประกอบอาชีพ เกษตรบนพื้นที่สาธารณะ เกษตรบนพื้นที่ส่วนบุคคล การแปรรูปจากทรัพยากรของชุมชน การตลาด และแผนการจัดการหนี้สินในระดับชุมชน กลุ่มและครัวเรือนร่วมกัน
5. **สรุปวิเคราะห์ผลการศึกษา** โดยการประชุมติดตามผลการปฏิบัติการ การสรุปข้อมูลและบทเรียนผลการปฏิบัติการ
6. **การขยายผล** โดยการจัดเวทีนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยต่อชุมชนและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่จัดทำรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยวิเคราะห์ตีความจากเอกสารและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประเมินกิจกรรม การสังเกตและการประชุมเชิงปฏิบัติการ และเขียนนำเสนอรายงานในรูปแบบความเรียงเชิงพรรณนาวิเคราะห์ โดยใช้เครื่องมือและกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ คือ

3.4.1) ประชุมกลุ่มย่อยสรุปบทเรียนเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลร่วมกัน ทีมวิจัยดำเนินการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อสรุปบทเรียนเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลร่วมกัน โดยดำเนินการนำเสนอข้อมูลที่ได้ลงมือจัดเก็บ ตามประเด็นที่กำหนด และกำหนดให้นำข้อมูลดิบดังกล่าวมานำเสนอในที่ประชุมและให้ที่ปรึกษาโครงการ และพี่เลี้ยงโครงการ ร่วมกันเพิ่มเติมข้อมูลให้ครบถ้วน ในกรณีที่ข้อมูลตกหล่นหรือขาดความสมบูรณ์

3.4.2) สรุปถอดความรู้ประสบการณ์ และจัดการความรู้ที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมเพื่อสรุปประสบการณ์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมาว่ามีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างไร จัดหลักสูตรอย่างไร มีขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานอย่างไรบ้าง ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน

3.4.3 การวิเคราะห์พื้นที่วิจัยด้วย CANVAS Application โดยใช้องค์ประกอบการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่วิจัย มีจำนวน 9 ปัจจัย ดังนี้ 1) สถานะปัจจุบันของพื้นที่วิจัยปัญหา และความต้องการ 2) ทุนชุมชน (จุดแข็ง) 3) ผู้มีส่วนได้เสีย 4) ความต้องการเสริมคุณค่า 5) งบประมาณ 6) แนวทางดำเนินงาน (กิจกรรม) 7) การสร้างความสัมพันธ์และการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน 8) ผลที่ชุมชนจะได้รับ 9) ผลตอบแทนและคุณค่าที่ชุมชนได้รับ ซึ่งจะทำให้เห็นภาพรวมของชุมชนได้ชัด สามารถแบ่งปันให้คนอื่นเข้าใจชุมชนเราได้ง่ายขึ้นและมองเห็นช่องทางในการพัฒนาให้กับชุมชนในกระดาษแผ่นเดียว (One page)

แบบวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่วิจัย CANVAS Application

3. ผู้มีส่วนได้เสีย	5. ความต้องการส่งเสริมคุณค่า	1. สถานะปัจจุบันของพื้นที่วิจัย (ปัญหา และความต้องการ)	7. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน	8. สิ่งที่ชุมชนได้รับ
	2. ทุนชุมชน (จุดแข็ง)		6. แนวทางการดำเนินงาน	
5. งบประมาณส่งเสริมปัจจัยการผลิต,องค์ความรู้,การตลาด,ประชาสัมพันธ์ ,การบริหารจัดการ (จัดองค์กร)			9. ผลตอบแทน / คุณค่าที่ชุมชนได้รับ	

ภาพที่ 3 – 1 เครื่องมือการวิเคราะห์พื้นที่วิจัย (CANVAS Application)

3.5 กิจกรรมวิจัย

การดำเนินกิจกรรมการวิจัยในครั้งนี้ทีมวิจัยได้แบ่งกิจกรรมดำเนินการ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.5.1 ประชุมทีมวิจัย

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2560
- 2) สถานที่ดำเนินการ ที่ศาลาประชาคมบ้านหนองแขว หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อทบทวนและทำความเข้าใจโครงการร่วมกัน (2) เพื่อวางแผนการดำเนินการดำเนินการวิจัยร่วมกัน (3) เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการโครงการวิจัยร่วมกัน
- 4) วิธีการดำเนินการ ใช้การประชุมสร้างความเข้าใจการดำเนินงานและทบทวนโครงการ/แบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของทีมวิจัย/วางแผนการทำงาน การดำเนินการร่วมกัน
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย 13 คน พี่เลี้ยง 1 คนและ ที่ปรึกษา 6 คน
- 6) บทเรียนที่ได้รับ ทีมวิจัยมีความเข้าใจแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และมีแผนปฏิบัติการร่วมกัน รับรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง เพื่อที่จะขับเคลื่อนงานร่วมกัน ในระดับพื้นที่ต่อไป

3.5.2 ประชุมชี้แจงโครงการต่อชุมชนเพื่อสร้างทีมวิจัยชุมชนและการกำหนดแผนงานวิจัยร่วมกับชุมชน

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2560

- 2) สถานที่ดำเนินการ ที่ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลดู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ ชี้แจงโครงการต่อชุมชนเพื่อสร้างทีมวิจัยชุมชนและการกำหนดแผนงานวิจัยร่วมกับชุมชน ตามแนวทางชุดโครงการสัมมาชีพชุมชน ตามประเด็นดังนี้ (1) ความเป็นมาของการดำเนินงานตามชุดโครงการวิจัย การสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างสัมมาชีพชุมชนในพื้นที่อำเภอปรางค์กู่และอำเภอยะหริ่ง จังหวัดศรีสะเกษ (2) แนวคิดการวิจัย ตามโครงการฯ (3) วัตถุประสงค์การวิจัย (4) แผนงานการวิจัย (5) แนวทางการประสานการดำเนินงาน และการสนับสนุนระหว่าง ชุดโครงการวิจัย ฯ
- 4) วิธีการดำเนินการ ใช้การประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันต่อโครงการวิจัย ทีมวิจัยได้แผนการดำเนินงานร่วมกันกับชุมชน และสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรม
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 92 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย 13 คน พี่เลี้ยง 1 คน,ที่ปรึกษา 6 คน และชาวบ้านหนองแวง 72 คน
- 6) บทเรียนที่ได้รับ ชาวบ้านหนองแวงมีความเข้าใจและร่วมกับทีมวิจัยในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม

3.5.3 อบรมการออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 23 – 25 กันยายน 2560
- 2) สถานที่ดำเนินการ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหนองฮะ หมู่ที่ 3 ตำบลปราสาท อำเภอยะหริ่ง จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อให้นักวิจัยท้องถิ่นมีความเข้าใจแนวคิด หลักการ กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น () เพื่อให้นักวิจัยท้องถิ่น สามารถออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูล โครงการของตนเองได้ (3) เพื่อให้นักวิจัยท้องถิ่นสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้จากการอบรม ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโครงการวิจัยของตนเองได้อย่างเหมาะสม
- 4) วิธีการดำเนินการ ใช้การประชุม โดยมีเนื้อหาการจัดประชุม ดังนี้
 - 4.1) แนวคิดหลักการวิธีการวิจัยท้องถิ่น / เรื่องสัมมาชีพชุมชน
 - 4.2) ทบทวนโครงการเพื่อกำหนดกรอบการศึกษา
 - 4.3) แดกกรอบการศึกษา
 - 4.4) การตั้งคำถาม เก็บข้อมูล
 - 4.5) เครื่องมือการเก็บข้อมูล
 - 4.6) ฝึกปฏิบัติการเก็บข้อมูลคุณลักษณะนักวิจัยท้องถิ่น
 - 4.7) การเขียนรายงาน
 - 4.8) แผน / การออกแบบการวิจัย
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วม นักวิจัยบ้านหนองแวง 12 คน
- 6) บทเรียนที่ได้รับ (1) นักวิจัยท้องถิ่นมีความเข้าใจแนวคิด หลักการ กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (2) นักวิจัยท้องถิ่น สามารถออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูล โครงการของ

ตนเองได้ (3) นักวิจัยท้องถิ่นสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้จากการอบรม ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโครงการวิจัยของตนเองได้อย่างเหมาะสม

3.5.3 อบรมการออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2560
- 2) สถานที่ดำเนินการ ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ เพื่อให้ นักวิจัยท้องถิ่น สามารถออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลบริบทชุมชน สถานการณ์หนี้สิน และการประกอบอาชีพบ้านหนองแวง
- 4) วิธีการดำเนินการ ใช้การประชุม โดยมีเนื้อหาการจัดประชุม ดังนี้
 - 4.1) ทบทวนกรอบการศึกษา/วิจัย
 - 4.2) การตั้งคำถามในการจัดเก็บข้อมูล
 - 4.3) ออกแบบการจัดเก็บข้อมูล
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วม นักวิจัยบ้านหนองแวง 13 คน
- 6) บทเรียนที่ได้รับ (1) นักวิจัยท้องถิ่นสามารถออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูล โครงการของตนเองได้ (2) นักวิจัยท้องถิ่นสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้จากการอบรม ไปใช้ในการพัฒนาโครงการวิจัยของตนเองได้

3.5.4 ช่วงการเก็บรวบรวมข้อมูล กิจกรรมที่ดำเนินการมีดังนี้

3.5.4.1 จัดเก็บข้อมูลบริบทชุมชน

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 3,20,24 ธันวาคม 560
- 2) สถานที่ดำเนินการ: ศาลาประชาคม บ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านหนองแวง (2) เพื่อจัดเก็บข้อมูลผังเครือญาติ (3) เพื่อจัดเก็บข้อมูลกลุ่มองค์กรในชุมชน (4) เพื่อจัดเก็บ
- 4) วิธีการดำเนินการ วันที่ 1 ดำเนินการประชุมกลุ่มย่อย เชิญผู้อาวุโส/ปราชญ์ชุมชน ให้ข้อมูล ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ข้อมูลผังเครือญาติ วันที่ 2 เดินสำรวจข้อมูลบริบทชุมชน ข้อมูลกลุ่มองค์กรในชุมชนและข้อมูลสาธารณูปโภคในชุมชน วันที่ 3 รวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน วาดแผนผังเครือญาติ ปฏิทินวัฒนธรรม
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วม นักวิจัยบ้านหนองแวง 13 คน ผู้อาวุโส จำนวน 15 คน
- 6) ผลที่ได้รับจากกิจกรรม (1) ทราบข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและผังเครือญาติครบถ้วน (2) มีแผนผังหมู่บ้าน และผังเครือญาติ

3.5.4.2 จัดเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรของชุมชน

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 12,13,15 มกราคม 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ศาลาประชาคม บ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อศึกษาพัฒนาการประกอบอาชีพของบ้านหนองแวง (2) เพื่อศึกษาทรัพยากรของชุมชน (3) เพื่อให้ชุมชนมีแผนผังทรัพยากร
- 4) วิธีการดำเนินการ
 - 4.1 ประชุมชี้แจงการจัดเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรของชุมชน
 - 4.2 แบ่งกลุ่มจำนวน 3 กลุ่ม เดินสำรวจทรัพยากรในชุมชน
 - กลุ่มที่ 1 สำรวจข้อมูลป่าชุมชน
 - กลุ่มที่ 3 สำรวจข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติรอบนอก
 - 4.3 รวบรวมข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ และวาดแผนผังทรัพยากรของหมู่บ้าน ภาพตัดขวาง แผนผังแปลงเกษตร
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วม นักวิจัยบ้านหนองแวง 13 คน เยาวชน 5 คน
- 6) ผลที่ได้รับจากกิจกรรม (1) ชุมชนมีข้อมูลพัฒนาการประกอบอาชีพในชุมชน (2) ชุมชนมีแผนผังทรัพยากรของชุมชน

3.5.4.3 สถานการณ์หนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 18,20 มกราคม,3,4,7 กุมภาพันธ์ 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ศาลาประชาคม บ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อศึกษาสถานการณ์หนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง (2) เพื่อสำรวจข้อมูลหนี้สินในชุมชน (3) เพื่อรวบรวมข้อมูลหนี้สินของชุมชน
- 4) วิธีการดำเนินการ (1) ประชุมกลุ่มย่อย เชิญคณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานกลุ่มองค์กรในชุมชนให้ข้อมูลสถานการณ์หนี้สินในชุมชน (2) สัมภาษณ์ข้อมูลหนี้สินรายครัวเรือน ตามแบบสอบถาม (3) สรุปข้อมูลหนี้สินของชุมชน
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วม นักวิจัยบ้านหนองแวง 13 คน ประธานกลุ่มฯ 5 คน
- 6) ผลที่ได้รับจากกิจกรรม ชุมชนทราบสถานการณ์หนี้สินในชุมชน
- 7) ปัญหา/อุปสรรค ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลตามแบบสำรวจ จำนวนครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริง 80 ครัวเรือน แต่จัดเก็บข้อมูลหนี้สินในครัวเรือนได้เพียง 59 ครัวเรือน

3.5.4.4 ชุดความรู้การจัดการของหนี้สินแบบครัวเรือน

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 9,13,15,18,20 กุมภาพันธ์ 2561

- 2) สถานที่ดำเนินการ ศาลาประชาคม บ้านหนองแขว หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอ
ปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อศึกษาสถานการณ์หนี้สินของชุมชนบ้าน
หนองแขว (2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการหนี้สินในครัวเรือน (3) เพื่อรวบรวม
ชุดความรู้การจัดการหนี้สินในครัวเรือน
- 4) วิธีการดำเนินการ (1) ประชุมกลุ่มย่อย เชิญประธานกลุ่มองค์กรในชุมชนให้
ข้อมูลสถานการณ์หนี้สินในชุมชน (2) สัมภาษณ์วิธีการจัดการหนี้สินใน
ครัวเรือน (3) สรุปข้อมูลการจัดการหนี้สินในครัวเรือน
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วม นักวิจัยบ้านหนองแขว 13 คน ประธานกลุ่มฯ 5 คน
- 6) ผลที่ได้รับจากกิจกรรม : ชุมชนมีชุดความรู้การจัดการหนี้สินในครัวเรือน

3.5.4.5 ศึกษากระบวนการตลาดในและนอกชุมชน

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ ,3,5 มีนาคม 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ศาลาประชาคม บ้านหนองแขว หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอ
ปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ และ วันที่ 3 มีนาคม 2561 ศึกษาตลาดในอำเภอ
ปรางค์กู่
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ : เพื่อศึกษากระบวนการตลาดในและนอกชุมชน
- 4) วิธีการดำเนินการ (1) ประชุม/สนทนากลุ่มศึกษากระบวนการตลาดในชุมชนและ
นอกชุมชน (2) ศึกษาตลาดในอำเภอปรางค์กู่
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วม นักวิจัยบ้านหนองแขว 13 คน
- 6) ผลที่ได้รับจากกิจกรรม : ทีมวิจัยได้เรียนรู้ระบบกลไกตลาด และการเชื่อมโยง
เครือข่าย

3.5.4.6 ศึกษาฐานเกษตรผสมผสานเพื่อศึกษารูปแบบลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสุขวัฒนา ตำบลชุมแสง
อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานเศรษฐกิจ
พอเพียงในชุมชน (2) เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำ
สาธารณประโยชน์ (3) เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการที่ดิน
สาธารณประโยชน์
- 4) วิธีการดำเนินการ (1) ประชาสัมพันธ์เชิญชวนชาวบ้านหนองแขวร่วมที่มีความ
สนใจการทำเกษตรผสมผสานเพื่อศึกษารูปแบบการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เข้า
ร่วมกิจกรรม (2) ประสานสถานที่ศึกษาดูงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ
(3) แบ่งกลุ่ม จำนวน 3 กลุ่ม ศึกษารูปแบบการทำเกษตรผสมผสานเพื่อลด
รายจ่าย และสร้างรายได้ (4) ศึกษาดูงานตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย (5)
สรุปผลการศึกษาดูงาน

- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วม นักวิจัยบ้านหนองแวง 13 คน ชาวบ้านหนองแวง 42 คน
- 6) ผลที่ได้รับจากกิจกรรม : ทีมวิจัยบ้านหนองแวง และชาวบ้านหนองแวงได้เรียนรู้ ระบบการบริหารจัดการน้ำและที่สาธารณประโยชน์ พร้อมทั้งการทำเกษตรผสมผสานเพื่อลดรายจ่าย และสร้างรายได้

3.5.4 ช่วงการวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดทางทางเลือกการพัฒนา กิจกรรมที่ดำเนินการมีดังนี้

3.5.4.1 ประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ที่ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางขัน จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อให้ทีมวิจัยตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลชุมชน (2) เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนได้
- 4) วิธีการดำเนินการ ใช้ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ด้วยเครื่องมือ SWOT Analysis และ Canvas Application และร่วมกันกำหนดแผนปฏิบัติการในระยะที่ 2
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 32 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย 13 คน พี่เลี้ยง 1 คน, ที่ปรึกษา 6 คน และชาวบ้านหนองแวง 12 คน
- 6) บทเรียนที่ได้รับ ทีมวิจัยมีการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการระยะที่ 2

3.5.4.2 นำเสนอข้อมูลต่อชุมชนและเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายและวางแผนปฏิบัติ

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ที่ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางขัน จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อให้ทีมวิจัยนำเสนอผลการดำเนินโครงการระยะที่ 1 ต่อชุมชน (2) เพื่อให้ชุมชนร่วมวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อวางแผนปฏิบัติการ
- 4) วิธีการดำเนินการ ใช้ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ด้วยเครื่องมือ SWOT Analysis และ Canvas Application และชุมชนร่วมกันวางแผนปฏิบัติการในระยะที่ 2
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 32 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย 13 คน พี่เลี้ยง 1 คน, ที่ปรึกษา 6 คน และชาวบ้านหนองแวง 12 คน
- 6) บทเรียนที่ได้รับ ชุมชนทราบข้อมูล และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนได้ มีแผนปฏิบัติการระยะที่ 2

3.5.5 ช่วงฝึกปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการบนฐานทรัพยากร กิจกรรมที่ดำเนินการมีดังนี้

3.5.5.1 ประชุมทบทวนกติกา/ข้อปฏิบัติการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ที่ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อทบทวนกติกา/ข้อปฏิบัติการใช้หนองแวงและพื้นที่สาธารณะประโยชน์รอบหนองแวง (2) เพื่อให้ชาวบ้านเคารพกติกาการใช้หนองแวงและถือปฏิบัติร่วมกัน
- 4) วิธีการดำเนินการ (1) ประชุมทีมมอบหมายภารกิจ (2) ประชุมประชาคมทบทวนกติกา/ข้อปฏิบัติการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ (3) สรุปกติกา/ข้อปฏิบัติการใช้ประโยชน์ร่วมกัน
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 63 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย 13 คน และชาวบ้านหนองแวง 50 คน
- 6) บทเรียนที่ได้รับ ชาวบ้านหนองแวงมีกติกา/ข้อปฏิบัติการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะร่วมกัน

3.5.5.2 ประชุมเชิงปฏิบัติการปลูกพืชผสมผสานในพื้นที่ตนเองและพื้นที่รอบหนองแวง

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ที่ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการลดรายจ่ายในครัวเรือน (2) เพื่อส่งเสริมการปลูกพืชผสมผสานในพื้นที่ตนเองและพื้นที่รอบหนองแวง
- 4) วิธีการดำเนินการ (1) ประชุมทีมมอบหมายภารกิจ (2) ศึกษาตลาดการซื้อขายพริกและพืชผัก (3) ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ (4) สาธิตกิจกรรมลดรายจ่าย ทำน้ำยาเอนกประสงค์ ,สบู่อ่อน (5) ปลูกพริกและพืชผักในพื้นที่ตนเองและพื้นที่รอบหนองแวง (6) ปลูกพริกในแปลงสาธารณะ
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 35 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย 13 คน และชาวบ้านหนองแวง 22 คน
- 6) บทเรียนที่ได้รับ (1) มีพื้นที่ปลูกพริกทั้งหมด 6 ไร่ และปลูกพืชผักสวนครัว คนละ 2 งาน (2) ชาวบ้านหนองแวงเรียนรู้การทำน้ำยาเอนกประสงค์ และสบู่อ่อนใช้เอง

3.5.5.3 ประชุมเชิงปฏิบัติการแปรรูปปลาตะเพียน ปลานิล และปลาดุก

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ที่ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อส่งเสริมการแปรรูปปลาตะเพียน ปลานิล และปลาดุก (2) เพื่อลดรายจ่ายในการซื้ออาหารบริโภค (3) เพื่อสร้างรายได้ในการแปรรูปปลา
- 4) วิธีการดำเนินการ (1) ประชุมทีมมอบหมายภารกิจ (2) ประชุมเชิงปฏิบัติการการทำปลาส้มปลาตะเพียน ปลาร้าปลานิล และปลาร้าปลาดุก (3) ขายในชุมชน
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 35 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย 13 คน และชาวบ้านหนองแวง 22 คน
- 6) บทเรียนที่ได้รับ (1) ชาวบ้านหนองแวงและทีมวิจัยเรียนรู้วิธีทำปลาส้มปลาตะเพียน ปลาร้าปลานิล ปลาร้าปลาดุก (2) ลดรายจ่ายจากการซื้ออาหารบริโภค (3) มีรายได้เพิ่มจากการแปรรูปปลาร้า ปลาส้ม

3.5.5.4 ประชุมเชิงปฏิบัติการทำอาหารสัตว์ และการทำปุ๋ยหมัก

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ที่ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางขัน จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อส่งเสริมการทำอาหารสัตว์เพื่อลดรายจ่าย (2) เพื่อส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักใช้เองเพื่อลดต้นทุนการผลิต
- 4) วิธีการดำเนินการ (1) ประชุมทีมมอบหมายภารกิจ (2) ประชุมเชิงปฏิบัติการทำอาหารสัตว์ (ปลา,ไก่,กบ,วัว) และการทำปุ๋ยหมัก (ใบกาคิ)
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 35 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย 13 คน และชาวบ้านหนองแวง 22 คน
- 6) บทเรียนที่ได้รับ (1) ชาวบ้านหนองแวงและทีมวิจัยเรียนรู้วิธีทำอาหารสัตว์ (ปลา,ไก่,กบ,วัว) และการทำปุ๋ยหมัก(ใบกาคิ)

3.5.6 ช่วงสรุปผลการดำเนินงาน

3.5.6.1 ประชุมสรุปผลการดำเนินงาน

- 1) วันเวลาดำเนินการ เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2561
- 2) สถานที่ดำเนินการ ที่ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางขัน จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) วัตถุประสงค์การดำเนินการ (1) เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถวิเคราะห์ผลการปฏิบัติการระยะที่ 2 (2) เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถสรุปผลการดำเนินงานโครงการได้
- 4) วิธีการดำเนินการ ใช้ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนด้วยเครื่องมือ SWOT Analysis
- 5) กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 32 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย 13 คน พี่เลี้ยง 1 คน,ที่ปรึกษา 6 คน และชาวบ้านหนองแวง 12 คน

- 6) บทเรียนที่ได้รับ ทีมวิจัยมีการวิเคราะห์ผลการปฏิบัติการ ระยะที่ 2 เพื่อสรุปผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการได้

บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง ตำบลคู อำเภอบางศรี จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแวง 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์หนี้สินและการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง 3) เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพและรายได้บนฐานทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำไปสู่การจัดการหนี้สินชุมชนบ้านหนองแวงร่วมกัน ในการนำเสนอผลความก้าวหน้าการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะนำเสนอความ ก้าวหน้าการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1- 3 ตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

4.1 บริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแวง

4.2 สถานการณ์หนี้สินและการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง

4.3 การประกอบอาชีพและรายได้บนฐานทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำไปสู่การจัดการหนี้สินชุมชนบ้านหนองแวงร่วมกัน

4.1 บริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแวง

4.1.1 บริบทด้านสังคม

1. ประวัติความเป็นมา

บ้านหนองแวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางศรี จังหวัดศรีสะเกษ พื้นที่เดิมของบ้านหนองแวง เป็นที่ดินว่างเปล่า พื้นที่เป็นป่าไม้ทึบและมีหนองน้ำขนาดใหญ่รอบๆ บริเวณหนองน้ำยังไม่มีใครจับจองตามประวัติเล่าว่า

เมื่อปี พ.ศ.2445 มีชาวบ้านผักไหมใหญ่ ซึ่งนำโดย คุณตาเจียม อักษร คุณตาโหนง อักษร และคุณตาคุณ อักษร ซึ่งมีทั้งหมด 3 ครัวเรือน โดยอพยพจากบ้านผักไหมใหญ่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้มาจับจองตั้งหลักปักฐานทางด้านตะวันตกหนองน้ำได้ลากทางป่า ตั้งหมู่บ้านและบริเวณทำมาหากิน เนื่องจากพื้นดินบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ เมื่อชาวบ้านผักไหมใหญ่ได้ทราบข่าวก็อพยพติดตามมาอีก จำนวน 10 ครัวเรือนจนหมู่บ้านได้ขยายครัวเรือนเพิ่มขึ้นมากเรื่อยๆ จนกระทั่งในปีพ.ศ.2458 ได้มีคุณตาพอง พงษ์ธนู ซึ่งเป็นชาวบ้านนาดี หมู่ที่ 6 ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอบางศรี จังหวัดศรีสะเกษได้อพยพครอบครัวมาตั้งหลักปักฐานอยู่ทางด้านตะวันออกหนองน้ำ จำนวน 4 ครัวเรือน เมื่อชุมชนได้ขยายครัวเรือน

เพิ่มมากขึ้น ชุมชนทั้งสองปากฝั่งหนอง จึงได้ปรึกษารื้อกันเรื่องการตั้งหมู่บ้าน เนื่องจากมีหนองน้ำขนาดใหญ่ขวางกั้นอยู่ชาวบ้านจึงเรียกว่าหนองขวาง จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองขวาง หมู่ที่ 9 ตำบลกู่ อำเภوبرางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ต่อมาชาวบ้านได้แต่งตั้งให้คุณตาเจียม อักษรขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านหนองขวาง คุณตาเจียม ได้ปกครองชาวบ้านเจริญขึ้นเรื่อยๆ เมื่อชุมชนเจริญขึ้น มีชาวบ้านส่วนหนึ่งอพยพไปตั้งถิ่นฐานใหม่ คือตั้งที่บ้านหนองหิน แต่ก็ยังอยู่ในการดูแลปกครองของผู้ใหญ่เจียมเช่นเดิม เมื่อผู้ใหญ่เจียมครบวาระการเป็นผู้ใหญ่บ้านหนองขวาง

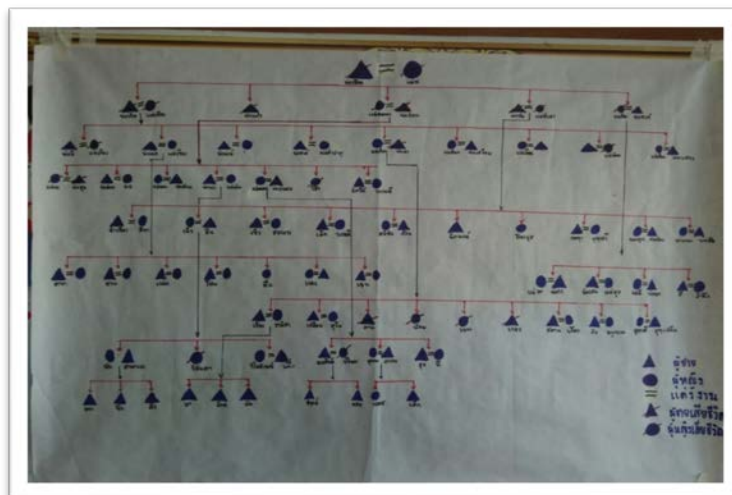
ต่อมาเมื่อปีพ.ศ.2465 ได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่คนใหม่ได้คุณตาบินอักษร เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ปกครอง 2 หมู่บ้าน บ้านหนองขวาง และบ้านหนองหิน ด้านการศึกษาของชุมชน ได้ส่งบุตรหลานไปศึกษาเล่าเรียนที่โรงเรียนบ้านดู่หนองแวงตำบลกู่ อำเภوبرางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ บุตรหลานได้เรียนบ้างไม่ได้เรียนบ้าง เนื่องจากโรงเรียนอยู่ไกล จนในปี พ.ศ.2482 ชาวบ้านหนองขวางได้สร้างวัดขึ้น ทางตะวันออกหนองขวาง ตั้งชื่อวัดหนองขวาง ทั้งชาวบ้านและพระสงฆ์ ได้ช่วยกันสร้างจนมีความเจริญรุ่งเรือง ในขณะนั้นมีหลวงตาเกร็บเป็นเจ้าอาวาสดูแลปกครองลูกวัดอยู่ระยะหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ.2485 หลวงตาเกร็บท่านก็ออก ธุดงค์ไป ชาวบ้านจึงแต่งตั้งหลวงพ่อกุศล ขึ้นเป็นเจ้าอาวาสแทนก็ปกครองลูกวัดไปเรื่อยๆ จนถึง ปี พ.ศ.2486 หลวงพ่อกุศล ก็ไปตั้งวัดใหม่ คือวัดโนนดู่ ชาวบ้านจึงแต่งตั้งหลวงตาบอดเป็นเจ้าอาวาสดูแล วัดหนองขวาง ซึ่งหลวงตาบอดท่านเป็นพระเขมร และหลวงตาบอดก็ได้ออกธุดงค์กลับประเทศของท่านไป ในปี พ.ศ. 2492 ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหนองขวางก็ว่างลง ชาวบ้านหนองขวางและพระสงฆ์ ก็ได้แต่งตั้งเจ้าอาวาสใหม่ให้หลวงพ่อกุศลขึ้นเป็นเจ้าอาวาส คนที่ 4 ของวัดหนองขวาง ท่านปกครองลูกวัดอยู่ระยะหนึ่ง

เมื่อปี พ.ศ.2494 ชาวบ้านและหลวงพ่อกุศลเจ้าอาวาสได้ปรึกษารื้อกันเรื่องย้ายที่ตั้งวัดใหม่เนื่องจากที่ตั้งวัดเดิมทางตะวันออกหนองขวาง อยู่ใกล้จากหมู่บ้าน จึงย้ายที่ตั้งวัดใหม่ไปทางทิศใต้หนองขวางชาวบ้านก็ช่วยกันสร้างและมีความเจริญขึ้นตามลำดับ จนเมื่อปี พ.ศ.2499 ก็ได้แยกโรงเรียนบ้านดู่หนองแวง มาตั้งที่วัดหนองขวาง และตั้งชื่อใหม่ว่า โรงเรียนบ้านหนองแวง ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาหมู่บ้านหนองขวางก็เปลี่ยนชื่อเป็น บ้านหนองแวง ตามชื่อโรงเรียน ซึ่งมีหมู่บ้านอยู่ในสังกัด 4 หมู่บ้าน ก็มีบ้านหนองแวง บ้านหนองหิน บ้านหนองครอง บ้านหนองตลาด ผู้ใหญ่ปกครองจนครบวาระได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่ใหม่ได้นายสงค์ รยงค์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปกครองชาวบ้านจนถึงปี พ.ศ.2506 วัดหนองขวางขณะนั้นประสบปัญหาขาดแคลนอาหารเนื่องจากมีพระสงฆ์จำนวนมากมาจำพรรษาอยู่ที่วัดหนองขวางในขณะนั้นเกินความสามารถของหมู่บ้านเล็กๆ ที่จะอุปถัมภ์พระสงฆ์จำนวนมากได้ ประกอบกับฝนฟ้าที่ไม่ตกมีความแห้งแล้ง หลวงพ่อกุศล จึงชวนพระลูกวัดอพยพหนีความแห้งแล้งไปอยู่ที่วัดบ้านกระต่ายดอน วัดหนองขวางก็เลยกลายเป็นวัดร้าง ส่วนชาวบ้านบางส่วนก็อพยพไปรับจ้างทำมาหากินอยู่ที่จังหวัดบุรีรัมย์ วัดหนองขวางซึ่งเป็นวัดร้างไม่มีพระสงฆ์อยู่แล้ว นายสงค์ รยงค์ ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ได้ขายวัดให้ชาวบ้านนาดี ชาวบ้านจึงให้นายสงค์ รยงค์ ออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และเลือกผู้ใหญ่คนใหม่ได้นายสอน อักษร ท่านอยู่ที่บ้านหนองหิน และได้แต่งตั้งให้นายทิด อักษรเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านปกครองดูแลหมู่บ้านหนองแวง

ในปี พ.ศ.2508 นายวิรัตน์ วารินและ นายสอน อักษร ได้ทำเรื่องเสนอขอให้ย้ายโรงเรียนบ้านหนองแขว ไปตั้งอยู่ที่บ้านหนองหิน เหตุผลเนื่องจากบ้านหนองหิน เป็นจุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน 4 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองแขว บ้านหนองหิน บ้านหนองครอง บ้านหนองตลาด นายสอน อักษรเป็นผู้ใหญ่จนครบวาระ จึงได้เลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ ได้นายดาว อักษร เป็นผู้ใหญ่บ้าน ท่านอยู่ที่บ้านหนองหิน และได้แต่งตั้งนายมอญ อักษร เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ดูแลปกครองบ้านหนองแขว นายดาว อักษร ได้ปกครองดูแลชาวบ้านจนครบวาระ จึงได้เลือกตั้งผู้ใหญ่ใหม่ ในขณะนั้นมีผู้สมัคร 3 คน มีนายดาว อักษร, นายธนศักดิ์ อักษรและนายมอญ อักษร ผลปรากฏว่า นายดาว อักษร ขาดคุณสมบัติไม่มีวุฒิการศึกษา ก็เหลือผู้สมัครเพียง 2 คน คือนาย ธนศักดิ์ อักษร กับนายมอญ อักษร ผลการเลือกตั้ง ได้นายธนศักดิ์ อักษร เป็นผู้ใหญ่บ้าน ท่านเป็นคนบ้านหนองหิน และได้แต่งตั้งให้ นายมอญ อักษร เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ปกครองดูแลบ้านหนองแขว

ในปี พ.ศ.2530 ชาวบ้านหนองแขวได้ขอแยกหมู่บ้านจากบ้านหนองหิน หมู่ที่ 2 มาเป็นบ้านหนองแขว หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ ได้เลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 มีผู้สมัคร 2 คน คือ นายมอญ อักษรและนายยันต์ พงษ์ธนู เลือกแบบเปิดเผย ได้นายมอญ อักษร เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ปกครองชุมชนเจริญขึ้นเรื่อยๆ ต่อมานายนำ อักษร และนายเสนอ ยอดแก้ว ซึ่งเป็นเป็นที่ปรึกษาได้เสนอโครงการขุดลอกสระน้ำได้รับการสนับสนุนจากนายสวัสดิ์ สืบสายพรหม ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้นได้ตั้งงบประมาณ 7,000,000 บาท ขุดแหล่งน้ำขนาด 11 ไร่ แขนหนองน้ำที่ตื้นเขิน และได้แบ่งที่ดินบริเวณรอบหนองน้ำให้ครอบครัวละ 1 แปลง เพื่อทำการเกษตร มีกรมพัฒนาที่ดินจังหวัดศรีสะเกษเป็นผู้สนับสนุนในการทำการเกษตรและเลี้ยงปลา เมื่อปีพ.ศ. 2539 นายเด็ด อักษรที่ทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานครได้กลับมาประชุมชาวบ้านว่าจะทำผ้าป่ามาสร้างวัดซึ่งชาวบ้านก็เห็นด้วยจึงตกลงกันในที่ประชุมสร้างวัดตั้งแต่บัดนั้น และนายเด็ด อักษร ก็ได้เชิญชวนพี่น้องลูกหลานที่อยู่กรุงเทพทำผ้าป่ามาสร้างวัดเป็นประจำ จนกระทั่งผู้ใหญ่ มอญ อักษร เกษียณอายุราชการ 60 ปี ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจึงว่างลง ในปี พ.ศ.2545 จึงมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านใหม่ มีผู้สมัคร 4 คน มี นายเสย รยงค์, นายบุญทัน อักษร, นายพร อักษร, นายคมสิทธิ์ อักษร ผลการเลือกตั้งได้ นายพร อักษร เป็นผู้ใหญ่บ้าน ก็ดูแลปกครองชาวบ้านจนครบวาระ

ในปี พ.ศ. 2550 จึงมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านใหม่ มีผู้สมัคร 3 คน มีนายเสย รยงค์, นายชุมพล อักษร และนายสมบัติ คุณพระ ได้นายชุมพล อักษร เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปกครองดูแลชาวบ้านระยะหนึ่งเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2554 หลวงพ่อตั้ง ที่เป็นหัวหน้าที่พักสงฆ์บ้านหนองแขว ได้มรณภาพ ชาวบ้านหนองแขวได้ช่วยกันบำเพ็ญกุศลศพอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่านอย่างสมเกียรติ โดยนำเมรุลอยมาเผาศพของท่านทำบุญตักบาตรจนแล้วเสร็จ และผู้ใหญ่ชุมพล อักษร ก็อยู่จนครบวาระ เมื่อปีพ.ศ. 2555 ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านจึงว่างลง จึงทำการเลือกตั้งใหม่ มีผู้สมัคร 2 คน คือ นายเสย รยงค์และนายชุมพล อักษร ผลการเลือกตั้งได้ นายเสย รยงค์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และนายเสย รยงค์ ก็ได้ดูแลปกครองชาวบ้านได้ 1 ปี 8 เดือนก็เกษียณอายุราชการ 60 ปี เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2557 ทางทางจึงประกาศรับสมัครเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ ปรากฏว่ามีผู้สมัครเพียงคนเดียว คือนายเด็ด อักษร อำเภอบางบาลจึงประกาศแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

ภาพที่ 4 - 1 แผนผังเครือญาติ นามสกุล อักษร

จากภาพแผนผังเครือญาติบ้านหนองแขวง พบว่า บ้านหนองแขวงมีนามสกุลที่สำคัญ คือ อักษร โดยผู้ที่เป็นต้นตระกูล คือ มี คุณตาเจียม อักษร ซึ่งได้อพยพจากบ้านฝักไหมใหญ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัด ศรีสะเกษ ได้มาจับจองตั้งหลักปักฐานทางด้านทิศตะวันตกหนองน้ำได้ถากถางป่า ตั้งหมู่บ้าน จนหมู่บ้านขยายครัวเรือนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันมีจำนวน 101 ครัวเรือน

2.ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อ	บ้านโนนดั่ง ตำบลพิมาย อำเภอปรังค์ภู
ทิศใต้	ติดต่อ	บ้านหนองหิน ตำบลคู อำเภอปรังค์ภู
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	บ้านดู่ ตำบลคู อำเภอปรังค์ภู
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	บ้านดอนเหลื่อม ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอปรังค์ภู

3.ข้อมูลประชากร

ข้อมูลตามทะเบียนราษฎร บ้านหนองแขวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอปรังค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด จำนวน 101 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 479 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 244 คน และเพศหญิง จำนวน 235 คน

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2560 บ้านหนองแขวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอปรังค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนครัวเรือนที่มีผู้อาศัย อยู่จริง จำนวน 80 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 283 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 136 คน และ เพศหญิง จำนวน 147 คน

ภาพที่ 4 - 2 ประชากรจำแนกตามช่วงอายุในข้อมูล จปฐ.

4. กลุ่มองค์กรชุมชน การรวมกลุ่มของชุมชนในการที่จะแก้ไขปัญหาในชุมชนนั้นเกิดขึ้นได้ทั้งจากการจัดตั้งของ ภาคประชาชนและภาครัฐแต่ในหมู่บ้านหนองแวง พบว่า การจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชน ส่วนใหญ่มีเฉพาะองค์กรภาครัฐจัดตั้งเท่านั้นที่ยังดำรงอยู่ได้ซึ่งองค์กรชุมชนมีหลายองค์กร ดังต่อไปนี้

4.1) โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.)

เป็นโครงการของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณในปี พ.ศ. 2536 วัตถุประสงค์ของโครงการ คือ เป็นกองทุนที่ให้สมาชิกในชุมชนยืม ไปประกอบอาชีพ โดยการเสนอโครงการในด้านการพัฒนาอาชีพ ตามความต้องการของครัวเรือนที่เป็นสมาชิก เพื่อให้คณะกรรมการอนุมัติ ปัจจุบันมีครัวเรือนเป้าหมาย จำนวน 63 ครัวเรือน มีเงินทุนหมุนเวียน 280,000 บาท ส่วนใหญ่นำไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เช่น เลี้ยงวัว/เลี้ยงกระบือ เลี้ยงไก่ และทำไร่ มันสำปะหลัง มีคณะกรรมการ ดังนี้

1. นายเด็ด อักษร ประธาน
2. นายคมสิทธิ์ อักษร รองประธาน
3. นายชุมพล อักษร รองประธาน
4. นายวิทยา สีดำ เลขานุการ
5. นายเรือง แหวนวงศ์ ผู้ช่วยเลขานุการ
6. นายทักษิณ มีพันธ์ เหมัญญิก
7. นายจันทร์ยา อักษร ผู้ช่วยเหมัญญิก
8. นายวรรณคดี อักษร กรรมการ

4.2) ธนาคารข้าว

ธนาคารข้าวบ้านหนองแวง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2530 โดยนายมอญ อักษร ผู้ใหญ่บ้านหนองแวง ในยุคนั้น ได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มขึ้น โดยชุมชนได้ร่วมกันสร้างยุ้งฉางข้าวของชุมชนขึ้นมา และเอา

ข้าวเปลือกมารวมกันคนละ 100 กิโลกรัม ปัจจุบันฉางข้าว สร้างอยู่ในที่ดิน ของนายปิ่น อักษร และได้มีการรับสมัครสมาชิก และให้สมาชิกร่วมกันออมข้าว และแจกจ่ายข้าวให้สมาชิกยืมเพื่อบริโภคยามขาดแคลน

วัตถุประสงค์ (1) เพื่อส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน ให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มสมาชิก (2) เพื่อให้สมาชิกได้ออมข้าว และยืมข้าวไปใช้ในการบริโภคยามขาดแคลน การบริหารจัดการ ปัจจุบัน ธนาคารข้าวมี สมาชิก 50 คน ได้ดำเนินกิจกรรมในการออมและปล่อยข้าวให้สมาชิกยืม โดยคิดดอกเบี้ย จ่าย 100 กิโลกรัม เอาดอกเบี้ย 10 กิโลกรัม รวม 110 กิโลกรัม

จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว พบว่า ส่งผลให้ชาวบ้านมีข้าวหมุนเวียนใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน เมื่อสมาชิกขาดแคลนข้าวเพื่อการบริโภค ก็สามารถยืมได้

จุดแข็งและข้อดี กลุ่มธนาคารข้าวได้รับกำไรทุกปี หมุนเวียนไว้ใช้จ่ายในปีต่อไป ปัญหา บางคนยืมแล้วไม่คืน คืนล่าช้าต่อการชำระไม่ตรงตามกำหนด แนวทางแก้ปัญหา เรียกประชุมติดตามเร่งรัด ให้สมาชิกชำระคืนตามกำหนดเวลา คณะกรรมการธนาคารข้าว ประกอบด้วย

1. นางมี อักษร	ประธาน
2. นางสาวมะลิจันทร์ อักษรกรรมการ	
3. นางสุพิน บุญช่วย	กรรมการ

4.3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองแขวง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองแขวง จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2560 โดยการรวมกลุ่มของชาวบ้านหนองแขวงที่มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ซึ่งสินค้าหลักของกลุ่ม คือ พริก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองแขวง มีสมาชิกกลุ่มดังนี้

1. นายเต็ด อักษร
2. นายไกรราษฎร์ สุธาตุ
3. นายบุญธรรม อักษร
4. นายภูกิจ แสงเพ็ง
5. นายอาทร สุดตา
6. นางสาวประภาศิริ แสงมาส
7. นางสาวชาลิสา แสงมาส
8. นางสาวอรปรียา แสงมาส
9. นางสาวสมัย คะรัมย์ย์
10. นางสาวเสวียน คุณพระ
11. นางสาวสุวรรณา สละทาน

4.4) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บ้านหนองแขง

กองทุนฌาปนกิจศพบ้านหนองแขง ก่อกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตซึ่งไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเริ่มต้นมาจากไหน เป็นกองทุนที่หมู่บ้านมีกฎกติกาโดยผ่านการจัดประชาคมของหมู่บ้านให้มีการช่วยเหลือกันเป็นตัวแทนเมื่อมีการสูญเสียชีวิตจะเก็บเงินฌาปนกิจศพไปให้ เจ้าภาพโดยอัตราศพ ดังนี้

- 1) ชาวบ้านหนองแขง ครัวเรือนละ 200 บาท โดยมีนายเรือง แหวนวงษ์ ผู้จัดทำทะเบียนและเก็บเงินค่าฌาปนกิจ
- 2) นามสกุล อักษร 1 ครัวเรือนละ 100 บาท โดยมีนายเซ็ง อักษร เป็นผู้จัดทำทะเบียนและเก็บเงินค่าฌาปนกิจ
- 3) นามสกุล อักษร 2 ครัวเรือนละ 200 บาท โดยมีนางจันทรียา อักษร เป็นผู้จัดทำทะเบียนและเก็บเงินค่าฌาปนกิจ
- 4) นามสกุล อักษร 3 ครัวเรือนละ 300 บาท โดยมีนายบุญทัน อักษร เป็นผู้จัดทำทะเบียนและเก็บเงินค่าฌาปนกิจ
- 5) นามสกุล บุตรดา ครัวเรือนละ 100 บาท โดยมีนายสมบัติ คุณพระ เป็นผู้จัดทำทะเบียนและเก็บเงินค่าฌาปนกิจ
- 6) นามสกุล พงษ์ธนู ครัวเรือนละ 100 บาท โดยมีนายชุมพล อักษร เป็นผู้จัดทำทะเบียนและเก็บเงินค่าฌาปนกิจ
- 7) นามสกุล ดอนเหลื่อม ครัวเรือนละ 100 บาท โดยมีนายพร อักษร เป็นผู้จัดทำทะเบียนและเก็บเงินค่าฌาปนกิจ
- 8) นามสกุล ต้นฉลาด ครัวเรือนละ 100 บาท โดยมีนายทักษิณ มีพันธ์ เป็นผู้จัดทำทะเบียนและเก็บเงินค่าฌาปนกิจ
- 9) ชาวบ้านหนองแขงและหนองหิน ครัวเรือนละ 100 บาท โดยมีนายเซ็ง อักษร เป็นผู้จัดทำทะเบียนและเก็บเงินค่าฌาปนกิจ

วัตถุประสงค์ (1) เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ลดค่าใช้จ่ายในงานศพ ซึ่งเป็นงานที่มีได้เตรียมการวางแผนไว้ล่วงหน้า (2) เพื่อสนับสนุนงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการทำบุญตามประเพณี (3) เพื่อบรรเทา เหตุฉุกเฉิน ลดภาวะความเดือดร้อนให้แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต การบริหารจัดการกองทุนฌาปนกิจศพกองทุนฌาปนกิจศพของหมู่บ้านเป็นกองทุนที่มีความเป็นมาอย่างยาวนานเป็น สวัสดิการชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามเดือดร้อน จนกลายเป็นวิถีชีวิตชุมชนที่สืบทอดกันมา

การดำเนินการเมื่อมีบุคคลในชุมชนเสียชีวิต

- 1) ครัวเรือนที่มีบุคคลเสียชีวิตจะแจ้งให้ผู้นำชุมชนทราบผู้นำชุมชนจะประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายให้ทุกครัวเรือนรับทราบ เพื่อให้ทุกครัวเรือนเข้าร่วมช่วยเหลือกันในงานศพ ดังกล่าว

- 2) แต่ละครัวเรือนจะมาร่วมกิจกรรมช่วยเหลือกันคนละไม้คนละมือ รับผิดชอบหน้าที่ต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย
- 3) ครัวเรือนนำเงินฌาปนกิจศพ ไปช่วยเหลืองานศพที่บ้านเจ้าภาพเพื่อรวบรวมให้เจ้าภาพ ตามอัตราที่กำหนด
- 4) ผู้ใหญ่บ้านบ้นที่รับแจ้ง และประชาสัมพันธ์ให้ไปช่วยเหลือการจัดการงานศพ โดยส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านหนองแขวง จะมีการช่วยเหลือ เป็นสิ่งของหรือของกิน ของใช้ที่จำเป็นในการ จัดงานศพโดยมากในงานจะมีการช่วยเหลือ พริก หนาก พลุ ฟักแฟง พลุ ข้าวสาร เป็นต้น
- 5) ในด้านการช่วยเหลือแรงงาน ชุมชนจะไปร่วมกิจกรรมในงานศพและมีการมอบหมายหน้าที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น ฝ่ายครัว ฝ่ายบัญชี ฝ่ายเสิร์ฟอาหาร ฝ่ายต้อนรับ โดยเป็นการช่วยเหลือกันในงานโดยไม่ได้คิดมูลค่าในการช่วยเหลือเป็นตัวเงิน ในช่วงที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศลอยู่ที่บ้านเจ้าภาพ แต่ละครัวเรือนนอกจากมาช่วยเหลืองานแล้ว ยังมีการมานอนเฝ้าศพเวลากลางคืน เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่เจ้าภาพ
- 6) ในวันที่จะนำศพไปฌาปนกิจ แต่ละครัวเรือน จะนำพินครีเรือนละ 1 ดุ้น มาวางไว้บริเวณหน้าบ้านเพื่อเป็นการช่วยเหลือกันอีกทางหนึ่ง หลังจากนั้นจะนำพินไปทำเป็นเชิงตะคอนเผาศพดังกล่าว
- 7) ในงานศพก่อนที่จะนำศพออกสู่เชิงตะคอนจะมีแกนนำหมู่บ้านนำเงินช่วยเหลืองานศพ มามอบให้เจ้าภาพ โดยเป็นเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ศพที่ผู้นำชุมชนเก็บรวบรวมมามอบให้

ภาพที่ 4 - 3 การจัดงานฌาปนกิจศพบ้านหนองแขวง

4.5) ร้านค้าประชารัฐ

ในปี พ.ศ.2559 โดยรัฐบาลสนับสนุนเงินทุนให้แก่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ผ่านสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) กองทุนละ 500,000 บาท เพื่อใช้ในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน และเพื่อดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ที่ชุมชนเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมศักยภาพในการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น โดยบ้านหนองแวงได้ดำเนินการจัดตั้งร้านค้าประชารัฐขึ้นตามงบประมาณดังกล่าว เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2560

ภาพที่ 4 – 4 ร้านค้าประชารัฐบ้านหนองแวง

4.6) กลุ่มรวมยางพาราบ้านหนองแวง

กลุ่มรวบรวมยางพาราบ้านหนองแวง จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2552 เพื่อเป็นการต่อรองราคายางพาราจากพ่อค้าที่มาซื้อยางพาราและเพื่อไม่ต้องขนยางพาราไปขายบ้านอื่น เพราะชาวสวนยางบางคนไม่มีรถที่จะขนไปขายเองต้องจ้างรถคนอื่นไปขายต้องเสียค่ารถต่อเที่ยวประมาณ 300-500 บาท เป็นการเสียเงินโดยเปล่าประโยชน์จึงคิดรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มรวมยางพาราบ้านหนองแวงขึ้นมา และอีกอย่างการรวมยางพาราเป็นกลุ่มจะมีผลดีหลายอย่าง เช่น ราคาอย่างจะดีขึ้นกว่าไปขายตามร้าน เพราะแต่ละครั้งพ่อค้าเขาจะมาประมูลซื้อยางพารา ถ้าคนไหนให้ราคาสูงเขาก็ได้ยางพาราของกลุ่มไป ซึ่งมีคณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่มยางพาราบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู่อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

1. นายเด็ด อักษร	ประธานกลุ่มยาง
2. นายคมสิทธิ์ อักษร	รองประธาน
3. นางสาวจันทรี อักษร	เหรัญญิก
4. นายสมคิด สีคำ	เลขานุการ
5. นายสภาพร พงษ์ธนู	กรรมการ
6. นายพิชิต แสงเพ็ง	กรรมการ

7. นายใบ คอณาเหลื่อม	กรรมการ
8. นางพิศ พงษ์ธนู	กรรมการ
9. นายวิชัย สุลาเลิศ	กรรมการ
10. นายสุพจน์ ใหญ่ล้ำ	กรรมการ
11. นายสามารถ เทพทอง	กรรมการ/ผู้ประสานงาน

กติกาของกลุ่มยางพาราบ้านหนองแวง

1. สมาชิกทุกคนต้องทำตามกฎกติกาของทางกลุ่มกำหนดอย่างเคร่งครัด
2. สมาชิกของกลุ่มรวมยางพาราทุกคนต้องเก็บยางพารามารวมกลุ่มเพื่อขายอย่างพร้อมเพียงโดยทางคณะกรรมการจะกำหนดเวลาขายจะมีการขายยางพารา 3 ครั้งต่อเดือน คือทุกวันที่ 5-15-25 ของเดือน
3. ต้องเก็บยางพารามารวมกันตอนเย็นของทุกครั้งที่จะมีการขายในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น
4. สมาชิกกลุ่มยางพาราทุกคนต้องเข้าหุ้นเพื่อปันผลในรอบสิ้นสุดการกรีดยางทุกปี ซึ่งสมาชิกรวม ยางพาราของบ้านหนองแวงมี 45 คน

เงินทุนของกลุ่มรวมยางพาราของหนองแวง ในการซื้อขายยางพาราแต่ละครั้ง พ่อค้าจะมอบเงินค่าดำเนินการให้กลุ่มจำนวน 12,000 บาท/รอบ ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มมีมติจะนำเงินทุนของกลุ่มไปซื้อวัสดุเพื่อก่อสร้างลานคอนกรีตสำหรับรวมยางพาราของกลุ่ม ให้เป็นจุดรวมยางพาราที่มั่นคงถาวร เนื่องจากปัจจุบันยังใช้ผ้าพลาสติกปู เพื่อวางยางพาราไว้สำหรับการประมูลยางพาราของกลุ่ม นอกจากนี้ กลุ่มรวมยางพาราบ้านหนองแวง ยังมีแผนพัฒนาการแปรรูปน้ำยางพาราจาก ยางก้อนถ้วยเป็นยางแผ่น ซึ่งจะทำให้ราคาสูงขึ้น

4.7) ธนาครโคกระบือ

ธนาครโค-กระบือ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2557 เพื่อสนับสนุน ให้ชุมชนดำเนินการ ธนาครโค –กระบือ หมุนเวียนให้สมาชิกเลี้ยงโค เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ในการดำเนินการตามโครงการนี้ครอบคลุมพื้นที่ในการดำเนินการ ปัจจุบันมีโคจำนวน 12 ตัว กระบือ จำนวน 15 ตัว

กฎระเบียบและข้อปฏิบัติ

กฎข้อที่ 1 ก่อนที่สมาชิกจะนำโค-กระบือไปเลี้ยง ต้องแจ้งคณะกรรมการ เพื่อตกลงข้อปฏิบัติ ตามระเบียบระหว่างผู้เลี้ยงกับคณะกรรมการว่าผู้เลี้ยงจะปฏิบัติตามระเบียบได้หรือไม่

กฎข้อที่ 2 เมื่อนำโค-กระบือไปเลี้ยงแล้ว ยังไม่มีลูกแต่ผู้เลี้ยงชี้แจงเลี้ยงให้ส่งคณะกรรมการคืน (ผู้เลี้ยงไม่มีสิทธิ์เรียกร้องค่าเลี้ยง)

กฎข้อที่ 3 ลูกตัวแรกผู้เลี้ยงได้ ลูกตัวที่สองเป็นของกลุ่ม

กฎข้อที่ 4 เมื่อลูกตัวที่สอง ครบสามเดือน ให้ส่งคืนคณะกรรมการทั้งแม่ทั้งลูก เพื่อให้สมาชิกนำไปต่อไป

กฎข้อที่ 5 แต่ถ้าหากว่าสมาชิกยังไม่ได้ส่งคืน ขอเลี้ยงต่อต้องเลี้ยงลูกตัวที่สองครบหกเดือนแล้ว ส่งให้คณะกรรมการ เพื่อให้สมาชิกท่านอื่นเอาไปเลี้ยงต่อไป

กฎข้อที่ 6 ระเบียบนี้มี มติในที่ประชุม เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2557

คณะกรรมการบริหารธนาคารโค-กระบือ

1. นาย ยนต์ พงษ์ฐาน มีหน้าที่บริหารจัดการโค-กระบือหมู่บ้าน
2. นาง มี อักษร
3. นาย เรือง แหวนวงษ์
4. นาย เซ็ง อักษร

ภาพที่ 4 - 5 ธนาคารโค-กระบือ

4.8) กองทุนหมู่บ้าน

กองทุนหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ล้าน ตามนโยบายของรัฐ ซึ่งโครงการเข้าสู่หมู่บ้าน เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2544 ปัจจุบันโครงการกองทุนหมู่บ้านมีสมาชิก 141 คน มีเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 2,500,000 บาท ดำเนินการให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อการประกอบอาชีพ และส่งเสริมกิจกรรมในด้านการส่งเสริมการออม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ยกระดับสมาชิกให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ขยายโอกาส การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของสมาชิก โดยมีการกู้เงินไปประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น การเลี้ยงโค กระบือ การปลูกพืชหมุนเวียน การค้าขาย เป็นต้น มีคณะกรรมการ ดังนี้

1. นาย คมสิทธิ์ อักษร	ประธาน
2. นาย สมบัติ คุณพระ	รองประธาน
3. นาย พันทอง ดอนเหลื่อม	เลขา
4. นาย เด็ด อักษร	เหรัญญิก
5. นาย บุญธรรมอักษร	กรรมการ
6. นางสาวประภาศรี แสงมาส	กรรมการ
7. นางสาว จันทรียา อักษร	กรรมการ
8. นางสาว สายฝน อักษร	กรรมการ
9. นางสาว มะลิจันทร์ อักษร	กรรมการ

4.9) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นอาสาสมัครที่กระทรวงสาธารณสุข จัดตั้งขึ้นให้เป็นตัวแทนของหน่วยงานในการดำเนินการ ด้านการดูแล รักษา ป้องกัน เสริมสร้าง สุขภาพของภาคประชาชนโดยใน หมู่บ้านหนองแวง จะมีอาสาสมัครสาธารณสุขจำนวน 8 คน

วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชน
- (2) เพื่อดูแลความปลอดภัยไม่ให้มีลูกน้ำยุงลาย ในชุมชน
- (3) เพื่อดูแลสุขภาพของคนในชุมชนให้มีสุขภาพที่ดี
- (4) เพื่อส่งเสริมให้แม่และเด็กมีสุขภาพที่ดี เด็กปลอดภัย

คณะกรรมการ

1. นาง วรรณคดี อักษร	ประธาน
2. นาง เสวียน คุณพระ	รองประธาน
3. นางสาว ศิริลักษณ์ อักษร	เหรัญญิก
4. นางสาว จันทรียา อักษร	กรรมการเลขานุการ
5. นางสาว สายฝน อักษร	กรรมการ
6. นางสาว อมรัตน์ ไชยศรีษะ	กรรมการ
7. นาง พันทอง ดอนเหลื่อม	กรรมการ
8. นาง ยุฟ้า อักษร	กรรมการ

4.10) กลุ่มสตรีบ้านหนองแวง

กลุ่มสตรีบ้านหนองแวง ก่อตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มกันของสตรีในหมู่บ้านซึ่งภายหลังว่างจากฤดูกาลทำนา กลุ่มสตรีส่วนใหญ่จะขาดอาชีพเสริม ดังนั้นกลุ่มสตรีจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมอาชีพของคนในชุมชนด้วยอีกทาง หนึ่ง นอกจากนั้นยังเป็นกลุ่มที่ส่วนราชการสนับสนุนการดำเนิน

กิจกรรมต่างๆ และเข้าร่วมกิจกรรมที่สภาราชการจัดขึ้น ปัจจุบันนางชาลิสา แสงมาศ เป็นประธานในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มสตรี ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกจำนวน 15 คน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกมีงานทำหลังการเก็บเกี่ยวข้าว
- 2) เพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างงานสร้างรายได้ และพัฒนาอาชีพในชุมชน ภายหลังฤดูกาลทำนา
- 3) เพื่อส่งเสริมให้เกิดความรักสามัคคี
- 4) เพื่อส่งเสริมให้มีกลุ่มในการทำกิจกรรม
- 5) เพื่อสืบสานประเพณีของท้องถิ่น

การบริหารจัดการกลุ่มสตรีบ้านหนองแขง ปัจจุบันมีสมาชิก 20 คน โดยสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มกันของสตรี และกระตุ้นให้สตรีดำเนินกิจกรรมการสร้างอาชีพสร้างรายได้ ในระดับครัวเรือนของสมาชิกเอง ผลการดำเนินการ ได้เสริมสร้างให้ผู้หญิงมีความเป็นผู้นำ และทำให้สตรีเข้มแข็ง มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง ข้อดี มีการรวมกลุ่มของสตรี เพื่อทำกิจกรรมต่างๆทำให้สตรีมีความสามัคคีมีการพัฒนาศักยภาพ ปัญหาจากการดำเนินงาน สตรีมีภารกิจมาทำให้การรวมกลุ่มทำกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง สังคมยังไม่เปิดโอกาสให้สตรีมีบทบาทมากเท่าไรแนวทางแก้ไขปัญหา จัดประชุมกลุ่มสตรีอย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมรวมกันโดยเฉพาะในด้านการพัฒนาอาชีพ และรายได้ให้สตรี

คณะกรรมการกลุ่มสตรี

1. นาง มี อักษร ประธาน
2. นาง ยา อักษร
3. นาง วรณคดี อักษร
4. นางสาว เบญจวรรณ อักษร
5. นาง เสงี่ยม สุลาเลิศ
6. นาง วันนิษา ยอดแก้ว

ตัวแทนบทบาทสตรี

1. นางสาว จันทรียา อักษร

4.11) ชุตรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ช.ร.บ.)

ชุตรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ช.ร.บ.) เป็นราษฎรอาสาสมัครในพื้นที่ที่ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรชุตรักษาความปลอดภัย หมู่บ้าน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากนายอำเภอให้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน และให้เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ โดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีสัญชาติไทย มีสุขภาพแข็งแรงมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในหมู่บ้านนั้นไม่น้อยกว่า 3 เดือน เลื่อนใส่ในระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยชุตรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ช.ร.บ.) บ้านหนองแขงจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2560

ภาพที่ 4 - 6 ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ช.ร.บ.)

สมาชิกชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ช.ร.บ.) บ้านหนองแวง มีดังนี้ (1) นาย เต็ด อักษร (2) นาย คมสิทธิ์ อักษร (3) นาย ชุมพล อักษร (4) นาย วิทยา สีดำ (5) นาย กฤษณะ อักษร (6) นาย อาหาร อักษร (7) นาย สมบัติ อักษร (8) นาย นवल เสาร์ริ (9) นาย สมควร พงษ์ฐาน (10) นาย คำนิง รยงค์

5) สาธารณูปโภค

1. **ถนนและการคมนาคม** ถนนเส้นหลักในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต ซึ่งชำรุดเป็นหลุมเป็นบ่อ การคมนาคมในหมู่บ้านไม่สะดวก ถนนรอบหมู่บ้านเป็นถนนหินคลุกและถนนดิน
2. **ไฟฟ้า** บ้านหนองแวงมีไฟฟ้าใช้ในครัวเรือน 100% แต่ไฟฟ้าเพื่อการเกษตรยังไม่เพียงพอ
3. **ประปา** มีประปาหมู่บ้าน 2 แห่ง ชำรุด 1 แห่ง การได้ 1 แห่ง
4. **ศาลาประชาคม** ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกหนองแวง เป็นสถานที่ใช้จัดกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน และมีลานกีฬาอยู่ข้างๆศาลาประชาคม ซึ่งทุกวันในตอนเย็นเด็ก เยาวชนจะรวมตัวกันเล่นกีฬาในลานดังกล่าว

ภาพที่ 4 - 7 ประปาบ้านหนองแขง

4.1.2 บริบทด้านกายภาพและฐานทรัพยากร

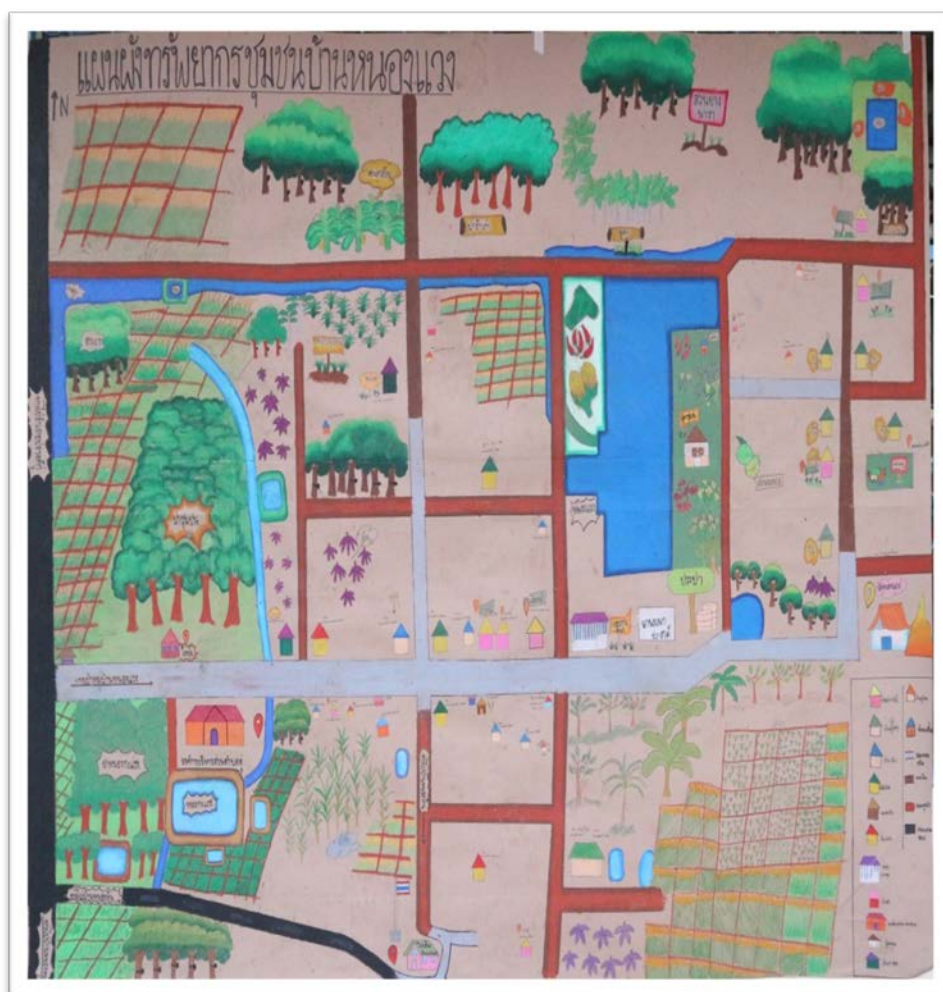
ฐานทรัพยากรในชุมชนบ้านหนองแขง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศ แบบที่ราบลุ่มมีพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีฐานทรัพยากรที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนดังนี้

1) ป่าหนองกระแซงตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของบ้านหนองแขงมีพื้นที่จำนวน 1,600 ไร่ เป็นป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ ถือครองสิทธิ์หนังสือหลวง(นสล.) ซึ่งมีชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันประกอบด้วย บ้านหนองแขง บ้านตุ้ม หมู่ 1 หมู่ 6 หมู่ 13 ตำบลตุ้ม ซึ่งร่วมกันใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ ในช่วงฤดูฝนจะนำวัวความเข้าไปเลี้ยงในป่าหนองกระแซงและการใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นแหล่งอาหารในชุมชน เมื่อถึงฤดูฝนจะมีอาหารตามธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชนให้ชุมชนได้ร่วมกันใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหาร เช่น เห็ด มีปลาตามธรรมชาติ กบ อึ่ง สัตว์ป่า เช่น กระรอก กระแต ไช้ผดแดง แมงจิ้งจก ผักพื้นบ้านและผักตามธรรมชาติ

2) หนองแขง เป็นหนองน้ำสาธารณะประโยชน์เป็นหนองน้ำตามธรรมชาติ มีขนาดพื้นที่ทั้งหมด 57 ไร่ เป็นผืนน้ำ 11 ไร่ และเป็นที่สาธารณะประโยชน์จำนวน 46 ไร่ ถือครองเอกสารสิทธิ์หนังสือหลวง (นสล.) เมื่อปี 2537 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีโครงการขุดลอกหนองแขงเพื่อให้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมีการวางระบบท่อ ระบบพัก และกระจายน้ำเป็นหอคอยคอนกรีตสูงสำหรับส่งน้ำจำนวน 46 แห่ง เพื่อบางระบบน้ำส่งให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งหมู่บ้านหนองแขงได้มีมติการร่วมกันในการใช้ประโยชน์และจัดการที่ดินโดยจัดแบ่งให้แก่แต่ละครอบครัวทำการเกษตรครอบครัวละ 1 งาน จัดสรรให้ 79 ครัวเรือน ส่วนใหญ่จะมีการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อการบริโภคและจำหน่าย ต่อมาการปลูกพืชผักสวนครัวประสบปัญหาในด้านการตลาดจึงเลิกการใช้พื้นที่ดังกล่าว ปัจจุบันยังมีครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์จำนวน 5 ครัวเรือน พื้นที่ 4 ไร่ ปลูกพืชจำพวก พริก

กล้วย และพืชผักสวนครัว ซึ่งมีรายได้จากการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ เฉลี่ยวันละ 500 บาท/ครัวเรือน นอกจากนี้ใช้ประโยชน์ในด้านการปลูกพืช ชุมชนยังมีการส่งเสริมการปล่อยปลาร่วมกับประมงจังหวัดศรีสะเกษ โดยการปล่อยพันธุ์ปลาลงในพื้นที่หนองแขว จำพวก ปลาจั่น ปลาตะเพียน ปลานิล ปลายี่สก ปลากระโทง ปลาจาระเม็ด ปลาบึก ปลานวลจันทร์ เป็นต้น ซึ่งชุมชนหนองแขวมีกติกาในการดูแลโดยให้คนในชุมชนช่วยกันดูแล หมู่บ้านจะจัดกิจกรรมขายบัตรจับปลา โดยเชิญชวนให้ผู้สนใจมาซื้อบัตรจับปลา ราคา 200 บาท โดยมีรายได้ 250,000 บาท/ปี ซึ่งรายได้จะนำไปเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและจัดซื้อพันธุ์ปลา

3) ทรัพยากรดิน ทรัพยากรด้านที่ดินในชุมชนบ้านหนองแขวมีพื้นที่ดินสาธารณะประโยชน์จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ พื้นที่ดินบริเวณหนองแขว มีพื้นที่จำนวน 57 ไร่ ในระยะที่ผ่านมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ริมฝั่งหนองแขวในการปลูกพืชและใช้ในการเลี้ยงโค-กระบือ โดยไปผูกให้กินหญ้าในพื้นที่ดังกล่าว พื้นที่ดินบริเวณป่าหนองกระแวง ซึ่งชุมชนใช้ประโยชน์ในด้านการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งทรัพยากรดินในชุมชนหนองแขวนับว่ามีพื้นที่เป็นจำนวนมากที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงการพัฒนาเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนต่อไป

ภาพที่ 4 - 8 แผนที่ทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแขว

เป็นต้น โดยพื้นที่แหล่งน้ำมีขนาด 11 ไร่ มีความลึก 4 เมตร จะเป็นชั้นดินเหนียวประมาณ 1 เมตร ชั้นดินทราย 2 เมตร ชั้นดินเหนียว 3 เมตร และยังเป็นที่ตั้งของศาลปู่ตาซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ถัดจากแหล่งน้ำของหมู่บ้านจะเป็นที่ตั้งของวัดหนองแขวงซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน โดยมีพื้นที่ด้านทิศเหนือของวัดเป็นที่ตั้งของชาวบ้าน ทางคุ้ม 4 โดยพื้นที่โดยรอบก็มีการปลูกยางพารา พืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

4.1.4 บริบทด้านการเมือง/การปกครอง

ทำเนียบผู้นำในอดีต

1. นายมอญ อักษร พ.ศ.2530 - 2544
2. นายพร อักษร พ.ศ.2545 - 2549
3. นายชุมพล อักษร พ.ศ.2550 - 2554
4. นายเสย รดรงค์ พ.ศ.2555 - 2556
5. นายเต็ด อักษร พ.ศ. 2557 – ปัจจุบัน

โครงการสร้างทางการเมืองปกครอง ทำเนียบผู้นำชุมชน ประกอบด้วย

1. นายเต็ด อักษร ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายคมสิทธิ์ อักษร ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายชุมพล อักษร ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นายวิทยา สีดำ ตำแหน่ง สมาชิก อบต.
5. นายเรือง แหวนวงษ์ ตำแหน่ง สมาชิก อบต.
6. นายทักษิณ มีพันธ์ ตำแหน่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน
7. นายยันต์ พงษ์ธนู ตำแหน่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน
8. นายปิ่น อักษร ตำแหน่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน
9. นางมี กษร ตำแหน่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน
10. นายเซ็ง อักษร ตำแหน่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน
11. นายดี รดรงค์ ตำแหน่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน
12. นายล้อม แหวนวงษ์ ตำแหน่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน
13. นายทองศูนย์ สีสัน ตำแหน่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน
14. นายสมพงษ์ งามรูป ตำแหน่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน
15. นายสังวาล อักษร ตำแหน่ง คณะกรรมการหมู่บ้าน

รายชื่อที่ปรึกษา

1. นายเสนอ ยอดแก้ว
2. นายนำ อักษร
3. นายพร อักษร

4. นายมอญ อักษร
5. นายเสย รยงค์

การแบ่งคุ่มในหมู่บ้าน แบ่งเป็น 4 คุ่มดังนี้

- คุ่มที่ 1 นายเด็ด อักษร หัวหน้าคุ่ม
- คุ่มที่ 2 นายทักษิณ มีพันธ์ หัวหน้าคุ่ม
- คุ่มที่ 3 นายเรือง แหวนวงษ์ หัวหน้าคุ่ม
- คุ่มที่ 4 นายชุมพล อักษร หัวหน้าคุ่ม

4.1.5 บริบทด้านการศึกษา

ชาวบ้านหนองแวง ส่วนใหญ่ ส่งลูกหลานเข้าเรียน ณ โรงเรียนบ้านหนองแวง ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านหนองหินในระดับประถมศึกษา และมัธยมตอนต้น โรงเรียนบ้านหนองแวงเป็นโรงเรียนขยายโอกาส จัดการเรียนการสอนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระดับมัธยมตอนปลาย ส่วนใหญ่ส่งลูกหลานไปเรียนที่ โรงเรียนหนองคูวิทยา และ โรงเรียนปรางค์กู่

จำนวนตามระดับการศึกษา						
การศึกษา	เพศชาย		เพศหญิง		รวม	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
ไม่จบศึกษา	10	3.48	9	3.14	19	6.62
อนุบาล/ชั้นต้นเล็ก	5	1.74	9	3.14	14	4.88
ต่ำกว่าชั้นประถม (ป.4, ป.7, ป.6)	9	3.14	12	4.18	21	7.32
ประถม (ป.4, ป.7, ป.6)	74	25.78	81	28.22	155	54.01
ม.ต้น (ม.1-3 หรือ ม.1-3)	26	9.06	18	6.27	44	15.33
ม.ปลาย (ม.4-5 หรือ ม.4-6 หรือ ปวช.)	14	4.88	14	4.88	28	9.76
อนุปริญญา หรือเทียบเท่า หรือ ปวส.	1	0.35	1	0.35	2	0.70
ป.ด. หรือเทียบเท่า	1	0.35	3	1.05	4	1.39
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	140	48.78	147	51.22	287	100.00

ตารางที่ 4 - 1 จำนวนประชากรแยกตามระดับการศึกษา

4.1.6 บริบทด้านวัฒนธรรมประเพณี

- 1) การนับถือศาสนา ชาวบ้านหนองแวง นับถือศาสนาพุทธ 100 %
- 2) ประเพณีสำคัญในรอบปี
 - 2.1) ประเพณีทั่วไป

1) เดือนอ้าย : บุญเข้ากรรม

ในเดือนอ้ายหรือเดือนหนึ่งชุมชนจะชอบทำบุญเข้ากรรมเป็นเดือนที่พระภิกษุสงฆ์เข้ากรรม (ปริวาสกรรม) เพื่อให้พระสงฆ์ที่ทำความผิดได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์เป็นการล้างบาปล้างกรรมฝึกจิตสำนึกให้รู้ถึงความบกพร่องของตนเองและมุ่งปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ทางด้านฆราวาสก็จะมีกิจกรรมในการรักษาศีลฟังธรรมและร่วมถวายภัตตาหารและน้ำปานะ เมื่อถึงประเพณีบุญเข้ากรรมในอดีตชุมชนมาร่วมกันเตรียม ยกโรงเรียนบริเวณทำบุญเข้ากรรม ปัจจุบันส่วนใหญ่ใช้ศาลาปฏิบัติธรรมที่วัดหรือศาลาก็ได้

นอกจากนั้นยังมีการทำเครื่องสักการะ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน แต่งเครื่อง ชัน 5 ชัน 8 มีกรวย 13 คู่ ดอกไม้ 13 คู่ เทียน 13 คู่ ผ้าผืนยาว ผ้าไตรจีวรอย่างน้อย 2 ชุดเพื่อถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ การจัดประเพณีนี้จัดขึ้นเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมและมีความสามัคคีรู้จักเสียสละเวลาส่วนตัวมาทำงานร่วมกันผู้ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในอดีตชุมชนจะไม่ยอมรับจะถูกตีดินนินทา ปัจจุบันประเพณีบุญเข้ากรรมมีจัดขึ้นต่อเนื่องทุกปีจัดขึ้นในช่วงเวลาที่สำคัญๆโดยการริเริ่มของทางวัดเป็นส่วนใหญ่ เช่น ในการจัดปริวาสกรรมเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น

2) เดือนยี่ : บุญคุณลาน

บุญคุณลาน (หรือที่ชาวบ้านหนองแวงเรียกว่า บุญตกปะทายข้าวเปลือก) ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวบ้านหนองแวงสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษในช่วง 15 คำเดือนยี่ (ราวกลางเดือนมกราคม) ของทุกปี เนื่องจากเป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร (ทำนา) เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว และในความเชื่อตามประเพณีโบราณที่ว่า พระแม่โพสพให้ความดูแลรักษาความอุดมสมบูรณ์ด้านผลผลิตทางการเกษตรให้กับเกษตรกร และเพื่อแสดงถึงความกตัญญูต่อพระแม่โพสพ และแสดงถึงความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน จึงได้จัดทำประเพณีบุญลานข้าว(บุญคุณลาน) โดยรับบริจาคข้าวเปลือกจากทุกครัวเรือนตามกำลังศรัทธานำมาประกอบพิธีทางศาสนา ทำบุญตักบาตร เพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับคนในหมู่บ้าน ชุมชน โดยปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่เริ่มมีการก่อตั้งหมู่บ้าน เป็นต้นมา โดยผู้นำ ,คณะกรรมการ ,พระสงฆ์ และชาวบ้าน ในชุมชนบ้านหนองแวงร่วมประชุมวางแผน และชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกมารวมกันที่วัดบ้านหนองแวง พร้อมกับลงบัญชีรายชื่อการบริจาคข้าวเปลือกของชุมชนบ้านหนองแวง ตอนเช้าของวันรุ่งขึ้นก็จะมีการสวดข้าวเปลือก,สวดขวัญข้าวเปลือกและทำบุญตักบาตร เป็นอันเสร็จพิธี

3) เดือนสาม : บุญข้าวจี

วันเพ็ญขึ้น 15 คำ เดือนสามของทุกปี มีความเชื่อว่าจะต้องร่วมกันทำบุญข้าวจีโดยเชื้อสืบทอดกันมาว่าในสมัยพุทธกาลนางปนะทาสีได้ถวายข้าวจีเป็นคนแรกจะได้บุญมากตายแล้วจะได้เกิดเป็นเทวดาในเมืองสวรรค์ โดยขั้นตอนในการทำบุญข้าวจีชุมชนจะร่วมกันตั้งปะรำหรือบริเวรประกอบพิธีทุกครัวเรือนจะเตรียมทำขนม ข้าวต้ม อาหารหวานคาว ข้าวเหนียว น้ำอ้อย ปลาป่น ไข่ไก่ ไม้สำหรับจีข้าวเมื่อถึงเวลาที่สี่คนในชุมชนจะนำอาหารและอุปกรณ์ที่เตรียมไว้มาปั้นข้าวเหนียวใส่น้ำอ้อย น้ำตาล และชุบด้วยไข่ไก่ที่เตรียมผสมด้วยเครื่องเทศ นำไปจี่บนไฟอ่อนๆ เมื่อสุกแล้วนำไปถวายพระสงฆ์ที่นิมนต์มาที่หมู่บ้านมาทำบุญตักบาตรและถวายข้าวจีให้แก่พระสงฆ์ รับศีลรับพรฟังธรรมเป็นอันเสร็จพิธี ในปัจจุบันชุมชนยังคงดำรงสืบทอดประเพณีนี้เพียงแต่ลดขั้นตอนต่างๆลง แต่ละครัวเรือนจะทำการ จีข้าวที่บ้านของตนเองมิได้ไปจีข้าวที่ศาลากลางบ้านอย่างเมื่อครั้งอดีต

4) เดือนสี่ : บุญอัฐะ

บุญอัฐะหรือบุญพระเวส ฟังเทศมหาชาติจัดขึ้นในเดือนสี่ ในวันขึ้น 13-15 ค่ำ นิยมจัดขึ้นที่วัดหรือหากมีเจ้าภาพก็จะจัดที่หมู่บ้านหรือชุมชนก็ได้ สาเหตุของการจัดประเพณีนี้เนื่องจากพระคัมภีร์มาลัยหมื่นและมาลัยแสนว่าผู้ใดปรารถนาที่จะพบพระศรีอริยเมตไตร หรือเข้าถึงศาสนาของพระพุทธเจ้าจงอย่าฆ่าบิดามารดา สมณะ พราหมณาจารย์ อย่ายุยงให้พระสงฆ์แตกแยกหรือทำให้ฟังเทศนาเรื่องพระมหาเวสสันดรชาดกให้จบสิ้นภายในวัดเดียว ปัจจุบันหมู่บ้านและวัดไม่จัดงานประเพณีนี้แล้วเนื่องจากการจัดงานต้องใช้เงินทุนในการดำเนินการมากจึงยกเลิกไป

5) เดือนห้า : ประเพณีสงกรานต์

ตรุษสงกรานต์หรือประเพณีสงกรานต์จัดขึ้นในช่วงเดือน 5 โดยมีการจัดกิจกรรมขึ้นทั้งที่หมู่บ้านและที่วัดจะมีการสงฆ์พระพุทธรูปโดยการแห่พระพุทธรูปประจำวัดและนำไปประดิษฐานที่ฐานเพื่อให้ชาวบ้านสงฆ์พระพุทธรูปพระสงฆ์โดยเตรียมดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระพุทธรูปและรดน้ำดำหัวขอพรผู้หลักผู้ใหญ่ผู้สูงอายุในชุมชน สำหรับการจัดกิจกรรมในชุมชน ผู้นำชุมชนจะพาผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ผู้อาวุโส ในหมู่บ้าน มาพร้อมเพรียงกันที่บริเวณศาลาวัดบ้านหนองแขงแล้วจัดให้มีการสงฆ์พระพุทธรูปและรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้อาวุโสในหมู่บ้าน บุตรหลานบางท่านจะมีของขวัญของฝากมอบให้ผู้สูงอายุ หรือ บุพการีของตนเองด้วย ปัจจุบันชุมชนยังคงมีการสืบทอดประเพณีโดยการจัดกิจกรรมทุกๆ ปี ทั้งที่วัดและที่หมู่บ้านเพื่อให้ลูกหลานรู้จักการเคารพผู้อาวุโสให้เกียรติ มีสัมมาคารวะ มีความสามัคคี และชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

6) เดือนหก : บุญบั้งไฟ

บุญบั้งไฟนิยมจัดขึ้นในช่วงเดือนหก มีการเชื่อตามแบบวัฒนธรรมชาวบ้านหนองแขงให้มีการจุดบั้งไฟไปเช่นไหว้บูชาพญาแถนให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลหากจุดบั้งไฟแล้วขึ้นเสี่ยงทายว่าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลน้ำท่าจำอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านนิยมจัดประเพณีให้มีการจัดบุญบั้งไฟจุดแข่งขันประชันกันระหว่างหมู่บ้านมีหมู่บ้านรับเป็นเจ้าภาพมีการประดับตกแต่งบั้งไฟ มีการแข่งบั้งไฟเป็นที่สนุกสนานโดยไม่มีการทะเลาะวิวาท ในปัจจุบันตำบลคู่มิมีการจัดบุญบั้งไฟแล้วเนื่องจากมีการเล่นการพนันและมีการทำเลาะวิวาทจึงไม่มีการสืบทอดประเพณีนี้ไว้ ยังคงมีเพียงกิจกรรมที่จัดการบุญบั้งไฟ เพื่อเช่นไหว้ปู่ตาเพื่อขอฟ้าขอฝนในช่วงเดือนหกที่ดอนปู่ตาเท่านั้น

ภาพที่ 4.10 กิจกรรมเช่นไหว้ปู่ตา

7) เดือนเจ็ด : ประเพณีการทำบุญบ้าน

ประเพณีนี้นิยมจัดขึ้นในช่วงเดือน 7 เรียกว่าการทำบุญบ้านเพื่อสืบทอดต่อกันมาว่าเป็นการทำบุญเพื่อสะเดาะเคราะห์หมู่บ้านครั้งใหญ่ในรอบปีในอดีตจะให้เป็นประจําพิธีในบริเวณทุ่งนานอกหมู่บ้าน ปัจจุบันนิยมจัดประเพณีนี้ที่ศาลาประชาคมของหมู่บ้าน ในขั้นตอนการดำเนินการจะมีการก่อกองทรายรอบๆ หมู่บ้านและโยงสายสินจากศาลาไปยังครัวเรือนในหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน ชาวบ้านจะเตรียมขนมข้าวต้มอาหารหวานคาว และนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็นเพื่อปัดรังควาน ในตอนเช้าจะมีการเลี้ยงอาหารเข้าทำบุญตักบาตรเป็นอันเสร็จพิธี ในการทำบุญบ้านชุมชนเชื่อว่าจะเป็นการสร้างขวัญกำลังใจปัดเป่าโรคภัยให้หมู่บ้านและสมาชิกในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขข้าประเพณีนี้ได้รับการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

8) เดือนแปด : เข้าพรรษา

ประเพณีเข้าพรรษาจัดขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 เข้าพรรษาแปลว่า “ฟ้าฝน” หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ประจำ ณ ที่วัดในฤดูฝนโดยเหตุที่พระภิกษุในสมัยพุทธกาลมีหน้าที่ต้องจาริกโปรดสัตว์และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฤดูฝนชาวบ้าน จึงดำหนิว่าไปเหยียบข้าวกล้าและพืชพรรณนาชาวบ้านได้รับความเสียหายพระพุทธเจ้าจึงทรงวางระเบียบให้พระภิกษุอยู่จำพรรษาในบริเวณวัด ตลอด 3 เดือนในฤดูฝนเริ่มตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 8 ของทุกปีจนถึงวันออกพรรษาขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ในตำบลคู่ กิจกรรมที่มักทำในช่วงวันเข้าพรรษาคือชาวบ้านจะเตรียม ขนม ข้าวต้ม เพื่อจัดเครื่องสักการะ เช่น สบู่ แปรง ยาสีฟัน ดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อไปถวายแด่พระสงฆ์ในวัด นอกจากนั้นแต่ละชุมชนก็จะมีการถวายผ้าอาบน้ำฝน และแห่เทียนเข้าพรรษาสำหรับถวายพระสงฆ์นอกจากนั้นผู้อาวุโสในหมู่บ้านบางส่วนจะนิยมแต่ชุดขาวไปถือศีลปฏิบัติธรรมในทุกวันพระและสวดพระพุทธมนต์เย็นตลอดช่วงเข้าพรรษา

9) เดือนเก้า : ประเพณีประดับดิน

บุญข้าวประดับดินเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาว่าเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลเช่นไหว้ผู้ที่เป้นบรรพบุรุษซึ่งลาลับไปแล้วส่งผลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ผลบุญจากลูกหลานซึ่งในข้าวประดับดินชาวบ้านจะเตรียมห่อข้าวห่อใหญ่ประกอบด้วยขนม ข้าวต้ม อาหารหวานคาว หมากพลู ห่อใส่ถุงไปให้บรรพบุรุษที่บริเวณวัด ในขั้นตอนการทำบุญข้าวประดับดินจะจัดขึ้นในวันแรม13ค่ำเดือน9 จะมีพิธีการเจริญพระพุทธมนต์-เย็น และชาวบ้านจะเตรียมการห่อ ขนม ข้าวต้ม ในตอนเช้าจะมีการทำบุญตักบาตรที่วัดโดยชาววัดบ้านหนองแวงจะไปทำบุญร่วมกัน ปัจจุบันชุมชนตำบลคู่ ยังคงมีการสืบทอดการทำบุญข้าวประดับดินเป็นประจำทุกปี

10) เดือนสิบ : บุญข้าวสาทร

ประเพณีบุญข้าวสาทร ในวัฒนธรรมชาวเขมร เรียกว่า “แซนโฌนตา” ซึ่งจัดขึ้นในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ญาติพี่น้องหรือบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยเชื่อว่าในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีการปล่อยดวงวิญญาณของผีบรรพบุรุษให้มารับของซึ่งญาติ พี่น้องอุทิศส่วนกุศลให้ ในช่วงเวลาดังกล่าว ชาวบ้านจะเตรียมอาหารชนิดต่างๆ เช่น ขนม ข้าวต้ม อาหารหวาน คาว สุก เครื่องดื่มชนิดอื่นๆ ใส่ภาชนะหรือถาดใส่อาหารไว้ตั้งแต่เช้ามืด ณ ครัวเรือน ซึ่งเป็นต้นตระกูลของแต่ละคนซึ่งในครัวเรือนดังกล่าวจะมีญาติพี่น้องมาร่วมงานทั้งกลุ่มเครือญาติเมื่อทุกคนมาพร้อมแล้วก็จะเริ่มพิธีกรรม โดยผู้อาวุโสจะนำจุดธูปเทียนบอกกล่าวดวงวิญญาณของลูกหลานหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วมากินอาหารที่

จัดเตรียมไว้ให้กินแล้วก็ขอให้มีความสุขและขอพรให้ลูกหลานที่มีชีวิตอยู่ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานมีความสุขและจากนั้นสมาชิกในชุมชนจะมาร่วมทำบุญตักบาตรที่วัด เป็นอันเสร็จพิธี

ภาพที่ 4 - 11 งานแซนโฌนตา

11) เดือนสิบเอ็ด : ประเพณีบุญออกพรรษา

จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งครบกำหนด 3 เดือนในช่วงเข้าพรรษาโดยพระภิกษุสงฆ์จะออกพรรษาเนื่องจากชาวบ้านหมดภาระในการทำไร่ทำนาและหมดช่วงฤดูฝน มูลเหตุที่ทำให้เกิดบุญเข้าพรรษาเนื่องจากพระภิกษุสงฆ์สมณะได้มารวมกันที่วัด โดยจะไปค้างคืนที่อื่นไม่ได้ดังนั้น ในช่วงออกพรรษาภิกษุสงฆ์จะออกไปบวรนา คือ การเปิดโอกาสให้มีการว่ากล่าวตักเตือนกันได้ก่อนแยกย้ายไปทำนาที่อื่นๆ หรือบาง รัฐบาลิขาบทในช่วงนี้ ทางด้านอุบาสกอุบาสิกาในช่วงนี้ก็จะมีการเตรียมขนม ข้าวต้มอาหารหวานคาวเตรียมไปทำบุญที่วัดฟังเทศน์ฟังธรรมที่วัดในช่วงค่ำ ขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปีชาวบ้านสังกัดวัดจะร่วมทำต้นปราสาทผึ้ง หมู่บ้านละ 1 ปราสาท ก่อนจะนำมาแห่พร้อมกันรอบอุโบสถ แล้วเจริญพุทธมนต์เย็นรับศีลอาราธนาพระปริตรพร้อมกัน และถวายต้นปราสาทผึ้งตามลำดับคติความเชื่อว่าการทำต้นปราสาทผึ้ง เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับและตั้งปราสาทหากเกิดในภพมนุษย์ขอให้เป็นผู้มั่งมีศรีสุขนอกจากนั้นยังทำเพื่อรวมพลังสามัคคีทำบุญทำกุศลร่วมกัน

การทำบุญตักบาตรเทโวโรหนะ ดำเนินการในช่วง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปีโดยเริ่มกิจกรรมในช่วงเช้าชาวบ้านจะมารวมกันที่วัดไหว้พระรับศีลก่อน ที่พระสงฆ์จะได้ออกบิณฑบาตจากผู้มาร่วมกิจกรรม โดยมีการจัดขบวนในการออกมารับบิณฑบาต โดยมีแห่หมโหรินำขบวน ต่อด้วยเทพบุตร เทพธิดา พระพุทธรูปประจำวัด และพระสงฆ์ทั้งหมดที่จำพรรษาอยู่ที่วัดโดยพระสงฆ์บิณฑบาตสามรอบ คือ รอบแรก ใส่ดอกไม้ ธูปเทียน และจัดปัจจัย รอบสองใส่ข้าวสารอาหารแห้ง และรอบสามใส่ข้าวสุกและอาหาร เมื่อเสร็จพิธี พุทธศาสนิกชนเข้าสู่บริเวณประจําพิธีและถวายต้นดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง สำหรับพระภิกษุซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะเตรียมมาถวายวัด เป็นอันเสร็จพิธี

12) เดือนสิบสอง : บุญกฐิน

บุญกฐินเป็นบุญถวายผ้าไตรจีวรแด่พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาแล้วเริ่มตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 12 เป็นช่วงเวลาในการถวายกฐิน โดยเจ้าภาพจะมีการจองวัดและกำหนด

วันทอดกฐินล่วงหน้า เตรียมผ้าไตรจีวรพร้อมอัฐบริวาร ตลอดจนบริวารอื่นๆ และเครื่องไทยทานก่อนนำกฐินไปทอด จะมีงานสมโภชกฐินวันรุ่งขึ้นก็เคลื่อนกฐินไปที่วัด ถวายให้พระสงฆ์เป็นอันเสร็จพิธี

นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น งานบุญวันสงกรานต์ วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา เป็นต้น

วันลอยกระทง เป็นพิธีอย่างหนึ่งที่มักจะทำกันในคืนวันเพ็ญ เดือน 12 หรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 อันเป็นวันพระจันทร์เต็มดวง และเป็นช่วงที่น้ำหลากเต็มตลิ่ง โดยจะมีการนำดอกไม้ ธูป เทียนหรือสิ่งของใส่ลงในสิ่งประดิษฐ์รูปต่างๆ ที่ไม่จมน้ำ เช่น กระทง เรือ แพ ดอกบัว ฯลฯ แล้วนำไปลอยตามลำน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นทำบุญ และขอขมาแม่แม่น้ำคงคา ความเชื่อประเพณีโบราณที่สืบทอดกันมา

โดยผู้นำ ,คณะกรรมการ ,พระสงฆ์ และชาวบ้าน ในชุมชนบ้านหนองแขวง ร่วมประชุมวางแผน เริ่มทำกระทงในช่วงเช้า วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 12 ช่วงเย็นชาวบ้านหนองแขวงและพระสงฆ์ ร่วมกันที่วัด และร่วมกันสวดมนต์ และลอยกระทง และในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 พระสงฆ์และชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองแขวงร่วมกันทำบุญตักบาตร เป็นอันเสร็จพิธี

4.1.7 ความเชื่อของบ้านหนองแขวง

รำแม่มด หรือ รำผีฟ้า เป็นพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการแก้บน จากเหตุการณ์ที่มีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยแล้วรักษาไม่หาย ไปหาหมอวิทยาศาสตร์หรือไสยศาสตร์ก็ยังไม่หาย ชาวบ้านจะมีความเชื่อว่า อาการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นไม่ได้เกิดจากเชื้อโรค หรือ โดนคุณไสย แต่เกิดจากความประสงค์ของผีบรรพบุรุษหรือผีเชื่อที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดอยากจะมาอยู่ด้วยหรือเกิดจากการกระทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่เหมาะสม เช่น ด่าพ่อ ล้อแม่ พูดยาไม่สุภาพ ลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหตุการณ์ต่างๆเหล่านี้

การรำแม่มดหรือรำผีฟ้าในสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรนั้น ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มีบทบาทอย่างมากโดยเฉพาะด้านสุขภาพ ซึ่งหมายถึงรวมถึงสุขภาพด้านร่างกาย สุขภาพด้านจิตใจ สุขภาพสังคม การที่คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมร่วมกันถือว่าการผ่อนคลายความตึงเครียดและเป็นเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและเป็นการลดช่องว่างทางสังคม อาการเจ็บป่วยที่เกิดจากเชื้อโรคหรือเกิดจากความเชื่อที่ว่า ผี กระทำนั้น เป็นเหตุผลที่เกิดจากทัศนคติของวิทยาศาสตร์และความเชื่อ แต่กระบวนการรักษาด้วยระบบพิธีกรรมตามความเชื่อถือว่าเป็นกระบวนการที่ไม่ควรละเลย เพราะปัจจัยการเกิดโรคของแต่ละสังคมนั้นย่อมมีเหตุและผลต่างกัน พิธีกรรมรำผีฟ้าก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะนำพาผู้ป่วยให้หลุดพ้นจากโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆได้

การรำแม่มด หรือ รำผีฟ้า ผู้หญิงเริ่มพิธีแสดง 1 คน มีเครื่องบวงสรวง เครื่องเซ่นไหว้ ได้แก่ ดอกไม้ เหล้า ข้าวต้มมัด และเครื่องใช้อื่นๆ มีผู้ร่วมแสดงประมาณ 10 คนขึ้นไป ผู้ชายเล่นดนตรีประกอบ เครื่องดนตรี มีกลอง แคน ขลุ่ย ฉิ่ง กรับ และพิณ การสืบทอดความรู้ด้านพิธีกรรมและการปฏิบัติตนในการทำหน้าที่ในการรำผีฟ้าไม่ได้เป็นไปอย่างมีระบบ ผู้ติดตามหรือลูกศิษย์ต้องเรียนรู้เองโดยการสังเกตพฤติกรรมของครูอาจารย์ การรำผีฟ้าเกิดจากวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่กำหนดบทบาทให้ทำหน้าที่ดูแลรักษาผู้ป่วยและการรำหรือฟ้อนก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ ตามความเชื่อที่มีคนเฒ่าคนแก่ ได้เล่าให้ฟังว่าความเชื่อของคนในบ้านหนองแขวง ว่า อาถรรพ์สิ่งศักดิ์สิทธิ์จริง ตามความเชื่อเล่ากันมาซึ่งมีเหตุการณ์หลายอย่างหลายครั้งต่อกันมา และมีเหตุการณ์จริงเกิดขึ้นจริงในบ้านหนองแขวงของเรา

1. มีเหตุการณ์ มีคนเฒ่าคนแก่ ชื่อว่าเปาะอ่อน ได้ห้ามชาวบ้านจับปลาในหนองแขวงของเรา แต่เหตุการณ์ก็ไม่ขาดคิกอยู่วันหนึ่ง นายอ่อนหรือว่าเปาะอ่อน ได้ไปจับปลาในหนองหนองแขวงมากินเสียเอง ก็เลยเกิดเหตุการณ์ขึ้น ทำให้ปากของเปาะอ่อนเมื่อยในขณะนั้นเลย จึงได้บอกลูกบอกหลานหาของมาเช่นไห้ว ก็จะช่วยทันที ก็เลยเปิดความเชื่อของคนบ้านหนองแขวงเล่าตามกันมา

2. มีเหตุการณ์ มีนายเหมือน แสงเพ็ง คนในบ้านหนองแขวงของเรา ได้ออกไปส่องปลาตามประสาชาวเกษตรกรเพื่อมาเลี้ยงชีพ แต่เหมือนแกล้งไปส่องในหนอง ก็เลยได้ส่องไปเจอปลาตัวใหญ่ ตาแดงวิ่งขึ้นมาเหมือนว่าจะกัดด้วยความตกใจแก็เลยกลับบ้านด้วยความหวาดกลัว หลังจากนั้นแก็ก็เป็นไข้ตาโดนตัวสันไปทั้งตัวแก็รู้แก็ไม่ได้ลบหลู่ ด้วยความเชื่อของชาวบ้านหนองแขวงของเรา

3. มีเหตุการณ์ได้มีนางตุ่น อักษร ได้มาซื้อปลาในหนองแขวงของเรา นางตุ่น อักษรได้มาด้วยการสามคนด้วยกัน หนึ่งในนั้นได้มีลูกชายไปด้วย สองคนพ่อแม่ก็ได้อ่านไปเรื่อยๆตามตะลิ่งหนองโดยมีลูกชายเดินตามบนตะลิ่งข้างบน พ่อแม่ซื้อไปด้วยเสียมไปด้วยโดยไม่คาดสายตา ทั้งสองคนก็ซื้อไปเรื่อยๆเหมือนมีอะไรสักอย่างทำให้ทั้งสองคนลืมนะว่ามีลูกชายเดินตามมาด้วย พอทั้งคู่รู้สึกตัวลูกชายก็จมน้ำหายไปกับตาเลยก็เลยเป็นความเชื่อเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของบ้านหนองแขวงเรา

4. มีเหตุการณ์ ได้มีกระทรวงเกษตรมิ่งบประมาณ มาชุดลอบหนองแขวง ได้มี ห.จ.ก.หนึ่ง ได้ประมูลได้ ก็เลยได้เอาเครื่องจักรมาลง โดยจะได้ดำเนินการชุดลอบหนองแขวงของเรา โดยความเชื่อของชาวบ้านหนองแขวงของเราได้บอกทาง ห.จ.ก. ให้เอาของเช่นไห้วมาเช่นไห้วก่อน ก่อนจะดำเนินการชุดลอบหนอง แต่เขาเป็นเจ้าของ ห.จ.ก.ได้บอกว่าถ้าจะเช่นไห้วให้เอามาเช่นไห้วเฮาก่อน อะไรทำนองนี้แหละ และได้พูดทำทายเป็นอย่างในทำนองนี้ สารพัด ผลสุดท้ายเมื่อลงมือชุดลอบหนองแขวงก็เลยเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น กับนายห้วง ห.จ.ก. คนนั้น เกิดปาฏิหาริย์ที่ไม่คาดคิดเกิดปากเบี้ยวขึ้นในขณะนั้นเลยโดยที่ชาวบ้านบอกว่าก่อนทำอะไรก็ต้องเช่นไห้วก่อน ก่อนจะลงมือทำงาน ไม่เชื่อก็ต้องเชื่อผู้รับเหมาหรือนายห้วงคนนี้ได้เอาเช่นไห้วมาทำในพิธีเช่นไห้วตามความเชื่อของชาวบ้านหนองแขวงได้บอก พอนายห้วงคนนั้น ได้เอาเครื่องเช่นไห้ว มาเช่นไห้วตามความเล่าของชาวบ้านหนองแขวงได้บอก ก็หายจากปากเบี้ยวอย่างน่าเหลือเชื่อตามที่ได้เล่ามา ไม่เชื่ออย่าลบหลู่จนนายห้วงคนนี้ได้เชื่ออย่างสนิทใจ

5. มีเหตุการณ์ที่น่าเหลือเชื่อ บ้านหนองแขวงได้รับงบประมาณ การประปาส่วนภูมิภาคก็เลยมีห้างหุ้นส่วน ห.จ.ก.หนึ่งประมูลได้ ได้เอาเครื่องจักรลงมือปฏิบัติงานในขณะนั้น ก็มีคนงานจากถิ่นอื่นมาทำงานก็สร้างประปาในหมู่บ้านหนองแขวงของเรา โดยมีความเชื่อของคนในหมู่บ้านหนองแขวง คนเฒ่าคนแก่ได้บอกว่าในหนองแขวงของเราแห่งนี้ เมื่อมาอยู่หรือมาทำงานก็แล้วแต่ ต้องเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็น ตามที่คนแก่ได้บอกเล่ามา และสิ่งที่มองไม่เห็นและสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ เมื่อมาอยู่วันหนึ่งมีคนงานที่ทำประปาในหมู่บ้านได้เห็นปลาหมอน้อยในคืนวันนั้น คนงานที่มาทำงานในหมู่บ้าน ได้มีการหลีกหลบจับปลามากิน ตามที่ความเชื่อของคนแก่เล่ากันมา ว่า มันจะเป็นไปต่างๆนาๆ ในสิ่งที่ไม่เชื่อหลังจากคนงานสองคน ได้ลงมือจับปลาทำอาหารกินวันนั้นเป็นวันสงกรานต์ ก็เลยปล่อยคนงานกลับบ้านเพื่อกลับภูมิลำเนาของตนเองคนงานสองคนก็กลับบ้านตามปกติที่หัวหน้าปล่อยกลับบ้าน เมื่อกลับถึงบ้านที่คาดคิดก็เกิดขึ้นกับสองคนนั้น ได้เกิดอุบัติเหตุรถชนกันตายทั้งสองคนเลย พอพี่

น้องไปดูก็เลยรู้ว่าทั้งสองคนได้ไปทำงาน แล้วไปพรากชีวิตลูกหลานเขาเข้าก็เลยไปเอาคืน นี่ก็เป็นความเชื่อของชาวบ้านหนองแขงของเราสืบมาเท่าทุกวันนี้

4.1.8 ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านหมอพื้นบ้าน

- 1) นายไกรราษฎร์ สุธาตุ มีความสามารถด้านหมอพื้นบ้าน

ด้านประเพณีวัฒนธรรม

- 1) นายทองศูนย์ สีสัน มีความสามารถด้านประเพณีท้องถิ่น

ด้านช่างฝีมือ

- 1) นายยันต์ พงษ์ธนู มีความสามารถด้านช่างไม้
- 2) นายวิทยา สีดำ มีความสามารถด้านช่างไม้

ด้านการถนอมอาหาร

- 1) นางหทัย อักษร มีความสามารถด้านถนอมอาหาร
- 2) นางสมิน แหวนวงษ์ มีความสามารถด้านถนอมอาหาร
- 3) นางน้อย แสงมาศ มีความสามารถด้านถนอมอาหาร

ด้านการจักสาน

- 1) นายอินทร์ แสงมาศ มีความสามารถด้านการจักสาน

4.2 สถานการณ์หนี้สินและการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแขง

4.2.1 พัฒนาการหนี้สินบ้านหนองแขง

ยุคแรก เป็นหนี้สินระบบนายทุน ไม่มีการค้ำประกัน ใช้ความไว้วางใจ โดยให้กู้ได้ไม่เกิน 1,000 บาท สาเหตุการกู้ยืมเงิน ช่วยงานสังคมและใช้จ่ายในครัวเรือน โดยคิดดอกเบี้ยเป็นข้าวเปลือกในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 ถึงต่อปี (40 กิโลกรัม) เมื่อผู้กู้ใช้หนี้ตามกำหนด จะถูกจัดเป็นลูกหนี้ชั้นดีและสามารถขอกู้เงินเพิ่มได้ เมื่อชาวบ้านกู้เงินเพิ่ม ก็ทำให้มีหนี้สินมากขึ้น ระยะนี้นายทุนก็จะขอหลักทรัพย์เพื่อค้ำประกันเงินกู้ เช่น โฉนดที่ดิน ถ้าลูกหนี้ไม่มีจ่าย ก็คิดดอกเบี้ยรวมกับเงินต้น ทำให้ชาวบ้านหนองแขงเป็นหนี้เรื้อรัง นายทุนในที่นี้หมายถึง ผู้ที่ปล่อยเงินกู้ในอำเภอปรางค์กู่ ได้แก่ เจ็กเจ้ย เจ็กฮวย เจ็กซื่อ คนต่อมา ตาเซ็งอุ แซ่ตั้ง ซึ่งเป็นนายทุนบ้านพิมาย อำเภอปรางค์กู่ ได้ย้ายมาอยู่บ้านหนองแขงและเป็นนายทุนของบ้านหนองแขง ในยุคนี้มีลูกหนี้ที่เสียโฉนดที่ดินให้แก่นายทุน จำนวน 3 ราย คือ นายสุน อักษร (เสียชีวิต), นายเศษ หาดคำ และนายสว่าง คะเรรัมย์ (เสียชีวิต) ลูกหนี้ที่เสียโฉนดที่ดินที่บ้าน จำนวน 3 ราย คือ นายดอน อักษร,นางสาวสวย ดวงตา และนายภูกิจ แสงเพ็ง

ยุคที่ 2 เป็นยุคของการกู้เงินจากสถาบันการเงิน เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ.2512 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้เปิดบริการในอำเภอปรางค์กู่ โดยให้เกษตรกรกู้เงินได้ไม่เกิน 3,000 บาท เป็นการกู้แบบรวมกลุ่ม 9-10 คน โดยสมาชิกค้ำประกันแบบกลุ่ม วัตถุประสงค์ในการกู้ เป็นการกู้เงินเพื่อใช้จ่ายใน

ครัวเรือน และนำไปประกอบอาชีพ เมื่อใช้หนี้ตรงตามกำหนด ธนาคารก็จะจัดระดับให้เป็นลูกค้าชั้นดี สามารถกู้เพิ่มได้ และสามารถปรับโครงสร้างหนี้ได้ทุกปี

พ.ศ.2530 พ่อค้าได้นำเครื่องใช้ในครัวเรือนมาขายในชุมชน โดยเร่ขายทั้งเงินสดและสินค้าเงินผ่อน เช่น โอ่งมังกร ใบละ 100 บาท ตู้อับข้าว ตู้อัดผ้า ชำระปีละ 1 งวด หลังฤดูการเก็บเกี่ยว

พ.ศ.2536 กรมการพัฒนาชุมชน จัดสรรงบประมาณโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน(กข.คจ) ให้แก่ชาวบ้านหนองแวง จำนวน 280,000 บาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกองทุนที่ให้สมาชิกในชุมชนยืมไปประกอบอาชีพโดยไม่มีดอกเบี้ย ส่วนใหญ่นำไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เช่น เลี้ยงโค - กระบือ เลี้ยงไก่ และทำสวน ทำไร่ มันสำปะหลัง ซึ่งคณะกรรมการได้ให้ยืมไม่เกิน 8,000 บาท/ครัวเรือน

พ.ศ.2537 มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรอำเภอปรังค์ภูขึ้น และให้เกษตรกรกู้ได้เกิน 5,000 บาท และใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน ถ้าไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ใช้กลุ่มบุคคลค้ำ ดอกเบี้ยร้อยละ 10 ต่อปี ลูกค้าชั้นดี 8 บาทต่อปี

พ.ศ.2542 รัฐบาลได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา พ.ศ. 2541 มีผลให้กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยอยู่ในการกำกับดูแลของกระทรวงการคลัง มีวัตถุประสงค์ให้กู้ยืมเงินแก่นักเรียนหรือนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อเป็นค่าเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการครองชีพระหว่างศึกษา โดยนักเรียนหรือนักศึกษาในหมู่บ้านหนองแวง ได้กู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) จำนวน 10 ราย

พ.ศ.2544 รัฐบาลจัดสรรเงินทุนให้กับกองทุนหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาให้กู้ได้ไม่เกิน 30,000 บาท/คน และใช้กลุ่มค้ำประกัน พิจารณาให้กู้ตามศักยภาพของบุคคล ปัจจุบันโครงการกองทุนหมู่บ้านมีสมาชิก 141 คน มีเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 2,500,000 บาท ดำเนินการให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อการประกอบอาชีพ และส่งเสริมกิจกรรมในด้านการส่งเสริมการออม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ยุกระดับสมาชิกให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ขยายโอกาส การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของสมาชิก โดยมีการกู้เงินไปประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น การเลี้ยงโค กระบือ การปลูกพืชหมุนเวียน การค้าขาย เป็นต้น

พ.ศ.2549 นายพร อักษร ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น เป็นคนแรกที่ผ่อนรถจักรยานยนต์ รุ่น RC โดยใช้เงินดาวน์จำนวน 70,000 บาท ผ่อนชำระงวดละ 1,500 บาท

พ.ศ.2550 องค์การบริหารส่วนตำบลคู ได้สนับสนุนงบประมาณโครงการเศรษฐกิจชุมชน จำนวน 50,000 บาท มีผู้กู้จำนวน 5 คน นำไปซื้อวัว ไม่มีดอกเบี้ย โดยทำสัญญาว่าจะชำระภายใน 1 ปี 6 เดือน แต่ปัจจุบัน 10 ปี ยังไม่ชำระ

พ.ศ.2552 รัฐบาลเปิดให้ประชาชนลงทะเบียนเข้าโครงการแก้ปัญหานี้นอกระบบ ตั้งแต่วันที่ 1-30 ธันวาคม 2552 ได้ที่ธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาทั่วประเทศ หลังจากนั้นจัดแยกประเภทหนี้ จัดลำดับความสำคัญของการเป็นหนี้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หรือหนี้เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลัก โดยธนาคารออมสิน และ ธ.ก.ส.พร้อมรับโอนหนี้สินนอกระบบเข้าเป็นหนี้ในระบบ กำหนดให้กู้รายละ 2 แสนบาท อัตราดอกเบี้ยไม่เกิน ร้อยละ 12 ต่อปี ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้ 8 ปี โดยต้องเป็นหนี้สินนอกระบบก่อนวันที่ 19 พฤศจิกายน 2552 โดยใช้บุคคลค้ำประกันในการขอกู้ โดยกู้ไม่เกิน 100,000 บาท ใช้บุคคลค้ำประกัน 1 ราย และตั้งแต่ 100,000 – 200,000 บาท ใช้บุคคลค้ำประกัน 2 ราย

นอกจากนี้ยังกำหนดเงื่อนไขที่ผู้เข้าโครงการแก้ปัญหานี้นอกระบบจะต้องเข้าโครงการฝึกอบรม

เพื่อเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โครงการฟื้นฟูอาชีพ เพื่อไม่ให้ประชาชนกลับเข้าสู่วงจรการเป็นหนี้
นอกระบบอีก โดย ธ.ก.ส.และธนาคารออมสิน จะจัดสรรเงินรายได้มาจัดโครงการฝึกอบรมประชาชนภาคบังคับ
เพื่อให้ความรู้พื้นฐาน ปรับทัศนคติ และเข้าใจพิษภัยของการดำรงชีวิตจากหนี้นอกระบบโครงการหนี้นอกระบบ
โดยชาวบ้านหนองแวง มีผู้เข้าร่วมโครงการ 11 ราย ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล
1	นางสาวชาลิสา แสงมาศ
2	นายภูกิจ โชคแสงเพ็ญ
3	นายเมืองมนต์ พงษ์สุวรรณ
4	นางหิฎ อักษร
5	นางเลี่ยน เสาร์ศิริ
6	นายอุทร พงษ์ธนู
7	นายยัน พงษ์ธนู
8	นายยอย พงษ์ธนู
9	นายลา อักษร
10	นายมัย สุลาเลิศ
11	นางกัญญารัตน์ แสงเพ็ญ

ตารางที่ 4 – 2 รายชื่อผู้เข้าร่วมอบรมโครงการแก้ปัญหาหนี้นอกระบบ

พ.ศ.2554-2558 ธนาคารออมสิน ได้ปล่อยเงินกู้ให้แก่ สมาชิก อบต. และชำระหนี้โดยการหักเงินเดือน
ขณะนั้นมีผู้กู้ 1 ราย คือ นายคมสิทธิ์ อักษร และได้ชำระหนี้หมดแล้ว

พ.ศ.2559 หนี้ไฟแนนซ์/บริการเงินด่วน/เงินติดล้อ โดยคุณสมบัติผู้กู้จะต้องมีทรัพย์สินเป็นของ
ตนเอง ใช้ค้ำประกัน ผู้กู้มีอายุ 21-65 ปี ทรัพย์สินที่นิยมนำมาค้ำประกัน ได้แก่ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เป็น
ต้น ซึ่งปัจจุบันที่มวิจัยมีผู้ใช้บริการไฟแนนซ์ จำนวน 3 ราย คือ นายภูกิจ โชคแสงเพ็ญ ,นางหิฎ อักษร และ
นางสาว ชาลิสา แสงมาศ

4.2.2 จำนวนประชากรที่เป็นหนี้

จากการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ซึ่งสำรวจเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่จริง บ้านหนองแวง มีผู้
อาศัยอยู่จริงจำนวน 80 ครัวเรือน โดยที่มวิจัยบ้านหนองแวงได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลหนี้สินรายครัวเรือน
ทั้งสิ้น 59 ครัวเรือน ผลปรากฏว่า ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน จำนวน 5 ครัวเรือน ดังนี้

1. นางสาวสายชล สุลาเลิศ ครอบครัวฐานะดี ไม่กู้ยืมเงิน
2. นายบุรินทร์ บุตรดา ใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่กู้ยืมเงิน
3. นางลำไพ สดศรี ใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่กู้ยืมเงิน
4. นางสาวท อักษร ไม่มีหลักทรัพย์เพื่อค้ำประกันจึงไม่สามารถกู้ยืมเงินได้
5. นายยุทธนา ดวงตา ไม่มีหลักทรัพย์เพื่อค้ำประกันจึงไม่สามารถกู้ยืมเงินได้

ครัวเรือนที่มีหนี้สินทั้งหมด 54 ครัวเรือน แบ่งได้ ดังนี้

1. ครัวเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 1 แห่ง จำนวน 6 ครัวเรือน
2. ครัวเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 2 แห่ง จำนวน 31 ครัวเรือน
3. ครัวเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 3 แห่ง จำนวน 10 ครัวเรือน
4. ครัวเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 4 แห่ง จำนวน 3 ครัวเรือน

4.2.3 ข้อมูลหนี้สิน บ้านหนองแขวง ปี 2561

ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	เริ่มมี หนี้ (พ.ศ.)	จำนวนหนี้สิน				
			สหกรณ์ การเกษตร	รทส.	กองทุน หมู่บ้าน	อื่นๆ	
						รายการ	เงินต้น
1	นางสาวยา อักษร	2557	60,000	150,000	30,000	-	-
2	นางมี อักษร	2556	-	570,000	50,000	-	-
3	นางเลียง เสาศิริ	-	60,000	50,000	30,000	-	-
4	นายปิ่น อักษร	2559	-	150,000	30,000	-	-
5	นายค่อน อักษร	2550	-	130,000	50,000	-	-
6	นายบุริน บตรดา	-	-	-	-	-	-
7	นางเปียน อักษร	2528	-	650,000	30,000	-	-
8	นางสาวสมัย คะเรรัมย์	2556	100,000	-	56,000	-	-
9	นางย้อย ไชยศรีชะ	2557	20,000	-	30,000	-	-
10	นายบุญยืน ไชยศรีชะ	2556	-	150,000	50,000	บัตรเครดิต	20,000
11	นายดี รยงค์	2528	60,000	350,000	50,000	-	-
12	นางสีทา อักษร	-	-	-	30,000	-	-
13	นางสวน ทองดี	-	-	-	30,000	-	-
14	นายเศษ หาดคำ	2558	60,000	150,000	-	-	-
15	นางเจ้ย เชื้อบรรดิษ	2550	-	180,000	50,000	-	-
16	นายจำเนียร อักษร	2532	50,000	-	50,000	-	-
17	นางเสวย ดวงตา	-	50,000	-	27,500	-	-
18	นายเสย รยงค์	2554	-	200,000	50,000	-	-
19	น.ส.สายชล สุลาเลิศ	-	-	-	-		
20	นางแก้ว อักษร	2560	-	-	61,000	-	-

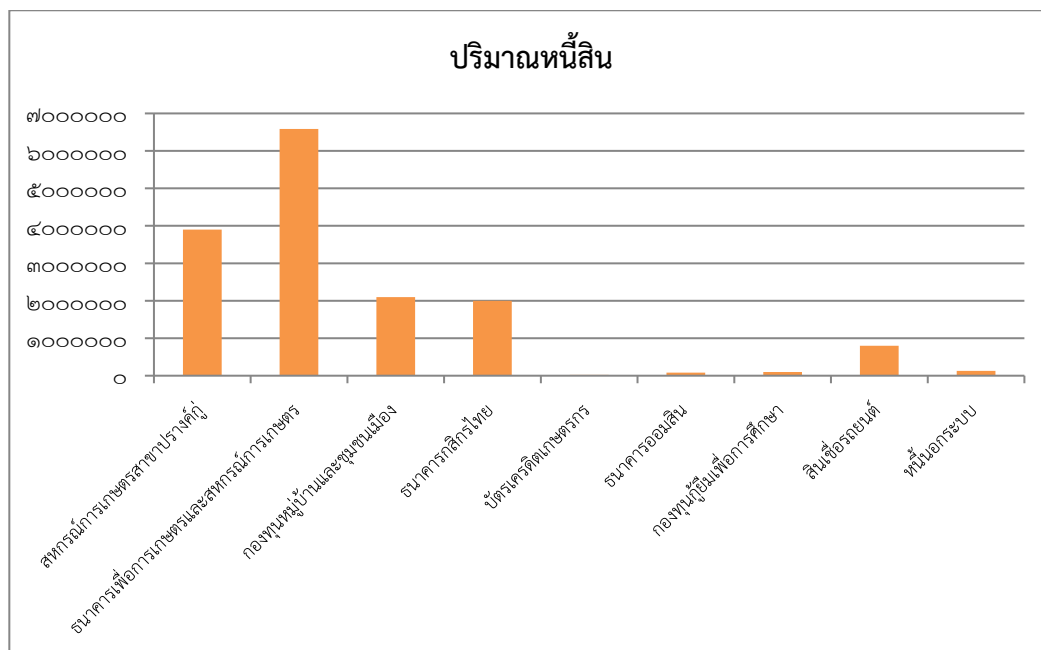
ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	เริ่มมี หนี้ (พ.ศ.)	จำนวนหนี้สิน				
			สหกรณ์ การเกษตร	รทส.	กองทุน หมู่บ้าน	อื่นๆ	
						รายการ	เงินต้น
21	นายอาตุล มีพรหม	2552	50,000	-	30,000	-	-
22	นายเย็น อสีพงษ์	-	40,000	-	30,000		
23	นายจันทร์ พงษ์สุวรรณ	2558	-	50,000	30,000	ร.ท.สิกร	2,000,000
24	นางสมพร อักษร	2550	150,000	-	30,000		
25	นายจำลอง เขตนิมิต	2550	50,000	-	30,000		
26	นายบุญทัน อักษร	2558	200,000	-	30,000	-	-
27	นางลำไย สดศรี	ไม่มีหนี้	-	-	-	-	-
28	นางมน ชัยจำรัส	2557	100,000	200,000	30,000	-	-
29	นางบุญหวาน อินทร์ตา	2537	-	14,000	56,000	จำนำนา	30,000
30	นางมนต์ แสงเพ็ง	2524	300,000	100,000	50,000	-	-
31	นายยัน พงษ์ธนู	2524	-	600,000	50,000	-	-
32	น.ส.สุภาพร พงษ์ธนู	2524	-	650,000	50,000	-	-
33	น.ส.ประภาศิริ แสงมาศ	2557	-	150,000	50,000	-	-
34	นางปอน อักษร	2424	-	700,000	50,000	-	-
35	น.ส.กัญญารัตน์ แสงเพ็ง	2526	60,000	120,000	20,000	-	-
36	นางเพ็ง อักษร	2543	-	-	60,000	-	-
37	นายแข็ง อักษร	2524	170,000	-	50,000	-	-
38	น.ส.วันวิสา ยอดแก้ว	2545	470,000	-	30,000	-	-
39	นายเรือง แหวนวงษ์	2557	-	13,000	5,000	-	-
40	นายยนต์ พงษ์สุวรรณ	2524	50,000	-	30,000	-	-
41	นายแสวง อักษร	2560	-	-	25,000	-	-
42	นายแสวง อักษร	-	60,000	-	48,800	-	-
43	นายทองศูนย์ สีสัน	2530	60,000	200,000	30,000	-	-
44	นางสมุน สุปิงคลัด	-	-	-	30,000	-	-
45	นางม้วน งามรูป	2523	350,000	-	30,000	-	-
46	นายไกรราวุธ สุธาตุ	2536	650,000	300,000	36,000	ร.ออมสิน	80,000

ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	เริ่มมี หนี้ (พ.ศ.)	จำนวนหนี้สิน				
			สหกรณ์ การเกษตร	รทส.	กองทุน หมู่บ้าน	อื่นๆ	
						รายการ	เงินต้น
47	นายสมรักษ์ อักษร	2558	60,000	-	30,000	-	-
48	น.ส.ชาลิสา แสงมาศ	2558	300,000	110,000	50,000	จำนำนา	100,000
49	นายลิ อักษร	2554	100,000	-	-	-	-
50	นางสาวท อักษร	ไม่มีหนี้	-	-	-	-	-
51	นางน้อย แสงมาศ	2538	60,000	-	56,000	-	-
52	นายเด็ด อักษร	2539	-	-	106,000	ผ่อน รถยนต์	650,000
53	นางพันทอง ดอนเหลิม	2543	100,000	300,000	60,000	กยส.	100,000
54	นางประภา สีผา	-	60,000	-	30,000	-	-
55	น.ส.อรปรียา แสงมาศ	2557	-	70,000	96,000	-	-
56	นายภูกิจ โชคแสงเพ็ง	2552	-	280,000	36,000	ผ่อน รถยนต์	150,000
57	นายยุธนา ดวงตา	ไม่มีหนี้	-	-	-	-	-
รวม		-	3,900,000	6,587,000	2,079,300	-	3,130,000

ตารางที่ 4 - 3 ข้อมูลหนี้สินบ้านหนองแขง

จากตารางแสดงข้อมูลหนี้สินบ้านหนองแขง ประชากรที่เป็นหนี้บ้านหนองแขงแบ่งได้ดังนี้ (1) สหกรณ์การเกษตรสาขাপรางค์กู่ จำนวน 28 ราย (2) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 27 ราย (3) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน 50 ราย (4) ธนาคารกสิกรไทย จำนวน 1 ราย (5) บัตรเครดิต เกษตรกร จำนวน 1 ราย (6) ธนาคารออมสิน จำนวน 1 ราย (7) กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา จำนวน 1 ราย (8) สินเชื่รถยนต์ จำนวน 2 ราย (9) หนี้นอกระบบ จำนวน 2 ราย

4.2.4 ปริมาณหนี้สิน

ภาพที่ 4 – 12 แผนภูมิแสดงปริมาณหนี้สิน

จากแผนภูมิแสดงข้อมูลปริมาณหนี้สินบ้านหนองแวง ประชากรที่เป็นหนี้บ้านหนองแวงแบ่งได้ดังนี้ (1) สหกรณ์การเกษตรสาขาปรางค์กู่ จำนวน 3,900,000 บาท (2) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 6,587,000 บาท (3) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน 2,097,300 บาท (4) ธนาคารกสิกรไทย จำนวน 2,000,000 บาท (5) บัตรเครดิตเกษตรกร จำนวน 20,000 บาท (6) ธนาคารออมสิน จำนวน 80,000 บาท (7) กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา จำนวน 100,000 บาท (8) สินเชื่อรถยนต์ จำนวน 800,000 บาท (9) หนี้นอกระบบ จำนวน 130,000 บาท รวมทั้งสิ้น 15,696,300 บาท ซึ่งเป็นเงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ

4.2.4.1 นอกระบบ (1) เครือญาติ เป็นหนี้ด้วยการนำที่นา ไปจำนำให้แก่เครือญาติ จำนวน 2 ราย เป็นเงิน 130,000 บาท (2) นายทุน

4.2.3.2 ในระบบ (1) สหกรณ์การเกษตรสาขาปรางค์กู่ จำนวน 28 ราย เป็นเงิน 3,900,000 บาท (2) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จำนวน 27 ราย เป็นเงิน 6,587,000 บาท (3) ธนาคารกสิกรไทย จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 2,000,000 บาท (4) ธนาคารออมสิน จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 80,000 บาท (5) กองทุนหมู่บ้านกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) จำนวน 50 ราย เป็นเงิน 2,097,300 บาท (6) บัตรเครดิต จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 20,000 (7) สินเชื่อรถยนต์ จำนวน 2 ราย เป็นเงิน 800,000 บาท (8) กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 100,000 บาท

4.2.4 สาเหตุของการติดหนี้

4.2.4.1. เป็นหนี้จากการทำการเกษตร

บ้านหนองแขง มีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวนยาพารา และ เลี้ยงสัตว์ ซึ่งในการประกอบอาชีพมีต้นทุนการผลิตจำนวนมาก ทั้งค่าพันธุ์พืช/สัตว์ ค่าปุ๋ย/ยาฆ่าแมลง ค่าจ้าง/ค่าแรงงาน ค่าเครื่องจักร ค่าน้ำมัน ฯลฯ ผลการสำรวจข้อมูลหนี้สินบ้านหนองแขง ปรากฏว่า ครัวเรือนที่มีหนี้สินจากการ ทำการเกษตร จำนวน 39 ครัวเรือน เป็นหนี้ทั้งหมดจำนวน 1,586,080 บาท/ปี เฉลี่ยเป็นหนี้ครัวเรือนละ 40,668 บาท/ปี

4.2.4.2 นอกภาคการเกษตร

1. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

ค่าอุปโภคบริโภคความจำเป็นที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ต้องซื้อข้าวของเครื่องใช้ อุปโภคบริโภคเข้าบ้านทุกเดือน ความจำเป็นถือว่าเป็นสาเหตุของการมีหนี้ที่สมเหตุสมผลที่สุดแม้ว่ารายได้จะไม่พอกับรายจ่ายแม้ว่าค่าครองชีพจะสูงขึ้นเรื่อยๆ แต่เรายังจำเป็นต้องกินต้องอยู่ ใช้น้ำ ไฟ ใช้โทรศัพท์ มีของใช้ในชีวิตประจำวัน ต้องเดินทางไปทำงาน ต้องจ่ายค่าเช่าบ้าน ใช้จ่ายสัพเพเหระจิปาถะในครอบครัว ลูกยังต้องไปโรงเรียน ต้องจ่ายค่าเทอม ค่าหนังสืออุปกรณ์การเรียน ทุกอย่างล้วนแต่เป็นเรื่องจำเป็น เมื่อความจำเป็นนั้นมากเกินไปจนรายได้และเงินเก็บที่เรามี ทำให้เราตกอยู่ในสภาพเงินไม่พอใช้ คนจึงหาทางออกด้วยการกู้ จำเป็นต้องมีหนี้สิน

บางทีความจำเป็นก็เป็นเรื่องที่คาดไว้ล่วงหน้าได้เหมือนกัน โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำ ซ้ำๆ ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น ช่วงเปิดเทอมใหม่ของลูกๆ เพราะมีค่าเทอมของลูกที่ต้องจ่าย ผวนกับค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอีกมากมาย หรือ ช่วงเทศกาลต่างๆ ที่อาจจะส่งผลให้มีการใช้จ่ายเงินมากขึ้น

ค่ารักษาพยาบาล บางทีความจำเป็นก็เกิดขึ้นแบบปุบปับไม่ทันตั้งตัว คาดไม่ถึง เป็นเรื่องราวฉุกเฉินที่เกิดขึ้น เช่น จู่ๆ รถคู่ใจเกิดหาเรื่องเสีย ทำให้เราต้องแคะกระปุกหาเงินมาซ่อม ราคาค่าซ่อมทุกวันนี้อยู่หลายหมื่น แต่ถ้าไม่ซ่อมชีวิตประจำวันของคุณต้องสะดุดแน่นอน หรือ อาจจะเกิดเหตุการณ์ป่วยไข้ของคนในครอบครัว เช่น คุณพ่อเกิดเจ็บป่วยกะทันหัน ลูกก็ต้องทำทุกวิถีทางที่จะหาเงินมารักษาให้ท่านหายป่วย

การกู้เงินเพื่อการดำรงชีวิตพื้นฐานของท่านเป็นหัวหน้าครอบครัวต้องเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว แต่รายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย จึงจำเป็นต้องหาทุนฉุกเฉินเพื่อมาช่วยภาระค่าใช้จ่ายภายในบ้าน หากเราจัดสรรเงินให้เพียงพอเพื่อจะใช้ชีวิตอยู่อย่างสบาย

จากการสำรวจข้อมูล พบว่า ชาวบ้านหนองแขง เป็นหนี้จากค่าใช้จ่ายในครัวเรือนจำนวน 25 ครัวเรือน หนี้จากการศึกษาบุตร จำนวน 5 ครัวเรือน เป็นหนี้ทั้งหมดจำนวน 3,231,872 บาท/ปี เฉลี่ยเป็นหนี้ครัวเรือนละ 107,729 บาท/ปี

2. ลงทุนธุรกิจใหม่ จำนวน 2 ครัวเรือน นำไปประกอบธุรกิจส่วนตัวและค้าขายจำนวน 2,080,000 บาท

3. ความอยากมีอยากได้

ความอยากมีอยากได้ เป็นสาเหตุที่น่ากลัวและต้องระวังให้มากที่สุด เพราะความอยากไม่ได้แตกต่างอะไรไปจากกิเลสเลย และความอยากจะเป็นสิ่งที่ทำให้คนกลายเป็นหนี้โดยไม่ได้คิดให้รอบคอบก่อน ส่วนใหญ่จะใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ เช่น พอไปเจอของสวยๆ งามๆ ก็เกิดความอยากได้ พอเห็นโฆษณาลดราคาสินค้าก็รีบอยากมี พอเห็นเพื่อนๆ มีกันหมดก็อยากตามไปซื้อโดยไม่ทันได้ั้งใจ ที่ควรระวังเป็นพิเศษก็คือ ความอยากได้ของฟุ่มเฟือย เพื่อสนองตอบความต้องการของตัวเองแบบฉาบฉวย ประเภที่ว่า ถ้าฉันใช้ของชิ้นนี้แล้วชีวิตฉันจะถูยกยกระดับไปอีกชั้น หรือเพื่อให้ดูแล้วตัวเองมีความเป็นอยู่หรือสถานภาพทางสังคมเทียบเท่ากับคนฐานะทางการเงินที่เหนือกว่า (คือเห็นข้างขึ้นแล้วพยายามจะขึ้นตามข้างนั้นเอง) ความอยากแบบนี้ทำให้คุณซื้อของฟุ่มเฟือยเกินกว่าฐานะของตนเอง เช่น อยากได้ไอโฟนรุ่นใหม่ๆ หรือว่าอยากถือกระเป๋าหรูจากยุโรปบ้าง

จากการสำรวจพบว่า มีครัวเรือนที่เป็นหนี้จากการเข้าซื้อรถยนต์ จำนวน 2 ครัวเรือน เป็นเงิน 800,000 บาท

4.2.5 ผลกระทบ

ผลกระทบจากปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแขว ก่อให้เกิดผลกระทบกับชุมชนที่สำคัญดังนี้

4.2.5.1 ด้านเศรษฐกิจ

ในด้านเศรษฐกิจ ครัวเรือนมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ มีภาระการส่งหนี้สินทุกปี ส่งผลให้ครัวเรือนขาดเงินทุนในการไปลงทุนต่อยอดประกอบอาชีพ รายได้ในแต่ละปีที่มีมาได้นำไปชำระหนี้เป็นส่วนใหญ่ เมื่อสถานการณ์เป็นดังนั้นแต่ละครอบครัวจึงปรับตัว โดยอพยพโยกย้ายไปทำงานต่างถิ่น จำนวน 20 ครัวเรือน ในลักษณะไปแบบครอบครัว เพื่อไปรับจ้างในระบบโรงงานอุตสาหกรรม ในพื้นที่กรุงเทพฯ สมุทรปราการ ชลบุรี ระยอง

4.2.5.2 ด้านครอบครัว

สถานการณ์ด้านครอบครัว ครัวเรือนที่มีหนี้สินจำนวนมาก จะมีความเครียด วิตกกังวลกลัวถูกยึดทรัพย์ ทำให้บางครอบครัวต้องโยกย้ายไปทำงานต่างถิ่น และทิ้งลูกให้ตายายเลี้ยง ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น ลูกหลานไม่เชื่อฟังตายาย และถูกเพื่อนชักชวนไปในทางที่ผิด จนเกิดปัญหาตามมา เช่น การออกโรงเรียนกลางคัน การยุ่งเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด เป็นต้น

4.2.5.3 ด้านสังคม

(1) **การอพยพแรงงาน** เมื่อครอบครัวมีหนี้สินจำนวนมากมีการอพยพโยกย้ายแรงงานไปทำงานต่างถิ่นของคนวัยแรงงานจึงเหลือเพียงกลุ่มวัยผู้สูงอายุและเด็ก

(2) **ขาดความร่วมมือในการจัดกิจกรรม** เมื่อมีหนี้สินก็พยายามหาเงินมาใช้หนี้ และให้ความสำคัญกับงานของตนเองมากกว่าส่วนรวม เมื่อหมู่บ้านมีกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เขาก็ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้ เพราะต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ

(3) **ปัญหายาเสพติด** คนบางคนอยู่ในสภาพที่มีปัญหา เช่น ว่างงาน ยากจน ค่าใช้จ่ายเพิ่มโดยมีรายได้ลดลง หรือคนที่ มีหนี้สินมาก ฯลฯ เมื่อแก้ปัญหาดังกล่าว เหล่านี้ไม่ได้หันไปใช้สิ่งเสพติด ช่วยผ่อนคลายความรู้สึกในความทุกข์ยากต่างเหล่านี้ แม้จะรู้ว่าเป็นชั่วครู่ช่วยยามก็ตาม เช่น กลุ่มใจที่เป็นหนี้คนอื่นก็

ไปกินเหล้า ให้เมาเพื่อที่จะได้ลืมเรื่องหนี้สิน บางคนต้องการรายได้เพิ่มขึ้น โดยพยายามทำงานให้หนัก และ มากขึ้นทั้ง ๆ ที่ร่างกายอ่อนเพลียมากจึงรับประทานยากระตุ้นประสาทเพื่อให้สามารถทำงานต่อไปได้ เป็นต้น ถ้าทำอยู่เป็นประจำทำให้ติดสิ่งเสพติดนั้นได้

4.2.6 การจัดการหนี้สิน

จากการจัดเก็บข้อมูล จำนวน 59 ครอบครัว พบว่า มีหนี้สิน จำนวน 15,696,300 บาท โดยมีแหล่งเงินกู้หลัก จำนวน 4 แห่ง ดังนี้

- (1) สหกรณ์การเกษตร สาขาปรางค์กู่ จำนวน 3,900,000 บาท
- (2) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาปรางค์กู่ 6,587,000 บาท
- (3) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) จำนวน 2,079,300 บาท
- (4) สถาบันการเงินอื่นๆ จำนวน 3,130,000 บาท

ซึ่งชุมชนบ้านหนองแวงแต่ละครัวเรือนก็มีการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน โดยจะยกตัวอย่างผู้ที่มีการบริหารจัดการหนี้สินของครัวเรือน ดังนี้

1. ครัวเรือนนางมี อักษร กู้เงินจำนวน 600,000 บาท เพื่อซื้อรถเกี่ยวข้าว อาชีพหลัก ทำนา ซึ่งครัวเรือนนี้ได้ลงทะเบียนพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิ จำนวน 61 ไร่ อาชีพเสริม เลี้ยงหมู เลี้ยงโค-กระบือ นางมี อักษร บริหารจัดการเงินของครัวเรือน ด้วยการทำบัญชีต้นทุนการผลิต เช่น การเลี้ยงหมู ต้องซื้อลูกหมู ตัวละเท่าไร หัวอาหารกี่บาท ขายแล้วจะได้กำไรเท่าไร เป็นต้น ทำให้ครัวเรือนนางมี อักษร สามารถชำระหนี้สินได้ทุกปี โดยไม่กู้เพิ่ม

2. ครัวเรือนนางประภาศิริ แสงมาศ เล่าว่า พ่อแม่ได้กู้เงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาปรางค์กู่ จำนวนหนึ่งซึ่งตนก็ไม่รู้ว่าเท่าไร เมื่อตนเรียนจบ ป.6 ก็ไปทำงานรับจ้าง ที่จังหวัดระยอง ส่งเงินมาให้พ่อแม่เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายและชำระหนี้ เฉลี่ยเดือนละ 4,000-6,000 บาท ต่อมาปี 2548 ตนเปลี่ยนงาน มาทำงานที่จังหวัดชลบุรี ปี 2549 ตนกลับมาเยี่ยมบ้านพบจดหมายจาก ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาปรางค์กู่ ระบุว่า สัญญากู้เงินล่วงหน้าเวลาการชำระ 14 ปีแล้ว และไม่มีการชำระคืน เงินกู้ ธนาคารจะดำเนินการขายทอดตลาดที่ดินที่ใช้ค้ำประกันเงินกู้ ตนจึงไปพบเจ้าหน้าที่สินเชื่อ ธ.ก.ส. และเจ้าหน้าที่ แจ้งว่าต้องนำเงินมาชำระจำนวน 80,000 บาท จึงจะสามารถไถ่ถอนที่นาได้ ตนต้องการรักษาที่ดินไว้จึงกลับไปทำงาน แล้วเล่าเรื่องดังกล่าวให้ผู้จัดการแผนกทราบ ผู้จัดการจึงแนะนำให้กู้เงินกองทุนสำรองเพื่อพนักงาน ซึ่งเป็นการให้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย ตนปรึกษากับสามี น้องสาวและน้องเขยว่าจะกู้เงินกองทุนสำรองเพื่อพนักงาน จำนวน 80,000 บาท และให้ชำระคืนด้วยการหักเงินเดือนทั้ง 4 คน คนละ 2,000 บาท/เดือน ทำให้ครอบครัวของตนสามารถชำระคืนเงินได้ภายใน 1 ปี และหลังจากนั้นตนจึงได้กลับมาอยู่บ้าน ทำนา ปลูกยางพารา แต่สามียังคงทำงานโรงงานต่อไป

3. ครัวเรือนนางอรปริยา แสงมาศ มีหนี้สินจำนวน 166,000 บาท เป็นหนี้สินจากการทำเกษตร อาชีพหลัก คือ ทำนา สามีทำงานรับจ้างในอำเภอปรางค์กู่ อรปริยา มีนิสัยมัธยัสถ์เก็บเงินเก่ง มีอาชีพเสริม คือ เก็บเห็ดในป่าหนองกระแซง หาหอยเชอร์รี่ขาย ขายกบ เขียด และปลูกผักสวนครัวเรือนเพื่อบริโภคในครัวเรือน ทำให้สามารถเก็บเงินไว้เพื่อชำระหนี้สินได้โดยไม่ต้องหยิบยืมผู้อื่น

4.3 การประกอบอาชีพและรายได้บนฐานทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำไปสู่การจัดการหนี้สินชุมชนบ้านหนองแวงร่วมกัน

4.3.1 พัฒนาการประกอบอาชีพ

ชาวบ้านหนองแวง มีอาชีพหลักคือทำนา พื้นที่การทำนาของชาวบ้านหนองแวงมีทั้งหมด 930 ไร่ มีครัวเรือนที่ทำนาจำนวน 79 ครัวเรือน จากทั้งหมด 101 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 11 ไร่ บ้านหนองแวงส่วนใหญ่จะทำนาหว่านโดยจะใช้ปุ๋ยเคมีเป็นส่วนมาก ประมาณ 100-150 กิโลกรัมต่อไร่ และใช้ยาฆ่าหญ้า ประมาณ 300-500 ซีซี ผสมน้ำ 60-80 ลิตร ต่อพื้นที่ 1 ไร่ เมื่อได้ผลผลิตแล้วจะขายให้กับพ่อค้าคนกลางซึ่งถูกกดราคาให้ขายในราคาที่ต่ำ

พ.ศ. 2515 นายพอง พงษ์ธนู นำปอมาปลูกในชุมชน เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้กับครอบครัว และเลิกปลูกในปี 2530 เพราะมีการใช้ประโยชน์จากปอน้อยลง

พ.ศ.2525 เริ่มมีการอพยพแรงงาน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกส่วนมากนิยมไปรับจ้างตัดอ้อยที่จังหวัดชลบุรีโดยมี เจ้าของไร่อ้อยจะเอาเงินมาจ่ายให้เบิกล่วงหน้าให้ชาวบ้านรวมกันเป็นกลุ่มโดยให้เบิกรายละไม่เกิน 5,000 บาท พอถึงเวลานัดเจ้าของไร่อ้อยก็จะนำรถมารับไป กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มของเยาวชนส่วนมากจะนิยมพากันไปทำงานที่กรุงเทพฯ เพราะฐานะยากจน ส่วนมากไปอยู่ที่จังหวัดสมุทรปราการซึ่งแถวนั้นจะเป็นนิคมอุตสาหกรรม

ต่อมา ในปี พ.ศ.2545 นายพร อักษร เป็นผู้นำขบวนพารามาปลูกในหมู่บ้านเป็นคนแรก ต่อมารัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการปลูกยางพาราในภาคเหนือและภาคอีสาน ตามโครงการยางพารา 1 ล้านไร่ ซึ่งมีระยะดำเนินการ ตั้งแต่ปี 2547 ถึง 2549 โดย กรมวิชาการเกษตร เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ ซึ่งได้แจกกล้ายางเป็นพันธุ์ PRIM600 กับ RRIT251 แก่เกษตรกร ชาวบ้านหนองแวงเข้าร่วมโครงการดังกล่าว จำนวน 15 คน ดังนี้ (1) นายพร อักษร (2)นายยอย พงษ์ธนู (3) นายเหมื่อน แสงเพ็ง (4) นายลา อักษร (5) นายอุทร พงษ์ธนู (6) นายยันต์ พงษ์ธนู (7) นายมัย สุลาเลิศ (8) นายทองสุก สีสัน (9) นายเด็ด อักษร (10) นายเปียน อักษร (11) นางเสวย ดวงตา (12) นางสาวปิยนุช อักษร (13) นายสมพงษ์ งามรูป (14) นายจันทร์ พงษ์สุวรรณ (15)นายบุญยืน ไชยศรีษะ

ปัจจุบันมีผู้ปลูกยางพาราทั้งสิ้น 36 ครัวเรือน พื้นที่ 294 ไร่ มีรายได้เฉลี่ย 67,162 บาท/ปี

เมื่อปี พ.ศ.2552 คุณครูเสนอ ยอดแก้ว เป็นคนแรกที่นำกบมาเลี้ยง และต่อมาชาวบ้านได้นำมาเลี้ยงเพิ่มขึ้นอีก 2 ครัวเรือนจนถึงปัจจุบัน โดยเลี้ยงเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเอาไปทำเป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก , เพื่อบริโภคในครอบครัว และเพื่อไม่ให้กบสูญพันธุ์

พ.ศ.2551 นายทองศูนย์ สีสัน คนแรกที่นำมันสำปะหลังมาปลูกในบ้านหนองแวง จำนวน 5 ไร่ โดยใช้พันธุ์ เกษตรศาสตร์ ปลูกอยู่ 2 ปี ก็หยุดปลูก และได้มีการเริ่มปลูกใหม่เมื่อปี พ.ศ.2555 มีชาวบ้านมาปลูกประมาณ 10 ครัวเรือนจนถึงปัจจุบันนี้

พ.ศ.2556 ชุมชนบ้านหนองแวง เริ่มปลูกอ้อย โดยมีผู้ปลูกเริ่มแรก คือ นายภูกิจ โชคแสงเพ็ง, นายมัย สุลาเลิศ, นายสง่า เชื้อบรรดิษ และนายนำ อักษร

พ.ศ.2559 นางสาวสุจิตรา ไชยจรัส สอบบรรจุข้าราชการครู ได้เป็นข้าราชการคนแรกของบ้านหนองแวง และในปีนี้ ชาวบ้านหนองแวงเริ่มมีการทำเกษตรผสมผสาน โดยได้ขุดบ่อเลี้ยงปลา ปลูกพืชผักสวนครัว

ปลูกไม้ยืนต้น เลี้ยงไก่ ได้แก่ นายภูกิจ โชคแสงเพ็ง, นายเต็ด อักษร, นายชุมพล อักษร และนางสาวประภาสรี แสงมาศ

4.3.2 พัฒนาการใช้ประโยชน์จากหนองแขวง

บ้านหนองแขวง มีหนองน้ำลักษณะเป็นแอ่งกระทะ พื้นที่ประมาณ 11 ไร่ ซึ่งมีน้ำตลอดทั้งปี พื้นที่รอบหนองแขวง ประมาณ 45 ไร่ เดิมมีการใช้ประโยชน์รอบหนองน้ำ เช่น หวานกล้า ปลูกยาสูบถั่วพุ่ม เป็นแหล่งน้ำสำหรับเลี้ยงสัตว์ วัว ควาย มีต้นกก สำหรับทอเสื่อ ผักธรรมชาติ บัวน้อย บัวแดง แหล่งอาหาร กุ้ง หอย ปู ปลา และกบ

พ.ศ.2517 รัฐบาล พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีไทยในขณะนั้น ได้ริเริ่มโครงการ "เงินผัน" ซึ่งเป็นการนำเงินจากชุดลอกหนองน้ำ โดยใช้แรงงานชาวบ้าน ชุดบริเวณด้านข้าง โครงการเงินผันส่วนกลางไปให้ท้องถิ่น ผ่านสภาตำบล ใช้จ่ายตามโครงการที่กำหนดขึ้นเอง สภาตำบลจะเป็นผู้ประสานงานจ้างชาวบ้านให้มาลงแรง ชุดลอกคูคลอง ซึ่งเป็นสร้างโอกาสสร้างรายได้ให้กับคนชนบท โครงการเงินผันในสมัย พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เกิดขึ้นจากราคาพืชผักเกษตรตกต่ำ ตลอดจนภาวะแห้งแล้งที่ติดต่อกันมานานหลายปี เลยเกิดความคิดจะแก้ปัญหาความยากจน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการโยกย้ายแรงงานจากชนบทเข้าเมือง โดยใช้งบประมาณ 2,500 ล้านบาท บรรจุเข้างบประมาณแผ่นดิน กระจายตามหมู่บ้านเล็กและหมู่บ้านใหญ่ มีหลักการว่าให้เกิดการจ้างแรงงานหมู่บ้านนั้น โดยไม่ให้ใช้เครื่องจักรกลในการสร้าง ไม่ว่าจะถนนหรือลำคลอง พ.ศ.2520 มีการชุดลอกข้างหนองเป็นสระน้ำขนาดประมาณ 20x20 เมตร เพื่อกักเก็บน้ำ เนื่องจากน้ำในหนองแห้ง ไม่มีน้ำใช้อุปโภค/บริโภค

พ.ศ.2523 สระน้ำเริ่มต้นเงิน จึงได้ชุดสระน้ำทางทิศเหนือขนาด 40x60 เมตร งบประมาณ งบสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.) ใช้แทรกเตอร์ ชุด แต่น้ำขุ่น ไม่สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้ จึงเป็นแหล่งน้ำสัตว์เลี้ยงอย่างเดียว

พ.ศ.2525 งานจังหวัดเคลื่อนที่ที่บ้านหนองแขวง นำโดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ ได้มาพักค้าง ที่บ้านหนองแขวง และมีกิจกรรมสาธิตการทำปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในการเกษตร ผู้ใหญ่มอญ อักษร และนายเสนอ ยอดแก้ว จึงได้เสนอโครงการชุดลอกหนองแขวง งบประมาณ 7,000,000 บาท

ต่อมาในปี 2537 บ้านหนองแขวงได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีโครงการชุดลอกหนองแขวงเพื่อให้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมีการวางระบบท่อ ระบบพัก และกระจายน้ำเป็นหอคอยคอนกรีตสูงสำหรับส่งน้ำจำนวน 8 จุดๆ ละ 2 แทงค์ เพื่อวางระบบน้ำส่งให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งหมู่บ้านหนองแขวงได้มีมติการร่วมกันในการใช้ประโยชน์และจัดการที่ดินโดยจัดแบ่งให้แต่ละครอบครัวทำการเกษตรครอบครัวละ 2 งาน จัดสรรให้ 80 ครอบครัว และในปีดังกล่าว กรมประมง ได้ดำเนินโครงการชะลอการเคลื่อนย้ายแรงงาน โดยสนับสนุนพันธุ์ปลาและบ่อปูนสำหรับเลี้ยงปลาให้ผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 10 รายๆ ละ 2 บ่อ นอกจากนี้ชุมชนยังมีการส่งเสริมการปล่อยปลาร่วมกับประมงจังหวัดศรีสะเกษ โดยการปล่อยพันธุ์ปลาลงในพื้นที่หนองแขวง ได้แก่ ปลาจีน ปลาตะเพียน ปลานิล ปลายี่สก ปลากระโห้ ปลาจารเม็ด ปลาโน ปลานวลจันทร์ เป็นต้น และชาวบ้านหนองแขวงได้ร่วมกันตั้งกติกาการใช้ประโยชน์หนองแขวงขึ้นเมื่อปี 2537 ดังนี้ (1)

ห้ามนำสัตว์เลี้ยงลงบริเวณหนองแขว (2)ห้ามจับปลาในหนองแขว (3) จัดสรรพื้นที่ให้ชาวบ้านทำเกษตรครัวเรือน ละ 1 แปลงๆ ละ 2 งาน

พ.ศ.2538 หมอทวีชัย สุริยทุธ ได้ส่งเสริมการปลูกต้นไม้รอบหนองแขว โดยได้ปลูกต้นสะเดา ต้น ขี้เหล็ก และต้นประดู่ ชาวบ้านหนองแขวได้ใช้พื้นที่บริเวณรอบหนองน้ำอย่างเต็มประสิทธิภาพ ปลูกพืชผัก ได้แก่ พริก ถั่วฝักยาว มะเขือ หอมแดง กระเทียม แตงกวา ฟักทอง ข้าวโพด ผักกาด จำนวนมาก เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยว ผลผลิต ปรากฏว่า ชาวบ้านไม่มีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร ทำให้ไม่สามารถขายพืชผลทางการเกษตรได้ หรือขายได้ในราคาต่ำ เกษตรส่วนใหญ่จึงหยุดปลูกผักบริเวณดังกล่าว

พ.ศ.2540 - 2546 บริเวณรอบหนองแขวจึงถูกใช้ประโยชน์เพื่อการเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียว

พ.ศ.2547 - 2548 สำนักงานเกษตรอำเภอปราณบุรี เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านหนองแขวการปลูก พืชผัก ได้แก่ มะเขือ บวบ พริก ส่งเสริมการเพาะเห็ด ปลูกได้หนึ่งปีก็หยุดเพราะไม่มีตลาดรองรับผลผลิต

พ.ศ.2550 คณะกรรมการหมู่บ้านหนองแขว มีมติให้ขายบัตรจับปลา เพื่อนำงบประมาณมา สนับสนุนหมู่บ้าน โดยจำหน่ายบัตรจับปลาราคาบัตรละ 50 บาท ในครั้งแรกนี้ มีรายได้จากการจำหน่ายบัตรจับ ปลาจำนวน 40,000 บาท โดยได้มอบเงินให้แก่ โรงเรียนบ้านหนองแขว วัดบ้านหนองแขว และจัดซื้อพันธุ์ปลา เพื่อปล่อยที่หนองแขว

พ.ศ.2553 จำหน่ายบัตรจับปลาครั้งที่ 2 ราคาบัตรละ 100-200 บาท มีรายได้จำนวน 80,000 บาท ชาวบ้าน หนองแขวมีมติให้สร้างรั้วรอบหนองน้ำ เพื่อป้องกันสัตว์เลี้ยงโค-กระบือ ลงเล่นน้ำในหนองแขว

พ.ศ.2556 จำหน่ายบัตรจับปลาครั้งที่ 3 มีรายได้จำนวน 160,000 บาท มติที่ประชุมให้นำไป จัดทำศาลปูตา ห้องน้ำ และมอบงบประมาณส่วนหนึ่งให้วัดบ้านหนองแขว โรงเรียนบ้านหนองแขว และซื้อพันธุ์ ปลาเพื่อปล่อยในหนองแขว

พ.ศ.2559 จำหน่ายบัตรจับปลาครั้งที่ 4 มีรายได้จำนวน 200,000 บาท จึงได้มอบให้เยาวชนทำ สนามกีฬาบริเวณข้างศาลาประชาคมหมู่บ้าน ซื้อพันธุ์ปลาเพื่อปล่อยในหนองแขว และมอบงบประมาณส่วนหนึ่ง ให้วัดบ้านหนองแขว นอกจากนี้ ประมงจังหวัดศรีสะเกษยังสนับสนุนพันธุ์ปลาทุกครั้งที่มีการขายบัตรจับปลา

พ.ศ. 2560 ประมงอำเภอปราณบุรีได้สนับสนุนโครงการเลี้ยงปลาตะเพียนเพื่อการแปรรูป โดยได้ ปล่อยปลาตะเพียนในหนองแขวจำนวน 30,000 ตัว พร้อมอาหารปลาและบ่อส่วนบุคคล 10 บ่อ ละครละ 2,000 ตัว โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการ ดังนี้ (1) นายเต็ด อักษร (2) นายภูกิจ โชคแสงเพ็ง (3) นายเชียร อักษร (4) นายคมสิทธิ์ อักษร (5) นายบุญยืน ไชยศรีชะ (6) นายดี รยงค์ (7) นายเสย รยงค์ (8) นายชุมพล อักษร (9) นางหัน อักษร (10)นายฤกษ์ อักษร

สำนักงานเกษตรอำเภอปราณบุรี สนับสนุนให้ชาวบ้านหนองแขวเข้าร่วมโครงการ Smart farmer จำนวน 4 ราย ได้แก่ นายเต็ด อักษร ,นายภูกิจ โชคแสงเพ็ง ,นายเชียร อักษรและนายคมสิทธิ์ อักษร

ปัจจุบัน มีชาวบ้านหนองแขวใช้ประโยชน์พื้นที่รอบหนองแขว เพียง 12 ครัวเรือนเท่านั้น ที่มีการ ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคและจำหน่าย พืชผักที่นิยมปลูก ได้แก่ ข้าวโพด พริก หอมแดง ถั่วฝักยาว แตงกวา และกล้วย เป็นต้น จากการเก็บข้อมูล พบว่า ผู้ที่ปลูกผักสวนครัว มีรายได้ประมาณ 200-300 บาท/วัน โดยขาย ทั้งในและนอกชุมชน

ภาพที่ 4.13 การใช้ประโยชน์หนองแขวง

4.3.3 การประกอบอาชีพ

อาชีพหลัก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา และปลูกยางพารา อาชีพเสริม เลี้ยงสัตว์ ปลา เป็ด-ไก่ โค-กระบือ และปลูกผักสวนครัว

4.3.3.1 อาชีพการเพาะปลูก

1. การทำนา

ชาวบ้านหนองแขวง มีอาชีพหลัก คือ ทำนา จำนวน 80 ครัวเรือน มีพื้นที่การปลูกข้าว ซึ่งลงทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งหมด 930 ไร่ เฉลี่ยครัวเรือนละ 11 ไร่ ชาวบ้านหนองแขวงส่วนใหญ่จะทำนา หว่านโดยจะใช้ปุ๋ยเคมีเป็นส่วนมาก เมื่อได้ผลผลิตแล้วจะขายให้กับพ่อค้าคนกลาง โดยผลผลิตข้าวเฉลี่ย 384 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี และจะทำนาเพียงปีละหนึ่งครั้ง ปัจจุบันต้นทุนการผลิตข้าวสูงขึ้นมาก เนื่องจากปุ๋ยเคมีราคาแพง เพราะไม่สามารถผลิตเองได้ โดยจะมีต้นทุนการผลิต ดังนี้

ต้นทุนการผลิต	บาท / ไร่
1.เมล็ดพันธุ์	550
2.ปุ๋ยเคมีรอบที่ 1	400
3.ยาฆ่าหญ้า	650
4.จ้างหว่านข้าว	60
5.จ้างใส่ปุ๋ย	100
6.จ้างไถดะ	200
7.จ้างไถหว่าน	250
8.รถเกี่ยว	600
9.รถขนข้าว	64
รวมต้นทุนการผลิตต่อไร่	3,624

ตารางที่ 4 – 4 ต้นทุนการทำนา

รายได้/ผลผลิตข้าวนาปี ผลผลิตข้าวบ้านหนองแขวงเฉลี่ย 384 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี และจะทำนาเพียงปีละหนึ่งครั้ง หากขายข้าวกิโลกรัมละ 9 บาท จะมีรายได้ 3,456 บาท/ไร่ ซึ่งเมื่อเทียบกับต้นทุนการผลิต เท่ากับขาดทุน 168 บาท/ไร่

ปัญหาของการทำนา (1) ศัตรูพืช เพลี้ยไฟทำลายต้นข้าวโดยการดูดกินน้ำเลี้ยงจากใบข้าว ข้าวที่ถูกทำลายจะแสดงอาการแห้งที่ปลายใบก่อน กลางๆใบจะซีด ใบจะม้วนจากขอบใบมากลางใบ ถ้าระบาดรุนแรงจะทำให้ข้าวแห้งตายทั้งแปลงได้ หอยเชอร์รี่กินข้าว เนื่องจากน้ำท่วม แมงจีซอนซอนไชรากข้าว/ต้นข้าว เนื่องจากข้าวขาดน้ำ (2) ราคาข้าวต่ำ พ่อค้าคนกลางกดราคาข้าว (3) ต้นทุนการผลิตสูง ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงราคาแพง

แนวทางแก้ไข (1) หมั่นตรวจดูแปลงนาข้าวในระยะกล้าอย่าให้ขาดน้ำ (2) ลดการใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อลดต้นทุนการผลิต และใช้ปุ๋ยคอกมากขึ้น

2. การปลูกยางพารา

ในปี พ.ศ 2545 นายพร อักษร เป็นคนแรกที่นำยางพารามาปลูกในบ้านหนองแขวง โดยเริ่มจากไปถอนต้นกล้ามาจากบ้านไพรพัฒนา อำเภอกงหรา จังหวัดศรีสะเกษ นำต้นกล้าที่เตรียมดินปลูกจนได้ 1 ปี พอยางโตพอติดตามได้ก็ไปหาตามาติด พอตาวีติดไว้เป็นสี่เหลี่ยม ดูว่าตาวีติดไว้เริ่มติดก็เริ่มตัดต้นออกให้เหลืออยู่ 5 เซนติเมตร เหนือจากพื้นดินขึ้นมา ทั้งไว้ประมาณ 1-3 เดือน ตายาก็เริ่มแตกออกเป็นกิ่งยางเริ่มโตได้ 1-2 ชั้น ก็เริ่มให้ปุ๋ยทางใบเว้นระยะเวลาให้ปุ๋ยไปประมาณ 1 เดือนก็เริ่มกำจัดวัชพืชแล้วใส่ปุ๋ยอีกรอบคือให้ปุ๋ยทางลำต้น

ปัจจุบันชาวบ้านหนองแขวง มีสมาชิกผู้ปลูกยางพาราทั้งสิ้น 36 ครัวเรือน ในพื้นที่ 294 ไร่ เฉลี่ยปลูกยางพาราครัวเรือนละ 8 ไร่ เปิดกรีดน้ำยางพาราแล้ว จำนวน 244 ไร่ (24 ครัวเรือน) ดังนี้

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่		พื้นที่(ไร่)	รายได้	หมายเหตุ
		บ้านเลขที่	หมู่ที่			
1	นายพร อักษร	47	6	16	211,661	ขายในกลุ่ม
2	นายยันต์ พงษ์ธนู	49	6	6	97,838	ขายในกลุ่ม
3	นายยอย พงษ์ธนู	48	6	14	257,346	ขายในกลุ่ม
4	นายทองศูนย์ สีสัน	66	6	10	360,000	ขายนอกกลุ่ม
5	นายเหมือน แสงเพ็ง	46	6	10	28,589	ขายในกลุ่ม
6	นายเด็ด อักษร	88	6	15	253,946	ขายในกลุ่ม
7	นายอุทร พงษ์ธนู	52	6	17	133,170	ขายในกลุ่ม
8	นายมัย สุลาเลิศ	51	6	4	69,996	ขายในกลุ่ม
9	นายลา อักษร	56	6	17	82,165	ขายในกลุ่ม

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่		พื้นที่(ไร่)	รายได้	หมายเหตุ
		บ้านเลขที่	หมู่ที่			
10	นายคมสิทธิ์ อักษร	25	6	8	23,805	ขายในกลุ่ม
11	นายบุญยืน ไชยศรีษะ	16	6	16	148,578	ขายในกลุ่ม
12	นายสมพงษ์ งามรูป	70	6	10	123,485	ขายในกลุ่ม
13	นางมี อักษร	5	6	20	132,000	ขายนอกกลุ่ม
14	นายอาทร สุดตา	29	6	4	8,507	ขายในกลุ่ม
15	นางเพ็ง อักษร	58	6	7	76,738	ขายในกลุ่ม
16	นายจันทร์ พงษ์สุวรรณ	38	6	12	0	ขายนอกกลุ่ม
17	นางเสวย ดวงตา	26	6	5	0	จำนำ
18	นางยา อักษร	2	6	8	13,839	ขายในกลุ่ม
19	นางปิยะนุช อักษร	6	6	7	105,757	ขายในกลุ่ม
20	นายกฤษฎา อักษร		6	6	58,153	ขายในกลุ่ม
21	นายเสนอ ยอดแก้ว	61	6	6	60,000	ขายนอกกลุ่ม
22	นายเซ็ง อักษร	60	6	4	6,246	ขายในกลุ่ม
23	นางมะลิจันทร์ อักษร	87	6	7	46,046	ขายในกลุ่ม
24	นายสำราญ อักษร	23		15	120,000	ขายนอกกลุ่ม
25	นายสมรักษ์ อักษร	41	6	4	0	ยังไม่กรี๊ด
26	นายเสย รดรงค์	30	6	7	0	ยังไม่กรี๊ด
27	นางพันทอง ดอนเหลื่อม	90	6	4	0	ยังไม่กรี๊ด
28	นายพีระพงษ์ อักษร	6	6	4	0	ยังไม่กรี๊ด
29	นายจำเนียร อักษร	20	6	4	0	ยังไม่กรี๊ด
30	นายประมวล แสงเพ็ง	74	6	8	0	ยังไม่กรี๊ด
31	นางศิริวิมล แหวนวงษ์	36	6	3	0	ยังไม่กรี๊ด
32	นายเรือง แหวนวงษ์	62	6	1.3	0	ยังไม่กรี๊ด
33	นายปิ่น อักษร	8	6	6	0	ยังไม่กรี๊ด
34	นายดอน อักษร	9	6	3	0	ยังไม่กรี๊ด

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่		พื้นที่(ไร่)	รายได้	หมายเหตุ
		บ้านเลขที่	หมู่ที่			
35	นายณพวัฒน์ คำมา	36	6	2	0	ยังไม่กรี๊ด
36	นายดี รดรงค์	17	6	4	0	ยังไม่กรี๊ด
รวมทั้งสิ้น				294.3	2,417,865	

ตารางที่ 4 - 5 ข้อมูลผู้ปลูกยางพาราบ้านหนองแขง

วิธีการปลูกและดูแลยางพารา

1. เลือกพันธุ์ยางพาราที่เหมาะสมกับพื้นที่ พันธุ์ยางพาราชาวสวนบ้านหนองแขง นิยมปลูก คือ RRIM 600 และสถาบันวิจัยยาง 251
2. การเตรียมดินก่อนปลูกยางพารา ทำการไถพรวนอย่างน้อย 2 ครั้ง เพื่อปรับดินให้เหมาะกับการปลูก
3. ระยะการปลูก 3x6 เมตร หมายความว่า ระหว่างแถวต้นต่อต้นต้องห่างกัน 3 เมตร ระหว่างต้นให้ห่าง 6 เมตร หลุมที่จะปลูกต้องมีขนาด 50x50 เซนติเมตร กว้าง 50 เซนติเมตร แล้วกลบดินลงในหลุมให้ได้ครึ่งหลุมให้ได้ครึ่งหลุมแล้วเอาปูนขาวโรย แล้วเอาดินลงอีกให้เต็มหลุมจึงค่อยเอาต้นยางที่เตรียมไว้มาปลูก
4. หลังจากปลูกยางพาราแล้ว 15 วัน ก็ให้ปุ๋ยทางใบเป็นปุ๋ยน้ำ ทั้งช่วงให้ปุ๋ยไปอีกประมาณ 3 เดือน พอยางเริ่มติดมีชั้น 1-2 ชั้น ก็ใส่ปุ๋ยอีกครั้ง ปีหนึ่งใส่ปุ๋ยไปประมาณ 3-4 ครั้ง พอมีวัชพืชก็กำจัดออกด้วยการฉีดยาหรือตัดออกอย่าให้กลบต้นยาง ยางจะได้โตเร็วๆ ทำอย่างนี้จนยางครบกำหนดเปิดกรี๊ดคือระยะ 6-7 ปี
5. การเปิดกรี๊ดยางพารา ขนาดเส้นรอบวงของลำต้น บริเวณที่ต้องการกรี๊ดบางไม้ต่ำกว่า 50 เซนติเมตร โดยกรี๊ดความสูง 150 เซนติเมตร จากพื้นดินโดยกรี๊ดทำมุม 30 องศาตามแนวระนาบและเอียง จากข้างบนลงขวาล่าง ติดรางรับน้ำยางห่างจากหน้ายางที่เปิดกรี๊ดประมาณ 15 เซนติเมตร ติดลวดรับถ้วยน้ำยาง ห่างจากรางรับน้ำยางลงประมาณ 10 เซนติเมตร การกรี๊ดยางต้องกรี๊ดให้ฟันเปลือกเข้าไปให้ถึงเนื้อเยื่อสีเหลือง แต่ไม่ให้ถึงไม้ยางพาราเพราะจะทำให้หน้ายางเสียหาย ยี่ดอายุยางพาราให้ได้กรี๊ดจนถึง 25-30 ปี จึงค่อยโค่นปลูกใหม่

ต้นทุนในการปลูกยางพารา การปลูกยางพารา มีต้นทุนการปลูกยางพาราตั้งแต่เริ่มปลูกจนกระทั่งเปิดกรี๊ดเมื่ออายุ 6-7 ปี หรือขนาดเส้นรอบวงของลำต้น บริเวณที่ต้องการกรี๊ดบางไม้ต่ำกว่า 50 เซนติเมตร มีต้นทุนการผลิต เฉลี่ยปีละ 3,880 บาท/ไร่/ปี หรือ 27,207 บาท/ไร่/7ปี โดยมีต้นทุนการผลิต ดังนี้

ต้นทุนการผลิต	บาท
1.ต้นกล้ายางพาราราคาต้นละ	25 -30
2.ยางพาราต้นเล็กใส่ปุ๋ยเคมีกระสอบละ	830
3.ยางพาราต้นใหญ่ใส่ปุ๋ยเคมีกระสอบละ	850
4.ยางพาราที่เปิดกรีดใส่ปุ๋ยเคมีกระสอบละ	1,040
5.ยารักษาหน้างา ฤดูแล้ง	25 -30
6.มีดกรีดยางราคาเล่มละ	250
7.น้ำกรด หยอดยางแพ็คละ	75

ตารางที่ 4 – 6 ต้นทุนการผลิตยางพารา

ผลผลิตยางพารา ชาวบ้านหนองแวงและหมู่บ้านใกล้เคียง มีการรวมกลุ่มผู้ปลูกยางพารา เพื่อต่อรองราคายางพารากับพ่อค้าคนกลาง ปัจจุบันกลุ่มรวมยางพาราบ้านหนองแวงมีสมาชิก 45 คน โดยกำหนดเวลาขายจะมีการขายยางพารา 3 ครั้งต่อเดือน คือทุกวันที่ 5-15-25 ของเดือน สมาชิกมีรายได้เฉลี่ย 10,651 บาท/ไร่/ปี

ปัญหาการปลูกยางพารา (1) ราคายางต่ำ ราคายางพารา ณ วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2561 ราคายางก้อนถ้วยกิโกรัมละ 19 บาท น้ำยางสดกิโกรัมละ 39 บาท และยางแผ่นดิบ ราคากิโกรัมละ 42 บาท (2) ต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากปุ๋ยเคมีขึ้นราคา (3) ปัญหายางหน้าตาย 2 ประเด็นหลักคือ ยางตายหนึ่งชั่วครวร เมื่อเจอโรคทางดินจะแสดงปฏิกิริยา น้ำยางไม่ไหลทุกท่อไหล ออกหัวออกท้าย และ ยางตายหนึ่งแบบถาวร ยางหน้าตายสาเหตุอันดับ 1 คือ การติดเชื้อโรคทางดิน ต้นยางพาราเป็นสิ่งมีชีวิตเหมือนคนเรา เมื่อเจอโรครากเน่าโคนเน่าจะแสดงปฏิกิริยาคือยางจะไหลออกหัวออกท้ายตามแผลกรีด ก็คือท่อน้ำยางไม่ไหลทุกท่อ

แนวทางแก้ไข (1) ใส่ปุ๋ยในปริมาณที่เหมาะสม ถ้าใส่ปุ๋ยมากจะทำให้รากยางแห้งและตาย (2) ทิ้งต้นยางพาราที่ตายหนึ่งไว้ประมาณ 1-2 ปี หน้างาก็จะกลับมากกรีดได้เหมือนเดิม

3. การปลูกอ้อย

ในชุมชนบ้านหนองแวง มีการเริ่มปลูกอ้อยเมื่อปี พ.ศ.2556 โดยมีผู้ปลูกเริ่มแรก คือ นายภูกิจ โชคแสงเพ็ง ,นายมัย สุลาเลิศ ,นายสง่า เชื้อบรรดิษ ,นายนำ อักษร โดยปลูกเพื่อเป็นอาชีพเสริม และปรับเปลี่ยนที่ดินที่ทำนาไม่ได้ผลผลิต มาปลูกอ้อยซึ่งเป็นพืชทดแทน และได้รับผลผลิตดีกว่าทำนาทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ปัจจุบันมีผู้ปลูกอ้อยจำนวน 2 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 10.5 ไร่ โดยต้นทุนการผลิตไร่ละ 3,000 บาท/ไร่ แต่ขายผลผลิตได้เพียง 2,900 บาท/ไร่ ทำให้มีผู้ปลูกอ้อยน้อยลง เนื่องจากต้นทุนการปลูกอ้อยสูง แต่ราคาขายอ้อยต่ำ ทำให้ผู้ปลูกอ้อยประสบปัญหาขาดทุน

5. การปลูกมันสำปะหลัง

คนแรกที่น่ามันสำปะหลังมาปลูกในบ้านหนองแขวง คือ นายทองศูนย์ สีสัน เริ่มปลูกเมื่อ พ.ศ.2551 จำนวน 5 ไร่ โดยใช้พันธุ์ชื่อ เกษตรศาสตร์ ปลูกอยู่ 2 ปี ก็หยุดปลูก และได้มีการเริ่มปลูกใหม่เมื่อปี พ.ศ.2555 ปัจจุบันมีผู้ปลูกมันสำปะหลังจำนวน 4 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 3.75 ไร่ โดยมีต้นทุนการผลิต ไร่ละ 2,850 บาท สามารถขายผลผลิตได้ 4,787 บาท/ไร่

6. การปลูกพริก

ในชุมชนเริ่มมีการปลูกพริกตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนบ้านหนองแขวง เมื่อ พ.ศ.2530 เป็นต้นมา โดยในช่วงแรกๆนั้น ปลูกไว้ตามจอมปลวก เพื่อเอาไว้บริโภค และประกอบอาหารในครัวเรือน และต่อมาพริกก็ได้เป็นที่นิยม ในชุมชนบ้านหนองแขวงมากขึ้น เนื่องจากประชากรเริ่มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่ง เมื่อ พ.ศ. 2538 เริ่มปลูกเพื่อการค้าบ้าง โดยมีการสนับสนุนการขุดลอกหนองแขวงจากกระทรวงเกษตร และแบ่งพื้นที่ในการปลูกให้ชาวบ้าน ทุกหลังคาเรือน โดยการเก็บใส่ถุงแล้วเดินขายตามบ้าน แต่เนื่องจากการที่ชาวบ้านปลูกแล้วขายไม่ค่อยออกเพราะพริกออกเยอะ และไม่มีตลาดส่งจึงหยุดปลูกบนพื้นที่หนองน้ำชุมชนหนองแขวงและหันไปปลูกตามบ้านตัวเองไว้พอบริโภคในครัวเรือน ปัจจุบันมีผู้ปลูกพริกเพื่อการค้า จำนวน 6 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 3 งาน ซึ่งมีต้นทุนการผลิตจำนวน 3,925 บาท/งาน สามารถขายผลผลิตได้จำนวน 13,000 บาท/งาน จึงมีการตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นเมื่อปี 2560 เพื่อส่งเสริมการปลูกพริกในชุมชน มีสมาชิกทั้งสิ้น 11 คน

พริกเป็นพืชที่มีอายุยืนและปลูกได้ผลดีตลอดปี มีอายุเก็บเกี่ยวได้หลัง ย้ายกล้าลงปลูก 60-90 วัน การเก็บเกี่ยวควรเก็บทุกๆ 5-7 วันโดยใช้วิธีเด็ดทีละผล อย่าเก็บทั้งซ่อ เพราะผลแต่ละซ่อจะไม่พร้อมกัน โดยพริกสามารถเก็บได้ยาวนานถึง 6 เดือน

7. การปลูกผักสวนครัว

ชาวบ้านหนองแขวง มีการปลูกพืชผักสวนครัวจำนวน 19 ครัวเรือน ซึ่งผู้ที่ปลูกผักสวนครัวเพื่อจำหน่ายในพื้นที่รอบหนองแขวงปัจจุบันมี 12 ราย มีดังนี้ (1) นายชุมพล อักษร (2) นายยันต์ พงษ์ธนู (3) นายพร อักษร (4) นายมา อักษร (5) นายวิชัย อักษร (6) นางชาลิสา แสงมาศ (7) นายแสวง อักษร (8) นายเซ็ง อักษร (9) นายยอย พงษ์ธนู (10) นางสาวอรปรียา แสงมาศ (11) นางรำไพ สดศรี (12)นางบุญหวานอินทร์ตา

พืชผักที่นิยมปลูก ได้แก่ ข้าวโพด พริก หอมแดง ถั่วฝักยาว แตงกวา และกล้วย เป็นต้น จากการเก็บข้อมูล พบว่า ผู้ที่ปลูกผักสวนครัว มีรายได้ประมาณ 200-300 บาท/วัน โดยขายทั้งในและนอกชุมชน

4.3.3.2 การเลี้ยงสัตว์

1. การเลี้ยงโค-กระบือ

การเลี้ยงโค-กระบือ มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน ดั้งเดิมควายเลี้ยงไว้เพื่อไถนา วัวเลี้ยงไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการลากเกวียนเวลาเราจะเดินทางไปทำธุระ เช่น เอาข้าวไปขาย ปัจจุบันมีผู้เลี้ยงโค-กระบือ จำนวน 46 ครัวเรือน โดยเลี้ยงโคจำนวน 224 ตัว กระบือจำนวน 83 ตัว ดังนี้

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่		จำนวนตัว	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่	โค	กระบือ
1	นายจันทร์ พงษ์สุวรรณ	38	6	25	-
2	นางมี อักษร	5	6	10	8
3	นายพร อักษร	47	6	5	-
4	นายยันต์ พงษ์ธนู	49	6	6	-
5	นายทองศูนย์ สีสัน	66	6	2	-
6	นายยอย พงษ์ธนู	48	6	2	-
7	นายมัย สุลาเลิศ	51	6	8	-
8	นายอุทร พงษ์ธนู	52	6	4	-
9	นายอินทร์ แสงมาศ	55	6	3	-
10	นายชุมพล อักษร	93	6	-	5
11	นางอรปรียา แสงมาศ	95	6	2	-
12	นางบุญหวาน อินทร์ตา	44	6	6	-
13	นางชาลิสา แสงมาศ	78	6	6	-
14	นางจันทิยา อักษร	56	6	-	4
15	นางน้อย แสงมาศ	83	6	-	2
16	นายแสง อักษร	65	6	3	5
17	นายดี รดรงค์	17	6	2	2
18	นางดวงฤดี อักษร	72	6	-	2
19	นางเพ็ญ ไชยศรีชะ	16	6	5	1
20	นางสาวสมัย คะเรรัมย์	14	6	3	1
21	นายเศษ หาดคำ	22	6	-	5
22	นางสีทา อักษร	20	6	-	2
23	นายปิ่น อักษร	8	6	7	3
24	นายเสย รดรงค์	30	6	4	5
25	นางยา อักษร	2	6	10	4

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่		จำนวนตัว	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่	โค	กระบือ
26	นายเต็ด อักษร	88	6	7	-
27	นายแนม อักษร	29	6	3	1
28	นายดอน อักษร	9	6	5	-
29	นางมะลิจันทร์ อักษร	87	6	-	3
30	นางปิยนุช อักษร	6	6	5	-
31	นางพันทอง ดอมเหลื่อม	90	6	3	-
32	นายเซ็ง อักษร	60	6	-	5
33	นางบุญมา เชื้อบรรดิษ	23	6	5	5
34	นางแก้ว อักษร	34	6	2	2
35	นายลี อักษร	81	6	3	3
36	นายห้า อักษร	21	6	3	-
37	นายเสนอ ยอดแก้ว	61	6	18	-
38	นายทักษิณ มีพันธุ์	1	6	-	6
39	นางทอง อักษร	99	6	4	-
40	นายเรือง แหวนวงศ์	62	6	10	-
41	นายอาตุล มีพรหม	36	6	3	4
42	นายบุญทัน อักษร	41	6	10	5
43	นายสมรักษ์ อักษร	74	6	3	-
44	นายจันทิ ประดับศรี	40	6	9	-
45	นายสายทอง ปประดับศรี	91	6	15	-
46	นาย แสง อักษร	64	6	3	-
รวมทั้งสิ้น				224	83

ตารางที่ 4 - 7 ทะเบียนผู้เลี้ยงโค-กระบือ

2. การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง

ชาวบ้านหนองแขว เลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง จำนวน 80 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 10 ตัว สำหรับการเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง สามารถปล่อยเลี้ยงให้ไก่หาอาหารกินได้อย่างอิสระ ดังนั้นชาวบ้านหนองแขว จึงนิยมเลี้ยงติดบ้านไว้ 10-20 ตัว เพื่อเป็นอาหารหรือไว้จำหน่ายในท้องถิ่นได้ โดยต้นทุนการเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง เฉลี่ยตัวละ 80 บาท สามารถขายได้ตัวละ 120 บาท

3. การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

ชาวบ้านหนองแขว เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ จำนวน 2 ครัวเรือน เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ทั้งสิ้น 30 ตัว สำหรับการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่นั้น จำเป็นต้องให้อาหารให้เพียงพอ ไก่จึงจะออกไข่ โดยต้นทุนการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่เฉลี่ย ตัวละ 900 บาท/ปี สามารถขายไข่ไก่ได้ตัวละ 1,240 บาท/ปี

4. การเลี้ยงเป็ด

การเลี้ยงเป็ดในบ้านหนองแขว มีทั้งหมด 12 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 9 ตัว เป็ดที่ชาวบ้านเลี้ยงมี 2 สายพันธุ์ คือ เป็ดพันธุ์เนื้อ ได้แก่ เป็ดเทศ เป็ดบาบารี เป็ดปักกิ่ง และเป็ดพันธุ์ไข่ เลี้ยงไว้เพื่อนำไข่มารับประทานเป็นอาหาร โดยชาวบ้านนิยมเลี้ยงเป็ด 2 สายพันธุ์ นี้ไว้เป็นสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ครัวเรือน การเลี้ยงเป็ดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการเลี้ยงแบบธรรมชาติ และให้อาหารบ้างในตอนเย็น วันละ 1 มื้อ บ้างก็ทำคอกขังไว้ในตอนกลางคืน กลางวันจะปล่อยให้อาหารกินตามธรรมชาติ โดยมีต้นทุนการเลี้ยงเป็ดเฉลี่ย 120 บาท/ตัว สามารถขายได้ 200 บาท

5. การเลี้ยงกบ

คนแรกที่น่ากบมาเลี้ยง คือ คุณครูเสนอ ยอดแก้ว นำมาเลี้ยงเมื่อปี พ.ศ.2552 และต่อมาชาวบ้านได้นำมาเลี้ยงเพิ่มขึ้นอีก 2 ครัวเรือนจนถึงปัจจุบัน วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกบ เพื่อบริโภคในครัวเรือนและสร้างรายได้ให้กับครอบครัว นอกจากนี้ยังเป็นการขยายพันธุ์กบไม่ให้สูญพันธุ์ โดยการเลี้ยงกบมีต้นทุน 2,500 บาท/บ่อ สามารถขายได้ 6,000 บาท/บ่อ

ภาพที่ 4.14 การเลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์

6. เลี้ยงปลาในบ่อดิน

การเลี้ยงปลาในบ่อดินคนที่เริ่มเลี้ยงปลาในบ่อในบ้านหนองแขวง เป็นคนแรก คือ นายพร อักษร ต่อมานายเสย รดรงค์ ได้งบประมาณเพื่อขุดบ่อน้ำจากโครงการเงินฟื้นฟู ของรัฐบาล ช่วงในปีพ.ศ 2535 เพื่อให้ชาวบ้านมีบ่อเลี้ยงปลาไว้บริโภค และจำหน่าย

พ.ศ. 2560 นายชาญ คำเรียงศรี ประมงอำเภอบางคล้า ได้สนับสนุนโครงการเลี้ยงปลาตะเพียนเพื่อการแปรรูปให้แก่ชาวบ้านหนองแขวง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านหนองแขวง เลี้ยงปลาตะเพียนเพื่อแปรรูปเป็นปลาสาม ซึ่งได้สนับสนุนพันธุ์ปลาตะเพียนพร้อมอาหาร แบ่งการเลี้ยงปลาตะเพียน 2 รูปแบบ คือ เลี้ยงในที่สาธารณะ คือ บริเวณหนองแขวง จำนวน 30,000 ตัว และบ่อน้ำส่วนบุคคลจำนวน 10 บ่อ ๆ ละ 2,000 ตัว ดังนี้ (1) นายเด็ด อักษร (2) นายภูกิจ โชคแสงเพ็ง (3) นายเชียร อักษร (4) นายคมสิทธิ์ อักษร (5) นายบุญยืน ไชยศรีชะ (6) นายตี รดรงค์ (7) นายเสย รดรงค์ (8) นายชุมพล อักษร (9) นางหัน อักษร (10)นายกฤษณะ อักษร

7. การเลี้ยงหมู

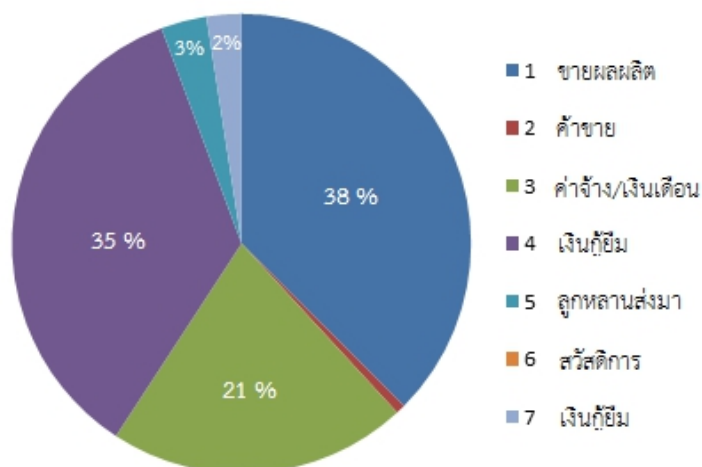
นาย พร อักษร เป็นคนที่น่าสนใจเลี้ยงที่บ้านหนองแขวงใน พ.ศ.2513 หมูจำนวน 10 ตัว และได้มาหยุดปี พ.ศ.2519 และต่อมาได้นำมาเลี้ยงใหม่ในปี พ.ศ.2550 จำนวน 10 ครัวเรือน และได้หยุดเลี้ยงเป็นบางครัวเรือน ปัจจุบันยังเลี้ยงอยู่ 2 ครัวเรือน เลี้ยงหมู จำนวน 38 ตัว โดยมีต้นทุนเฉลี่ยตัวละ 4,000-5,000 บาท สามารถขายได้เฉลี่ยตัวละ 7,000-8,000 บาท

4.3.4 ผลการปฏิบัติการวิจัย

4.3.4.1 การจัดการด้านการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สิน

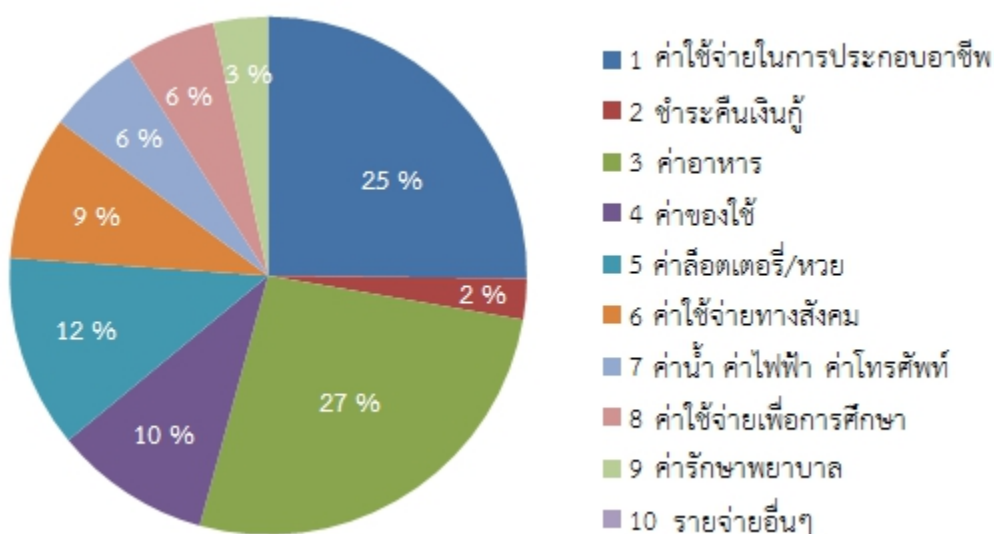
ผลจากการเก็บข้อมูลด้านการประกอบอาชีพของชาวบ้านหนองแขวง ทำให้ทราบว่าบ้านหนองแขวง มีอาชีพที่หลากหลาย มีรายได้จากการประกอบอาชีพต่างๆในชุมชน และมีหนี้สินในครัวเรือนจำนวนมากเช่นกัน ทีมวิจัยจึงได้จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ทราบข้อมูลด้านรายรับและรายจ่ายในครัวเรือนเป้าหมาย โดยได้ทำการจัดเก็บข้อมูลรายรับ รายจ่าย จำนวน 12 คน พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่จัดเก็บข้อมูลรายรับจาก 3 อันดับแรก ดังนี้

- 1) ขายผลผลิตทางการเกษตร ร้อยละ 38
- 2) เงินกู้ยืม ร้อยละ 35
- 3) ค่าจ้าง/เงินเดือน ร้อยละ 21

ภาพที่ 4-15 แผนภูมิแสดงรายรับในครัวเรือน

และมีรายจ่ายในครัวเรือน 3 อันดับแรก คือ ค่าอาหาร ร้อยละ 27 ,ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ ร้อยละ 25 และค่าลือตเตอร์/ห่วย ร้อยละ 12 จากข้อมูลข้างต้น ทำให้ทราบว่ากลุ่มเป้าหมายมีรายจ่ายเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะรายจ่ายที่เกิดขึ้นจากการซื้ออาหารเพื่อการบริโภค มีรายจ่ายจากการซื้อเนื้อสัตว์ ผักสด ไข่ไก่ และอาหารสำเร็จรูป รวมกันเป็นเงินทั้งหมด จำนวนทั้งสิ้น 21,319 บาท ทั้งนี้จากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาพบว่า มีสาเหตุที่สำคัญ เนื่องจาก วิถีความเป็นอยู่ของชุมชน ได้เปลี่ยนแปลงสู่ การดำรงอยู่แบบการซื้อเพื่อการอยู่การกิน โดยเฉพาะการซื้อสินค้าจาก รถเร่ที่นำสินค้าจากตลาด มากระจาย สู่ชุมชน คนในชุมชนมีความสะดวกสบายในการซื้อหาสินค้าดังกล่าว

ภาพที่ 4-16 แผนภูมิแสดงรายจ่ายในครัวเรือน

จากข้อมูลข้างต้นย่อมแสดงให้เห็นว่า รายจ่ายด้านการซื้ออาหารเพื่อบริโภคในชุมชน เป็นปัญหาลำดับแรกที่ชุมชนให้ความสนใจ เพราะเป็นรายจ่ายที่สำคัญ ทีมวิจัยบ้านหนองแวง จึงได้กำหนดแนวทางการลดรายจ่ายในชุมชน ขึ้นจำนวน 4 กิจกรรม ดังนี้

- 1) การปลูกพืชผสมผสาน
- 2) การทำปุ๋ยหมัก
- 3) การทำอาหารสัตว์
- 4) การแปรรูปปลา

ทีมวิจัย ได้จัดกิจกรรมประชุมประชาคมเพื่อทบทวนกติกา/ข้อปฏิบัติการใช้หนองแวงและที่สาธารณะประโยชน์รอบหนองแวง และสำรวจความต้องการของชาวบ้านหนองแวง ในการทำกิจกรรมเพื่อลดรายจ่ายทั้ง 4 กิจกรรม โดยมีผู้แจ้งความประสงค์ร่วมกิจกรรม จำนวน 35 คน ผลจากการประชุมประชาคมทำให้ได้กติกาการใช้หนองแวงร่วมกัน ดังนี้

- (1) คราวเรือนมีสิทธิเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่รอบหนองแวงได้ คราวเรือนละ 2 งาน และหากไม่ใช่ประโยชน์ใดๆ สามารถให้ผู้อื่นเข้าใช้ประโยชน์แทนได้
- (2) ปลูกได้เฉพาะพืชผักสวนครัว และพืชล้มลุกเท่านั้น
- (3) ห้ามปลูกไม้ยืนต้นในพื้นที่หนองแวง ยกเว้นการปลูกเพื่อเป็นแนวเขตหน้าแปลง 1 -

2 ต้น เท่านั้น

- (4) ห้ามปลูกพืชไร่ ได้แก่ อ้อยและมันสำปะหลัง
- (5) ห้ามไม่ให้สร้างโรงเรือนใดๆ ในพื้นที่รอบหนองแวง
- (6) สามารถเลี้ยงปลาในกระชังในพื้นที่หนองแวงได้
- (7) การจับปลาในหนองแวง สามารถจับเมื่อได้รับอนุญาตเท่านั้น และกำหนดให้มีการ

ขายบัตรจับปลาในหนองแวงทุกๆ 3 ปี

4.3.4.2 การปลูกพืชผสมผสานในพื้นที่ตนเองและริมหนองน้ำสาธารณะ

การปลูกพืชแบบผสมผสาน เป็นการอาศัยหลักการความสัมพันธ์ระหว่างพืช สิ่งมีชีวิต และจุลินทรีย์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศตามธรรมชาติมาจัดการและปรับใช้ในระบบการเกษตร ตัวอย่าง เช่น การปลูกตาลโตนดในนาข้าว การปลูกพืชไร่ผสมกับถั่ว การปลูกทุเรียนร่วมกับสะตอ การปลูกกระถินในสวนยาง เป็นต้น โดยที่ยังมีความหลากหลายของพืชปลูกมากเท่าใด ก็จะสามารถเพิ่มเสถียรภาพให้กับระบบมากขึ้นเท่านั้น

ผลจากการทบทวนกติกาการใช้หนองแวง และสำรวจความต้องการของชาวบ้านหนองแวงที่ประสงค์จะปลูกพืชผักในพื้นที่รอบหนองแวง ทำให้มีพื้นที่ว่าง จำนวน 12 ไร่ ซึ่งทีมวิจัยหนองแวงได้ทำการสำรวจผู้ที่สนใจในการปลูกพืชผสมผสาน และสำรวจตลาดเพื่อรับรองสินค้าทางการเกษตร ทีมวิจัยสนใจการปลูกพริก จึงได้ทำการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์พริกและพืชผักสวนครัว โดยได้ดำเนินการปลูกพริกทั้งหมด 6 ไร่ ได้พริกเฉลี่ย 160 กิโลกรัม/ไร่ มีรายได้จากการขายพริก จำนวน 38,400 บาท และแบ่งพื้นที่ให้สมาชิกในทีมวิจัยทำการปลูกพืชผักสวนครัว จำนวน 6 ไร่

ภาพที่ 4.17 ภาพการปลูกในพื้นที่ส่วนตัวของทีมวิจัย

4.3.4.3 การแปรรูปปลาตะเพียน ปลานิล และปลาดุก

ชาวบ้านหนองแวงได้รับการสนับสนุนจากประมงอำเภอปรังค์ภู์ สนับสนุนให้ชาวบ้านหนองแวงเลี้ยงปลาตะเพียน 2 รูปแบบ คือ เลี้ยงในที่สาธารณะ คือ บริเวณหนองแวง จำนวน 30,000 ตัว และบ่อน้ำส่วนบุคคลจำนวน 10 บ่อ ๆ ละ 2,000 ตัว ดังนี้ (1) นายเต็ด อักษร (2) นายภูกิจ โชคแสงเพ็ง (3) นายเชียร อักษร (4) นายคมสิทธิ์ อักษร (5) นายบุญยืน ไชยศรีชะ (6) นายดี รดรงค์ (7) นายเสย รดรงค์ (8) นายชุมพล อักษร (9) นางหัน อักษร (10) นายกฤษณะ อักษร

การแปรรูปปลาเป็นการถนอมอาหารโดยกรรมวิธีต่างๆ ซึ่งยังคงมีคุณลักษณะและคุณภาพที่ผู้บริโภคต้องการ ทั้งนี้เนื่องจากสัตว์น้ำเน่าเสียง่ายกว่าเนื้อสัตว์ประเภทอื่น ฉะนั้นจึงควรเก็บรักษาสัตว์น้ำทันทีที่จับขึ้นมาได้เพื่อให้สัตว์น้ำมีคุณภาพที่ดีจนกว่าจะนำไปประกอบอาหารหรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่อไป ผลิตภัณฑ์ปลาที่ได้จะมีคุณภาพดีหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของสัตว์น้ำสดที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบ

วัตถุประสงค์ของการแปรรูปปลา

- (1) เพื่อให้มีปลาบริโภคหลายชนิดตลอดทั้งปี
- (2) เพื่อให้ผู้บริโภคมีโอกาสเลือกได้มากขึ้น
- (3) เพื่อเพิ่มมูลค่าของปลา

การทำปลาส้มปลาตะเพียน

อุปกรณ์

- (1) เชียงฟ้า
- (2) มีด
- (3) กาละมังใบใหญ่
- (4) ครก สาก
- (5) ตาข่าย
- (6) ถุงพลาสติกบรรจุปลา

วัตถุดิบ

- (1) ปลาตะเพียน
- (2) เกลือ
- (3) กระเทียม
- (4) ข้าวสุก (ข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้าก็ได้)

อัตราส่วน

(1) ปลาตะเพียน	1 กิโลกรัม
(2) เกลือ	200 กรัม
(3) กระเทียม	150 กรัม
(4) ข้าวสุก	200 กรัม

วิธีทำ

- (1) นำปลาตะเพียนมาขอดเกล็ดออก
- (2) ใช้มีดผ่าท้องปลาทางยาว เอาไส้ออกให้หมด
- (3) ล้างให้สะอาด ใช้แปรงสีฟันทำความสะอาด
- (4) บั้งปลาตะเพียนแนวเฉียงถี่ๆ
- (5) ผึ่งปลาไว้ให้สะเด็ดน้ำ ทิ้งไว้ประมาณ 10 - 20 นาที
- (6) เอาเกลือ 200 กรัม มาคลุกเคล้ากับปลาให้เข้ากัน
- (7) นำปลามาเรียงกัน หายท้องปลาขึ้น ทิ้งไว้ 2 ชั่วโมง
- (8) ล้างน้ำสะอาด แล้วนำมาเรียงเอาท้องปลาลงทิ้งไว้ให้หมาดๆ ประมาณ 10 - 20 นาที
- (9) นำกระเทียมมาตำ ผสมเกลือ 10 กรัม (ใหญ่) ตัวเล็ก 8 กรัม
- (10) นำกระเทียมคลุกเคล้าให้เข้ากับตัวปลา ใส่ท้องปลาด้วย
- (11) นำข้าวสุก ล้างน้ำให้สะอาด แล้วผึ่งให้หมาดแล้วนำมาใส่ท้องปลา
- (12) เก็บปลาใส่ภาชนะที่ไม่มีลมเข้าได้ ทิ้งไว้ในอุณหภูมิห้อง 3 - 5 วัน สามารถนำไปประกอบอาหารรับประทานได้
- (13) การเก็บรักษาปลาส้มให้นำไปแช่แข็งในช่องฟรีชตู้เย็น

ภาพที่ 4 - 18 ภาพการประชุมเชิงปฏิบัติการแปรรูปปลาตะเพียน ปลานิล และปลาดุก

การทำปลาร้าปลานิล

- (1) ปลานิล 1 กิโลกรัม
- (2) เกลือ ปลาตัวใหญ่ 130 กรัม ปลาตัวเล็ก 120 กรัม*
- (3) กระเทียม 130 กรัม
- (4) ข้าวคั่ว 130 กรัม

วิธีทำ

- (1) ขอดเกล็ดปลานิลออก
- (2) ผ่าท้องปลานิลทางยาว เอาไส้ออกล้างให้สะอาด
- (3) นำปลานิลมาล้างทางเฉียง แล้วทิ้งไว้ให้สะเด็ดน้ำ
- (4) น้ำเกลือ 150 กรัม ผสม/คลุกเคล้าในตัวปลา
- (5) ตำกระเทียมให้ละเอียดแล้วนำกระเทียมคลุกเคล้ากับตัวปลา หากถ้าไม่ชอบเปรี้ยวไม่ต้องใส่

กระเทียม

- (6) นำข้าวคั่วคลุกให้ทั่วตัวปลา
- (7) การเก็บรักษา ใส่ถุงใส่ลม ไว้ในอุณหภูมิห้อง 3-5 วัน
- (8) การเก็บรักษาปลาร้าปลานิล ให้นำไปแช่แข็งในช่องฟรีซตู้เย็น

จากการอบรมการแปรรูปปลาสามปลาตะเพียน และปลาร้าปลานิล ปลาร้าปลาดุก มีผู้นำไปทำเป็นอาชีพเสริม จำนวน 5 คน จากผู้เข้าร่วมอบรมจำนวน 35 คน

4.3.4.4 การทำปุ๋ยหมัก

บ้านหนองแขว เป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม ทำนา และสวนยางพารา เป็นอาชีพหลัก ต้นทุนการผลิตที่สำคัญ คือ ปุ๋ย ปัจจุบันมีการใช้ทั้งปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยเคมี ทำให้ต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง ทีมวิจัยจึงได้จัดการอบรมทำปุ๋ยหมักจากปุ๋ยคอก เพื่อให้เกษตรกรได้ลดต้นทุนการผลิต โดยได้เชิญ นางอังสุมาริน ทอแสง วิทยากรจากวิทยาลัยเกษตรศรีสะเกษ มาให้ความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักจากปุ๋ยคอก ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

ปุ๋ยหมักชีวภาพ หมายถึง ปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากหมักบ่มสารอินทรีย์ด้วยจุลินทรีย์ที่ทำหน้าที่ย่อยสลายอินทรีย์วัตถุให้สลายตัว และผูกพันไปบางส่วน ทำให้ได้ปุ๋ยที่มีลักษณะสีคล้ำดำ มีลักษณะเป็นผง ละเอียด เหมาะสำหรับการปรับปรุงดิน และให้อาตุอาหารแก่พืช

วัสดุอินทรีย์ที่ใช้สำหรับการหมัก อาจเป็นเศษพืชสด วัสดุอินทรีย์เผา รวมถึงอาจผสมซากของสัตว์ หรืออาจผสมปุ๋ยคอกก็ได้ และหากนำมากองรวมกัน พร้อมรดน้ำอย่างสม่ำเสมอ จุลินทรีย์ก็จะทำการย่อยสลายขึ้นซึ่งสังเกตได้จากกองปุ๋ยหมักจะมีความร้อนเกิดขึ้น เมื่อเกิดความร้อนจึงจำเป็นต้องคลุกกลับกองปุ๋ย และรดน้ำให้ทั่ว ซึ่งจะทำให้จุลินทรีย์ย่อยสลายสารอินทรีย์ได้อย่างทั่วถึง และหากความร้อนในกองปุ๋ยหมักมีอุณหภูมิใกล้เคียงกันในทุกจุด และความร้อนมีน้อยจึงจะแสดงได้ว่า ปุ๋ยหมักปุ๋ยพร้อมใช้งานแล้ว

ปุ๋ยหมักที่ย่อยสลายได้ดีแล้วจะมีลักษณะเป็นเม็ดละเอียดสีน้ำตาลดำ มีความร่วนซุย และมีกลิ่นฉุนของการหมัก เมื่อนำปุ๋ยหมักไปใช้ในแปลงเกษตรก็จะช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน ทั้งช่วยเพิ่มแร่ธาตุอินทรีย์วัตถุ ปรับสภาพความเป็นกรด-ด่าง และช่วยให้ดินอุ้มน้ำได้ดีขึ้น เป็นต้น

ปุ๋ยหมักจากปุ๋ยคอก

อัตราส่วน

- (1) มูลสัตว์ต่างๆ เช่น ไก่ สุกร เป็ด ค้างคาว วัว อื่นๆ ผึ่งให้แห้ง 1 ส่วน หรือ 1 กระสอบ
- (2) แกลบดิบ หรือ ฟางแห้ง หญ้าแห้ง ใบไม้แห้ง ตบขวาแห้ง ขี้เลื่อย 1 ส่วน หรือ 1 กระสอบ
- (3) รำละเอียด หรือ มันสำปะหลังป่น คายข้าว 1 ส่วน หรือ 1 กระสอบ
- (4) EM+กากน้ำตาล อย่างละช้อนโต๊ะ ผสมน้ำ 10 ลิตร หรือ 1 ถัง คนให้เข้ากัน

วิธีทำ

- (1) คลุกรำละเอียด กับมูลสัตว์แห้งที่บดหรือย่อยให้เล็กเข้าด้วยกัน
- (2) นำแกลบดิบ หรือวัสดุที่ใช้แทนตัดสั้นๆ จุ่มลงในถังน้ำที่ผสม EM+กากน้ำตาลไว้ ช้อนเอามาคลุกกับรำและมูลสัตว์ที่ผสมไว้แล้ว คลุกส่วนทั้งทั้งหมดให้เข้ากัน
- (3) ความชื้นให้ได้ 40-50% ดูได้จากการทำส่วนผสมเมื่อบีบเป็นก้อน จะไม่มีน้ำไหลออกจากจากง่ามนิ้ว และแตกเมื่อคลายมือออก หรือเมื่อทิ้งลงพื้น แสดงว่าใช้ได้
- (4) นำส่วนผสมไปใส่กระสอบ ถุงปุ๋ย หรือถุงอาหารสัตว์ ที่อากาศถ่ายเทได้ $\frac{3}{4}$ ของกระสอบ ไม่ต้องกดแน่น มัดปากกระสอบไว้ พลิกกระสอบแต่ละด้านทุกวัน วันที่ 2-3 จับกระสอบจะดูร้อน อุณหภูมิประมาณ 50-60 องศา วันที่ 4-5 จะค่อยๆ เย็นลง จนอุณหภูมิปกติ เปิดกระสอบดูจะได้จุลินทรีย์แห้งร่วนนำไปใช้ได้
- (5) หากไม่มีกระสอบ หรือทำปริมาณมาก เมื่อผสมกันดีแล้ว ให้นำไปกองบนกระสอบป่าน หรือ ฟางแห้งที่ใช้รองพื้นหนาประมาณ 1 ฟุต แล้วคลุมด้วยกระสอบ หรือสแลนกลับวันละ 1-2 ครั้งให้อากาศถ่ายเททั่วถึงประมาณ 5-7 วัน ดูให้อุณหภูมิปกติจุลินทรีย์แห้งร่วนดี เก็บใส่ถุงไว้ใช้

ประโยชน์ของการกลับกองปุ๋ยหมัก

- (1) เพื่อให้การหมักทั่วถึง
- (2) ทำให้แห้งเร็ว
- (3) ไม่จับเป็นก้อนแข็ง ง่ายต่อการนำไปใช้

การเก็บรักษา

*เก็บจุลินทรีย์แห้งไว้ในที่ร่ม ไม่ให้โดนแดด หรือฝน หรือที่มีความชื้นเก็บรักษาได้ประมาณ 1 ปี

ภาพที่ 4 - 19 ภาพการทำปุ๋ยหมัก

4.3.4.5 การทำอาหารสัตว์ สูตรการทำอาหารปลา อาหาร กบ อาหารไก่

วัตถุดิบ

- (1) ปลาป่นแห้ง 1 กิโลกรัม
- (2) ข้าวโพดบด 1 กิโลกรัม
- (3) รำอ่อน 3 กิโลกรัม
- (4) กากมะพร้าว 3 กิโลกรัม
- (5) กากถั่วเหลือง 1 กิโลกรัม
- (6) ใบกระถิน หรือผักบั้ง 5 กิโลกรัม
- (7) เกลือ 2 ชีด
- (8) กล้วยน้ำว่า 2 หวี
- (9) EM 10 ช้อนโต๊ะ
- (10) กากน้ำตาล 10 ช้อนโต๊ะ
- (11) น้ำมันพืช 150 มล.
- (12) น้ำสะอาด 1 ลิตร

ขั้นตอนการทำ

- (1) นำวัสดุข้อที่1-8 ผสมรวมกัน นวดให้เข้ากัน ผสมข้อ 8,10,12 เข้าด้วยกัน รดลาดนวดให้เข้ากัน
 - (2) นำอาหารที่ผสมอัดเป็นเม็ดเรียบร้อยนำ ผึงลม เก็บไว้ให้ ปลา กบ ไก่กิน
- การนำไปใช้ **นำไปหว่านให้ปลากิน วันละ 2 มื้อ เช้า-เย็น หว่านให้ให้ทั่วบ่อ จุดเดิมเสมอ เพื่อให้ปลาเคยชิน หว่านให้ปลากินหมดภายใน 30 นาที แล้วค่อยเพิ่มใหม่

ภาพที่ 4 - 20 ภาพการทำอาหารปลา อาหาร กบ อาหารไก่

4.3.4.6 น้ำยาเอนกประสงค์

ผลจากการวิเคราะห์ปัญหิครวเรือน ทำให้ทราบว่า ครวเรือนมีค่าใช้จ่ายในด้านของใช้ในครวเรือน ร้อยละ 1๐ ซึ่งของใช้ในครวเรือนบางชนิดสามารถผลิตใช้เองได้ เช่น น้ำยาล้างจาน แชมพู สบู่ เป็นต้นที่มิวิจัย จึงได้จัดการอบรมทำน้ำยาเอนกประสงค์ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครวเรือน

น้ำยาเอนกประสงค์เป็นน้ำยาทำความสะอาดที่ประกอบด้วยสารสกัดจากธรรมชาติ (น้ำหมักผลไม้) และสารเคมี (สารชำระล้าง N70, เกลือ-Sodium Chloride-NaCl, น้ำเปล่า-H₂O) ใช้ได้ทั้งล้างจาน ชักผ้า ขัดห้องน้ำ ล้างรถ ถูบ้าน ล้างเช็ดทำความสะอาดอุปกรณ์ที่ทำจากทั้งจากโลหะหรือโลหะ ฯลฯ ข้อดีก็คือค่อนข้างจะเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพราะมีจุลินทรีย์ชนิดดีจากน้ำหมักผลไม้รสเปรี้ยวเป็นตัวช่วยย่อยสลายและขจัดสิ่งสกปรกทั้งสารเคมี สีและกลิ่นที่เกิดจากจุลินทรีย์ชนิดที่ไม่ดี เช่น ถ้านำไปชักผ้า จะช่วยป้องกันเชื้อราได้ ขัดห้องน้ำก็จะช่วยกำจัดกลิ่นได้ น้ำที่เหลือจากการล้างจาน ชักผ้า ก็สามารถนำไปรดต้นไม้ ช่วยย่อยสลายสารอาหารในดินให้เป็นปุ๋ยต่อไปได้อีก นอกจากนี้ ต้นทุนการผลิตก็ถือว่าต่ำมาก สามารถทำได้เองอย่างง่าย รวดเร็ว ต้นทุนเฉลี่ยไม่เกิน 10 บาท/ลิตร ซึ่งมีขั้นตอนวิธีการทำน้ำยาเอนกประสงค์ ดังนี้

อุปกรณ์

(1) หม้อต้ม	1 ใบ
(2) ถังสี	1 ใบ
(3) ผ้าขาวบาง	1 ผืน
(4) ไม้พาย	1 อัน

วัสดุ

(1) น้ำมะละกอต้มทั้งเปลือก	9 กิโลกรัม
(2) น้ำหมักชีวภาพ	1 กิโลกรัม
(3) น้ำซี้เถ้า	9 กิโลกรัม
(4) เอ็น 7๐ (N70)	1 กิโลกรัม
(5) เกลือ	2 กิโลกรัม
(6) สี กลิ่นตามใจชอบ (มะกรูด,ขมิ้นผง)	

วิธีทำ

- (1) ผ่านมะละกอเป็นชิ้นเล็กๆ
- (2) หม้อต้ม เติมน้ำเปล่า 5 ลิตร นำมะละกอที่ผ่านแล้ว ต้มประมาณ 3๐ นาที หลังจากนั้นเติมน้ำเพิ่มอีก 5 ลิตร ต้มต่อไปอีก 3๐ นาที จะเหลือน้ำประมาณ 9 ลิตรพอดี
- (3) นำน้ำที่ต้มไว้ ไปกรองด้วยผ้าขาวบาง เก็บน้ำที่ต้มไว้ในภาชนะ
- (4) นำ เอ็น 7๐ (N70) และเกลือเทลงในถังสี ใช้ไม้พายกวนไปในทิศทางเดียวกัน กวนให้เป็นเนื้อเดียวกัน

5. ค่อยๆ เติมน้ำที่ต้ม และน้ำหมักลงไปในถังสี กวนให้เป็นเนื้อเดียวกัน แล้วพักไว้ให้เย็นและฟองยุบ จึงนำไปบรรจุใส่ขวดไว้ใช้

ประโยชน์

1. ใช้ในการล้างภาชนะต่างๆ
2. ใช้ในการซักผ้า

ภาพที่ 4.21 ภาพน้ำยาเอนกประสงค์

4.3.4.7 การทำสบู่ก้อน

วัสดุ

1. เกล็ดสบู่ 1 กิโลกรัม
2. น้ำสมุนไพร (มะขาม, น้ำผึ้ง) 2 ชีด
3. กลิ่นธรรมชาติ หรือ น้ำหอม

อุปกรณ์

- (1) หม้อต้ม 1 ใบ
- (2) ไม้พาย 1 อัน
- (3) พิมพ์สบู่

วิธีการทำ

ทำให้เกล็ดสบู่ไหม้ (๑) นำเกล็ดสบู่ใส่หม้อต้ม ต้มด้วยไฟอ่อนๆ จนละลายเป็นน้ำ อย่าใช้ไฟแรงเพราะจะทำให้เกล็ดสบู่ไหม้

- (2) เมื่อเกล็ดสบู่ ละลายเป็นน้ำให้เติมน้ำสมุนไพรจนให้เข้ากัน
- (3) นำน้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันมะกอกทาที่พิมพ์สบู่
- (4) เทสบู่ลงพิมพ์ รอให้พิมพ์แห้ง ประมาณ 4๐ นาที
- (5) ปิดกล่อง

ประโยชน์

- (1) ใช้อาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย

ภาพที่ 4 - 22 ภาพการทำสบู่ก้อน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยวิจัยโครงการการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนา โดยเลือกพื้นที่บ้านหนองแวง เป็นพื้นที่ดำเนินงานวิจัย บัดนี้ได้ดำเนินงานวิจัยเสร็จสิ้นแล้ว ทีมวิจัยบ้านหนองแวงจึงได้รวบรวมข้อมูลผลการวิจัย ข้อสรุป และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

- 5.1 สรุปผลเชิงกระบวนการวิจัย
- 5.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัย
- 5.3 สรุปผลการดำเนินโครงการวิจัย
- 5.4 อภิปรายผลการวิจัย
- 5.5 สรุปผลเชิงการพัฒนา
- 5.6 ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน
- 5.7 ข้อเสนอแนะการวิจัย
- 5.8 บทเรียนของนักวิจัยบ้านหนองแวง

5.1 สรุปผลเชิงกระบวนการวิจัย

ทีมวิจัยบ้านหนองแวงสรุปผลเชิงกระบวนการวิจัยได้ ดังนี้

5.1.1 ประชุมทีมวิจัย ทีมวิจัยมีความเข้าใจแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และมีแผนปฏิบัติการร่วมกัน รับรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง เพื่อที่จะขับเคลื่อนงานร่วมกัน ในระดับพื้นที่ต่อไป

5.1.2 ประชุมชี้แจงโครงการต่อชุมชนเพื่อสร้างทีมวิจัยชุมชนและการกำหนดแผนงานวิจัยร่วมกับชุมชน เป็นการชี้แจงความเป็นมาของการดำเนินงานโครงการวิจัยให้ชาวหนองแวงมีความเข้าใจและร่วมกับทีมวิจัยในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม

5.1.3 อบรมการออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นการสร้างความเข้าใจแนวคิด หลักการ กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้สามารถออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลโครงการของตนเองได้ และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้จากการอบรม ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโครงการวิจัยของตนเองได้อย่างเหมาะสม

5.1.4 จัดเก็บข้อมูลบริบทชุมชน ทีมวิจัยได้เชิญปราชญ์และผู้เฒ่าในอดีตน มาให้ข้อมูล จำนวน 15 คน ทำให้ทราบข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและผังเครือญาติครบถ้วน มีแผนผังหมู่บ้าน และผังเครือญาติที่ถูกต้อง

5.1.5 จัดเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรของชุมชน ทีมวิจัยได้ทบทวนข้อมูลพัฒนาการประกอบอาชีพในชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และมีแผนผังทรัพยากรของชุมชน

5.1.6 สถานการณ์หนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง ทีมวิจัยใช้แบบสำรวจในการจัดเก็บข้อมูลชาวบ้านให้ความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลตามแบบสำรวจ เพียงร้อยละ 73 ครั้วเรือนที่อาศัยอยู่จริง 80 ครั้วเรือน แต่จัดเก็บข้อมูลหนี้สินในครั้วเรือนได้เพียง 59 ครั้วเรือน ผลปรากฏว่า ครั้วเรือนที่ไม่มีหนี้สิน จำนวน 5 ครั้วเรือน และครั้วเรือนที่มีหนี้สินจำนวน 54 ครั้วเรือน ซึ่งจำแนกได้ ดังนี้ (1) ครั้วเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 1 แห่ง จำนวน 6 ครั้วเรือน (2) ครั้วเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 2 แห่ง จำนวน 31 ครั้วเรือน (3) ครั้วเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 3 แห่ง จำนวน 10 ครั้วเรือน (3) ครั้วเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 4 แห่ง จำนวน 3 ครั้วเรือน

หนี้ในระบบ เป็นหนี้เครือข่าย โดยการนำที่ดินทำกิน/ที่นา ไปจำนำให้แก่เครือข่ายจำนวน 2 ราย เป็นเงิน 130,000 บาท

หนี้ในระบบ จำนวน 52 ครั้วเรือน ดังนี้ (1) สหกรณ์การเกษตรสาขารังนก จำนวน 28 ราย เป็นเงิน 3,900,000 บาท (2) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จำนวน 27 ราย เป็นเงิน 6,587,000 บาท (3) ธนาคารกสิกรไทย จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 2,000,000 บาท (4) ธนาคารออมสิน จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 80,000 บาท (5) กองทุนหมู่บ้านกองทุนหมู่บ้าน (กทบ.) จำนวน 50 ราย เป็นเงิน 2,097,300 บาท (6) บัตรเครดิต จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 20,000 (7) สินเชื่อบุคคล จำนวน 2 ราย เป็นเงิน 800,000 บาท (8) กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 100,000 บาท

5.1.7 ชุดความรู้การจัดการของหนี้สินแบบครั้วเรือน ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์ ชาวบ้านหนองแวงที่สามารถจัดการหนี้สินของตนเองได้ จำนวน 3 ครั้วเรือน

5.1.8 ศึกษาแบบตลาดในและนอกชุมชน ทีมวิจัยได้ศึกษาตลาดในอำเภอปรางค์กู่ และอำเภอใกล้เคียง ทำให้เรียนรู้ระบบกลไกตลาดมากขึ้น และการเชื่อมโยงเครือข่ายการขายสินค้าเกษตร

5.1.9 ศึกษาฐานเกษตรผสมผสานเพื่อศึกษารูปแบบลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ ทีมวิจัยบ้านหนองแวง และชาวบ้านหนองแวงได้ศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสุขวัฒนา ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เรียนรู้ระบบการบริหารจัดการน้ำและที่สาธารณะประโยชน์ พร้อมทั้งการทำเกษตรผสมผสานเพื่อลดรายจ่าย และสร้างรายได้

5.1.10 ประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ทีมวิจัยมีการประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการระยะที่ 2

5.1.11 นำเสนอข้อมูลต่อชุมชนและเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายและวางแผนปฏิบัติ ทีมวิจัย ได้นำเสนอข้อมูลต่อชุมชน เพื่อให้ร่วมกันตรวจสอบ ความถูกต้องและร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนได้ มีแผนปฏิบัติการระยะที่ 2 โดยกำหนดแผนปฏิบัติการ จำนวน 4 กิจกรรม

5.1.12 ประชุมทบทวนกติกา/ข้อปฏิบัติการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ จัดประชุมทบทวนกติกการใช้ประโยชน์หนองแวงร่วมกัน โดยเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดร่วมประชุม และร่วมกันกำหนดกติกการใช้ประโยชน์หนองแวง และพื้นที่สาธารณะรอบหนองแวง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ผลการประชุมประชาคมทำให้ได้กติกการใช้หนองแวงร่วมกัน ดังนี้

(1) ครั้วเรือนมีสิทธิเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่รอบหนองแวงได้ ครั้วเรือนละ 2 งาน และหากไม่ใช้ประโยชน์ใดๆ สามารถให้ผู้อื่นเข้าใช้ประโยชน์แทนได้

(2) ปลุกได้เฉพาะพืชผักสวนครัว และพืชล้มลุกเท่านั้น

(3) ห้ามปลูกไม้ยืนต้นในพื้นที่หนองแวง ยกเว้นการปลูกเพื่อเป็นแนวเขตหน้าแปลง 1-2 ต้น เท่านั้น

(4) ห้ามปลูกพืชไร่ ได้แก่ อ้อยและมันสำปะหลัง

(5) ห้ามไม่ให้สร้างโรงเรือนใดๆ ในพื้นที่รอบหนองแขวง

(6) สามารถเลี้ยงปลาในกระชังในพื้นที่หนองแขวงได้

(7) การจับปลาในหนองแขวง สามารถจับเมื่อได้รับอนุญาตเท่านั้น และกำหนดให้มี

การขายบัตรจับปลาในหนองแขวงทุกๆ 3 ปี

5.1.13 ประชุมเชิงปฏิบัติการปลูกพืชผสมผสานในพื้นที่ตนเองและพื้นที่รอบหนองแขวง โดยเชิญวิทยากรและปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ในการปลูกพืชผสมผสานและพืชเศรษฐกิจ ให้ความรู้ด้านการดูแลบำรุงรักษาพืช และวิธีการจัดการด้านการกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันโรคพืช และฝึกปฏิบัติการทำจุลินทรีย์แบบต่างๆ วิธีการทำน้ำหมักและปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตและลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีลง เป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาผลิตพืชผักแบบอินทรีย์ เพื่อความปลอดภัยทั้งกับผู้บริโภคและตัวเกษตรกรเองด้วย และสนับสนุนพันธุ์พืชให้แก่เกษตรกรที่ปลูกพืชผักรอบหนองแขวง ทำให้มีพื้นที่ปลูกพืชทั้งหมด 6 ไร่ และปลูกพืชผักสวนครัว คนละ 2 งาน

5.1.14 ประชุมเชิงปฏิบัติการแปรรูปปลาตะเพียน ปลานิล และปลาดุก บ้านหนองแขวงมีการส่งเสริมการเลี้ยงปลาตะเพียน จึงมีความพร้อมที่จะนำปลามาแปรรูป เป็นปลาสาม ที่มิจัยได้ดำเนินการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแปรรูปปลาตะเพียน โดยเชิญวิทยากร นายวิระ สีสต ซึ่งเป็นผู้รู้ในการแปรรูปปลา ได้แก่ ปลาร้า ปลาสาม มาให้ความรู้แก่กลุ่มที่สนใจแปรรูปปลา และสาธิตการทำปลาสามปลาตะเพียน ปลาร้าปลานิล ปลาร้าปลาดุก เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน

5.1.15 ประชุมเชิงปฏิบัติการทำอาหารสัตว์ และการทำปุ๋ยหมัก บ้านหนองแขวง เป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม ทำนา และสวนยางพารา เป็นอาชีพหลัก ต้นทุนการผลิตที่สำคัญ คือ ปุ๋ย ปัจจุบันมีการใช้ทั้งปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยเคมี ทำให้ต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง ที่มิจัยจึงได้จัดการอบรมทำปุ๋ยหมักจากปุ๋ยคอก เพื่อให้เกษตรกรได้ลดต้นทุนการผลิต โดยได้เชิญ นางอังสุมาริน ทอแสง วิทยากรจากวิทยาลัยเกษตรศรีสะเกษ มาให้ความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักจากปุ๋ยคอก ซึ่งเปี้ยวสดดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

ชาวบ้านหนองแขวงและที่มิจัยได้เรียนรู้วิธีทำอาหารสัตว์ (ปลา,ไก่,กบ,วัว) และการทำปุ๋ยหมัก

5.1.16 ประชุมสรุปผลการดำเนินงาน ที่มิจัยมีการวิเคราะห์ผลการปฏิบัติการ ระยะที่ 2 เพื่อสรุปผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการได้

5.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัย

ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เครื่องมือ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องมือ Canvas Application ซึ่งจากการจัดเวทีเรียนรู้เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน มีรายละเอียดตามประเด็นสำคัญ รายละเอียด ดังนี้

ผู้มีส่วนได้เสีย	ความต้องการส่งเสริมคุณค่า	สถานะปัจจุบันของพื้นที่วิจัย(ปัญหาและความต้องการ)	การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน	สิ่งที่ชุมชนได้รับ
1. นักวิจัย 13 คน 2. ชาวบ้านหนองแวง 3. ประมงอำเภอกอ 4. เกษตรอำเภอกอ 5. พัฒนาชุมชนอำเภอกอ	1. มีการใช้ประโยชน์พื้นที่บริเวณหนองแวง 2. เป็นแหล่งปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ของอำเภอกอ 3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	1. พื้นที่บริเวณรอบหนองแวงไม่ได้ใช้ประโยชน์ 2. ไม่มีการเชื่อมโยงตลาดส่งสินค้า	1. สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยการประชุม/ประชาคม ทบทวนกติกาการใช้ประโยชน์หนองแวง 2. สนับสนุนกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์หนองแวง	1. ชาวบ้านหนองแวงมีอาชีพเสริม 2. ชาวบ้านหนองแวงมีรายได้เพิ่มขึ้น
	ทรัพยากรและเทคโนโลยี		แนวทางการดำเนินงาน	
	1. พื้นที่รอบหนองแวง 46 ไร่ 2. มีน้ำเพื่อการเกษตรเพียงพอ 3. ปลาตะเพียน 4. องค์ความรู้ในการแปรรูปปลา		1. ประชุมทบทวนกติกาการใช้ประโยชน์หนองแวง 2. ส่งเสริมปลูกผักสวนครัวและพืชเศรษฐกิจ 3. อบรมเชิงปฏิบัติการแปรรูปปลาตะเพียน	
ต้นทุน/งบประมาณ		ผลตอบแทน/คุณค่าที่ชุมชนได้รับ		
1. พื้นที่รอบหนองแวง 46 ไร่ 2. มีน้ำเพื่อการเกษตรเพียงพอ 3. มีความรู้ในการปลูกผักสวนครัว 4. มีความรู้ในการแปรรูปปลาตะเพียน 5. งบประมาณสนับสนุนจาก สกว.		1. ชาวบ้านหนองแวงมีรายได้เพิ่มขึ้น 2. ชาวบ้านหนองแวงมีศักยภาพในการหารายได้ 3. หนี้สินในครัวเรือนลดลง		

ตารางที่ 5 - 1 การวิเคราะห์ข้อมูลบ้านหนองแวง

(1) สถานการณ์การวิจัยในพื้นที่

หนองแวง เป็นหนองน้ำสาธารณะประโยชน์เป็นหนองน้ำตามธรรมชาติ มีขนาดพื้นที่ทั้งหมด 57 ไร่ เป็นผืนน้ำจำนวน 11 ไร่ และเป็นที่สาธารณะประโยชน์จำนวน 46 ไร่ ถือครองเอกสารสิทธิ์หนังสือหลวง (นสล.) เมื่อปี 2537 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีโครงการขุดลอกหนองแวงเพื่อให้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมีการวางระบบท่อ ระบบพัก และกระจายน้ำเป็นหอคอยคอนกรีตสูงสำหรับส่งน้ำจำนวน 8 แห่ง เพื่อวางระบบน้ำส่งให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งหมู่บ้านหนองแวงได้มีกติการ่วมกันในการใช้ประโยชน์และจัดการที่ดินโดยจัดแบ่งให้แต่ละครอบครัวทำการเกษตรครอบครัวละ 1 งาน จัดสรรให้ 79 ครอบครัว ส่วนใหญ่จะมีการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อการบริโภคและจำหน่าย ต่อมาการปลูกพืชผักสวนครัวประสบปัญหาในด้านการตลาดจึงเลิกการใช้พื้นที่ดังกล่าว ปัจจุบันยังมีครัวเรือนที่ใช้

ประโยชน์จำนวน 12 ครัวเรือน พื้นที่ 4 ไร่ ปลุกพืชจำพวก พริก กล้วย และพืชผักสวนครัว ซึ่งมีรายได้จากการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ เฉลี่ยวันละ 200-300 บาท/ครัวเรือน

นอกจากใช้ประโยชน์ในด้านการปลูกพืช ชุมชนยังมีการส่งเสริมการปล่อยปลาร่วมกับประมงจังหวัดศรีสะเกษ โดยการปล่อยพันธุ์ปลาลงในพื้นที่หนองแขว จำพวก ปลาจั่น ปลาตะเพียน ปลานิล ปลายี่สก ปลากะโท ปลากะเม็ด ปลากบิก ปลานวลจันทร์ เป็นต้น ซึ่งชุมชนหนองแขวมักติดใจในการดูแลโดยให้คนในชุมชนช่วยกันดูแล หมู่บ้านจะจัดกิจกรรมขายบัตรจับปลา โดยเชิญชวนให้ผู้สนใจมาซื้อบัตรจับปลา ราคา 200 บาท โดยมีรายได้ 250,000 บาท/ปี ซึ่งรายได้จะนำไปเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและจัดซื้อพันธุ์ปลา

(2) ทรัพยากรและเทคโนโลยีที่ชุมชนมีอยู่

จากการจัดเก็บข้อมูล พบว่า พื้นที่ในโครงการวิจัย มีทรัพยากรที่มีคุณค่า คือ หนองแขว มีพื้นที่รอบหนองแขว 46 ไร่ มีแหล่งน้ำขนาด 11 ไร่ ซึ่งเพียงพอต่อการทำการเกษตรตลอดทั้งปี และมีปราชญ์ชุมชนในการปลูกพืชผสมผสานและเชื่อมโยงสู่ตลาดในท้องถิ่น จำนวน 2 ราย คือ นายชุมพล อักษร และนายไกรราษฎร์ สุทธาตุ ปราชญ์ด้านการแปรรูปอาหาร เช่น การทำปลาสาม ปลาห้า การดองผักและผลไม้

(3) ผู้มีส่วนได้เสีย

หากพิจารณาผู้ที่มีความเกี่ยวข้องของผู้มีส่วนได้เสียกับการใช้ประโยชน์พื้นที่บริเวณรอบหนองแขว พบว่ามีรายละเอียด ดังนี้ (1) นักวิจัยชุมชน จำนวน 13 คน (2) ชาวบ้านหนองแขวทุกคน (3) ประมงอำเภอปรางค์กู่ (4) สำนักงานเกษตรอำเภอปรางค์กู่ (5) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปรางค์กู่

(4) ความต้องการเสริมคุณค่า

จากสถานการณ์ข้อมูลที่ได้ จากงานวิจัย พบว่า ชุมชนไม่มีการใช้ประโยชน์พื้นที่บริเวณรอบหนองแขว ดังนั้น จึงต้องเสริมคุณค่าด้วยการส่งเสริมการจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ด้วยการปลูกพืชผักสวนครัวและพืชเศรษฐกิจ พร้อมกับพัฒนาแหล่งน้ำให้เป็นแหล่งปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ของอำเภอปรางค์กู่ เรียนรู้การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ปลาสาม ปลาห้า สมุนไพรตากแห้ง เป็นต้น เพื่อส่งเสริมเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร

(5) ต้นทุนงบประมาณ

ชุมชนบ้านหนองแขว มีต้นทุนในด้านทรัพยากร ได้แก่ พื้นที่รอบหนองแขว 46 ไร่ มีน้ำเพื่อการเกษตรเพียงพอ และมีผู้รู้ในการทำเกษตรผสมผสาน การปลูกผักสวนครัว มีความรู้ในการแปรรูปปลาตะเพียน และยังได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สกว. ในการขับเคลื่อนตามแผนปฏิบัติการวิจัยชุมชน

(6) แนวทางการดำเนินงาน สำหรับแนวทางในการดำเนินงาน ทีมวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้วกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

6.1 จัดประชุมทบทวนกติกาการใช้ประโยชน์หนองแขวร่วมกัน โดยเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดร่วมประชุม และร่วมกันกำหนดกติกาการใช้ประโยชน์หนองแขว และพื้นที่สาธารณะรอบหนองแขว เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

6.2 อบรมให้ความรู้การปลูกพืชผสมผสาน ในพื้นที่สาธารณประโยชน์รอบหนองแขง โดยเชิญวิทยากรหรือปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ในการปลูกพืชผสมผสานและพืชเศรษฐกิจ ให้ความรู้ด้านการดูแลบำรุงรักษาพืช และวิธีการจัดการด้านการกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันโรคพืช และฝึกปฏิบัติการทำจุลินทรีย์แบบต่างๆ วิธีการทำน้ำหมักและปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตและลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีลง เป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาผลิตพืชผักแบบอินทรีย์ เพื่อความปลอดภัยทั้งกับผู้บริโภคและตัวเกษตรกรเองด้วย และสนับสนุนพันธุ์พืชให้แก่เกษตรกรที่ปลูกพืชผักรอบหนองแขง

6.3 อบรมเชิงปฏิบัติการแปรรูปปลาตะเพียน บ้านหนองแขงมีการส่งเสริมการเลี้ยงปลาตะเพียน จึงมีความพร้อมที่จะนำปลามาแปรรูป เป็นปลาสาม ทีมวิจัยจะดำเนินการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแปรรูปปลาตะเพียน โดยเชิญวิทยากรหรือปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ในการแปรรูปปลา เช่น ปลาร้า ปลาสาม มาให้ความรู้แก่กลุ่มที่สนใจแปรรูปปลา และสาธิตการทำปลาสาม เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน

(7) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ด้วยการประชุมทบทวนกติกาการใช้ประโยชน์หนองแขง ร่วมกัน โดยเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดร่วมประชุม และร่วมกันกำหนดกติกาการใช้ประโยชน์หนองแขง และพื้นที่สาธารณประโยชน์รอบหนองแขง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

(8) สิ่งที่ชุมชนจะได้รับ

สิ่งที่ชุมชนจะได้รับจากการดำเนินโครงการ คือ มีการใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์ เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้แก่ชาวบ้านหนองแขง โดยทีมวิจัยจะเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตกับผู้สินค้า ทำให้ชาวบ้านที่ปลูกผักสวนครัวมีตลาดรองรับสินค้า และมีรายได้เพิ่มขึ้น

(9) คุณค่าที่ชุมชนจะได้รับ

ชุมชนบ้านหนองแขง มีการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะอย่างเต็มประสิทธิภาพ ผลิตพืชผักเชื่อมโยงตลาดในท้องถิ่น ส่งผลให้มีการสร้างงานสร้างรายได้ในชุมชน และมีศักยภาพในการชำระหนี้สิน ทำให้หนี้สินในครัวเรือนลดลง

5.3 สรุปผลการดำเนินโครงการวิจัย

5.3.1 บริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองแขง

ผลการวิจัยมีข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ ในด้านบริบทชุมชน ชุมชนบ้านหนองแขงก่อตั้งชุมชนเมื่อปี พ.ศ.2445 มีชาวบ้านอพยพจากบ้านผักไหมใหญ่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้มาจับจองตั้งหลักปักฐานทางด้านตะวันตกหนองน้ำได้ลากกลางป่า ตั้งหมู่บ้านและบริเวณทำมาหากิน เนื่องจากพื้นดินบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ เมื่อชาวบ้านผักไหมใหญ่ได้ทราบข่าวก็อพยพติดตามมาอีกจำนวนหนึ่ง จนหมู่บ้านได้ขยายครัวเรือนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ บ้านหนองแขงมีนามสกุลที่สำคัญ คือ อักษร โดยผู้ที่เป็นต้นตระกูล คือ มี คุณตาเจียม อักษร ซึ่งได้อพยพจากบ้านผักไหมใหญ่ จนถึงปัจจุบันมีจำนวน 101 ครัวเรือนบ้าน

หนองแวงดำรงอยู่บนพื้นฐานการทำเกษตรกรรม อาชีพหลักทำนา ปลูกลูกยางพารา วิธีการผลิตของชุมชนปรับเปลี่ยนสู่การผลิตในระบบสมัยใหม่ ทำการเกษตรแบบพึ่งพาเครื่องจักรแทนแรงงานคน ชุมชนมีการรวมกลุ่มองค์กร ตามระบบการจัดตั้งของรัฐ มีบางกลุ่มที่ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี แต่อย่างไรก็ตามชุมชนยังคงร่วมมือในกิจกรรมการทำนุบำรุงกิจการทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัดบ้านหนองแวงเป็นศูนย์กลางในการรวมพลังทางจิตใจของชุมชน

5.3.2 สถานการณ์หนี้สินและการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง

ทีมวิจัยบ้านหนองแวงได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลหนี้สินรายครัวเรือน ทั้งสิ้น 59 ครัวเรือน ผลปรากฏว่า ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน จำนวน 5 ครัวเรือน และครัวเรือนที่มีหนี้สินจำนวน 54 ครัวเรือน ซึ่งจำแนกได้ ดังนี้ (1) ครัวเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 1 แห่ง จำนวน 6 ครัวเรือน (2) ครัวเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 2 แห่ง จำนวน 31 ครัวเรือน (3) ครัวเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 3 แห่ง จำนวน 10 ครัวเรือน (3) ครัวเรือนที่เป็นหนี้จำนวน 4 แห่ง จำนวน 3 ครัวเรือน

5.3.2.1 หนี้ในระบบ เป็นหนี้เครือข่าย โดยการนำที่ดินทำกิน/ที่นา ไปจำนำให้แก่เครือข่าย จำนวน 2 ราย เป็นเงิน 130,000 บาท

5.3.2.2 หนี้ในระบบ จำนวน 52 ครัวเรือน ดังนี้ (1) สหกรณ์การเกษตรสาขาปรางค์กู่ จำนวน 28 ราย เป็นเงิน 3,900,000 บาท (2) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จำนวน 27 ราย เป็นเงิน 6,587,000 บาท (3) ธนาคารกสิกรไทย จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 2,000,000 บาท (4) ธนาคารออมสิน จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 80,000 บาท (5) กองทุนหมู่บ้านกองทุนหมู่บ้าน (กทบ.) จำนวน 50 ราย เป็นเงิน 2,097,300 บาท (6) บัตรเครดิต จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 20,000 (7) สินเชื่รถยนต์ จำนวน 2 ราย เป็นเงิน 800,000 บาท (8) กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) จำนวน 1 ราย เป็นเงิน 100,000 บาท

5.3.2.3 สาเหตุของการเกิดหนี้

(1) เป็นหนี้จากการทำการเกษตร บ้านหนองแวง มีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวนยาพารา และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งในการประกอบอาชีพมีต้นทุนการผลิตจำนวนมาก ทั้งค่าพันธุ์พืช/สัตว์ ค่าปุ๋ย/ยาฆ่าแมลง ค่าจ้าง/ค่าแรงงาน ค่าเครื่องจักร ค่าน้ำมัน ฯลฯ ผลการสำรวจข้อมูลหนี้สินบ้านหนองแวง ปรากฏว่า ครัวเรือนที่มีหนี้จากการทำการเกษตร จำนวน 39 ครัวเรือน เป็นหนี้ทั้งหมดจำนวน 1,586,080 บาท/ปี เฉลี่ยเป็นหนี้ครัวเรือนละ 40,668 บาท/ปี

(2) ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ค่าอุปโภคบริโภคความจำเป็นที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ต้องซื้อข้าวของเครื่องใช้อุปโภคบริโภคเข้าบ้านทุกเดือน ความจำเป็นถือว่าเป็นสาเหตุของการมีหนี้ที่สมเหตุสมผลที่สุดแม้ว่ารายได้จะไม่พอกับรายจ่ายแม้ว่าค่าครองชีพจะสูงขึ้นเรื่อยๆ แต่เรายังจำเป็นต้องกิน ต้องอยู่ ใช้น้ำ ใช้ไฟ ใช้โทรศัพท์ มีของใช้ในชีวิตประจำวัน ต้องเดินทางไปทำงาน ต้องจ่ายค่าเช่าบ้าน ใช้จ่ายสัพเพเหระจิปาถะในครอบครัว ลูกยังต้องไปโรงเรียน ต้องจ่ายค่าเทอม ค่าหนังสืออุปกรณ์การเรียน ทุกอย่าง

ล้วนแต่เป็นเรื่องจำเป็น เมื่อความจำเป็นนั้นมากเกินรายได้และเงินเก็บที่เรามี ทำให้เราตกอยู่ในสภาพเงินไม่พอใช้ คนจึงหาทางออกด้วยการกู้ จำเป็นต้องมีหนี้สิน จากการสำรวจข้อมูล พบว่า ชาวบ้านหนองแขง เป็นหนี้จากค่าใช้จ่ายในครัวเรือน จำนวน 25 ครัวเรือน หนี้จากการศึกษาบุตร จำนวน 5 ครัวเรือน เป็นหนี้ทั้งหมดจำนวน 3,231,872 บาท/ปี เฉลี่ยเป็นหนี้ครัวเรือนละ 107,729 บาท/ปี

(3) ลงทุนธุรกิจใหม่ จำนวน 2 ครัวเรือน นำไปประกอบธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย จำนวน 2,080,000 บาท

(4) ความอยากมีอยากได้ ความอยากมีอยากได้ เป็นสาเหตุที่น่ากลัวและต้องระวังให้มากที่สุด เพราะความอยากไม่ได้แตกต่างอะไรไปจากกิเลสเลย และความอยากจะเป็นสิ่งที่ทำให้คนกลายเป็นหนี้โดยไม่ได้คิดให้รอบคอบก่อน ส่วนใหญ่จะใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ เช่น พอไปเจอของสวยๆ งามๆ ก็เกิดความอยากได้ พอเห็นโฆษณาลดราคาสินค้าก็รีบอยากมี พอเห็นเพื่อนๆ มีกันหมดก็อยากตามไปซื้อโดยไม่ทันได้ั้งใจ ที่ควรระวังเป็นพิเศษก็คือ ความอยากได้ของฟุ่มเฟือย เพื่อสนองตอบความต้องการของตัวเองแบบฉาบฉวย ประเภที่ว่า ถ้าฉันใช้ของชิ้นนี้แล้วชีวิตฉันจะถูยกยกระดับไปอีกขั้น หรือเพื่อให้ดูแล้วตัวเองมีความเป็นอยู่หรือสถานภาพทางสังคมเทียบเท่ากับคนฐานะทางการเงินที่เหนือกว่า (คือเห็นข้างขึ้นแล้วพยายามจะขึ้นตามข้างนั่นเอง) ความอยากแบบนี้ทำให้คุณซื้อของฟุ่มเฟือยเกินกว่าฐานะของตนเอง จากการสำรวจพบว่า มีครัวเรือนที่เป็นหนี้จากการเช่าซื้อรถยนต์ จำนวน 2 ครัวเรือน เป็นเงิน 800,000 บาท

5.3.2.4 ผลกระทบของการเป็นหนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจ ครัวเรือนมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ มีภาระการส่งหนี้สินทุกๆ ปี ส่งผลให้ครัวเรือนขาดเงินทุนในการไปลงทุนต่อยอดประกอบอาชีพ รายได้ในแต่ละปีที่หามาได้ นำไปชำระหนี้เป็นส่วนใหญ่ เมื่อสถานการณ์เป็นดังนั้นแต่ละครอบครัวจึงปรับตัว โดยอพยพโยกย้ายไปทำงานต่างถิ่น จำนวน 20 ครัวเรือน ในลักษณะไปแบบครอบครัว เพื่อไปรับจ้างในระบบโรงงานอุตสาหกรรม ในพื้นที่กรุงเทพฯ สมุทรปราการ ชลบุรี ระยอง

(2) ด้านครอบครัว สถานการณ์ด้านครอบครัว ครัวเรือนที่มีหนี้สินจำนวนมาก จะมีความเครียด วิตกกังวลกลัวถูกยึดทรัพย์ ทำให้บางครอบครัวต้องโยกย้ายไปทำงานต่างถิ่น และทิ้งลูกให้ตายายเลี้ยง ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น ลูกหลานไม่เชื่อฟังตายาย และถูกเพื่อนชักชวนไปในทางที่ผิด จนเกิดปัญหาตามมา เช่น การออกโรงเรียนกลางคัน การยุ่งเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด เป็นต้น

(3) ด้านสังคม

การอพยพแรงงาน เมื่อครอบครัวมีหนี้สินจำนวนมากมีการอพยพโยกย้ายแรงงานไปทำงานต่างถิ่นของคนวัยแรงงานจึงเหลือเพียงกลุ่มวัยผู้สูงอายุและเด็ก

ขาดความร่วมมือในการจัดกิจกรรม เมื่อมีหนี้สินก็พยายามหาเงินมาใช้หนี้ และให้ความสำคัญกับงานของตนเองมากกว่าส่วนรวม เมื่อหมู่บ้านมีกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เขาก็ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้ เพราะต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ

ปัญหาหาเสพติด คนบางคนอยู่ในสภาพที่มีปัญหา เช่น ว่างงาน ยากจน ค่าใช้จ่ายเพิ่มโดยมีรายได้ลดลง หรือคนที่ มีหนี้สินมาก ฯลฯ เมื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ได้ก็หันไปใช้สิ่งเสพติด ช่วยผ่อนคลายความรู้สึกในความทุกข์ยากต่างเหล่านี้ แม้จะรู้ว่าเป็นชั่วครู่ช่วยยามก็ตาม เช่น กลุ่มใจที่เป็นหนี้คนอื่นก็ไปกินเหล้า ให้เมาเพื่อที่จะได้ลืมเรื่องหนี้สิน บางคนต้องการรายได้เพิ่มขึ้น โดยพยายามทำงานให้หนัก และ มากขึ้นทั้ง ๆ ที่ร่างกายอ่อนเพลียมากจึงรับประทานยากระตุ้นประสาทเพื่อให้สามารถทำงานต่อไปได้ เป็นต้น ถ้าทำอยู่เป็นประจำทำให้ติดสิ่งเสพติดนั้นได้

5.3.3 การประกอบอาชีพและรายได้บนฐานทรัพยากร

ฐานทรัพยากรในชุมชนบ้านหนองแวง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศ แบบที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีฐานทรัพยากรที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน ดังนี้

1) ป่าหนองกระแซงตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของบ้านหนองแวงมีพื้นที่จำนวน 1,600 ไร่ เป็นป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ ถิ่นครองสิทธิ์หนังสือหลวง(นสล.) ซึ่งมีชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันประกอบด้วย บ้านหนองแวง บ้านดู่ หมู่ 1 หมู่ 6 หมู่ 13 ตำบลดู่ ซึ่งร่วมกันใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ ในช่วงฤดูฝนจะนำวัวความเข้าไปเลี้ยงในป่าหนองกระแซงและการใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นแหล่งอาหารในชุมชน เมื่อถึงฤดูฝนจะมีอาหารตามธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชนให้ชุมชนได้ร่วมกันใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหาร เช่น เห็ด มีปลาตามธรรมชาติ กบ อึ่ง สัตว์ป่า เช่น กระรอก กระแต ไช้ผดแดง แมงจิ้งจก ผักพื้นบ้านและผักตามธรรมชาติ

2) หนองแวง เป็นหนองน้ำสาธารณะประโยชน์เป็นหนองน้ำตามธรรมชาติ มีขนาดพื้นที่ทั้งหมด 57 ไร่ เป็นผืนน้ำ 11 ไร่ และเป็นที่สาธารณะประโยชน์จำนวน 46 ไร่ ถิ่นครองเอกสารสิทธิ์หนังสือหลวง (นสล.) เมื่อปี 2537 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีโครงการขุดลอกหนองแวงเพื่อให้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมีการวางระบบท่อ ระบบพัก และกระจายน้ำเป็นหอคอยคอนกรีตสูงสำหรับส่งน้ำจำนวน 46 แห่ง เพื่อวางระบบน้ำส่งให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งหมู่บ้านหนองแวงได้มีมติการร่วมกันในการใช้ประโยชน์และจัดการที่ดินโดยจัดแบ่งให้แต่ละครอบครัวทำการเกษตรครอบครัวละ 1 งาน จัดสรรให้ 79 ครัวเรือน ส่วนใหญ่จะมีการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อการบริโภคและจำหน่าย ต่อมาการปลูกพืชผักสวนครัวประสบปัญหาในด้านการตลาดจึงเลิกการใช้พื้นที่ดังกล่าว ปัจจุบันยังมีครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์จำนวน 5 ครัวเรือน พื้นที่ 4 ไร่ ปลูกพืชจำพวก พริก กลั้ว และพืชผักสวนครัว ซึ่งมีรายได้จากการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ เฉลี่ยวันละ 500 บาท/ครัวเรือน นอกจากใช้ประโยชน์ในด้านการปลูกพืช ชุมชนยังมีการส่งเสริมการปล่อยปลาร่วมกับประมงจังหวัดศรีสะเกษ โดยการปล่อยพันธุ์ปลาลงในพื้นที่หนองแวง จำพวก ปลาดุก ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาอีสง ปลากระแห ปลาจารเม็ด ปลาบึก ปลานวลจันทร์ เป็นต้น ซึ่งชุมชนหนองแวงมีกติกาในการดูแลโดยให้คนในชุมชนช่วยกันดูแล หมู่บ้านจะจัดกิจกรรมขายบัตรจับปลา โดยเชิญชวนให้ผู้สนใจมาซื้อบัตรจับปลา ราคา 200 บาท โดยมีรายได้ 250,000 บาท/ปี ซึ่งรายได้จะนำไปเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและจัดซื้อพันธุ์ปลา

3) ทรัพยากรดิน ทรัพยากรด้านที่ดินในชุมชนบ้านหนองแวงมีพื้นที่ดินสาธารณะประโยชน์จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ พื้นที่ดินบริเวณหนองแวง มีพื้นที่จำนวน 57 ไร่ ในระยะที่ผ่านมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ริมฝั่งหนองแวงในการปลูกพืชและใช้ในการเลี้ยงโค-กระบือ โดยไปผูกให้กินหญ้าในพื้นที่ดังกล่าว พื้นที่ดินบริเวณ

ป่าหนองกระแวง ซึ่งชุมชนใช้ประโยชน์ในด้านการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งทรัพยากรดินในชุมชนหนองกระแวงนับว่ามีพื้นที่เป็นจำนวนมากที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงการพัฒนาเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนต่อไป

5.4 อภิปรายผลการวิจัย

การประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองกระแวง เป็นการจัดการทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยการจัดสรรพื้นที่รอบหนองกระแวงให้ชาวบ้านได้ปลูกพืชผักสวนครัว ผลิตรายได้และสร้างรายได้ในครัวเรือน โดยทีมวิจัยได้สนับสนุนพันธุ์พริกให้กับกลุ่มเป้าหมายในการร่วมปฏิบัติการ ประมาณ 3,000-4,000 ต้น/คน ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 5,000 บาท/คน/ฤดูกาล และสนับสนุนเมล็ดพันธุ์พืชผักสวนครัว ให้ปลูกพืชผักในพื้นที่ตนเองและริมหนองน้ำสาธารณะเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน

บ้านหนองกระแวงมีการส่งเสริมการเลี้ยงปลาตะเพียน จึงมีความพร้อมที่จะนำปลาตะเพียนมาแปรรูปเป็นปลาสาม เพื่อเพิ่มมูลค่า โดยทำปลาสามปลาตะเพียน ปลาร้าปลานิล ปลาร้าปลาชุก เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน โดยผู้เข้าร่วมอบรมบางรายได้นำไปประกอบอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

จากการดำเนินการของทีมวิจัยบ้านหนองกระแวง พบว่า การประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนนั้นสามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้จริง แต่ยังไม่สามารถจัดการหนี้สินได้ หากต้นทุนการผลิตยังสูงอยู่ จึงวิเคราะห์รายจ่ายในครัวเรือน โดยรายจ่ายในครัวเรือน 3 อันดับแรก คือ ค่าอาหาร ร้อยละ 27 ,ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ ร้อยละ 25 และค่ารถมอเตอร์ไซด์/ห่วย ร้อยละ 12 จากข้อมูลข้างต้น ทำให้ทราบว่ากลุ่มเป้าหมายมีรายจ่ายเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะรายจ่ายที่เกิดขึ้นจากการซื้ออาหารเพื่อการบริโภค มีรายจ่ายจากการซื้อเนื้อสัตว์ ผักสด ไข่ไก่ และอาหารสำเร็จรูป รวมกันเป็นเงินทั้งหมด 21,319 บาท ทั้งนี้จากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา พบว่า มีสาเหตุที่สำคัญ เนื่องจาก วิถีความเป็นอยู่ของชุมชน ได้เปลี่ยนแปลงสู่ การดำรงอยู่แบบการซื้อเพื่อการอยู่การกิน โดยเฉพาะการซื้อสินค้าจาก รถเร่ที่นำสินค้าจากตลาด มากระจาย สู่ชุมชน คนในชุมชนมีความสะดวกสบายในการซื้อหาสินค้าดังกล่าว

ทีมวิจัยบ้านหนองกระแวง จึงได้ส่งเสริมกิจกรรมลดรายจ่าย ได้แก่ การปลูกผักสวนครัว การทำน้ายาเอนกประสงค์ การทำปุ๋ยหมัก และการทำอาหารสัตว์ใช้เอง กิจกรรมเพิ่มรายได้ การแปรรูปปลาสาม ปลาร้า เมื่อเกษตรกรลดรายจ่าย และมีรายได้เพิ่ม ก็จะทำให้สามารถจัดการหนี้สินของตนเองได้

5.5 สรุปผลเชิงการพัฒนา

บ้านหนองกระแวงดำรงอยู่บนพื้นฐานการทำเกษตรกรรม อาชีพหลักทำนา ปลูกยางพารา วิธีการผลิตของชุมชนปรับเปลี่ยนสู่การผลิตในระบบสมัยใหม่ ทำการเกษตรแบบพึ่งพาเครื่องจักรแทนแรงงานคน ชุมชนมีการรวมกลุ่มองค์กร ตามระบบการจัดตั้งของรัฐ มีบางกลุ่มที่ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ครัวเรือนมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ มีภาระการส่งหนี้สินทุกๆปี ส่งผลให้ครัวเรือนขาดเงินทุนในการไปลงทุนต่อยอดประกอบอาชีพ รายได้ในแต่ละปีที่ได้มาได้นำไปชำระหนี้เป็นส่วนใหญ่ เมื่อสถานการณ์เป็นดังนั้นแต่ละครอบครัวจึงปรับตัว โดยอพยพโยกย้ายไปทำงานต่างถิ่น จำนวน 20 ครัวเรือน ในลักษณะไปแบบครอบครัว เพื่อไปรับจ้างในระบบโรงงานอุตสาหกรรม ในพื้นที่กรุงเทพฯ สมุทรปราการ ชลบุรี ระยอง

เมื่อมีทีมวิจัยบ้านหนองกระแวง จึงเป็นการรวมตัวของคนที่เคยอพยพไปทำงานต่างจังหวัด เพื่อกลับมาพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง โดยใช้โครงการการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองกระแวงเป็นเครื่องมือในการรวมคน สร้างความสามัคคีให้คนในชุมชน

ผลจากการทำการวิจัย ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ รู้จักการวางแผนการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ทำให้วิถีชีวิตและความคิดของบุคคลในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากที่มึ่ความคิดเดิมๆปิดกั้นความรู้หรือการรับสิ่งใหม่ๆจากสังคมได้มีการเปิดรับสิ่งใหม่ๆ เข้ามามากขึ้น เพื่อเป็นทางในการพัฒนาชีวิตของแต่ละครัวเรือนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีและอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีวัดบ้านหนองแวงเป็นศูนย์กลางในการรวมพลังทางจิตใจของชุมชน

5.6 ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน

5.2.1 กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบตามเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากต้องไปประกอบอาชีพ และมีการกิจส่วนตัว เช่น ช่วงที่เริ่มดำเนินโครงการวิจัย เป็นหัวของการทำนา ซึ่งชาวบ้านหนองแวงก็ไปทำงานช่วงกลางวัน กลางคืนก็ต้องไปกรีดยาง ทำให้กลุ่มเป้าหมายไม่ครบตามที่วางไว้

5.2.2 บ้านหนองแวง เป็นหมู่บ้านที่ยังไม่เคยทำงานวิจัย การทำงานโดยใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่น จึงเป็นเครื่องมือใหม่ที่ชุมชนไม่คุ้นเคย ส่งผลให้การจัดเก็บข้อมูลในบางเรื่องขาดความละเอียดครบถ้วน

5.2.3 นักวิจัยขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนงานโครงการ ทำให้กิจกรรมล่าช้า แก้ไขโดยจัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขและสรุปผลการดำเนินงานทุกกิจกรรม

5.2.4 ทีมวิจัยร่วมกิจกรรมได้ไม่ครบกระบวนการ เช่น เยาวชนมีภารกิจในด้านการเรียน นักวิจัยที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ต้องดูแลครอบครัว ทำให้ไม่ได้ร่วมกิจกรรมทุกกระบวนการ

5.2.5 ชาวบ้านบางส่วนให้ความร่วมมือไม่เต็มที่ เพราะไม่เข้าใจการทำวิจัย

5.2.6 การทำเอกสารสรุปผลการดำเนินงาน เนื่องจากต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว เมื่อนัดประชุมบ่อยก็ทำให้มีเวลาอยู่กับครอบครัวน้อยลง

5.7 ข้อเสนอแนะการวิจัย

5.5.1 การดำเนินงานโครงการวิจัยเป็นการศึกษาบริบทชุมชน และสำรวจ รวบรวมข้อมูล รวบรวมองค์ความรู้ และการปฏิบัติตามชุดองค์ความรู้ที่ทีมวิจัย ควรมีการพัฒนาทักษะความรู้ด้านกระบวนการวิจัยท้องถิ่นแก่บุคลากรและทีมวิจัยมากขึ้น เพื่อบุคลากรที่เป็นแกนหลักสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนที่ดีต่อไป

5.5.2 ผลจากการดำเนินการสนับสนุนการวิจัยเพื่อชุมชนและท้องถิ่นคือการมุ่งมั่นสร้างคนในท้องถิ่นให้เกิดสำนึกรักท้องถิ่นและสามารถยกระดับของดีที่มีในท้องถิ่นขึ้นสู่การการเลี้ยงปากเลี้ยงท้องตัวเองไปพร้อมๆกับการสร้างให้เกิดสำนึกในศักดิ์ศรีของตนเองลุกขึ้นมาปฏิบัติการร่วมกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และขณะเดียวกันก็ช่วยให้สังคมรับรู้คุณค่าที่แท้จริงของชุมชน ดังนั้น ควรส่งเสริมงานวิจัยด้านอาชีพสู่หมู่บ้านและชุมชนต่อไป

5.8 บทเรียนของนักวิจัยบ้านหนองแวง

1. นายเตี๊ต อักษร เข้ามาร่วมโครงการโดยการชักชวนของนายภูกิจ โชคแสงเพ็ง การได้เข้าร่วมทีมวิจัยทำให้ได้ทราบข้อมูลบริบทชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ได้รู้ตระกูลยังเครือญาติในหมู่บ้าน

และได้ความรู้ด้านความคิด เช่น คิดค้นหาอาชีพที่ตัวเองถนัดและสามารถทำได้เหมาะสมกับตัวเอง

2. **นายคมลธิ อักษร** การที่ได้มาร่วมทีมวิจัย ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในบ้านหนองแวงขึ้น จากพื้นที่สาธารณประโยชน์หนองแวงที่ทิ้งร้างมาหลายปี กลุ่มวิจัยจึงได้ริเริ่มฟื้นฟูพื้นที่สาธารณประโยชน์ โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านหนองแวงปลูกพริกและผักสวนครัว เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และทีมวิจัยได้ศึกษาการตลาดและเชื่อมโยงตลาดในท้องถิ่น
3. **นายทักษิณ มีพันธ์** จากการทำการวิจัย ผลที่เกิดขึ้น คือ วิถีชีวิตและความคิดของบุคคลในหมู่บ้าน มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากที่มีความคิดเดิมๆปิดกั้นความรู้หรือการรับสิ่งใหม่ๆจากสังคมได้มีการเปิดรับ สิ่งใหม่ๆ เข้ามากันมากขึ้น เพื่อเป็นทางในการพัฒนาชีวิตของแต่ละครัวเรือนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีไม่มีหนี้สินและอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
4. **นายไกรราษฎร์ สุธาดู** เมื่อได้ร่วมทีมวิจัย ข้าพเจ้าก็ได้มีการปรับปรุงพื้นที่ว่างมาทำการเกษตรเพื่อนำมาใช้ในครอบครัว เข้าใจถึงการจัดเก็บข้อมูลการเรียบเรียงข้อมูลของงานวิจัยมากขึ้น และได้อาชีพเสริมจากงานวิจัย คือ การปลูกพริก
5. **นายภูกิจ โชคแสงเพ็ง** เมื่อได้ร่วมทีมวิจัย ทำให้มีความรู้ในการจัดระบบระเบียบเรื่องการเงิน การประกอบอาชีพ มากขึ้น มีความเข้าใจในวิถีชีวิตของชาวบ้านและความเป็นมาของหมู่บ้าน และจากเดิมรอบบริเวณหนองแวง ไม่มีการปลูกพืชผักปล่อยไว้ว่างเปล่า แต่หลังจากมีการวิจัยก็มีการปลูกพืชผักสวนครัวเต็มพื้นที่ ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นที่จะประกอบอาชีพในช่วงหน้าแล้ง ซึ่งจากเดิมช่วงหน้าแล้งจะไม่มีการทำทำให้ชาวบ้าน มีเวลาว่างก็เล่นการพนัน ดื่มเหล้า ทำให้เกิดปัญหาการก่อหนี้สิน
6. **นางสาวนิลมล บุตรดา** การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการวิจัย คือ รู้จักกระบวนการทำงานเป็นทีม การแบ่งภาระหน้าที่ในการทำงานรับผิดชอบในหน้าที่ของตน รู้วิธีการลดหนี้ด้วยโครงการต่างๆโดยการพัฒนาโครงการที่ละขั้นตามลำดับ ได้ความรู้หลายอย่างที่ย่อบรมเพื่อจะเอาไปประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ลดรายจ่ายลง เพื่อหารายได้เข้าไปเลี้ยงครอบครัวและจะไปจัดการหนี้สิน
7. **นางสาวประภาศิริ แสงมาศ** ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเปิดรับประสบการณ์ความรู้ใหม่ๆ เช่นการบริหารจัดการทุนชุมชนซึ่งประกอบด้วยคน ทรัพยากรทั้งที่เป็นส่วนรวม และที่เป็นส่วนตัวทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้กับการทำงานในชุมชน และปรับใช้ในครอบครัวตนเองได้ การทำวิจัยนี้ยังได้การเรียนรู้การทำงานร่วมกัน ได้รู้จักหัวหน้าทีมชุดที่เป็นต้นแบบช่วยเหลือดีให้คำแนะนำดีได้รู้จักพัฒนาชุมชนที่ดีซึ่งแต่ก่อนบางคนไม่เคยได้รู้จักได้มีโอกาสได้คำแนะนำจากผู้สูงคุณวุฒิได้เรียนรู้การทำปุ๋ยการแปรรูปปลา การทำอาหารสัตว์ การทำน้ายาอเนกประสงค์
8. **นางสาวอปริยา แสงมาศ** ได้เรียนรู้ของการทำงานเป็นทีม และได้ทำกิจกรรมหลายอย่างที่ได้นำความรู้มาพัฒนาตนเอง และหมู่บ้านและก็มีชาวบ้านบางส่วนเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย
9. **นายบุญธรรม อักษร** การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการวิจัย คือ มีการเปลี่ยนพื้นที่รอบหนองน้ำสาธารณะบ้านหนองแวงจากปล่อยให้ว่างเปล่าไม่ได้ปลูกพืชผักมาไม่น้อยกว่า 20 ปี ให้เป็นแปลงปลูกพืชผักเพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่ตลาดในท้องถิ่น

10. **นางสาวชาลิสา แสงมาศ** การได้เข้าร่วมทีมวิจัย ทำให้ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน การทำงานเป็นทีม เกิดความรู้สึกสามัคคีกันมากขึ้นในทีม ได้ความรู้ใหม่เข้ามาพัฒนาในชุมชนของเราได้รับรู้ประวัติศาสตร์บ้านหนองแวง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และประทับใจการดูงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสุขวัฒนา ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสัมมาชีพให้กับชุมชน ได้อบรมการตลาดขายด้วยการทำน้ายาเอนกประสงค์ การทำปุ๋ยหมัก การทำปลาร้า ปลาสาม ทำให้มีแนวทางในการจัดการหนี้สินและจะได้นำไปพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
11. **นางสาวสมัย คะรัมย์** ตั้งแต่ได้เข้ามา ทำงานในกลุ่มวิจัยได้เข้าฝึกอบรมอาชีพต่างเข้ามาก็ได้เอาไปประกอบอาชีพบ้างแต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จก็ตามอย่างน้อยก็ได้ความรู้เข้ามาเพื่อเอาไปประกอบอาชีพเสริมในครัวเรือนเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือนและจะเอาไปจัดการหนี้สินต่อไป
12. **นางห็น อักษร** การค้นหาและทำความเข้าใจวิถีและคุณค่าของชุมชนจึงเป็นประการแรกที่จะช่วยให้ชุมชนเริ่มเป็นผู้รู้จักขบวนการค้นหาวិเคราะห์แลกเปลี่ยนร่วมกันช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ของคนกับที่ดิน น้ำ ป่า อากาศ ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวในกระบวนการทำงานหรือประกอบอาชีพอื่นๆช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวกับคนอื่นๆช่วยให้ชุมชนเห็นวิถีของการเคารพสิ่งที่เรายังตอบไม่ได้ เช่น เคารพดิน เคารพน้ำ เคารพป่า เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่วางละเมิดสิ่งเหล่านั้น
13. **นางสาวปัญชลิตา โชคแสงเพ็ง** เกิดความรู้ความเข้าใจ ในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ประโยชน์ได้จริงและยังสามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะการทำปุ๋ย และน้ายาเอนกประสงค์ และอาหารสัตว์ ได้เรียนรู้วิธีแปรรูปอาหาร เช่น การนำปลามาทำ ปลาสาม ปลาร้าปลาตุก และการทำอาหารสัตว์ การทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อสร้างรายได้และการลดต้นทุนในการทำเกษตรเพื่อช่วยให้หนี้สินลดลงได้ และการได้ทำอะไรเป็นกลุ่มทำให้เกิดความเข้าใจในคณะชุมชนและเกิดความสามัคคี
14. **นางสาว โชติกา สุธาทู** การเข้ามาทำงานวิจัยทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ รู้จักการวางแผนการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ช่วยให้เข้าใจ ทฤษฎี แนวคิด ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย ได้รับความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ยหมัก อาหารสัตว์ ปลาสาม และได้แนวทางในการจัดการทรัพยากรในชุมชน/ส่วนตัว

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). **แนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชน**. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- จันทนา เกตุแก้ว (2539). **กลุ่มธุรกิจชุมชนโครงการพัฒนาอาชีพตลาดโตนด ใน ตลาดทางเลือกหุ้นส่วนเพื่อสังคมใหม่**. กรุงเทพฯ:พิมพ์ดี
- จุลศักดิ์ ชาญณรงค์. (2546). **ธุรกิจชุมชน: ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ : สุทธิปริทัศน์
- ใจมานัส พลอยดี. (2540). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนเปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย (อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธรและอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช)**. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ , บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2539). **การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน โครงการทดลองบริษัทธุรกิจชุมชนหัวไทร ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครราชสีมา**. กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ดิรก สาระวดี. (2539). **“ยุทธศาสตร์การพัฒนาธุรกิจชุมชน” ในเอกสารประกอบการสัมมนาทางเลือกและศักยภาพชาวอีสาน**. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2540). **พฤติกรรมผู้บริโภคทางการตลาด**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง สู่การส่งเสริมสุขภาพคนไทย (4) ... หัวใจหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ... 3 ห่วง 2 เงื่อนไข. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <https://www.gotoknow.org/posts/92577>
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ประเวศ วะสี. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- พิทยา ว่องกุล. (2539). **แนวคิดฝ่าวิกฤตทุนนิยมไร้พรมแดน : เศรษฐธรรมและอธิปไตยชุมชนไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์วิชาการ
- วิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ. (2548) **โครงการวิจัยหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2539). (ออนไลน์). รูปแบบโครงสร้างของธุรกิจชุมชน. สืบค้นจาก <http://www.trf.or.th/research/>.

สัมมาชีพชุมชน สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน. (2559) (ออนไลน์) สืบค้นจาก : <http://www.roypalang.org/blogs/Ninlawan/1458032858>

เสรี พงศ์พิศ. (2548). เครือข่าย : ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.

อภิชัย พันธเสน (2539). ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อเนก เหลาโชติ. (2547). การบริหารจัดการธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มหัตถกรรมตุ๊กตาราชบุรี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่องบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามหนี้สินและแบบสอบถามอาชีพ

โครงการวิจัยการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชน

บ้านหนองแวง ตำบลตู อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ

แบบสอบถามหนี้สิน

1.ชื่อ.....นามสกุล.....บ้านเลขที่.....

2.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน อยู่จริง.....คน ทำงานต่างจังหวัด.....คน

- เด็ก (อายุ 0 – 18 ปี)คน

- วัยแรงงาน (อายุ 19- 59 ปี).....คน

- ผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปี ขึ้นไป).....คน

3.มีหนี้สินหรือไม่ ☐ มี ☐ ไม่มี

4.เริ่มกู้เมื่อไหร่.....

5.กู้มาจากไหน

.....

6.กู้มาทำอะไร.....

.....

7.เอามาทำอะไร

.....

8.เงินต้นเท่าไร

.....

10.ดอกเบี้ยเท่าไร

.....

11.สัญญากู้เงินระยะเวลากี่ปี

.....

12.ชำระหนี้อย่างไร

.....

.....

.....

13.ได้ชำระคืนบ้างไหม

.....

.....

.....

14.มีผลกระทบต่อครอบครัวหรือไม่

.....

.....

.....

15.มีแผนชำระหนี้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16.ถ้ามีให้กู้จะกู้ที่ไหน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถามอาชีพ

- 1.ชื่อ.....นามสกุล.....บ้านเลขที่.....
- 2.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน อยู่จริง.....คน ทำงานต่างจังหวัด.....คน
 - เด็ก (อายุ 0 – 18 ปี)คน
 - วัยแรงงาน (อายุ 19- 59 ปี).....คน
 - ผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปี ขึ้นไป).....คน
- 3.อาชีพหลัก คือ.....รายได้ต่อปี.....บาท
- 4.อาชีพเสริม คือ.....รายได้ต่อปี.....บาท
- 5.พื้นที่ในการประกอบอาชีพ.....ไร่.....งาน
- 6.ต้นทุนการผลิตของอาชีพหลัก
 - ค่าพันธุ์พืช.....บาท
 - ค่าปุ๋ย.....บาท
 - ค่าสารเคมี/ยาฆ่าหญ้า.....บาท
 - ค่าจ้างแรงงาน.....บาท
 - ค่าจ้างเครื่องจักร.....บาท
 - ค่าน้ำมัน.....บาท
 - รวมต้นทุนการผลิต.....บาท
- 7.ต้นทุนการผลิตของอาชีพเสริม/อาชีพรอง
 - ค่าพันธุ์พืช.....บาท
 - ค่าปุ๋ย.....บาท
 - ค่าสารเคมี/ยาฆ่าหญ้า.....บาท
 - ค่าจ้างแรงงาน.....บาท
 - ค่าจ้างเครื่องจักร.....บาท
 - ค่าน้ำมัน.....บาท
 - รวมต้นทุนการผลิต.....บาท
- 8.ผลผลิตต่อไร่.....กิโลกรัม
- 9.กำไร/สมดุล/ขาดทุน.....บาท

ภาคผนวก ข

หนังสือขอเชิญร่วมเป็นเกียรติในการประชุมเปิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นพร้อมกำหนดการและหนังสือขอความอนุเคราะห์ศึกษาดูงานพร้อมกำหนดการ โครงการวิจัยการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ

เลขที่ ๘๘ หมู่ที่ ๖ ตำบล
อำเภอปรางค์กู จังหวัดศรีสะเกษ
๓๓๑๗๐

๕ ตุลาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญท่านเป็นประธานในพิธีเปิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เรียน

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แผนปฏิบัติการวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยคณะนักวิจัยบ้านหนองแวง หมู่ที่ ๖ ตำบล อำเภอปรางค์กู จังหวัดศรีสะเกษ ได้จัดทำร่างข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี ๒๕๖๐ ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง: การประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง ตำบล อำเภอปรางค์กู จังหวัดศรีสะเกษ งบประมาณ ๓๐๐,๘๕๐ บาท โดยมี นายเต็ด อักษร เป็นหัวหน้าโครงการ และมีระยะเวลาในการดำเนินโครงการตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๐ - ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ในการนี้ คณะนักวิจัยบ้านหนองแวง หมู่ที่ ๖ ตำบล อำเภอปรางค์กู ได้กำหนดจัดกิจกรรมเปิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๓๐ น. ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ ๖ ตำบล อำเภอปรางค์กู จังหวัดศรีสะเกษ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นประธานในพิธีเปิดโครงการและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการวิจัยดังกล่าวข้างต้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายเต็ด อักษร)
หัวหน้าโครงการ

ฝ่ายประสานงาน
โทร.๐๖๒ - ๑๓๕ - ๗๓๒๕

กำหนดการ

ประชุมเปิดโครงการวิจัยเรื่อง: การประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชน

บ้านหนองแวง ตำบลตุ้ม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๖๐

ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ ๖ ตำบลตุ้ม อำเภอปรางค์กู่

เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๐๐ น.	- ผู้เข้าร่วมประชุมรายงานตัว/ลงทะเบียน/เตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วมประชุม
เวลา ๐๙.๐๐-๐๙.๓๐ น.	- พิธีเปิดโครงการ
เวลา ๐๙.๓๐-๑๐.๐๐ น.	- พิธีกรแนะนำแขก/ผู้มีเกียรติที่มาร่วมพิธีเปิด/ชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ
เวลา ๑๐.๐๐-๑๐.๓๐ น.	- พักรับประทานอาหารว่าง
เวลา ๑๑.๐๐-๑๒.๐๐ น.	- ชี้แจงแผนงานโครงการ
เวลา ๑๒.๐๐-๑๓.๐๐ น.	- พักรับประทานอาหารกลางวัน
เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น.	- จัดทำแผนปฏิบัติการและขอความร่วมมือในการดำเนินงานโครงการ
เวลา ๑๕.๑๕-๑๖.๓๐ น.	- มอบหมายภารกิจ/ปิดการประชุม

หมายเหตุ กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

บ้านหนองแวง หมู่ที่ ๖ ตำบลตุ้ม
อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๓๑๗๐

๔ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ศึกษาดูงาน

เรียน คุณคำนึง เจริญศิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ทีมวิจัยบ้านหนองแวง หมู่ที่ ๖ ตำบลตุ้ม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง การประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านหนองแวง ตำบลตุ้ม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพและรายได้บนฐานทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำไปสู่การจัดการหนี้สินชุมชนบ้านหนองแวง

ในการนี้ ทีมวิจัยบ้านหนองแวง ได้กำหนดกิจกรรมศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงให้กับตัวแทนครอบครัวบ้านหนองแวง จำนวน ๕๕ คน จึงขอความอนุเคราะห์ท่าน เข้าศึกษาดูงาน ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสุขวัฒนา (นายคำนึง เจริญศิริ) จังหวัดบุรีรัมย์ ในวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๖๑ ตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวบุษดา ไชยภา)

ทีมวิจัยบ้านหนองแวง

**กำหนดการศึกษาดูงาน
ในวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๖๑**

เวลา ๐๙.๓๐ น. คณะการศึกษาดูงานเดินทางถึงศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงฯ

เวลา ๑๐.๐๐ น. วิทยากรชี้แจงแนะนำสถานที่ ขั้นตอนการศึกษาดูงาน

วิทยากรนำคณะฯ ศึกษาดูงาน ดังนี้

๑. บรรยายการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียง
๒. การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้
๓. การบริหารจัดการน้ำ

เวลา ๑๒.๐๐ น. รับประทานอาหารกลางวัน

เวลา ๑๓.๐๐ น. การบริหารจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์

เวลา ๑๕.๐๐ น. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็น และสรุปการศึกษาดูงาน

เวลา ๑๕.๓๐ น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

หมายเหตุ กำหนดการอาจปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรมโครงการวิจัยการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อจัดการหนี้สินของชุมชน

บ้านหนองแวง ตำบลตู อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพกิจกรรมประชุมทีมวิจัยบ้านหนองแขง
วันที่ 18 กันยายน 256๐
ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองแขง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพกิจกรรมประชุมชี้แจงโครงการต่อชุมชนเพื่อสร้างทีมวิจัยชุมชนและการกำหนดแผนงานวิจัยร่วมกับชุมชน
วันที่ 7 ตุลาคม 256๐

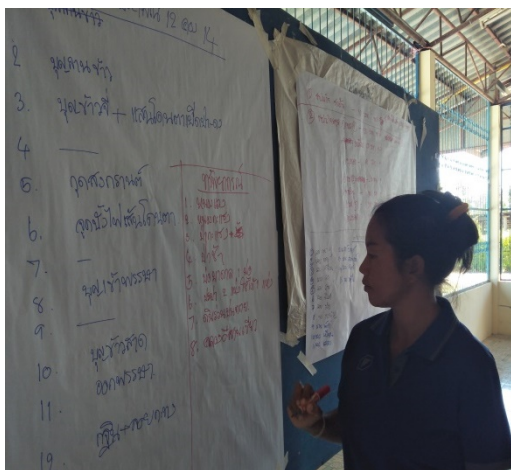
ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลดู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพกิจกรรมอบรมการออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วม
วันที่ 3๐ กันยายน 256๐
ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองแขว หมู่ที่ 6 ตำบลดู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพกิจกรรมจัดเก็บข้อมูลบริบทชุมชน
วันที่ 3 ธันวาคม 2560
ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองแขวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ

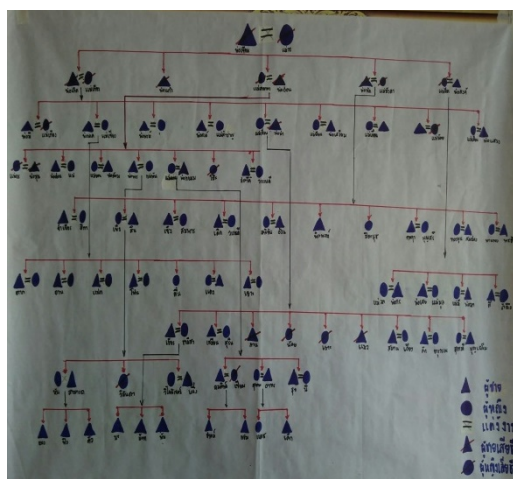
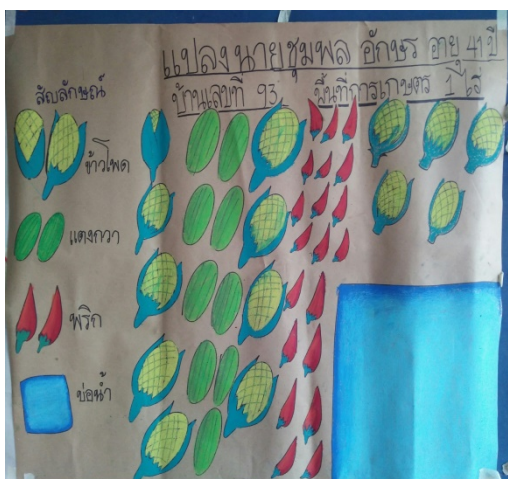

ภาพกิจกรรมจัดเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรของชุมชน
ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพกิจกรรมจัดเก็บข้อมูลบริบทชุมชน (วาดแผนผัง)

ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองแขว หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

ภาพกิจกรรมจัดเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรของชุมชน (วาดผังทรัพยากร)
ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพกิจกรรมศึกษาดูงานเกษตรผสมผสานเพื่อศึกษารูปแบบลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสุขวัฒนา ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพกิจกรรมประชุมทบทวนกติกา/ข้อปฏิบัติการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ

ภาพกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการปลูกพืชผสมผสานในพื้นที่ตนเองและพื้นที่รอบหนองแขวง

ภาพกิจกรรมการทำสบู่และน้ำยาเอนกประสงค์

ภาพกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการแปรรูปปลาตะเพียน ปลานิล และปลาดุก
วันที่ 21 กันยายน 2561

ภาพกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการทำอาหารสัตว์

ภาพกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการทำปุ๋ยหมัก

ภาพกิจกรรมประชุมสรุปผลการดำเนินงาน

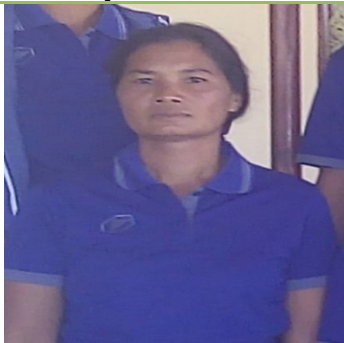

ภาคผนวก ง

ประวัติทีมวิจัยและที่ปรึกษาโครงการ

1.ประวัติทีมวิจัย

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ประวัติทีม
1	 นายเด็ด อักษร	หัวหน้าโครงการวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : ผู้ใหญ่บ้านหนองแขว การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 3 เบอร์โทรศัพท์ : 065 – 037-3802
2	 นายคมสิทธิ์ อักษร	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 6 เบอร์โทรศัพท์ : 062 – 250 -7978
3	 นายทักษิณ มีพันธ์	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : ส.อบต.,ประธาน กทบ. การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 3 เบอร์โทรศัพท์ : 091-480-9143

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ประวัติทีม
4	 นายไกรราษฎร์ สุธาตุ	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : หมอдинอาสา การศึกษา : ปริญญาตรี เบอร์โทรศัพท์ : 090-827-4517
5	 นายบุญธรรม อักษร	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : กรรมการวิสาหกิจชุมชน การศึกษา : ปวส. เบอร์โทรศัพท์ : 061-047 8575
6	 นายภูกิจ โชคแสงเพ็ง	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 96 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : ประธานกลุ่มพืชสวนนาป่าคันนา ทองคำ การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 6 เบอร์โทรศัพท์ : 062 - 135 - 7325
7	 นางสาวสมัย คะเรรัมย์	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : กรรมการหมู่บ้าน การศึกษา : ประถมศึกษาปีที่ 6 เบอร์โทรศัพท์ :

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ประวัติทีม
8	 นางหั่น อักษร	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : กรรมการหมู่บ้าน การศึกษา : ประถมศึกษาปีที่ 6 เบอร์โทรศัพท์ : 087 - 960 - 9627
9	 นางสาวประภาศิริ แสงมาศ	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : กรรมการ กทบ. การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 6 เบอร์โทรศัพท์ : 081-359-3562
10	 นางสาวชาลิสา แสงมาศ	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : กรรมการหมู่บ้าน การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 3 เบอร์โทรศัพท์ :

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ประวัติทีม
11	 นางสาวอรปรียา แสงมาศ	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : กรรมการหมู่บ้าน การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 3 เบอร์โทรศัพท์ :
12	 นางสาวนิบล บุตรดา	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 83 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : เยาวชน การศึกษา : กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี ปีที่ 5 เบอร์โทรศัพท์ : 093-412-5565
13	 นางสาวบุษดา ไชยกา	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : พัฒนาการอำเภอบางคนที การศึกษา : ปริญญาตรี เบอร์โทรศัพท์ : 083 - 722 - 0968

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ประวัติทีม
14	 นางสาวพิมพ์ชนก สุธาดุ	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : เยาวชน การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 6 เบอร์โทรศัพท์ : 092-685-4637
15	 นางสาวสุทธิดา มีพันธ์	ทีมวิจัย ที่อยู่ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : เยาวชน การศึกษา : กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี ปีที่ 1 เบอร์โทรศัพท์ : 083-037-7283

2. ที่ปรึกษาโครงการ

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ประวัติที่ปรึกษา
1	นายชาญ คำเรียงศรี	ที่อยู่ สำนักงานประมงอำเภอบางคนที ตำแหน่งในชุมชน : ประมงอำเภอ การศึกษา : ปริญญาตรี เบอร์โทรศัพท์ :
2	นายสุรัตน์ โพธิ์งาม	ที่อยู่ สำนักงานเกษตรอำเภอบางคนที ตำแหน่งในชุมชน : ประมงอำเภอ การศึกษา : ปริญญาตรี เบอร์โทรศัพท์ :
3	นายเทวัญ ศรีสุธัญญาวงศ์	ที่อยู่ สำนักงานเกษตรอำเภอบางคนที ตำแหน่งในชุมชน : สำนักงานปศุสัตว์อำเภอบางคนที การศึกษา : ปริญญาตรี เบอร์โทรศัพท์ :

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ประวัติที่ปรึกษา
4	นายสรรณญา กระสังข์	ที่อยู่ บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบลตุม อำเภอลำปาง ตำแหน่งในชุมชน : พัฒนาการ การศึกษา : ปริญญาตรี เบอร์โทรศัพท์ :
5	นางสาวปนัดดา อสีพงษ์	ที่อยู่ บ้านเลขที่ หมู่ที่ 1 ตำบลพิมาย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : อบต.คู การศึกษา : ปริญญาตรี เบอร์โทรศัพท์ :
6	นายเสนอ ยอดแก้ว	ที่อยู่ บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 6 ตำบลคู อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ ตำแหน่งในชุมชน : ข้าราชการบำนาญ การศึกษา : ปริญญาตรี เบอร์โทรศัพท์ :